

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**SAHÎHAYN'DA GEÇEN BENÎ İSRÂÎL İLE İLGİLİ HADİSLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN KOÇ

DANIŞMAN

PROF. DR. SEYİT AVCI

AKSARAY, 2017

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SAHÎHAYN'DA GEÇEN BENÎ İSRÂÎL İLE İLGİLİ HADİSLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN KOÇ

DANIŞMAN

PROF. DR. SEYİT AVCI

AKSARAY, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren altı (6) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Osman
Soyadı : Koç
Bölümü : Temel İslâm Bilimleri
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Sahîhayn'de Geçen Benî İsrâîl İle İlgili
Hadislerin Değerlendirilmesi

İngilizce Adı : The Review of the Related Hadith's to Beni Israil
Mentioned in the Sahihayn

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Osman Koç

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Osman KOÇ tarafından hazırlanan “Sahihayn’de Geçen Beni İsrail İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. Seyit AVCI)

(Hadis Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

İMZA

Üye: (Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABACAK)

(İlköğretim Din Kült. ve Ahlak Bil. Eğit.Bölümü, Aksaray Üniversitesi)

Üye: (Yrd. Doç. Dr. Bayram AYHAN)

(Tefsir Anabilim Dalı, Ömer Halis Demir Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 05/07/2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 17.08.2017 tarih ve...2017/35-3 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Osman KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

Duâlarıyla desteklerini esirgemeyen hacı annem ve hâfiz babamın ellerinden öper, her dâim sabırla yanımda olan eşim ve çocuklarıma kalbî sevgi ve muhabbetlerimi sunarım...

TEŐEKKÜR

Tez çalıőmam sűresince tez konusunun belirlenmesinde, tez planının hazırlanmasında ve tezin muhteva ve űekil bakımından oluőumunda yardım ve desteęini esirgemeyip beni hep motive eden danıőman hocam Nięde Őmer Halis Demir Őniversitesi İslami İlimler Fakűltesi Dekanı Prof. Dr. Seyit Avcı'ya çok teőekkűr ederim. Ayrıca tez için baővuracaęım kaynaklar konusunda kıymetli fikirleriyle yardımlarını esirgemeyen Aksaray İslami İlimler Fakűltesi hadis anabilim dalı Őęretim űyesi Doç. Dr. Harun Reőit hocama da çok teőekkűr ederim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHÎHAYN'DA GEÇEN BENÎ İSRÂİL İLE İLGİLİ HADİSLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

AKSARAY, 2017

OSMAN KOÇ

ÖZET

Sahîhayn'de Geçen Benî İsrâil İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tezi, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte, Buhârî ve Müslim'de geçen İsrail oğulları ile ilgili hadislerin ne amaçla seçildiği, hangi kaynaklara başvurularak değerlendirileceği anlatılmıştır.

Birinci bölümde; Benî İsrâil kavramı hakkında kısa ve öz bilgi verilmiştir. İslâm öncesi başlığı altında semâvî kitaplarda; Tevrat, Zebur ve İncil'de nasıl geçtiği anlatılmıştır. İslâm sonrası başlığı altında ise Kur'an ve bizzat hadislerdeki ehl-i kitap, yehûd ve nasârâ şeklinde geçişlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde Sahîhayn'de geçen İsrâil oğulları ile ilgili hadisler Arapça metinleri ile beraber tercümeleri verilerek geniş bir şekilde değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde, değerlendirilen bu hadislerden ne gibi mesajların alınması gerektiği aktarılıp bir amaç oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Hz. Peygamber, Hadis, Buhâri, Müslim, İsrâil oğulları.

Sayfa Adedi : 165

Danışman : Prof. Dr. Seyit Avcı

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
THE REVIEW OF THE RELATED HADITH'S TO BENI ISRAIL
MENTIONED IN THE SAHIHAYN

OSMAN KOÇ
AKSARAY, 2017

ABSTRACT

The Masters Degree, The review of the related hadith's to Beni Israil mentioned in the Sahihayn, consists of an introduction, two main bodies and a conclusion.

In the Introduction, it is explained for what purpose the hadith's of the Israelites mentioned in the Sahih al-Bukhari and Sahih Muslim was chosen and which sources were used to review it.

The first main body provides a brief explanation about the term Beni Israil. In the title "Before Islam", it is explained how Beni Israil is mentioned in the holy scriptures: Torah, Psalm and the Bible. While in the title "After Islam", the Kur'an and personally the hadith's which mention: the people of the book, the judah and the nazarene, as a transition, are given place.

In the second main body, the text of the hadith's related to the Israelites which are mentioned in the Sahihayn are written in the Arabic language along with their translations. They are extensively considered in this body.

In the conclusion, it is quoted which kind of messages of the considered hadith's should be taken notice of, along with the aim to create a purpose.

Key words : The Prophet (Muhammed), Hadith, Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim,
Israelites.

Page Number : 165

Supervisor : Prof. Dr. Seyit Avcı

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	2
3. Araştırmanın Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM BENÎ İSRÂÎL KAVRAMI

1. İslâm Öncesi.....	6
1.1 Semâvî Kitaplarda	6
1.1.1 Tivrât (التوراة)	6
1.1.2 Zebûr (زبور).....	8
1.1.3 İncîl (الإنجيل)	10
2. İslâm Sonrası	11
2.1 Kur'ân (القرآن)	11
2.2 Hadisler.....	13
2.2.1 Ehl-i Kitab (أهل الكتاب)	13
2.2.2 Yehûd (يهودي)	14
2.2.3 Nasârâ (النصارى)	15

İKİNCİ BÖLÜM

SAHÎHAYN'DE GEÇEN BENÎ İSRÂİL İLE İLGİLİ HADİSLER

1. İbadetler	17
1.1 Tahâret	17
1.1.1 Benî İsrâîl Birbirlerine Bakarak Çıplak Yıkanmaları	18
1.1.2 Benî İsrâîl'in Bevl Konusundaki Aşırılıkları	23
1.2 Namaz	27
1.2.1 Mirac ve Namaz	27
1.2.2 Yahûdi'ler Ellerini Namazda Böğürlerine Koymaları	31
1.2.3 Namazda Konuşma	32
1.2.4 Peygamber Kabirlerini Mescide Çevirmeleri	36
1.2.5 Benî İsrâîlli Kadınlara Mescidin Yasaklanması	40
1.2.6 Yahûdi Ve Hristiyan'ların Usulüyle Namaza Çağrılmaması	43
1.3 Oruç	45
1.3.1 Yahûdi'lerin Aşure Orucu Tutmaları.....	46
2. Muâmelât	49
2.1 Benî İsrâîl'de Had Uygulamasında Adâletsizlik.....	49
2.2 Benî İsrâîl'de Kısas Vardı Diyet Yoktu	52
2.3 Bir Borçlunun Borcuna Olan Sadakati Ve Tevekkülü	55
2.4 Bir Adamın Borcunu Ödeyemeyenlerin Borçlarını Silmesi	60
2.5 Yaralı Bir Adamın İntihar Etmesi	63
2.6 Benî İsrâîl'i Peygamberler Yönetirdi	67
2.7 Rabbinle Birlikte Git Ve Onlara Karşı Savaşın!	69
3. Çeşitli Konular.....	74
3.1 Muhalefet.....	74
3.1.1 Yahûdi'ler Ağaran Saçlarını Boyamazlar	74
3.1.2 Yahûdi'lerin Ve Hristiyan'ların Peşinden Gitmemek.....	77
3.2 Kadınlar.....	79
3.2.1 Benî İsrâîl'in Düştükleri İlk Fitne	80
3.2.2 Benî İsrâîlli Kadınların Peruk Takması	83
3.2.3 Benî İsrâîlli Kadının Kendini Farklı Göstermesi.....	86

3.2.4 Bir Kadının Kediye Yaptığı Zulüm Karşılığında Cehenneme	89
Gitmesi	89
3.2.5 Fahişe Bir Kadının Köpeği Sulaması Neticesinde Mağfiret Olması	92
3.3 Yiyecekler	95
3.3.1 Yahûdi'lere İç Yağı Yemek Haramdı	96
3.3.2 Benî İsrâîl'in Yiyeceklerinden “Keme”	97
3.3.3 Benî İsrâîl Olmayaydı Et Kokmazdı	99
3.4 Mesh.....	101
3.4.1 Benî İsrâîl'in Kötü sûretlere Dönüştürülmeleri.....	102
3.4.1.1 Fareye Dönüştürülmeleri.....	102
3.4.1.2 Kelere Dönüştürülmeleri.....	103
3.4.1.3 Maymun ve Domuza Dönüştürülmeleri	104
3.5 İlim	108
3.5.1 Hz. Mûsâ'nın Ledünnî İlim İle İmtihanı	108
3.5.2 Benî İsrâîl'de İlham Olunanlar Vardı	117
3.5.3 İsrâîl oğulları'ndan Kıssa Anlatmaya İzin	122
3.6 Tevbe.....	127
3.6.1 Bir Adamın Ölünce Cesedinin Yakılmasını Vasiyet Etmesi.....	127
3.6.2 Benî İsrâîlli Seri Katilin Affı.....	131
3.7 Zühd.....	135
3.7.1 Benî İsrâîl'den Bir Şahit: “Yürüyen Cennetlik”	135
3.7.2 Yahûdi Ve Hristiyan'lara Bir, Muhammed Ümmetine İki Ecir	137
Verilir	137
3.7.3 Benî İsrâîl'in Maruz Olduğu Cezalardan; Tâun Hastalığı.....	141
3.7.4 Benî İsrâîl'den Âmâ Kel Ve Ala Tenli Olan Üç Kişinin İmtihan	145
Edilmesi.....	145
3.7.5 Bir Hayırseverin Samimi Niyeti, Tevekkülü Ve Müjdelenmesi	151
SONUÇ	156
KAYNAKÇA.....	158

KISALTMALAR

age:	Adı Geçen Eser
as:	Aleyhis-Selam
AÜİİF:	Aksaray Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi
Bkz:	Bakınız
cc:	Celle Celâlühü
CÜİF:	Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
CÜİFD:	Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi
çev:	Çeviren
DİA:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Hds. No:	Hadis Numarası
İst:	İstanbul
KTÜİF:	Karadeniz Teknik Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
md:	Maddesi
ra:	Radiyallâhu anhü
SÜİF:	Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
TCDİBY:	Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
TDK:	Türk Dil Kurumu
TDVY:	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Terc:	Tercüme
Thk:	Tahkik
TTKBE:	Türk Tarih Kurumu Basım Evi
TYEKB:	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
vb:	Ve benzerleri
yay:	Yayınları

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

İnsanlık tarihine bakıldığı zaman yeryüzünde birçok toplulukların gelip geçtiği görülür. Kur'ân ayetleri ile Hz. Peygamber'in hadislerinde bunlara yer verildiği gibi tarih, İslâm tarihi, tabakat ve kısas-ı enbiyâ gibi eserlerde de geçmiş kavimlerin inançlarına, toplumsal hayattaki davranışlarına, kendilerine gönderilen peygamberlerle olan ilişkilerine sık sık yer verilir. Bu topluluklar içinde en önemlilerinden biri şüphesiz İsrâîl oğulları'dır.

İslâm'ın ana kaynağı kitabımız Kur'an-ı Kerîm'in Mekke'de nazil olan ayetlerinde İsrâîl oğulları'nın kıssalarından bahsedildiği gibi, Medine'de inen ayetlerde de onlardan sıkça bahsedilir. Dinin ikinci ana kaynağı olan Hz. Peygamber'in hadislerinde de İsrâîl oğulları'ndan çokça söz edilir. Hicretten sonra Müslüman'ları en çok etkileyen din mensupları Medine ve Hayber bölgesinde yaşayan gruplar olarak Benî İsrâîl soyundan gelen Yahûdi'ler ile Necran bölgesinde yaşayan Hristiyanlar oluşturur. Onlara uyma ve muhalefet etme konusunda Hz. Peygamber'in birçok direktifleri göz önüne alındığında Benî İsrâîl ile ilgili hadislerin son derece dikkat çektiği, üzerinde araştırma yapmaya değer olduğu görülür. Bu açıdan biz söz konusu alanla ilgili hadisler üzerinde bir çalışma yapmaya karar verdik. Çalışmanın sağlıklı bilgiler üzerine inşa edilmesini sağlamak amacıyla da en sahih hadislerin yer aldığı Buhari ile Müslim'in eserlerini baz alarak çalışmamızı "*Sahîhayn'da Benî İsrâîl İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi*" olarak belirledik.

Tez konumuzla ilgili bulduğumuz ve tetkik ettiğimiz bazı çalışmalar şunlardır; "*Hz. Peygamber'in Yahûdilerle Münasebetleri*" Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İsmail Hakkı Atçeken, 1992, Konya; "*Bazı Hadis Kıssaları Üzerine*

Mülâhazalar” Selçuk Üniversitesi, Hakemli Makale, Yrd. Doç. Dr. Muhittin Uysal, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2006, Konya; “*Hadislere Göre Yahûdi’lik ve Yahûdi’ler*” Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Fuat Günel, 1991, İstanbul; “*Hadislerde Veba ve Korunma Yolları Bezlü’l-Mâ’ûn Adlı Eser Çevresinde*” Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İsmail Kurt, 2009, Sakarya, “*Yahûdi Kültürünün Hadislere Etkisi*” Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, Ali Kuzudişli, 2004, İzmir; “*Elmalılı Tefsirinde Yahûdi ve Hristiyan’lara Bakış*” Yüksek Lisans Tezi, Hatice İslamoğlu, 2008, Şanlıurfa, “*Hadislere göre Yahûdi ve Hristiyan’lara Uymak*” Mirza Tokpınar, İnsan Yayınları, 2003, İstanbul.

2. Araştırmanın Amacı

Amacımız; kendilerine en çok peygamberler gönderilmiş, Kur’ân ve hadis’te kendilerinden bahsedildiği kadar başka kavimlerden bahsedilmemiş olan İsrâîl oğulları ile ilgili Sahîhayn’de geçen hadisleri değerlendirmek ve bu bilgiler ışığında Hz. Peygamber’in ümmetine ne gibi mesajlar sunduğunu ortaya çıkarmaktır.

Benî İsrâîl ile ilgili Sahîhayn’de geçen hadisler arasında Hz. Peygamber’in anlattığı kıssaların da bulunması tezimize ayrı bir önem katacaktır. Çünkü bir kısım hakikatler, anlaşılması zor müphem meseleler, Hz. Peygamber tarafından kıssalar aracılığı ile tasvir edilmiş, âdeta sadeleştirilmiş, tablolar halinde göz önüne getirilip, âdeta filim şeridi gibi sahnelenip ümmeti Muhammed’e sunulmuştur. Hz. Peygamber’in hadislerinde geçen bu kıssaların değerlendirilmesi ile vaazlarda, sohbetlerde, medyadaki programlarda, panellerde, konferanslarda, okullardaki derslerde, hülâsa hemen hemen her sahada bunların anlatılması, toplumun eğitiminde ve özellikle ahlâkî ideallerin yaygınlaştırılmasında, büyük faydaları oluşturacağı da muhakkaktır.

3. Araştırmanın Kaynakları

Hadislerin Arapça metin ve Türkçe tercümesi için “Sahîhi Buhârî Tercüme ve Şerhi” ve “Sahîhi Müslim Tercümesi”nden faydalanılmıştır. Hadislerin değerlendirilmesinde öncelik ve sıkça başvurduğumuz kaynaklar Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlarının Kur’ân’ı Kerim ve Meâli, İbn Hacer’in (ö. 852/1449) “Fethu’l-

Bârî” adlı eseri, En-Nevevî’nin (ö. 676/1277) “El-Minhâc” adlı eseri, Mehmet Sofuoğlunun “Sahîhi Müslim ve Tercemesi”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlarının “İslâm Ansiklopedisi”, olmuştur. Ayrıca İsrâîl oğulları hakkında yazılmış bazı kitaplar ve yapılmış bazı akademik çalışmalardan da faydalanılmıştır.

Tezi iki bölümden oluşturduk. Tezin birinci bölümünde iki ana başlık ve ikinci bölümünde de üç ana başlık olmak üzere toplam beş ana başlık bulunmaktadır. Birinci bölümde Benî İsrâîl kavramından kısaca bahsettikten sonra birinci ana başlığımız olan “İslâm öncesi” başlığı altında semâvî kitaplarda ki Tevrât, Zebûr ve İncîl’de İsrâîl oğulları’nın nasıl geçtiğini araştırdık. Daha sonra ikinci ana başlığımız olan “İslâm sonrası” başlığının alt başlıklarında Benî İsrâîl kavramını Kur’ân ve sahîhayn’deki hadislerde incelemeye tabi tuttuk. Kur’ân da Benî İsrâîl lafzının geçtiği yerler ve İsrâîl oğulları ile ilgili ayetlerden kısaca bahsettik. Tez hadislerle ilgili olduğu için Hadisler bölümünde ziyade olarak ehl-i kitap, Yehûd ve Nasârâ hakkında kısaca bilgi verdikten sonra Hz. Peygamber’in ehl-i kitap, Yehûd ve Nasârâ ile ilgili hadislerini araştırmamıza dâhil ettik.

İkinci Bölümde ise araştırma konumuz olan Sahîhayn’daki Benî İsrâîl ile ilgili hadislerin değerlendirmesini ibadetler, muâmelât ve çeşitli konular olmak üzere üç ana başlık altında yaptık. Sahîhayn’dan aldığımız bu hadislerde takip edeceğimiz metot şu minval’de olmuştur:

Yaptığımız araştırmada Sahîhayn’de bulunan hadislerde “İsrâîl oğulları” lafzı geçen, parçalar ve bölümler halinde olmayıp konu bütünlüğü olan ve farklı konularda toplam yirmi yedi hadis’e rastladık. Ayrıca Buhârî’nin (ö. 256/870) “Benî İsrâîl’e dair anlatılanlar” bab başlığı altındaki hadislerinden “Benî İsrâîl” lafzı yerine “eski ümmetlerde, sizden öncekilerde, Yahûdî’ler ve Hristiyan’larda” diye başlayan hadisleri de çalışmamıza dâhil ederek toplamda otuz dokuz hadis’e ulaşmış olduk. Hadisleri değerlendirmeye geçmeden önce o hadis hakkında kısa, öz giriş gâh yapıp tezin akıcı olmasını sağlamaya gayret ettik.

Hadislerin Arapça metin ve tercümesinde sadece ravi zincirinin en sonundaki ravi zikredilmiştir. Diğer raviler okuyucunun uzun sened’den dolayı sıkılmaması ve fazla yer tutmaması için Arapça metne ve tercüme alınmamıştır. Uzun hadislerin sadece İsrâîl oğulları ile ilgili olan bölümleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Sahîhi Buhârî'den alınan hadisler bab başlığı numaraları ile kaynak gösterilirken Sahîhi Müslim'den alınan hadisler ise o hadisin bab başlığı altındaki kaçınıcı hadis olduğunu gösteren hadis numarası kaynak olarak verilmiştir.

Ulaşılan neticeleri sonuç kısmında özetleyip müteakiben bibliyografya ile tezimizi nihayete erdirdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

BENÎ İSRÂİL KAVRAMI

İslâmî kaynaklarda “Benî İsrâîl”, Ya’kûb’un soyundan gelen ve ırken Yahûdi olanları, “yehûd” ise hem bunları hem de başka ırklardan olup bu dine girenleri ifade etmektedir.¹ Yahûdi ve Hristiyan’ların menşei İsrâîl oğulları’dır.² İsrâîl oğulları’nın soy kütüğü Hz. İbrâhim’e kadar uzanır. Daha doğrusu Hz. İbrâhim İsrâîl oğulları’nın ulu dedeleridir. Hz. Mûsâ’ya tabi olduklarını iddia ettikleri için de “Mûseviler”³ diye yâd olunan Yahûdi’ler ayrıca “İbrânî” diye de isimlendirilirler.⁴ Benî İsrâîl’in tarihi, Hz. İbrâhim’in Irak’daki eski Keldâni şehirlerinden biri olan Ur’dan hicretiyle başlar.⁵

Hız. Ya’kûb’un, kardeşi Ays ile ikiz olarak doğarken, elini Ays’ın ökçesinden tutmuş olduğu halde arkasından doğduğu için Ya’kûb diye anıldığı ve kardeşi Ays tarafından öldürülmek korkusuyla, dayısının yanına gitmek üzere, gündüzleri saklanıp geceleri yürüdüğü için de kendisine “İsrâîl” adı verildiği rivayetine de rastlanılmaktadır.⁶

İshak oğlu Hz. Ya’kûb’un en büyük oğlunun adı “Yuda” veya “Yehûda” idi. Bu sebepten Hz. Ya’kûb’un on iki oğlunun soyuna ad olarak Yahûdi de denilir. Böylece hem Benî İsrâîl hem de Yahûdi denmiş olmaktadır. Ya’kûb’un Tanrı ile gürleşmesi ve onu yenmesi neticesinde Tanrı tarafından kendisine “Tanrı ile uğraşan veya uğraşır” mânasına gelen İsrâîl adı verilmiş ve onun soyundan gelenlere de İsrâîl oğulları

---

¹ Ömer Faruk Harman, *İsrâîl*, DİA, İstanbul, 1988, XXIII,193.

² M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul,2002, I,146, 373.

³ Necati Kara, *Kur’an’a Göre Hz. Mûsâ Firavun ve Yahûdi’ler*, İstanbul, 1989, 43; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’an’ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, “Mukaddime”, İstanbul, 1988, I, 3-5.

⁴ Hikmet Tanyu, *Tarih boyunca Yahûdi’ler ve Türkler*, İstanbul, 1976, I, 24; Afif Abdü’l-Fettah Tabbara, *Kur’an Açısından Yahûdi’ Menşei ve Karakteri*, çev: Mehmet Aydın, İstanbul, 1978, 13.

⁵ Afif Abdü’l-Fettah Tabbara, age,143.

⁶ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara, 2003, I, 263.

denmiştir. Muhtelif kitaplarda, mesela Felicien Challaye'nin "Dinler Tarihi" kitabında "İsrâîl" sözü "savaşan Tanrı" veya "Tanrı'ya karşı kuvvetli" anlamına geldiğini, oniki kabilenin müşterek olarak "İsrâîl" adını aldıkları ve nihayet Süleyman'dan sonra kuzeydeki kırallıkta "İsrâîl" in devlet adı olarak kullanıldığını görüyoruz. Nitekim 1948 yılında Filistin'de kurulan devletin adı bu sebeple "İsrâîl" olmuştur.⁷

1. İslâm Öncesi

Tezin birinci bölümünün ilk ana başlığı olan "İslâm öncesi" başlığı altında İsrâîl oğulları'nın Semâvî kitaplarda; Tevrât, Zebûr ve İncil'de nasıl geçtiklerine kısaca değinilecektir.

1.1 Semâvî Kitaplarda

1.1.1 Tevrât (التوراة)

Tevrât'ta geçen Benî İsrâîl ile ilgili bilgilere geçmeden önce başlangıçta kısaca Tevrât'tan bilgi verecek olursak Kur'ân'da Tevrât'ın Hz. Mûsâ'ya verilmiş bir kitap olduğu açıkça geçmemesine rağmen hadisler de Hz. Mûsâ'ya verilmiş bir kitap olduğu açıkça zikredildiği görülür.⁸ İsrâîl oğulları tarafından tahrif edilen⁹ ve Kur'ân'ı Kerim'de Yahûdi'lerin kutsal kitabına verilen isim olarak geçen Tevrât'ın Arapça bir kelime mi yoksa İbranice'den Arapça'ya geçmiş bir kelime mi olduğu dilciler tarafından tartışma konusu olmuştur. Tevrât kelimesi kutsal kitap mânasına kullanıldığında Ahd-i Atik'in ilk beş kitabını ifade etmektedir ki bunlar vahye dayandırılan geleneksel sırasıyla Tekvîn (Bereşit) 50 bab, Çıkış (Şemot) 40 bab, Levililer (Vayikra) 27 bab, Sayılar (Bemidbar) 36 bab ve 34 bab'dan oluşan Tesniye (Dıvarim) kitaplarıdır. Tekvîn ve Tesniye normal bir metin özelliği gösterirken Çıkış, Levililer ve Sayılar vahiy üslûbu taşımaktadır. İsrâîl oğulları'nın Mısır'dan çıkışlarını, geçtikleri ve konakladıkları yerleri, uymaları gereken kanunlar bildirilmekte ve İsrâîl oğulları'na tavsiyelerde bulunmaktadır. Kur'ân'daki bazı

⁷Hikmet Tanyu, age, 26, 27.

⁸Buhârî, Tevhid 19; Müslim, Hudûd 28.

⁹Bakara, 2/79.

Tevrât ile ilgili ayetler¹⁰ Ahd-i Atîk'deki beş kitab da geçen bazı ayetlerle örtüşmektedir.¹¹

Eski Ahit'te, Yahûdi'lerin soyu, Hz. İbrâhim ile başlar. Hz. İbrâhim de, babası Tarah ile Hz. Nuh'un oğlu Sam'a bağlanır. Eski Ahit'te Allah, Hz. İbrâhim'e ve soyuna ebedî mülk olarak Kenân diyarını vereceğini, onların Allah'ı olacağını, Hz. İbrâhim'i çok milletlerin babası edeceğini söylemektedir.¹²

Hristiyan'larca kutsal sayılan kitab-ı mukaddes (Bible) adı altında ve Ahd-i Cedîd'i yani İncîl'i de içine almak üzere pek çok dile çevrilen Ahdi Atikte¹³ İsrâil oğulları, bir taraftan Tanrı'nın kavmi, mukaddes millet olarak takdim edilirken diğer taraftan kötü davranışları sebebiyle bizzat İsrâil Tanrı'sı onları tenkit etmektedir. Çünkü onlar Mûsâ ve Harun'a karşı gelmiş, Rabb'in gözünde kötü olanı yapmış, Yahve'yi bırakıp Baal ve Molok gibi ilâhlara, bu arada altın buzağıya tapmış, Allah'a verdikleri sözü tutmamış, ahidlerini bozmuş, ibadethaneleri yıkmış, peygamberleri öldürmüş, başka ilâhlardan korkmuş, Allah'ın şeriatını bırakıp diğer milletlerin kanunlarını benimsemişlerdir. Ahd-i Atîk'e göre İsrâil döneç, Yahuda haindir. "Öküz kendi sahibini, eşek de efendisinin yemliğini bilmekte, fakat İsrâil Rabb'ini bilmemektedir". Yahûdi kutsal kitabı, İsrâil oğulları'nın doğru yoldan sapmaları ve başka ilâhlara kulluk etmeleri sebebiyle peygamberler tarafından kınandıklarını ve azapla tehdit edildiklerini gösteren örneklerle doludur.¹⁴

Tevrât'a göre Ya'kûb'un soyundan gelenler, gerek Mısır'da gerekse Mısır'dan çıktıktan sonra çölde ve Ken'ân diyarında "İsrâil" ve "İsrâil oğulları" diye de adlandırılmıştır¹⁵

"İsrâil'in Hz. Ya'kûb'un lakabı olup İbrani dilinde "Safvetullah", Allah'ın seçkini veya Abdullah, Allah'ın kulu anlamına geldiğini ifade edenlerde mevcuttur.¹⁶

Tevrât'ta Hz. Ya'kûb'un Tanrı ile gürüşüp Tanrı'yı yenmesinden dolayı Tanrı tarafından "İsrâil" adını aldığı ayetini de görmekteyiz.¹⁷

---

¹⁰ Âl-i İmrân, 3/93; Tekvin, 32/32, Mâide, 5/45; Çıkış, 21/23–25; Levililer, 24/19–21; Tesniye, 19/21.

¹¹ Baki Adam, *Tevrât*, DİA, İstanbul, 2012, XLI, 41.

¹² Kitabı Mukaddes, *Eski ve Yeni Ahit*, İstanbul, 2016, Tekvin 11/27, 10.

¹³ Ömer Faruk Harman, *Ahdi Atik*, İstanbul, 1988, I, 495.

¹⁴ Age, 194.

¹⁵ Age, 193–194.

¹⁶ Hamdi Yazır, age, 334.

¹⁷ Kitabı Mukaddes, age, Tekvin 14/13; Hikmet Tanyu, age, 26, 27.

Tevrât'a göre İsrâîl'in oğulları Ruben, Şimeon, Levi, Yahuda, İssakar, Zebulun, Yûsuf, Benyamin, Dan, Naftali, Gad ve Aşer adlarını taşımakta, bunlardan her biri aynı addaki kabilenin atası sayılmakta ve böylece İsrâîl oğulları on iki kabileden oluşmaktadır.¹⁸

Tevrât, Yahûdi'lerin ilk dedeleri olarak kabul ettikleri Abraham'a İbrani adını vermektedir.¹⁹ İbrani adı da İsrâîl kelimesinin eşanlamlısıdır. Bugün kendilerini Yahûdi diye adlandırdığımız kavmin ilk adı İbrani idi. Bir görüşe göre, Mezopotamya'da Sümer medeniyetinin merkezi Ur şehrinde doğan Hz. İbrâhim, doğuya hicret ederken Fırat veya Ürdün nehrini geçtiği için bu isim kullanılmıştır. Bu kelime "Ubur" mastarından, "geçen" anlamına gelen "âbir"den gelmektedir. Yani İbrani adı "nehrin öbür tarafından gelen adamlar" anlamına gelir. Diğer bir görüşe göre ise Hz. Ya'kûb'un büyük babasının adının "Âbir" olması dolayısıyla, bu kavme Âbiran, İbrani denilmiştir.²⁰

1.1.2 Zebûr (زبور)

Kısaca Zebûr'dan bahsedecek olursak ilahi kitapların en küçüğü ve yeni dini hüküm getirmemiş olan Zebûr kelime olarak "yazılı şey ve kitap" anlamına gelir ve Mezmurlar başlığı altında Eski Ahit'te yer alır. Kur'ân da ise "Dâvûd'a da Zebûr'u verdik" ayetleriyle geçer.²¹ Taberî'ye göre Mûsâ'ya verilen kitaba Tevrât, İsa'ya verilene İncîl, Muhammed'e verilene Furkan dendiği gibi Dâvûd'a verilen kitaba da Zebûr ismi verilmiş, bu sebeple araplar arasında "Dâvûd'un Zebûr'u" tabiri kullanılmıştır.²²

Hız. Dâvûd zamanında İsrâîl oğulları bolluk içinde yaşamışlardır.²³ Ancak rivayete göre; Hz. Dâvûd zamanında Eyle karyesi ahalisi ki bunlara "Ashâb-ı Sebt" denir, bazı günahlarından dolayı cumartesi günleri balık avlamaktan nehy edilmişlerdi. Onlar ise Hz. Dâvûd'un tebliğ etmiş olduğu bu nehy'i dinlememişler, Allah Teâlâ da Hz. Dâvûd'un duası üzerine onların suratlarını maymun suratına tebdil etmiştir.²⁴

¹⁸ Ömer Faruk Harman, age, 194.

¹⁹ Kitâbı Mukaddes, Tekvin 14/13, 12.

²⁰ M. Fatih Kesler, *Kur'ân'ı Kerim'de Yahûdi'ler ve Hristiyan'lar*, D.İ.B. Yay. Ankara, 1979, 28.

²¹ İlmihal, TDVY, Komisyon, Ankara, 2004, I, 102; Nisâ, 4/163; İsrâ, 17/55.

²² Taberî, *Câmiul Beyân*, İstanbul, 2012, VII, 688.

²³ M. Fatih Kesler, age, 22.

²⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, age, 809.

Buradan anlaşılmaktadır ki Hz. Dâvûd zamanında bir takım, Allah'ın emirlerine itaat etmeyen kimseler vardır ve onlar, böylelikle peygamberlerinin lânetine uğramışlardır.²⁵

Kutsal kitapta Zebûr'un ilahi ve dua kitabı olduğu, Allah'a övgü ve hikmetli sözlerden, bir takım nasihatlerden meydana geldiğini ve mukaddimesinde İsrâîl oğulları'nın bu dua ve ilahileri kendi ibadetlerinde kullandıklarını ve bu ilahilerin çeşitli bölümlere ayrıldığını görürüz.²⁶ Zebûr'un şer'i hükümler ihtiva etmemesinden dolayı Hz. Davut Hz. Mûsâ'nın şeriatıyla amel etmiştir.²⁷

Taberî (ö. 310/923) Zebûr'un Dâvûd'a öğretilmiş dua, hamd ve övgü sözlerinden oluştuğunu, helâl ve haramla farz ve ceza bahislerini içermediğini söylemektedir. Aynı şekilde Kurtûbî, (ö. 656/1258) Dâvûd'a nisbet edilen Zebûr'un ahkâm ve helâl-haram konularını içermeyen bir hikmet ve öğüt kitabı olduğunu ve yüz elli sûreden meydana geldiğini bildirmiştir. Zebûr'da yazıldığı belirtilen, "Yeryüzüne sâlih kullarım mirasçı olacaktır"²⁸ ifadesinin bir benzeri, Yahûdî geleneğinde büyük kısmı Dâvûd'a nisbet edilen Mezmûrlar kitabında yer almaktadır ve bu ayeti genellikle son ümmet olan Hz. Muhammed ümmetini müjdeleyen bir ifade şeklinde, ayrıca İsrâîl oğulları'nın kutsal topraklara yerleşmesi şeklinde yorumlayanlar da olmuştur.²⁹

Zebûr'da İsrâîl oğulları'nın Dâvûd'a verdikleri rahatsızlıktan dolayı onun Rabb'ine "yakamı şu köpeklerin pençesinden, aslanın ağzından, öküzlerin boynuzundan kurtar" diye şikâyetçi olup yalvardığını,³⁰ "Ey Ya'kûb soyu, Ey İsrâîl soyu, O'na saygı gösterin" diye yoldan çıkmış İsrâîl oğulları'nı Allah'a itaate davet ettiğini görmekteyiz.³¹

---

²⁵ Mâide, 5/78.

²⁶ İlmihal, I, 102; Kitabı Mukaddes, 571.

²⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, age, 261.

²⁸ Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 37/29, 592.

²⁹ Salime Leyla Gürkan, *Zebûr*, DİA, İstanbul, 2013, XLIV, 72.

³⁰ Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 22/20, 21, 583.

³¹ Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 22/23, 582.

1.1.3 İncîl (الإنجيل)

İncîl’de geçen Benî İsrâîl ile bilgilere geçmeden önce kısaca İncîl’den bahsedecek olursak İncîl Hz. İsa’ya gönderilen ilâhî kitabın Kur’ân’daki adıdır. Hz. İsa aracılığıyla İsrâîl oğulları’na indirilmiştir.³²

İncîl kelimesinin aslı “iyi haber, müjde” anlamına gelmektedir. Yunanca Euaggelion kelimesinin ya doğrudan veya Habeş’çe şekli olan wangel kanalıyla Arapça’ya İncîl olarak geçtiği ileri sürülmektedir. Kur’ân’ı Kerim’de İncîl kelimesi, on iki yerde geçmekte ve İncîl’in Hz. İsa’ya ne zaman ve nasıl verildiği açıklanmamış İncîl daha çok Tevrât’la birlikte zikredilmiş, Hz. İsa’nın da Tevrât’ı tasdik ettiği, kendisine kitabın, hikmetin, Tevrât ve İncîl’in de öğretildiği bildirilmiştir. Hristiyan inancına göre İsa Allah’tan bir kitap almamıştır, vahyin müşahhas şekli olan İsa’nın söz ve fiilleri, bugünkü İncîller, farklı kişilerce, Matta, Markos, Luka, Yuhanna tarafından muhtelif yer ve zamanlarda, kutsal ruhun ilhamıyla kendi üsluplarıyla çeşitli cemaatlara hitaben yazılmıştır.³³

Yeni Ahit’te İsrâîl oğulları’nın mensup olduğu mezheplerden birisi olan ve ilk Hristiyan’ların çoğunun kökeninin de bunlardan geldiğine inanılan Ferîsî’ler ve diğer bir Yahûdi mezhebi olan Sadûki’ler hakkında çokça atıflara rastlamak mümkündür. Hristiyan’lığın birinci derecede önem verdiği din Yahûdi’lik olmasının en önemli sebebi İsa’nın Ferîsî geleneğine göre yetişmiş bir Yahûdi olmasıdır. Ayrıca ilk Hristiyan’lar da Yahûdi kökenlidir. Yine Hristiyanlar Yahûdi kutsal metinlerini kendi kutsal metinleri olarak görmekteydiler.³⁴

Yuhanna’da geçen pasajda çarmıha gerilmesi için Romalı vali Pontus Pilatus’un İsa’yı Yahûdi’lere teslim ettiği belirtilmiş, bu sebeple de Yahûdi’ler Hristiyan dünyasında bütün nesiller boyunca Tanrı katili olarak görülmüş, onlara büyük bir kin beslemiştir. İsrâîl oğulları’nın seçilmişliğinin onların işledikleri günahlar sebebiyle artık kiliseye geçtiği ve Pavlus tarafından İbrâhim’in gerçek neslinin Yahûdi’ler değil Hristiyan’lar olduğu söylenmiştir. İsa’nın haça gerilmesinin cezası olarak Kudüs’teki mabedi yıkmışlar ve bu durumun Tanrı’nın İsrâîl halkını reddettiğinin ifadesi olduğu imajını vermişlerdir. Böylelikle Hristiyan’lığın Yahûdi’likten kopma süreci daha da hızlanmış nihayet Pavlus’un tasarrufuyla Yahûdi şeriatı neshedilmiş,

³² Mâide, 5/46.

³³ Ömer Faruk Harman, *İncîl*, DİA, İstanbul, 2000, XXII, 271.

³⁴ Kürşat Demirci, *Hristiyan’lık*, DİA, İstanbul, 1998, XVII, 330.

kendi teolojik esaslarını meydana getirmişlerdir. Fakat II. Dünya savaşından sonra Filistin’de kurulan Yahûdi devleti ile 1970’ler deki diyalog toplantıları neticesinde Pavlos’un Yuhanna İncil’inde ki pasajlarından “İsrâîl oğulları’nın Tanrı katili” telakkisinin sadece o zamanki Yahûdi’ler ile sınırlı olduğu yorumu yapılmasına Hristiyan Yahûdi arasındaki husumetin yumuşatılmasına başlanmıştır.³⁵

2. İslâm Sonrası

Tezin birinci bölümünün ikinci ana başlığı olan bu bölümde önce “Benî İsrâîl” lafzının ve İsrâîl oğulları’nın Kur’an’da nasıl geçtiğine kısaca değerlendirilecektir. Akabinde “Hadisler” başlığı altında ziyade olarak “ehl-i kitap, Yehûd ve Nasârâ” lafızları ile ilgili Sahîhayn’de geçen hadislere de kısaca değinilecektir.

2.1 Kur’ân (القرآن)

Dini kitaplarda, Kitabı Mukaddes’de “İsrâîl” lafzına sıkça rastlanılırken, Kur’ân’ı Kerim’de de Musevi halkını belirtmek üzere “Benî İsrâîl” lafzı birçok defalar geçmektedir³⁶

“Oğullar” diye tercüme edilen “benû” (بنو) kelimesinin aslı olan “benûn” (بنون) bir araya gelen erkek ve kadınlara verilen ortak bir isimdir.³⁷ “Benû” (بنو) kelimesi Kur’ân’da bir sûrede,³⁸ “Benî” (بنی) kelimesi 49 yerde,³⁹ “İsrâîl” (اسرائيل) kelimesi ise 43 yerde⁴⁰ geçmektedir. “Benî İsrâîl” (بنی اسرائيل) kelimesinin ise Kur’ân’da 41 yerde geçmektedir.⁴¹

Kur’ân’da iki yerde geçen⁴² ve Hz. Ya’kûb’un ikinci adı veya lakabı olan “İsrâîl”⁴³ den dolayı, onun soyundan gelenlere Tevrât’ta “Beney Yisrael”, Kur’ân’da “Benû / Benî İsrâîl” denilmektedir.⁴⁴

³⁵ Baki Adam, age, 360, 361.

³⁶ Hikmet Tanyu, age, 25.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhul Beyan, Kur’ân Meal ve Tefsiri*, İstanbul, 2005, I, 338.

³⁸ Yûnus, 10/90; Abdullah Ahmetoğlu, *El’Mu’cem el- Mufehres li Elfaz el- Kur’ân el-Kerim*, Kral Fahd Kur’ân Kompleksi Sitesi, 2002, 33.

³⁹ El’Mu’cem el- Mufehres, 34.

⁴⁰ El’Mu’cem el- Mufehres, 13.

⁴¹ Ömer Faruk Harman, age, 194.

⁴² Âl-i İmrân, 3/93; Meryem, 19/58.

⁴³ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, İstanbul, 2004, 456; Hikmet Tanyu, 26.

⁴⁴ Ömer Faruk Harman, age, 193–194.

Mekke’de Yahûdi nüfusu yok denecek kadar az olduğu için hicretten önce nâzil olan sûrelerin hiçbirinde “Ey İsrâil oğulları” diye bir hitap yer almamaktadır. İsrâil oğulları’ndan bahseden sûrelerde onların geçmişte yaşadıkları olaylardan, özellikle de Mûsâ’nın Firavun’la mücadelesi ve İsrâil oğulları’nı kurtarmasından, Allah’ın elçisi Mûsâ’ya inanmayıp karşı çıkanların kötü âkıbetinden söz edilmekte, geçmişte İsrâil oğulları’na verilen nimetler sayılmakta⁴⁵, özellikle âlemlere üstün kılındıkları⁴⁶ belirtilmektedir.⁴⁷

Ayrıca Kur’ân’da Yahûdi’lerden hem “Benî İsrâil” olarak hem de “hûd”, “yehûd” ve “hâdû” kelimeleriyle bahsedilmekte,⁴⁸ ancak “yehûd” kelimesi sadece Medenî sûrelerde geçtiği halde “Benî İsrâil” Mekkî sûrelerde de yer almakta ve daha çok İslâm öncesi dönemlerde vuku bulan olayların söz konusu edildiği ayetlerde geçmektedir. Allah’ın birliği, Yahûdi’lerin üzerinde ısrarla durdukları en önemli inanç idi. Öte yandan anılan peygamberlerin çoğu İsrâil oğulları arasından çıkmıştı. Bu sebeple İsrâil oğulları’nın yüceltildiği, çeşitli konularda şahit tutulduğu Mekke döneminde onların Müslüman’larla bir çatışması olmamıştır. Medine’de ise Yahûdi’ler kalabalık halde bulunuyorlardı ve burası onların önemli merkezlerinden biriydi. Hz. Peygamber Medine’ye hicret edip burada güç kazanınca menfaatlerinin zedelendiğini gören Yahûdi’ler Müslüman’lara karşı düşmanca tavır aldılar; bunun üzerine Kur’ân’ın onlara karşı üslûbu değişti.⁴⁹

Kur’ân’da İsrâil oğulları’nın Firavunun zulmünden kurtarıldıklarını,⁵⁰ kendilerine kitap, peygamberlik, hükümler, âleme üstünlük verildiğini,⁵¹ inanç, ibadet, iyilik yapma konularında kendilerinden söz alındığını⁵² fakat bu söz vermelerine rağmen peygamberleri yalanladıkları veya öldürdüklerini,⁵³ Allah’ı bırakıp buzağıya tapmaya başladıklarını,⁵⁴ isyanları ve haddi aşmalarından dolayı lânetlendiklerini anlatan birçok ayete rastlamamız mümkündür.⁵⁵

---

⁴⁵ Bakara, 2/47, 122.

⁴⁶ A’râf, 7/140; Duhân, 44/32; Câsiye, 45/16.

⁴⁷ Ömer Faruk Harman, age, 194.

⁴⁸ Bakara, 2/62; Nîsâ, 4/46; Mâide, 5/18.

⁴⁹ Ömer Faruk Harman, age, 194; Hikmet Tanyu, age, 27.

⁵⁰ Tâhâ, 20/80.

⁵¹ Câsiye, 45/16.

⁵² Bakara, 2/83.

⁵³ Mâide, 5/12, 70.

⁵⁴ Tâhâ, 20/91.

⁵⁵ Mâide, 5/78.

2.2 Hadisler

2.2.1 Ehl-i Kitab (أهل الكتاب)

Kur'ân'ı Kerim'de genellikle Yahûdi'ler ve Hristiyan'lar için kullanılan tabirdir. “İlâhî bir kitaba inananlar” mânasına gelen ehl-i kitap, “ehlül kitap” tamlamasına göre Müslüman'lara da ehl-i kitap denilebilir. Ancak Kur'ân dışındaki ilâhî kitaplarda yer almayan bu terkip, terim olarak Müslüman'lar dışındaki kutsal kitap sahibi din mensupları için kullanılır. İslâm literatüründe ayrıca ehl-i kitap yerine “kitâbî” kelimesinin kullanıldığı da görülmektedir. Ehl-i kitap tabiri Kur'ân'da otuz bir yerde geçmektedir.⁵⁶

Kur'ân'da Müslüman'lara “İçlerinden zulmedenler hariç, kitap ehli ile ancak en güzel bir yolla mücadele edin ve (onlara) şöyle deyin: “Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim ilahımız ve sizin ilahınız birdir (aynı ilahdır). Biz sadece ona teslim olmuş kimseleriz” ayetiyle ehli-i kitapla nasıl bir münasebet kurulması gerektiği bildirilir.⁵⁷

Hz. Peygamber'in hadislerinde ise ehl-i kitap ile ilgili birçok hadise rastlamaktayız ki bunlardan bazıları şunlardır; “ehl-i kitap'tan olup kendi Nebî'sine iman etmekle birlikte Hz. Peygamber'e de yetişip ona iman eden ona uyan ve onu tasdik eden bir kişiye iki ecir vardır.”⁵⁸ “Ehl-i kitabın kaplarından yemek yememeli, eğer başka kap yoksa kabı iyice yıkamalıdır.”⁵⁹ “Onların sözlerini ne doğrulayınız, ne de yalanlayınız, Allah'a indirilene inandık deyiniz.”⁶⁰ “Allah'ın Kur'ân'da ehl-i kitabın kendilerine indirilenleri tahrif ettiğini bildirmesine ve onların sizlere bir şey sormamasına rağmen nasıl herhangi bir şeyi onlara sorarsınız” diye ashâbını ehl-i kitaba sormaktan men etmiştir.⁶¹ Ehl-i kitaba bir, Müslüman'lara iki ecir verileceğini müjdelemiştir.⁶² Ehl-i kitabın Kur'an-ın bir kısmına iman edip bir kısmını reddettiklerini bildirmiştir.⁶³

---

⁵⁶ Remzi Kaya, *Ehl-i Kitap*, DİA, İstanbul, 1994, X, 516.

⁵⁷ Ankebût, 29/46.

⁵⁸ Buhârî, İlim 31; Müslim, İman 241; Tirmizî, Nikâh 1116, Nesâî, Nikâh 3344, İbn Mâce, Nikâh 1956.

⁵⁹ Müslim, Sayd 8.

⁶⁰ Buhârî, Şehavat 29, İ'tisam 25.

⁶¹ Buhârî, Tevhid 42.

⁶² Buhârî, Mevâkîtüs-salât 17.

⁶³ Buhârî, Tefsîrul Kur'ân 4.

2.2.2 Yehûd (يهودي)

Sözlükte Yahûdi kelimesinin aslı, hâde-yehûdu-tevhîde/hevden fiilinden gelir ki tövbe etmek, hakka dönmek, Yahûdi olmak anlamlarına gelmektedir.⁶⁴ Kur'ân'ı Kerim'de ve hadislerde, ayrıca diğer İslâmî literatürde yehûd ve Benî İsrâîl kelimeleriyle Yahûdi'lerden, geniş olarak söz edilmiştir. Kısaca yahûdi Hz. Mûsâ'nın dinine mensup kimsedir. Arapça'da yehûd, İbrânîce'de Yehûdi, Ârâmîce'de Yehûday şeklindedir. Kur'ân'ı Kerim'de, Hz. Peygamber döneminde yaşayan ve Hz. Mûsâ şeriatına bağlı olma mânasında İsrâîl oğulları'nın devamı olarak görülen Yahûdi'leri ifade etmek için “yehûd” kelimesinin yanı sıra aynı kökten gelen “hûd” ve “(ellezîne) hâdû” kalıpları da kullanılmıştır.⁶⁵ İsrâîl oğulları'na bu ismin verilmesinin bir sebebi de Hz. Mûsâ'nın Tur Dağı'na gitmesinden sonra İsrâîl oğulları'nı buzağıya tapmalarıdır. Hz. Mûsâ yanlarına dönünce kendilerine çok kızmış, kendilerinden Allah'a yönelip tövbe etmelerini istemiştir. Onlar da, yaptıkları bu çirkin işten dolayı çok pişman olmuşlar tövbe etmişler ve انا هدنا اليك “Biz sana yöneldik”⁶⁶ demişlerdir.⁶⁷

Hz. Peygamber'in hadislerinde Yahûdi'lerle ilgili birçok hadise rastlamaktayız ki bunlardan bazıları; Yahûdi'lerin ırki özelliklerini gösteren küstahlıkları,⁶⁸ yalancılıkları ve iftiracı oldukları,⁶⁹ fitne ve fesatçı oldukları,⁷⁰ isyankâr oluşları,⁷¹ ahde vefa göstermemeleri,⁷² acımasız ve hayâdan yoksun olmalarına dairdir.⁷³ Ayrıca Hz. Peygamber Yahûdi'lerin küfürleri sebebi ile cehenneme girmelerinin âdeti Müslüman'ların cehennemden kurtulmalarına bir fidye gibi olacağını bildirmektedir. Yahûdi'ler ile ilgili şer'î hükümlerin uygulanması konusundaki hadislerine,⁷⁴ Yahûdi'lerle alış veriş yapmanın caiz olduğuna,⁷⁵ “Yahûdi'lerden olsun Nasranî olsun beni işittiği halde benimle gönderilene iman etmez ise cehennemliklerden olur”

⁶⁴ İbn Manzur, “*Lisânu'l-Arab*”, Bkz-“h-v-d” mad. III, 842.

⁶⁵ Salime Leyla Gürkan, age, 182.

⁶⁶ A'râf, 7/156.

⁶⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, age, 54.

⁶⁸ Buhârî, Husûmât 1, Tefsirul Bakara 5, Bedü'l-halk 6; Müslim, Fezâil 159.

⁶⁹ Buhârî, Menâkib 26, Cizye 7, Tıb 55, Meğâzi 41.

⁷⁰ Müslim, Rada 63, Fiten 90, 124.

⁷¹ Buhârî, Bedü'l-halk 10; Müslim, Zühd 61, 62.

⁷² Buhârî, Diyât 22, İstizan 36, Meğâzi 30; Müslim, Kasame 1,36, Cihad 69.

⁷³ Buhârî, Husûmât 1, Diyet 5, 13, Gusul 20; Müslim, Kasame 15, 17, Zühd 73, Fezâil 55, Hayız 75; Tirmizî, Tefsir 77.

⁷⁴ Buhârî, Hudûd 11, Hibe 28; Müslim, Kasame 1, 2, 36, Selam 45, İmâre 15.

⁷⁵ Müslim, Mûsâkat 124, 125, 126.

buyurmasına dair hadisleri de görmemiz mümkündür.⁷⁶ Yine Hz. Peygamber'in Nebî'lerin kabirlerini mescit haline getiren Yahûdi'lere lânet ettiğini,⁷⁷ onlardan birisinin cenazesi geçerken insan olduklarından dolayı saygı gösterip ayağa kalktığını da görmekteyiz.⁷⁸ Zamanla Müslüman'ların Yahûdi'lerin peşinden gidip onlara uymaları,⁷⁹ kıyamet gününde ise Uzeyr'i Allah'ın oğlu deyip ona taptıklarından dolayı cehenneme döküleceklerini bildirmesi⁸⁰ ve akıbetleri hakkındaki buyurdıklarını görmemiz mümkündür.⁸¹

2.2.3 Nasârâ (النَّصَارَى)

İslâmî kaynaklarda Hristiyan'lar için, Nasranî, çoğulu Nasârâ, Mesihî, çoğulu Mesihîyyûn ve İsevî; Hristiyan'lık için ise Nasrâniyye ve Mesihîyye adları kullanılır.⁸² Kur'ân'ı Kerim'de Hristiyan'lar için on dört yerde çoğul halde Nasârâ⁸³ birinde ise tekil olarak "Nasrânî"⁸⁴ kelimesi geçmektedir. "Nasârâ" kelimesi Hz. İsa (as)'ın ümmetine verilmiş bir isimdir ve Hristiyan'lara "Nasârâ" denilmesini iki nedeni vardır; birincisi, Hz. İsa (as)'a yardım ettikleri, ikincisi de "Nasıra" denilen kasabada Hz. İsa (as) ile beraber buldukları içindir.⁸⁵

Hz. Peygamber'in Hristiyan'lar hakkındaki hadislerine baktığımızda; "Yahûdi'lerden olsun Nasrânî olsun beni işittiği halde benimle gönderilene iman etmez ise cehennemliklerden olur" dediğini,⁸⁶ Nebî'lerin kabirlerini mescit haline getiren Hristiyan'lara lânet ettiğini,⁸⁷ Hristiyan'ların küfürleri sebebi ile cehenneme girmeleri adeta Müslüman'ların cehennemden kurtulmalarına bir fidye gibi olacağı görülmektedir.⁸⁸ Müslüman'ların zamanla Hristiyan'ların peşinden gidip onlara uyacaklarını⁸⁹ ve Hristiyan'ların kıyamet günü, Mesih'i Allah'ın oğlu deyip

⁷⁶ Müslim, İman 240.

⁷⁷ Müslim, Mesâcid ve Mevâdius-Salât 19.

⁷⁸ Buhârî, Cenâiz 50; Müslim, Cenâiz 78-81.

⁷⁹ Müslim, İlim 6.

⁸⁰ Müslim, İman 302.

⁸¹ Buhârî, Salât 12, Meğâzi 16, 30, 38, 40, Fezâ'ili'l-Medîne 10, Cihad 94, Menâkıb 25; Müslim, Cihad 48, 50, 63, 65, 66, 120, 122, 132, Zühhd 61, 62, İman 240.

⁸² Kürşat Demirci, *Hristiyan'lık*, DİA, İstanbul, 1998, XVII, 328.

⁸³ Bakara, 2/ 62, 111, 113, 120, 135, 140; Mâ'ide, 5/14, 18, 51, 69, 82; Tevbe, 9/30; Hac, 22/17.

⁸⁴ Âl-i İmrân, 3/52.

⁸⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, age, 62.

⁸⁶ Müslim, İman 240.

⁸⁷ Müslim, Mesâcid ve Mevâdius-Salât 19.

⁸⁸ Müslim, Tevbe 49, 50, 51.

⁸⁹ Müslim, İlim 6.

taptıklarından dolayı cehenneme döküleceklerini bildiren hadislere de rastlamaktayız.⁹⁰

---

⁹⁰ Müslim, İman 302.

İKİNCİ BÖLÜM

SAHÎHAYN'DE GEÇEN BENÎ İSRÂİL İLE İLGİLİ HADİSLER

Tezin ikinci bölümü “ibadetler, muâmelât ve çeşitli konular” olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklardan ilki olan “ibadetler” kısmında “tahâret, namaz ve oruç” ile ilgili hadisler değerlendirilecektir.

1. İbadetler

Sözlükte “boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma” anlamlarına gelen ibâdet dinî bir terim olarak insanın Allah’a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlardır.⁹¹

1.1 Tahâret

Sahîhayn’de geçen Benî İsrâîl ile ilgili hadislerden ikisi tahâret başlığı altında değerlendirilecektir. İlki İsrâîl oğulları’nın yıkanırken edebe riayet etmeden birbirlerine bakarak yıkanmaları, ikinci hadis ise bevl konusunda Benî İsrâîl’in ifrata kaçması ile ilgili olanıdır.

---

⁹¹ Mustafa Sinanoğlu, *İbadet*, DİA, İstanbul, 1999, XIX, 233.

1.1.1 Benî İsrâîl Birbirlerine Bakarak Çıplak Yıkanmaları

İsrâîl oğulları'nın birbirlerinin önünde toplu halde çıplak yıkanmaları kendi şeriatlerinde caiz olduğundan dolayımıdır tam bilinmez⁹² ama şimdi göreceğimiz hadiste Hz. Mûsâ'nın yalnız yıkanması ve teninden hiçbir yerini göstermemesi şüphesiz onun hayâli olmasından dolayıdır.⁹³ Hak Teâlâ'nın kavimlere gönderdiği peygamberler gönderildikleri toplumlar tarafından birçok eziyetlere maruz kalmışlardı. Peygamberlere karşı akla hayale gelmeyecek istekler, arzular, insan fitratına yakışmayacak davranışlar, hareketler sergilemişler onlara eziyet etmeyi kendilerine âdeta bir vazife addetmişlerdi. İşte bu eziyetlerden birisi de Benî İsrâîl'in Hz. Musa'ya yaptıklarından birisini anlatan şu hadis de geçmektedir;

Ebû Hureyre'den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَكَانَ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آذُرٌ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجْرٍ، فَقَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ، فَحَرَجَ مُوسَى فِي إِثْرِهِ، يَقُولُ: ثَوْبِي يَا حَجْرُ، حَتَّى نَظَرْتُ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى مِنْ بَأْسٍ، وَأَخَذَ ثَوْبَهُ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا " فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَاللَّهِ إِنَّهُ لَنَدَبٌ بِالْحَجَرِ، سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ، ضَرْبًا بِالْحَجَرِ

“İsrâîl oğulları çıplak ve birbirlerine bakar bir halde yıkanıyorlardı. Mûsâ ise tek başına yıkanır. Dediler ki Mûsâ'nın bizimle yıkanmasını engelleyen şey testislerinde şişkinlik olmasındandır. Bir seferinde Mûsâ yıkanmak için insanlardan uzak bir yere gitmişti. Elbisesini çıkarıp bir taşın üzerine koydu. Bu arada taş elbisesiyle beraber kaçtı. Mûsâ taşın arkasından “ey taş elbisemi getir” diyerek hızlıca koşmaya başladı. Nihayet İsrâîl oğulları Mûsâ'yı bu halde çıplak olarak gördüler ve dediler ki: “Allah'a yemin olsun ki Mûsâ'da hiçbir kusur yokmuş.” Mûsâ elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı.”

Ebû Hureyre dedi ki: *“Taşın üzerinde altı veya yedi vurma izi kalmıştır.”*⁹⁴

Yine bu hadis Buhârî'de başka bir tarikle “hayâsından ötürü teninden hiçbir yer görünmezdi. Hz. Mûsâ'nın cildinde barış hastalığı veya testislerinde şişkinlik veya cildinde bir afet var demeleri ve bundan ötürü Allah'ın da onların Mûsâ için

⁹² İbn Hacer, el-Askalânî, *Fethu'l-bârî Muhtasar*, İstanbul, 2008, VII, 105.

⁹³ Buhârî, *Enbiyâ*, 28.

⁹⁴ Buhârî, *Gusül* 20; Müslim, *Fezâil* 155, *Hayz* 75.

söyledikleri bu kusurlardan berî olduğunu onlara göstermek istediği, Mûsâ'nın taş eliyle değil asasıyla vurduğu, Ahzab süresi 69. ayetin bu konu ile olduğu ilavesi geçmektedir.⁹⁵

Hadisin en sonunda söylenen; “taşın üzerinde altı veya yedi vurma izi kalmıştır” sözünü Ebû Hureyre'nin haber vermesi Hz. Peygamber'den duyulmuş olmasına binaendir. Zira öyle bir haber akli istidlal ile biline bilir şeylerden değildir.⁹⁶

Hayâ kelimesi sözlükte, utanma duygusu, utanç, utanma, sıkılma mânalarını içerir.⁹⁷ Hz. Mûsâ çok hayâli olmasından dolayı yalnız yıkanır. Peygamberler zaten yüz kızartıcı eylemlerde asla bulunmazlar. Ahlâk terimi olarak nefsin çirkin davranışlardan rahatsız olup onları terk etmesi, kötü bir işin yapılmasından veya iyi bir işin terk edilmesinden dolayı insanın yüzünü kızartan sıkıntı, gibi değişik şekillerde açıklanmıştır. Arapça'da “kınama, yergi; onur kırıcı tutum ve davranış” mânalarına gelen âr kelimesi de Türkçede genellikle hayânın eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır.⁹⁸

Hz. Peygamber, Medineli bir Müslüman'ın utangaç kardeşine bu huyunu terk etmesini söylediğini duyunca, onu kendini haline bırakmasını zira utanmanın imandan geldiğini söylemiştir.⁹⁹ Ayrıca “hayâ'dan ancak hayır gelir,”¹⁰⁰ “imanın yetmiş kadar dalı vardır ve utanmak da bu dallardan bir daldır,”¹⁰¹ “bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz; “şayet utanmıyorsan dilediğini yap!” Sözüdür.¹⁰² “Arsızlık nerede ve kimde olursa olsun çirkinleştirir, hayâ ise nerede ve kimde olursa olsun zarifleştirir.”¹⁰³ “Şüphesiz yüce Rabbiniz hayâ sahibi ve cömerttir, kulu dua etmek için O'na ellerini kaldırdığı zaman, O elleri boş çevirmekten hayâ eder.”¹⁰⁴ “Her dinin kendine özgü bir ahlâkı vardır; İslâm ahlâkının özü de hayâdır”,¹⁰⁵ gibi hayâ ile ilgili birçok hadisler mevcuttur.

---

⁹⁵ Buhârî, Enbiyâ 28.

⁹⁶ Mehmet Sofuoğlu, *Sahihi Müslim ve Tercemesi*, İstanbul, 2014, I, 397.

⁹⁷ TDK, *Türkçe sözlük*, TTKBE, Ankara, 1998, I, 963.

⁹⁸ Mustafa Çağrı, *Hayâ*, DİA, İstanbul, 1997, XVI, 554.

⁹⁹ Buhârî, İman 16, Edeb 77; Müslim, İman 59; Tirmizî, İman 7; Nesâî, İman 27; İbn Mâce, Mukaddime 9, Zühd 17.

¹⁰⁰ Buhârî, Edeb 77; Müslim, İman 60.

¹⁰¹ Buhârî, İman 3; Müslim, İman 58; Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Tirmizî, Birr 80; Nesâî, İman 16; İbn Mâce, Mukaddime 9.

¹⁰² Buhârî, Edeb 78.

¹⁰³ Tirmizî, Birr 47.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, Vitr 23.

¹⁰⁵ İbn Mâce, Zühd 17.

Alenen topluca çıplak olarak yıkanmak normal ahlâklı bir insanın yapacağı bir şey değildir. Kişinin kimsenin olmadığı kapalı bir yerde çıplak yıkanmasını anlarız da, toplu halde açık bir alanda birbirlerine bakarak çıplak yıkanmanın İsrâîl oğulları'nda normal olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır. Gerçi şimdiki gayrimüslimlerde de bu utanma duygusunun olmadığını, şimdiki Yahûdi'lerin ve Hristiyan'ların da çıplak olarak bir arada yıkandıklarını batıda yaşayan gurbetçilerden bizzat dinlemişizdir. İş yerlerinde çıplak olarak duş aldıklarına, havuzlarda ve sahillerde çıplak olarak yüzdüklerine, daha küçük yaştaki çocukların spor müsabakalarından sonra hep beraber çıplak yıkandıklarına, hastalığından dolayı yüzme terapisi için termal kaplıcalara veya havuzlara gönderilen gayrimüslim diyarlarındaki Müslüman'ların bu vahim durumdan dolayı terapiden faydalanamadıklarına, medyadan ve gurbette yaşayan Müslüman kardeşlerimizden dinlemişizdir. Böylelikle “Yahûdi ve Hristiyan'ların menşei İsrâîl oğulları'dır”¹⁰⁶ sözünün ne kadar isabetli olduğunu daha iyi anlamış oluyoruz.

Araştırmamızda bu hadisin sahih olup olmadığına dair iki görüş ile karşılaşmaktayız. Sahih olduğunu savunanların delilleri şunlardır:

1- Zaruret halinde çıplak olarak yürümek caizdir.

İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1201) : “Mûsâ tenhada tek başına iken sudan çıktığında, elbisesini göremeyince, kimsenin kendisini çıplak olarak göremeyeceği kanaatiyle taşın peşinden gitmişti. Taşın peşinden giderken bir topluluk ile karşılaştı ve yanlarından geçti. Nitekim nehir kuyuları çoğunlukla تنها olmakla birlikte, yakın bir yerde birilerinin bulunmayacağından emin olunmaz. O bulunduğu yerde kimse olmadığından ötürü kendisini görmeyeceği kanaati ile hareket etmiş, fakat onu görenlere rastlamış ve O'nu görmüşlerdi. Anlaşıldığı kadarıyla o rivayette belirtildiği üzere taşın arkasından gitmiş ve nihayet İsrâîl oğulları'nın bir meclisine kadar ulaşmış idi. Aralarında bu hususta ileri geri konuşmuş kimselerde vardı. Böylelikle bu işin faydası da ortaya çıkmış olmaktadır. Yoksa onlardan rastgele kimseler arasında durmuş olsaydı, bunun öbür haldeki gibi bir etkisi olmazdı” gibi görüş bildirir.

2- Tedavi yahut da bir kusurdan uzak olup olmamanın anlaşılma istenmesi gibi, gerektirici bir zaruret halinde avrete bakmak caizdir. Nitekim eşlerden birisi nikâhı

---

¹⁰⁶ Hamdi Yazır, age, 146, 373.

fesh etmek için diğeri aleyhine barâş hastalığının bulunduğunu iddia edecek olursa, diğeri de bunu kabul etmemesi hali buna örnektir.

3- Nebî'ler ahlâkları ve hilkatleri itibariyle son derece mükemmeldirler. Her hangi bir Nebî'ye hilkatinde bir eksiklik nispet edilecek olursa ona eziyet verilmiş olur, bunu yapanın kâfir olacağından korkulur.

4- Bu hadis'te Hz. Mûsâ'nın apaçık mûcizesi görülmektedir. Âdem oğulları'nın da beşer tabiatının ağırlıklı etkisi altında olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü Mûsâ, taşın ancak Allah'tan aldığı bir emirle elbisesini alıp gittiğini biliyordu. Bununla birlikte O bu taşa akli başında bir varlık gibi muamele etmiş ve hatta ona asasıyla darbeler indirmişti. Muhtemelen asasıyla vurmanın taşa iz bırakması sûretiyle kavmine bir başka mûcize göstermek istemiş de olabilir.

5- Peygamberler cahillere karşı son derece sabırlı idiler ve eziyetlerine katlanıp tahammül etmişlerdir. Uğradıkları eziyetler hususunda Yüce Allah güzel akıbeti onların lehine belirlemiştir.¹⁰⁷

Sahîhayn'de geçen bu hadisin sahih olmayıp fert hadis, haberi vâhid olduğuna dair karşılaştığımız ikinci görüşün delilleri:

İbn Kesir (ö. 774/1373) ve diğer bazı âlimlere göre, Buhârî hadisinin fert hadis olduğu, bu hadisin senesinde bulunan Avf b. Ebî Cemile için, İbn Hacer (ö. 852/1449) gibi muhaddisler tarafından “şîdir”, “râfizîdir” ve “şeytandır” ifadelerinin kullanıldığı gözlenmektedir.¹⁰⁸ Abdulvehhâb en-Neccâr, mûcizenin bu şekilde tespit edilmeyeceğini savunmaktadır. Onun bu konuda söylediklerini özetleyecek olursak:

“Bazı âlimlere göre, Hak Teâlâ Hz. Mûsâ'yı tebrîe etmek yani temize çıkarmak ve şüpheden kurtarmak için, “taşın elbiseyi sürüklemesi” ve “taşa bir izin meydana gelmesi” gibi iki büyük mûcize yaratmıştır. Hâlbuki bunların mûcize olmasına bir sürü engel vardır. Zira burada en başta peygamberin tesettürünü ortadan kaldıran bir durum söz konusudur:

Bilindiği gibi bu mûcizede gözetilen maksat, onların isnat ettiği fitik hastalığından Mûsâ (as)'nın temize çıkarılmasıdır. Bu da açılıp saçılmayı gerektirmektedir. İsrâîl oğulları'nın bu kötü zannın büyük bir mûcize ile kaldırılması söz konusudur. Kavmiyle olan bütün ilişkilerinde, Allah'ın güçlü mûcizelerle desteklediği böyle

¹⁰⁷ İbn Hacer, age, 105,106.

¹⁰⁸ Necati Kara, age, 516.

büyük bir peygamber hakkında, akla sığmayacak kötü bir zanla itham edilmesi, sonra da bu ithamın bir mûcizeyle kaldırılması gerekmez. Kaldı ki, İsrâîl oğulları'nın, Hz. Mûsâ ile olan ilişkilerindeki aldatmalarını ve ona karşı inatlarını biliyoruz. Şayet Mûsâ (as)'nın şeriatında çırılçıplak yıkanmak haram ise onların, yani İsrâîl oğulları'nın hepsi isyankârdır dememiz gerekir ki, bu da uzak ihtimaldir. Şayet şeriatlerinde örtünme varsa, Hz. Mûsâ'nın onlardan ayrı yıkanmasından ötürü bir kusurla itham edilmesi yakışık olmaz. Zira onun tek başına yıkanması, şeriatlerine imtisalden ötürü olmuş olur. Nitekim İbn Hacer (ö. 852/1449) bu konuda şöyle der: "İsrâîl oğulları çırılçıplak yıkanır, birbirlerine bakarlardı. Bu onların şeriatında caizdi. Mûsâ'nın tek başına yıkanması, daha faziletisine tutunmak içindir." Eğer durum bu söylenen gibi ise, Hz. Mûsâ'nın onların önünde açılmasında bir beisin olmaması gerekir. Şu anda bunun çirkin görülmesi de, bizim şeriatımızda haram kılınmasından ötürüdür. Denildiği gibi eğer onların şeriatında çıplak yıkanmada bir beis yok ise, bu zorlamalara gitmeye ne hacet vardır?¹⁰⁹

"Taşın elbiseyi kaçırmaması" ve Hz. Mûsâ'nın taşa vurması neticesinde, "taşa izlerin meydana gelmesi" ile ilgili iki mûcizeye delil olarak getirilen bu hadis ve mûcizenin tespiti konusunda Abdulvehhâb en-Neccâr ayrıca şunları söyler:

"Bu hadis haber-i âhâd'dır. Haber-i âhâd'la mûcize tespit edilmez. Mûcize, içinde şüphe bulunmayan ilm-i yakîn ile tespit edilir. Haber-i vâhid ise, sübutu zannî olduğundan, kendisinde yakîn bilgi yoktur. Mûcize, inkârcılara karşı, ancak meydan okuma maksadıyla getirilir. Burada ne kimsenin Mûsâ'dan mûcize istediği, ne de Mûsâ'nın kimseye meydan okuması söz konusudur. Mûcize: Bir peygamber kavminin, peygamberden, peygamberin de Allah'tan istemesi neticesinde gerçekleşir. Burada her iki taraftan da istek yoktur. Hadisteki ifadeye bakılırsa, taşın yuvarlanması, Mûsâ (as)'ya rağmen meydana gelmiş ve Mûsâ da bunu gazapla karşılamıştır. Mûsâ'nın isteği dışında, hem de olmamasının istediği bir şey nasıl mûcize olabilir. Allah Teâlâ'nın harikulade olarak yaratmak istediği bir mûcizeyi Hz. Mûsâ nasıl nefretle karşılar? Allah'ın, bir peygamber için yarattığı mûcizeyi o peygamberin hoş karşılamaması ve hatta onu kötülemesi, nasıl helâl olur? İsrâîl oğulları'nın çıplak yıkandığı ve bunun onlarda caiz olduğu iddia ediliyor. Bu görüşü ileri sürenlere denebilir ki, bu, Kur'ân ve Tevrât tarafından ispatlanmamış kuru bir iddiadır. Şimdiye kadar adı geçen ilahi kitaplarda buna dair delil bulunmadığı gibi,

---

¹⁰⁹ Abdulvehhâb Neccâr, *Kasasul Enbiyâ*, Beyrut, 1990, 282.

bundan sonra da bulunamayacaktır. Şurası da bilinen bir gerçektir ki, insan yaratılalıdan beri, avret yerlerinin açılması, hoş karşılanmayan bir olaydır. Hz. Âdem buna örnektir. Kanaatimize göre, mûcize adına taşı yürütüp de, gizlenmesi gereken avret yerlerinin açık olmasına rağmen, Hz. Mûsâ'yı taşın arkasından koşturmanın bir anlamı yoktur. Mûsâ'ya verilen eziyetler bellidir. Bu eziyetler, risalet inanç ve inancını yaşama ile ilgili eziyetlerdir.”¹¹⁰

Sonuç olarak; Kur'an ayetlerine dair çeşitli tefsirler, yorumlar yapıldığı gibi hadislere de şârihler tarafından birçok şerhler düşülmüş, yorumlar yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. “Ulul azîm peygamberlerinden olan Hz. Mûsâ da diğer peygamberlerin sıfatları ile muttasıftır ki gayri ahlaki davranışlarda bulunması asla düşünülemez” diyerek ikinci hadise geçmek istiyoruz;

1.1.2 Benî İsrâîl'in Bevl Konusundaki Aşırılıkları

Sahîhayn'de Benî İsrâîl'in yıkanma konusunda ki tutumu haricinde bevl konusunda da ifrata kaçtıklarına dair bir hadise rastlamaktayız. Hak Teâlâ peygamberlerini insanoğlunun hem dünya hem de ahiret hayatında mutlu olabilmesi için en güzel bir örnek olarak göndermiştir. Onların hayatlarını kendilerine düstur edinenler ifrat ve tefritten uzak kalırlar. Nitekim kendilerine gönderilen peygamberlerin hayatlarını düstur edinmeyen Benî İsrâîl'in ifratını anlatan Ebu Vail'den gelen bir rivayet şu şekildedir:

Ebû Vail;

كَانَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ يُسَدِّدُ فِي الْبَوْلِ، وَيَقُولُ: " إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا أَصَابَ تَوْبَ أَحَدِهِمْ قَرَضَهُ " فَقَالَ:
حَدِيقَةُ لَيْتَهُ أَمْسَكَ «أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبَابَةَ قَوْمٍ فَبَالَ فَائِمًا»

“Ebû Mûsâ el-Eş'arî bevl konusunda çok aşırı hassas davranırdı ve derdi ki: İsrâîl oğulları şayet elbiselerine idrar isabet ederse, o isabet eden yeri keserlerdi. Huzeyfe (ö. 36/656) dedi ki:

“Keşke bu kadar çok aşırı hassas davranmasaydı. Allah Resulü bir kavmin süprüntülüğüne geldi de ayakta olduğu halde bevl etti.”¹¹¹

¹¹⁰ Age, 283.

¹¹¹ Buhârî, Vudû 62.

Buhârî’de geçen bevl ile ilgili diğer hadislerde Benî İsrâîl’den bahsedilmezken¹¹² Sahîhi Müslim’de başka tariklerle gelen ve “Şayet Benî İsrâîl oğulları’ndan herhangi birisinin derisine idrar isabet ederse onu mikrazlar (makas) ile koparırlardı” fazlalığı ve Huzeyfe (ö. 36/656) dedi ki: “Rasûlullah ile beraber yürüyorduk. Kendisi bir bostanın arkasında bulunan bir çöplüğe geldi. Sonra herhangi birinizin ayakta durduğu gibi dikildi ve bevl etti. Ben kendisinden bir kenara çekilmiştim. Bana gel diyerek işaret etti. Ben geldiğimde o işini bitirinceye kadar topuğunun yanında durdum” ilavesi de hadislerde mevcuttur.¹¹³

Arapça’da idrarın karşılığı olup dinen pis maddelerden sayılan bevl,¹¹⁴ sakınılmadığı ve elbiseye, vücuda sıçratıldığı takdirde, bunun kabir azabına vesile olacağı bildirilmiştir.¹¹⁵ Ayrıca Hz. Peygamber İnsanlara zarar verecek mekânlara, akıcı olmayan durgun sulara,¹¹⁶ su kaynaklarına, insanların gelip geçtiği yollara, dinlendikleri gölgeliklere bevl edilmesini yasaklamıştır.¹¹⁷

Araştırmamızda Hz. Peygamber’in ayakta bevl etmesini ve yanına birisini çağırmasını normal karşılayanlardan:

Hattâbî (ö. 388/998); “çöplükler çoğunlukla yumuşak, toprakla karışık olduğundan bevl edince idrar yolunu bulur gider ve abdest bozanın üstüne sıçramadığından dolayı herhangi bir sakınca yoktur” görüşündedir.¹¹⁸

İbn Hibbân (ö. 354/965); “Hz. Peygamber oturmaya uygun bir yer bulamamıştır. Hz. Peygamber’in bunu yapma sebebi şudur; süprüntülük genelde yumuşak bir yer olduğundan burada tuvalet yapma durumunda kişinin üstüne idrar sıçramaz” görüşünü savunur.¹¹⁹

İmâm-ı Şâfiî (ö. 204/820) ve Ahmet b. Hanbel (ö. 241/856); “araplar bel ağrısını bu şekilde ayakta bevl etmek ile tedavi ederlerdi, o sırada Hz. Peygamber’de de böyle bir bel ağrısının bulunmuş olması muhtemeldir. Büyük bir ihtimalle Hz. Peygamber ya acele işi olduğundan veya beli ağrıdığı için oturamadığından, ayrıca durduğu yerin zeminin yumuşak olmasından dolayı idrarı sıçramayacağını gördüğü için yahut

¹¹² Buhârî, Vudû 60, 61, 62.

¹¹³ Müslim, Tâhâret 73,74.

¹¹⁴ Rahmi Yaran, *Bevl*, DİA, İstanbul, 1996, VI, 11.

¹¹⁵ Buhârî, Vudû 55, 56; Müslim, Tâhâret 111.

¹¹⁶ Buhârî, Vudû 68; Müslim, Tâhâret 94, 95, 96.

¹¹⁷ İbn Mâce, Tâhâret 21.

¹¹⁸ İmâm-ı Muhyiddin En-Nevevî, *El-Minhâc*, Sahihi Müslim Şerhi, İstanbul, 2016, II, 510.

¹¹⁹ İbn Hacer, *age*, 420, 421.

orası bir çöplük olduğundan yere oturduğunda elbisesinin kirlenme durumu söz konusu olduğundan dolayı ayakta idrarını yapmıştır” görüşündedirler.¹²⁰

Hâkim (ö. 378/988) ve Beyhakî (ö. 458/1066); “Hz. Peygamber diz kapağının iç tarafındaki bir rahatsızlığından dolayı ayakta bevl etmiştir” görüşündedirler.¹²¹

İbn Hacer (ö. 852/1449) eserinde “Hz. Peygamber Müslüman’ların işleri ile meşguldü oturma öyle uzadı ki tuvaletini yapmaya mecbur oldu. Uzağa gitseydi bundan zarar görecekti. Huzeyfe’yi (ö. 36/656) yanına çağırarak arkasında durdurdu ki arkadan geçen kimse kendini görmesin. Ön tarafı zaten duvar ile örtülüydü. Ayrıca bu davranışın caiz olduğunu göstermek için bunu yapmış olabilir” görüşlerine de yer verir.¹²²

Ayakta tuvalet yapan kişiye idrar serpintileri bulaşabilir. Fakat Hz. Peygamber bu ihtimale aldırış etmemiş ve şiddetli davranmanın sünnete aykırı ve bu davranışın da caiz olduğunu göstermek ayakta bevl yapmış olabilir. Yoksa onun sürekli âdeti oturarak abdest bozmak idi.¹²³

İmâm Ebû Abdullah el-Mâzerî (ö. 536/1141) ile Kadî İyâz (ö. 544/1149); “ayakta bevl yapıldığında oturarak bevl yapılmasına nazaran dübürden hades çıkmayacağına emin olunur. Yani ayakta bevl etmek dübürü daha sağlam korur” diye ilginç bir görüş bildirirler.¹²⁴

Hz. Peygamber’in ayakta bevl etmediğini savunanlar ise Hz. Âişe’nin (ö. 58/678) şu rivayetini delil gösterirler:

«مَنْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَبُولُ قَائِمًا فَلَا تُصَدِّقُوهُ، مَا كَانَ يَبُولُ إِلَّا قَاعِدًا»

“Bir kimse size Hz. Peygamber’in ayakta su döktüğünü söylese onun sözünü tastik etmeyin. O yalnızca oturarak su dökerdi”¹²⁵

Ebû Avane “Sahih” adlı eserinde ve İbni Şahin kitabında, ayakta su dökmenin hükmünün neshedildiğini söylemişlerdir. Onlar Hz. Âişe’nin O, ”Kur’ân kendisine

¹²⁰ İbn Hacer, age, 420,421; Nevevî, age, 510.

¹²¹ Age, 510.

¹²² İbn Hacer, age, 418, 419.

¹²³ Age, 420, 421; Nevevî, age, 510.

¹²⁴ Age, 510.

¹²⁵ Tirmizî, Tâhâret 8; İbn Mâce, Tâhâret 14; Nesâî, Tâhâret 25.

indirildiğinden bu yana ayakta su dökmedi” sözünü ve üstte verdiğimiz bir önceki rivayeti delil getirmişlerdir.¹²⁶

İslâm da ayakta idrar yapılması külliyyen haramdır demek mümkün değildir ancak oturarak yapılmasının daha uygun olduğu ifade edilebilir. Doğru olan, ayakta tuvalet yapmanın caiz olması hükmünün yürürlükten kaldırılmamış olmasıdır. Hz. Âişe'nin sözüne şu şekilde cevap verilir: “Hz. Âişe bunu söylerken kendi bilgisine dayanmıştır. Bu söz, Hz. Peygamber'in evlerinde yaptığı su dökme fiillerine hamledilir. Evleri dışındakine ise Hz. Âişe muttali olamamıştır. Sahâbenin büyüklerinden olan Huzeyfe (ö. 36/656) ise buna bizzat şahit olmuştur. Daha önce bu olayın Medine'de gerçekleştiğini söylemiştik. Bu husus, Kur'ân'ın indirilmesinden sonra Hz. Peygamber'in ayakta su dökmediği görüşünü reddetmektedir.”¹²⁷

Hiz. Ömer, (ö. 23/644) Hiz. Ali, (ö. 40/661) Zeyd b. Sâbit (ö. 45/666), Sehl b. Sa'd (ö. 90/712), İbn Ömer, (ö. 73/692) İbn Sirîn (ö. 110/729), Urve b. ez-Zubeyr'in (ö. 94/713) ayakta su dökükleri sabittir. Bu durumu İbn Mesud (ö. 32/653), Şa'bî (ö. 104/722) ve İbrâhim b. Sa'd (ö. 183/799) mekruh görürlerken, İbrâhim b. Sa'd ayakta küçük abdestini bozanı şahadetini kabul etmezdi. İmâm-ı Mâlik (ö. 179/795) “kısmen sıçrayacak yerde bevl edilirse mekruh, eğer sıçramayacak yerde bevl edilirse herhangi bir sakınca yoktur” der. İbnül Münzir oturarak bevl etmeyi müstehap görmektedir.¹²⁸

Günümüzde sağlık uzmanlarından **Ürologların çömelerek idrar yapmanın tıbbî yararları hakkında genellikle tavsiyelerinin şunlar olduğunu görmekteyiz:**

“Çömelince karın kasları kasılır, dizler karına tazyik yaparlar; dolayısıyla mesane baskı altında kalır. Bevletme sonucunda mesane tam boşaldığından mesanede artık idrar kalmaz. Mesane tam boşalır. Bu ise idrar yolları ve mesane taşlarının oluşmasını önlediği gibi, prostat hastalığı olanlarda şikâyetlerin azalmasında da etkili olur. Çömelerek idrar yaparken hafif sol tarafa meyil edilmelidir. İdrar yollarının anatomisine en uygun olan bu pozisyonda idrar yollarının ve mesanenin tam boşalması mümkün olmaktadır.”¹²⁹

---

¹²⁶ İbn Hacer, age, 421.

¹²⁷ Age, 421.

¹²⁸ Nevevî, age, 511.

¹²⁹ Op. Dr. Ali Hatay, Prostat Hastalıkları ve Prostat İltihabı, Makale, <http://www.dralihatay.com/prostat.htm>, 14.06.2017, 18:37.

Sonuç olarak; kanaatimizce uzun yolculuklarda yapılan molalarda veya daraldığımız zamanlarda her türlü salgın hastalıkların kol gezdiği temiz olmayan umumi tuvaletlerde ihtiyacın giderilmesinin elzem olduğu durumlarda bulaşıcı hastalıklardan ve tedbir alma babından bu hadise uyarak ayakta bevl etmenin uygun olacağıdır.

1.2 Namaz

Bu bölümde Sahîhayn'de geçen Benî İsrâîl ile ilgili hadislerden namaz ile ilgili sırasıyla “miraç ve namaz, Yahûdiler'in ellerini namazda böğürlerine koymaları, namazda konuşma, peygamber kabrini mescide çevirmeleri, Benî İsrâîl'li kadınlara mescidin yasaklanması, Yahûdi ve Hristiyan usulüyle namaza çağırma” başlıkları altında altı hadis değerlendirilecektir.

1.2.1 Mirac ve Namaz

Hiz. Peygamber'in miraç hadisesinde Hiz. Mûsâ ile görüşmesi ve İsrâîl oğulları'nın namaz konusunda zorlandıklarını, ümmeti Muhammed'in de zorlanabileceği konusunda Hiz. Hiz. Mûsâ tarafından Hiz. Peygamber'in uyarılması ile ilgili bir hadis değerlendirilecektir.

Hiz. Peygamber Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya gece yürüyüşü denilen İsrâ hadisesini¹³⁰ gerçekleştirdikten sonra hadislerinden detaylarıyla öğrendiğimiz manevi asansörle yedi kat semaya yükseltilmiştir. Böylelikle her katında peygamberlerle görüştüğü, sonra sidretül muntehâya ulaştığı oradan da Allah'ın huzuruna vardığı miraç hadisesini yaşamıştır.¹³¹ Enes (r.a) (ö. 93/711–12) dan rivayetle Hiz. Peygamber miraç'ta Hiz. Mûsâ ile görüşmesini şöyle anlatmaktadır;

.. “Mûsâ'nın yanına vardım ve ona selam verdim.” O da:

مَرَحَبًا بِكَ مِنْ أَخِي وَنَبِيِّي، فَلَمَّا جَاوَزْتُ بَيْتِي، فَقِيلَ: مَا أَبْكَاكَ: قَالَ: يَا رَبِّ هَذَا الْغُلَامُ الَّذِي بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَفْضَلُ مِمَّا يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي

—“Kardeş peygamber! Merhaba hoş geldin” dedi. Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince Mûsâ ağladı. Mûsâ'ya:

¹³⁰ İsrâ, 17/1

¹³¹ Buhârî, Bed'ül-Halk 6, Enbiya 22, 43; Müslim, İman 263, 264; Tirmizî, Tefsîrul-Kur'an 3346; Nesâî, Salât 448.

—Ben beş vakit namazla alakalı farzı, kullarımın yapması gerekeni tamamladım ve kullarıma ibadeti hafiflettim Ben yapılan iyiliği on katı ile ecir veririm diye nida edildi.¹³²

Hz. Mûsâ'nın miraç'da ki bu ağlayışının sebebi -hâşâ- kıskançlık değildir. Çünkü o âlemde kıskançlık mümin kullardan bile alınmış bir özelliktir ki Mûsâ'da olsun, yüce Allah'ın seçtiği kimseler hakkında nasıl düşünülebilir? Aksine onun ağlamasının sebebi, derecesinin yükseltilmesi sonucunu veren ecri elde edemediği için duyduğu üzüntüdür. Çünkü onun ümmeti kendisinin ecrinin eksilmesi sonucunu verecek şekilde ecirlerinin eksiltmesini gerektiren çokça muhalif davranış ve hareketlerde bulunmuşlardır. Çünkü her bir peygambere kendisine uyanların ecri gibi de ecir verilir. Bundan dolayı onun ümmeti arasında ona uyanların sayısı bu ümmete nispetle sürelerinin uzunluğu ile birlikte Hz. Peygamber'e uyanların sayısından daha azdır.¹³³

Nevevî (ö. 676/1277) Hz. Mûsâ'nın ağlaması ile ilgili; “o ancak kavmine üzüldüğünden ve itaatten geri kalmaları sebebiyle pek büyük fazileti ve pek muazzam sevabı kaybettiklerinden ötürü ağlamıştı. Çünkü bir hayra çağırıp ta insanlar onun çağırıldığı o hayır ile amel ederlerse o kimseye onların ecirlerinin aynısı verilir. Böyle bir hal için gerçekten ağlanır ve böyle bir imkân kaybedildiği için de üzölmeye değer. Allah en iyi bilendir” der.¹³⁴

Zikredilen hadis beş vakit namazın miraç'ta farz kılındığının bir delilidir. Farsçada “tazim için eğilmek, kulluk, ibadet” anlamına gelen namaz, sözlükte “dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak” mânâlarındaki Arapça salât kelimesinin karşılığı olarak Türkçeye geçmiştir. Kaynaklarda, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren namaz ibadetinin mevcut olduğu ve beş vakit namaz farz kılınmadan önce sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit namaz kılındığı belirtilmektedir.¹³⁵

Kur'ân'ı Kerim'de ki ayetlerde; Allah'ın Benî İsrâîl'den ahitlerini yerine getirmeleri şartları arasında namaz ibadeti de bulunmaktadır.¹³⁶ Kur'ân'ı Kerim'de

¹³² Buhârî, Bed'ül Halk 6, *Menâkıbu'l-Ensar* 42, Tevhid 37; Müslim, İman 259; Tirmizî, Tefsîrul-Kur'an 3346; Nesâî, Salât 448.

¹³³ İbn Hacer, age, VII, 567.

¹³⁴ Nevevî, age, II, 241.

¹³⁵ Kamil Yaşaroğlu, *Namaz*, DİA, İstanbul, 2006, XXXII, 350.

¹³⁶ Bakara, 2/83.

peygamberlerden Hz. Zekeriya'nın namaz kıldığı,¹³⁷ Hz. İsa'nın beşikte konuşurken namaza değindiği,¹³⁸ Hz. İsmail'in halkına, ailesine namazı emrettiği geçmektedir.¹³⁹ Hz. Âdem, Nuh ve İbrâhim'den sonra namazı terk eden nesillerin geleceği bildirilmektedir.¹⁴⁰ Hz. İbrâhim, Lut, İshak ve Ya'kûb'a namaz emrinin vahyedildiği,¹⁴¹ Hz. Lokman'ın oğluna namazı öğütlediği,¹⁴² Hz. İbrâhim'in namazı sadece Allah rızasını kazanmak için kıldığını söylediği geçmektedir.¹⁴³ Yine Hz. İbrâhim'in kendisinin ve neslinin namazı dosdoğru kılanlardan eylemesi için Allah'a yalvarması,¹⁴⁴ Hz. Mûsâ'ya Allah'ı zikretmesi için namaz kılmasının emredildiği,¹⁴⁵ ayetlerde geçmektedir ki bu da bütün ilahi dinlerde namaz ibadetinin mevcut olduğunun delilidir diyebiliriz.

Diğer peygamberlerle görüşmesine rağmen onların değil de Hz. Mûsâ'nın Hz. Peygamber'e İsrâîl oğulları'nın namaz konusunda zorlandığını söylemesi manidardır. Kurtûbî (ö. 656/1258) bunun hikmetinin sebebi şu olabilir der: "Mûsâ'nın ümmeti de diğer ümmetlerin mükellef kılınmadığı farz namazlar ile mükellef tutulmuşlardı. Bu da onlara ağır gelmişti. Bundan dolayı Hz. Mûsâ benzeri bir durumla karşılaşılabilir diye Muhammed ümmetine şefkat göstermiştir. Buna da onun; "şüphesiz ben senden önce insanları denedim" sözleri işaret etmektedir."¹⁴⁶

Hz. Peygamber'in namaz konusunda Hak Teâlâ'nın huzuruna birkaç defa çıktığı anlaşılmaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki şanı yüce Allah'tan çokça istekte bulunup dua etmek ve nezdinde çokça şefaati talep etmek müstehaptır. Çünkü Hz. Peygamber namaz yükünün hafifletilmesi hususunda Hz. Mûsâ'nın teklifini kabul etmiştir.¹⁴⁷

Hadisin sonunda "Ben oraya geçince bir münâdi bana şöyle seslendi: "Ben farz kıldığımı yerine getirdim ve kullarımın yükünü hafiflettim" sözü Allah'ın Hz. Peygamber'le vasıtasız bir şekilde konuştuğuna delildir.¹⁴⁸

---

¹³⁷ Âl-i İmrân, 3/39.

¹³⁸ Meryem, 19/31.

¹³⁹ Meryem, 19/55.

¹⁴⁰ Meryem, 19/59.

¹⁴¹ Enbiyâ, 21/73.

¹⁴² Lokman, 31/17.

¹⁴³ En'âm, 6/162.

¹⁴⁴ İbrâhim, 14/40.

¹⁴⁵ Tâhâ, 20/14.

¹⁴⁶ İbn Hacer, age, 568.

¹⁴⁷ Age, 570.

¹⁴⁸ Age, 569.

Ayrıca; namazın İslâm'ın şartlarından olduğuna,¹⁴⁹ namazın vaktinde kılınması gerektiğine,¹⁵⁰ namazın dinin direği olduğuna,¹⁵¹ âhirette hesaba çekilme konusunda ilk önce namazdan başlanılacağına,¹⁵² Hz. Peygamber'in İslâm'a yeni giren bir kimseye günde beş vakit namaz kılmasını öğütlediğine dair hadislerine de rastlamaktayız.¹⁵³

Sonuç olarak; elli vakit olan namazın beş vakte indirilmesi ve bu vakitlerin eda edilmesi neticesinde elli vakit namaz sevabı verileceği müjdesinin miraç'ta verilmesi ümmeti Muhammed'e büyük bir hediyedir. Birçok konuda olduğu gibi Benî İsrâîl'in namaz konusunda da gevşeklik göstermesi Hz. Mûsâ'yı incitmişti. Hz. Peygamber'e layık ümmet olmak ve onu incitmek istemeyen herkes namaz konusunda asla gevşeklik göstermemelidir.

Namaz konusunda karşılaştığımız bir diğer hadis Buhârî'de geçen İsrâîl oğulları'nın namaz da ellerini böğürlerine koymaları ile ilgili olan hadistir;

1.2.2 Yahûdi'ler Ellerini Namazda Böğürlerine Koymaları

Namazda Allah'a gönülden boyun eğerek durmak¹⁵⁴ huşû içerisinde huzurda durup kurtulmak¹⁵⁵ var iken gaflette bulunup Allah'ın huzurunda değilmiş gibi hareket etmek, lüzumsuz davranışlarda bulunmak huşûdan yoksun kimselerin alameti olsa gerektir.¹⁵⁶

Bu konuda Hz. Âişe (ö. 58/678);

" كَانَتْ تَكْرَهُ أَنْ يَجْعَلَ يَدَهُ فِي خَاصِرَتِهِ وَتَقُولُ: إِنَّ الْيَهُودَ تَفْعَلُهُ "

"O namaz kılan bir kimsenin namaz kılarken elini böğürüne koymasını mekruh görür ve: "Bunu Yahûdi'ler yapar derdi" buyurmuştur.¹⁵⁷ Ayrıca Ebû Hureyre'den gelen rivayetle;

«نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا

¹⁴⁹ Buhârî, İman 1, 2; Müslim, İman 19–22; Tirmizî, İman 3.

¹⁵⁰ Buhârî, Tevhid 48.

¹⁵¹ Tirmizî, İman 8; Ahmed b. Hanbel, V, 231–237.

¹⁵² Tirmizî, Salât 188; Ebû Dâvûd, Salât 145.

¹⁵³ Buhârî, İman 34; Müslim, İman 8–10–29–31.

¹⁵⁴ Bakara, 2/238.

¹⁵⁵ Mü'minûn, 23/1, 2.

¹⁵⁶ Bakara, 2/45.

¹⁵⁷ Buhârî, Enbiyâ 50.

“Kişinin ellerini böğürüne koyarak namaz kılması yasaklandı”¹⁵⁸ buyrulmuştur.

Namaz, Müslüman’lar için belirli kuralları ve disiplini olan günlük ibadettir. Bu sebeple namaz içinde namaza yakışmayan durum ve davranışların bir kısmı yasaklanmış, bir kısmı hoş görülmemiştir. Namazda eli böğüre koymak her şeyden önce ibadetin ciddiyetini zedeleyici bir davranıştır. Elleri böğüre koymak kibirlilik alâmeti ve kibirlilerin âdetidir ve şeytan lânetlenmiş olarak yeryüzüne indiğinde bu şekil üzere inmiştir. Ayrıca Ebi Şeybe Mücahid’den (ö. 103/721); “cehennemlikler bu şekilde yaparlar ve rahatlarıydı, onların istirahatıydı” diye rivayet etmiştir. “Şiir okuyan kimsenin de hareketidir” diye Saîd b. Mansur Kayz b. Abbad aracılığıyla hasen bir senetle rivayet etmiştir. Hattâbî (ö. 388/998) musibete uğrayanların bu şekilde ellerini böğürlerine koyduklarını, bundan dolayı da namazda bu hareketin yasaklandığını rivayet etmiştir.¹⁵⁹

Sonuç olarak; namazda, namazın niteliğine uymayan hareketlerde bulunmak caiz değildir ve eli böğüre koymak, kibirlilik, şeytanın ameli, Yahûdi âdeti, cehennem ehlinin rahatlama hali olması gibi sebeplerden dolayı mekruh olduğu anlaşılmaktadır. İmandan sonra en faziletli amel olan namazı¹⁶⁰ kılarken mümin alçak gönüllü olmalı, Hak Teâlâ’nın huzurunda olduğunu unutmamalıdır.

1.2.3 Namazda Konuşma

Namaz belli eylemler ve özel rükünler ile Yüce Allah’a kulluk etmektir. Namazın dış görünüşü bir takım şekiller ve zikirlerden ibaret ise de içerisi ve gerçek mahiyeti Yüce yaratıcıya yönelmek, O’nunla konuşmak, O’na yakınlaşmak ve O’nu müşahede etmektir. Yüce yaratıcıyla teklifsiz, aracısız buluşma ve konuşma anlamına gelişinden dolayı namaz ilahi bir lutuf olarak kabul edilmiştir.¹⁶¹

Geçmiş peygamberlere de namazın farz olduğunu ve vakitlerinin de bizim şu anda namazları kılmakta olduğumuz vakitler olduğunu ifade eden hadisler de vardır. Bunlardan en önemlisi de Cebraîl (as)’ın Hz. Peygamber’e namaz vakitlerini öğretmiş olduğu hadistir. Bu hadisin sonunda Hz. Peygamber; “sonra Cibril (as) bana yönelip: Ey Muhammed! Bu vakitler senden önceki peygamberlerin vaktidir. Namaz

¹⁵⁸ Buhârî, Ameli Fis-Salah 17; Ebû Dâvûd, Salât 172; Tirmizî, Salât 164; Nesâî, İftitâh 12.

¹⁵⁹ İbn Hacer, age, III, 301, 302.

¹⁶⁰ Müslim, İman 137–140.

¹⁶¹ İlmihal, I, 221.

vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır” dedi buyurmuşlardır.¹⁶² Ayetler ve hadisler açıkça diğer dinlerde de namazın farz olduğunu ve vakitlerinin de bizim bildiğimiz vakitler olduğunu ortaya koymaktadır. Ebû Hureyre’den (ö. 58/678) rivayetle Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur:

" لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةً: عِيسَى، وَكَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ، كَانَ يُصَلِّي، جَاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ، فَقَالَ: أَجِيبْهَا أَوْ أَصَلِّي، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا تُمِثْهُ حَتَّى تُرِيَهُ وَجُوهَ الْمُؤْمِسَاتِ، وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَكَلَّمَتْهُ فَأَبَى، فَأَتَتْ رَاعِيًا فَأَمَكْنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا، فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَتْ: مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَوْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ وَأَنْزَلُوهُ وَسَبُّوهُ، فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى ثُمَّ أَتَى الْغُلَامَ، فَقَالَ: مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ؟ قَالَ: الرَّاعِي، قَالُوا: نَبِيِّ صَوْمَعَتِكَ مِنْ ذَهَبٍ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا مِنْ طِبِينٍ. وَكَانَتْ امْرَأَةٌ تُرَضِعُ ابْنًا لَهَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ رَاكِبٌ ذُو شَارَةِ فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ، فَتَرَكَ نَدْبَهَا وَأَقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى نَدْبِهَا يَمَعُصُهُ، - قَالَ: أَبُو هُرَيْرَةَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمَصُّ إِصْبَعَهُ - ثُمَّ مَرَّ بِأَمَةٍ، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذِهِ، فَتَرَكَ نَدْبَهَا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا، فَقَالَتْ: لِمَ ذَاكَ؟ فَقَالَ: الرَّاكِبُ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَابِرَةِ، وَهَذِهِ الْأَمَةُ يُفُولُونَ: سَرَفَتْ، رَنَيْتِ، وَلَمْ تَفْعَلْ

“Beşikte yalnız üç çocuk konuşmuştur: Bunlardan ilki İsa’dır. İkincisi de şu kıssadaki çocuktur:

“İsrâîl oğulları zamanında Cureyc isimli bir zat kişi vardı. Uzlet yerinde namaz kılarken annesi geldi, kendisini çağırdı. Annesine namazdayken karşılık vermekten kaçındı ve:

—Allahım namazımı mı kılayım yoksa anneme mi cevap vereyim, dedi. Sonra annesi tekrar geldi ve:

—Allahım, Cureyc fahişe kadınların yüzüne bakmadıkça ölmesin, diye beddua etti.

Cureyc uzlet yerinde yaşardı. Bir kadın dedi ki:

(Muhakkak ben Cureyc’i saptıracağım.) Nefsini Cureyc’e arzetti, ancak Cureyc bundan kaçındı. O kadın bir çobana gitti ve nefsinin ona teslim etti ve kadın o çobandan hamile kaldı. Kadın bir çocuk doğurdu ve:

“Bu çocuk Cureyc’endir” dedi. Halk Cureyc’in uzlet yerine geldiler ve orayı yıktılar. Cureyc’i oradan indirdiler. Ona ağır ve kötü sözler söylediler. Cureyc abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra o yeni doğan bebeğin yanına geldi ve:

—“Ey çocuk! Senin baban kim?” diye sordu. Çocuk:

¹⁶² Ebû Dâvûd, Salât, 2; Tirmizî, Mevâkîf, 1; Nesâî, Mevâkîf, 6, 10, 15; Ahmet b. Hanbel, I, 383, III, 330; Muvatta’, Salât, 9.

—“Benim babam falanca çobandır” dedi. Orada bulunan halk Cureyc’e:

—“Uzlet odanı altından yeniden bina edelim” dediler. Cureyc:

—“Hayır. Orayı çamurdan bina edin” dedi.

Üçüncüsü de şudur: İsrâîl oğulları’ndan emzikli bir kadın vardı. Bir gün erkek çocuğunu emzirirken yanından yakışıklı ve haşmetli bir süvari geçti. Bunu gören kadın:

—“Allahım oğlumunu bunun gibi heybetli kıl!” Diye dua etti. Çocuk hemen anasının memesini bırakıp süvariye döndü ve:

—“Allahım, beni bunun gibi kılma” diye dua etti. Sonra anasının memesine dönüp emmeye devam etti.

Ebû Hureyre dedi ki: “Allah Resulü bunu bize anlatırken parmağını ağzına koyarak çocuğun emişini göstermişti. O’nun bu hali hala gözümün önündedir. Şimdi ben Allah Resulü’nün kendi parmağını emişini görür gibiyim.”

Bundan sonra da emzikli kadının yanından bir cariye geçmiş. Bu defa kadın:

—“Allah’ım benim oğlumunu şu cariye gibi hakir yapma!” Diye dua etti. Bu sefer çocuk yine anasının memesini bıraktı ve:

—“Allahım beni bunun gibi kıl” dedi. Bunun üzerine kadın, çocuğuna: “Niçin böyle söyledin?” Diye sordu. Çocuk da şöyle cevap verdi:

—“O süvari kibirli zalimlerden birisi idi. Şu cariye ise zavallı bir kadındır; insanlar ona: Sen çaldın, sen zina ettin diye söz ederler; hâlbuki o bunların hiç birisini yapmamış masum bir kadındır.”¹⁶³

Daha konuşamayacak yaşta iken konuşan üç çocuktan ilki Hz. İsa’dır. Babasız dünyaya geldiği için annesi hakkında ileri geri konuşan Yahûdi’lere karşı konuştuğunu Kur’ân ayetleri de bize bildirmektedir.¹⁶⁴ Bu hadisi Sahîhi Buhârî’de başka tariklerle gördüğümüz gibi¹⁶⁵ Sahîhi Müslim’de: “Eğer annesi onun aleyhine fitneye uğratılması için dua etmiş olsaydı Cureyc muhakkak fitneye uğratılırdı. Yani annesi onun fahişe kadınla cima etmiş olmasını beddua etmiş olsaydı, muhakkak zina

¹⁶³ Buhârî, Enbiyâ 48, 54, Namaz 7; Zulüm 35; Müslim, Birr 7.

¹⁶⁴ Âl-i İmrân, 3/46; Mâide, 5/110; Meryem, 19/29–33.

¹⁶⁵ Buhârî, Namaz 7; Zulüm 35; Enbiyâ 54.

fiiliyle müptela kılınırdı buyuran Hz. Peygamber'in ilave sözü ile de nakledilmiştir.¹⁶⁶

Cureyc'in Hz. İsa'dan sonra Hz. İsa'ya tabi olanların icat ettikleri "savmaa" adındaki ibadethanede ibadet eden zahit birisidir. Fakat İbn Hacer (ö. 852/1449), annesinin kendisini çağırdığında cevap vermemesi yüzünden Cureyc'in âlim birisi olmadığını söyler.¹⁶⁷

Cureyc'in kendisine atılan iftiradan bir mûcize ile kurtulduğu anlaşılmaktadır. Cureyc'in sahip olduğu mânevî rütbe kendisini kurtarmaya yetmişse de her insanın bu derece bir mâneviyata sahip olması zor olacağından en iyisi, anne babanın bedduasını almamaya çalışmaktır. Beddua almamak daha kolaydır, ama beddua aldıktan sonra kurtulma ihtimali herkeste Cureyc gibi olmayabilir.

Cureyc'in yaşadığı zaman da namaz ibadetinin olduğu anlaşılıyor fakat namazda konuşmanın, cevap vermenin namazı bozup bozmadığı hakkında İbn Battal (ö. 449/1057): "Cureyc'in annesinin Cureyc'e beddua etmesinin sebebi onların dininde namazda konuşmak mubah olmasına rağmen annesine cevap vermemesinden dolayı idi" diye görüş bildirmiştir.¹⁶⁸

Geçmiş ümmetlerde de namaz ibadetinin olduğu ayetlerle de sabittir; Hz. İbrâhim neslinin namaz ehli olması konusunda dua etmiştir.¹⁶⁹ Hz. İsmail'in ailesine namazı emrettiğine,¹⁷⁰ Hz. İshak ve Ya'kûb'a namazı dost doğru kılmalarının emredildiğine,¹⁷¹ Hz. Mûsâ ve kardeşine namazı dost doğru kılmalarının vahyedildiği ayetlerle sabittir.¹⁷² İsrâîl oğulları'nın namaz kılmaları konusunda kendilerinden söz alındığına,¹⁷³ Hz. Lokman'ın oğluna namazı dost doğru kılmasını öğütlediğine,¹⁷⁴ Hz. Zekeriya namazda iken meleklerin kendisine Yahya'yı müjdelediğine,¹⁷⁵ Hz. İsa'ya da namazın emredildiğine dair ayetler mevcuttur.¹⁷⁶ Fakat onların kıldıkları namazda konuşulup konuşulmayacağı ve bu konuşmanın namazı bozup bozmayacağı ihtilaflıdır.

---

¹⁶⁶ Müslim, Birr 7.

¹⁶⁷ Abdurrahman Küçük, *Cüreyc*, DİA, İstanbul, 1993, VIII, 136.

¹⁶⁸ İbn Hacer, age, 288.

¹⁶⁹ İbrâhim, 14/40.

¹⁷⁰ Meryem, 19/55.

¹⁷¹ Enbiyâ, 21/73.

¹⁷² Yûnus, 10/87.

¹⁷³ Mâide, 5/12.

¹⁷⁴ Lokman, 31/17.

¹⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/39.

¹⁷⁶ Meryem, 19/31.

Günümüzde de namazda iken ebeveynin çağrısına cevap verilip verilmeyeceği konusunda farklı görüşler varsa da en doğrusu, farz ve vacipler dışında nafîle olarak kılınan namazlarda ebeveynin çağrısına cevap verilmediği takdirde öfkelenmelerine sebep olacaksa namazı bozmaktır. Nafîle bir ibadette, ebeveynin rızası tercih edilir, fakat Allah'ın emri olan farz namazlara devam edilmelidir.¹⁷⁷

Ana baba bedduası almamak gerekir. Her evlat ana babasına saygıda kusur etmemelidir. Yarın kendilerinin de ana baba olacağını düşünerek ebeveynlerden hayır dua alınmalıdır. Ana babanın kalpleri çocuklarına karşı derin bir sevgi bağıyla bağlıdır. Kendi canlarından yaratıldıkları için çocuklarına karşı son derece nazik ve duygulu olurlar. Onlar yaptıkları bütün iyiliklere karşı eğer çocuklarından büsbütün ümitlerini keserlerse mazlum durumuna düşerler. Mazlumların yaptığı beddua ile Allah arasında perde yoktur yani derhal kabul edilir.¹⁷⁸

Hadislerde ana babaya yapılan iyiliklerin asla boşa gitmeyeceği konusu ile ilgili, bir mağarada mahsur kalan şahıslardan birisinin hikâyesinin ana babasına yapmış olduğu iyilik olması nedeniyle mağaranın ağzını kapatan kayanın biraz daha aralanıp kurtuluşlarına vesile olduğu anlatılır.¹⁷⁹ Hangi amelin Allah'a daha sevgili olduğunu soran kimseye, “vaktinde kılınan namaz ve ardından ana babaya yapılan iyiliktir” cevabının verildiği,¹⁸⁰ kime iyilik yapması gerektiği sualini soran şahsa Hz. Peygamber'in üç defa peş peşe “annene ve akabinde babana iyilik yap” buyurduğu ana babaya itaat konusuyla ilgili hadisi şeriflere de rastlamaktayız.¹⁸¹

Sonuç olarak; varlık sebebimiz olan ebeveynlerimize itaat konusunda kusurda bulunulmamalı, Allah ve Rasûlüne itaatten sonra onlara itaatin olmazsa olmazlardan olduğunu iletişime geçerek onlara da anlatmalı, incinip beddua etmelerine fırsat verilmeden, meseleler büyümeden çözüme kavuşturulmalıdır.

1.2.4 Peygamber Kabirlerini Mescide Çevirmeleri

Arapça'da “ölünün gömüldüğü yer” anlamında kabir (القبر), “kabirlerin bulunduğu yer” karşılığında ise makber (مقبر) kelimeleri kullanılır. Türkçede kabirle eş anlamlı

¹⁷⁷ Mehmet Zihni Efendi, Ni'meti İslâm, İstanbul, 2008, Huzur Yay. 412,413.

¹⁷⁸ Buhârî, Zekât 63.

¹⁷⁹ Buhârî, Büyü' 98, İcâre 12, Hars 13, Enbiyâ 53, Edeb 5; Müslim, Zikir 100.

¹⁸⁰ Müslim, İman 138, 139, 140.

¹⁸¹ Müslim, Birr 1, 2, 3.

olan mezar ise kelimenin kök anlamıyla da irtibatlı olarak özellikle ziyaret edilen önemli kişilerin kabirlerini ifade eder. Yahûdi’likte kabir anlayışını şekillendiren ana tema ruh bedeni terk ettiği için ölmüş kişinin veya cesedin “kirli” olduğu şeklindeki inançtır. Hristiyan’lıkta ise ölüm düşüncesi doğrudan ilk insan çiftinin işlediği günahın sonucuyla alâkalandırılmıştır. Onlara göre ölmek günaha kefarettir, kabir de günahın bedelini temsil eder.¹⁸²

İslâma göre kabirleri muhafaza etmek, buldukları mekânları temiz ve düzenli tutmak, yıkılmış yerlerini tamir etmek, defin ve ziyaret esnasında kabirleri çiğnememek, üzerlerine oturmamak gerekir. Hz. Peygamber bu konularda titiz davranılmasını tavsiye etmiş ve kendisi de bu konuda örnek olmuştur.¹⁸³ Fakat aynı zamanda ifrata kaçıp kabirlerin bulunduğu mekânları mescide çevirmeyi de şu hadisiyle yasaklamıştır;

Hz. Âişe (ö. 58/678) ve İbn Abbas (ö. 68/687–88) dediler ki:

لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، طَفِقَ يَطْرُحُ حَمِيصَةً عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اعْتَمَّ كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ، فَقَالَ: وَهُوَ كَذَلِكَ: «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ، وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ» يُحَدِّثُ مَا صَنَعُوا

“Rasûlullah (as) ölüm hastalığında ağırlaşınca yüzünü bir hamisa denilen (çizgili siyah kumaş) ile örtmeye koyuldu. Canı sıkılınca bu örtüyü yüzünden çekiyordu. O bu halde iken şöyle buyurdu: “Yahûdi’lerle Hristiyan’lara Allah lânet etsin. Çünkü onlar Nebî’lerinin kabirlerini mescit edindiler.” O bununla yaptıklarının benzerini yapmaktan sakındırıyordu.”¹⁸⁴

Hadis’te geçen Hamîsa (حَمِيصَةً), yün yahut yapağıdan dört köşeli, iki tarafı zencefli bir nevi siyah abaya denirdi ki pek yumuşak ve dürünce pek az yer tuttuğu için bu ismi vermişlerdir. Bu “Hamîsa” Şam kumaşlarından olup Hz. Peygamber’e Kureyş’li Ebû Cehm (ö. 70/690) tarafından hediye edilmiştir.¹⁸⁵

Hadiste Yahûdi’ler ve Hristiyan’lar peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmekten dolayı Hz. Peygamber tarafından lânetlenmişlerdir.

¹⁸² Kürşat Demirci, *Kabir*, DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 33.

¹⁸³ Buhârî, Cenâiz 82; Müslim, Cenâiz 96–98.

¹⁸⁴ Buhârî, Enbiyâ 50, Salât 54, Cenâiz 62; Müslim, Mesâcid 19; Ebû Dâvûd, Cenâiz 76; Nesâî, Cenâiz 106.

¹⁸⁵ Mehmet Sofuoğlu, age, II, 156.

Lânet (اللعنة) sözlükte “kovmak, uzaklaştırmak, iyilik ve faydadan mahrum bırakmak” anlamındaki “lan” (لعن) kökünden türemiş bir isim olup dinî bir terim olarak Allah’ın bağış ve merhametinden uzak bırakılmayı ifade eder. Aynı kökten türeyen mel’ûn ve laîn kelimeleri “kovulmuş” mânasına gelir. Kur’ân’da ve hadislerde lânet kelimesinin kullanımının çoğunlukla Allah ve Resulü’ne, zaman zaman da meleklerle, diğer peygamberlere ve insanlara izâfe edildiği görülür. Hadislerde de lânet kelimesinin hem “Allah’ın rahmetinden mahrum bırakılma” hem de “beddua” mânalarında geçtiği görülmektedir. Hırsızlık, eşcinsellik, faizcilik, ana babaya karşı gelme gibi büyük günahları işleyenlere Allah ve Resulü’nün lânet ettiği ve böylelikle lânete konu olan hususların genellikle toplum düzenini, insanlar arasındaki huzur ve güveni bozan, dinî ve ahlâkî çöküntüye sebep olan veya bunlara zemin hazırlayan davranışlar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁶

Hz. Peygamber lânet etmekten kaçınmış ve ashâbına da lânet etmeme konusunda nasihatlerde bulunmuştur.¹⁸⁷ Ayrıca bırakın insanlara lânet etmeyi hayvanlara dahi lânet etmeyi yasaklamıştır.¹⁸⁸ Kendisinden bazı kişi ve kabilelere lânet etmesini isteyenlerin isteğini de geri çevirmiştir.¹⁸⁹

İslâm dini salih kimselerin kabirlerini mescide çevirenlerin kıyamet gününde insanların en şerlileri olacağını bildirmektedir.¹⁹⁰ Salih kimselerin kabirleri üzerine bina yapmak ve kabir sahibine ibadeti andırır veçhile tazim etmek dinen yasaklanmıştır. Hz. Peygamber, bu ta’zîm git gide put ibadetine götürür diye yolu kapamak “seddi zerâi” için bunu yasak edip, peygamberlerinin kabirlerini mescit edinen Yahûdi ve Nasranîlere lânet eylemiştir. Hem bu nehiy ve lânetin, Hz. Peygamber’in son hastalığında vukua gelmesi, artık nesh edilemeyecek, muhkem bir emir olduğuna delildir. Kabirleri mescit edinme nehyi lânet ile geldiği için, bunun haramlığında bütün âlimler müttefiktirler. Kabristan içinde veya kabir civarında namaz kılmak hakkında ayrı görüşler vardır. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel kabristanda namazının mutlak olarak hürmetine kail olmuştur; kabir açılmış olsun, açılmış olmasın, necasetten korunmak için musâlli bir yaygı yaysın yaymasın, namaz ister kabirler arasında ister kabirlerden ayrı bir yerde, isterse kabrin üstünde bina edilmiş

¹⁸⁶ Kamil Yaşaroğlu, *Lânet*, Ankara 2003, XXVII, 101.

¹⁸⁷ Buhârî, Edeb 44; Ebû Dâvûd, Edeb 45.

¹⁸⁸ Müslim, Birr 80.

¹⁸⁹ Müslim, Birr 87.

¹⁹⁰ Müslim, Mesâcid 16.

yüksek bir yerde kılınmış olsun ona göre hiç fark yoktur. Müctehid İmâmlardan Ebû Sevr (ö. 240/854) de hürmetine hükmetmiştir. Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), Ebû Hanîfe (ö. 150/767), Evzâî (ö. 157/774) mutlak olarak kabristanda namazın kerahetine hükmederler.¹⁹¹

Hz Peygamber, bir daha kalkamadığı hastalığında söylemiş olduğu bu sözle, zamanla kendi kabrinin de bu hale gelmemesi için Müslüman'ları sakındırmış oluyordu.¹⁹² Bu sıkı tembihe rağmen İslâm âleminin manzarasının Hz. Peygamber'in arzusuna ne kadar aykırı düştüğüne ibretle bakmak gerekmektedir. Hele asrî mezarlık ve şehitliklerin imarı ve oralara sarf edilen ve milyonlara varan yatırımlar, insanlığın ve Müslüman'ların hem dinlerini hem de dünyalarını tahrip eden lânetli bidatlerdir.¹⁹³

Bu ve benzeri hadisleri dikkate alan âlimler kabir üzerine kubbe, türbe, bina gibi şeyler yapma konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Hanefî, Mâliki ve Şâfiî'lere göre özel mülkiyete tâbi topraklardaki kabirlerin üstüne gösteriş ve övünme maksadıyla ev, kubbe, türbe yapmak haram, böyle bir maksat yoksa mekruhtur. Özel mülkiyet altında olmayan umumi mezarlıklarla sahiplerinin mezarlık için vakfettikleri topraklardaki kabirler üzerine bina vb. bir şey yapmak ise her iki durumda da haramdır. Hanbelîler, böyle bir ayırım yapmaksızın bunu harama yakın derecede mekruh görürler. Mezarlık içinde mescit yapılması veya namaz kılınması diğer mezheplere göre mekruh iken Hanbelîler bunu haram kabul etmişlerdir.¹⁹⁴

Nuh süresi 23. ayeti tefsirinde; salih kişilerin ölümünden sonra, önceleri onların anılarını canlı tutmak ve hatıralarına saygı gösterip şefaatlerini dilemek amacıyla mezarlarına dikmeler dikildiği fakat sonraları zamanla bu mekânların kutsandığı ve tapınaklar haline geldiğine işaret edilir.¹⁹⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki; hadislerdeki yasaklamanın amacının tevhit inancını korumak, gösteriş ve israfı önlemek olduğu anlaşılmaktadır. Din konusunda cahil olan, iradesi zayıf kişilerin ibadethane ile mezarı birbirine karıştırmalarına ve zamanla mezarda yatan kişinin insanüstü bir varlık olduğuna ve onlardan medet

---

¹⁹¹ Mehmet Sofuoğlu, age, 154.

¹⁹² Müslim, Mesâcid 22.

¹⁹³ Mehmet Sofuoğlu, age, 155, 156.

¹⁹⁴ Mehmet Şener, *Kabir*, DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 24.

¹⁹⁵ Hayrettin Kahraman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, İstanbul, 2006, V, 467.

ummalarına sebep olur endişesiyle kabirlerin mescit gibi yapılması ve mescit haline getirilmesi dinimizce yasaklanmıştır.

1.2.5 Benî İsrâîlli Kadınlara Mescidin Yasaklanması

Hiz. Peygamber “**Kadınlığınız mescitlere gitmek için sizden izin istedikleri zaman onları mescitlerden men etmeyiniz**”¹⁹⁶ buyurmuştur. Hiz. Peygamber hayatta **iken** kadınların da aynen erkekler gibi camiye devam edip vakit, cuma ve bayram namazlarına katılmaları yanında, günün erken saatlerinde kılınan sabah namazına dahi gittikleri bilinmektedir.¹⁹⁷ Buhârî’de Benî İsrâîl’li kadınlara mescidin yasaklandığını ve onların hal, hareket, giyim, kuşam gibi davranışlarını “şayet Allah Resulü görseydi bu kadınlara mescide gitmelerini yasaklardı” dediği hadis şöyledir;

Hiz. Âişe;

«لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَحَدَتْ النِّسَاءُ لَمَنْعَهُنَّ كَمَا مَنَعَتْ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ» قُلْتُ لِعَمْرَةَ: أَوْ مَنَعْنَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ

“Şayet Allah Resulü kendisinden sonra kadınların yaptıklarını görseydi, İsrâîl oğulları’nın kadınlarının (mescide çıkmaları) yasaklandığı gibi onları da bundan yasaklardı” demek zorunda kalmıştı. Hadisin devamında ravi (Yahya b. Saîd):

“Amra’ya dedim ki: İsrâîl oğulları’nın kadınları mescide gitmekten yasaklandı mı? Amra “evet” dedi.”¹⁹⁸

Bu hadis aynı zamanda Sahîhi Müslim’de Hiz. Peygamber için “ziyette ifrata düştüklerini görseydi” ilavesiyle geçmektedir.¹⁹⁹

Mescit, Arapça’da “eğilmek, tevazu ile alını yere koymak” mânasına gelen sücud kökünden “secde edilen yer” anlamında bir mekân ismidir. Hiz. Peygamber zamanında Medine ve çevresinde hatta daha uzaklarda Müslüman’ların sayısı artınca sadece vakit namazlarının kılındığı, Hiz. Peygamber’inde zaman zaman namaz kıldığı birkaç tane, bir rivayete göre de dokuz tane mescit açılmıştı.²⁰⁰

¹⁹⁶ Müslim, Salaât 135.

¹⁹⁷ Buhârî, Salât 2, 13.

¹⁹⁸ Buhârî, Ezan 163; Müslim, Salât 144; Ebû Dâvûd, Salât 53.

¹⁹⁹ Müslim, Salât 144.

²⁰⁰ Ahmet Önkâl, Nebi Bozkurt, *Cami*, DİA, İstanbul, 1993, VII, 46, 48.

Hz. Peygamber; “farzı eda etmek için Allah’ın evlerinden birine yürüyenlerin günahlarının silineceği, sevap ve derece kazanacakları, sabah yahut akşam mescide gidenlere cennette ziyafet hazırlanacağı müjdesini verir.²⁰¹ Allah nezdinde mekânların en sevimplileri mescitlerdir.²⁰² Yine Hz. Peygamber evlerini satıp mescide yakın ev almak isteyenlerin bunu yapmamalarını, bilakis mescide doğru atılan her adımdan dolayı ecir kazanacaklarını bildirmektedir.²⁰³ Yeryüzünde bir mescit inşa etmenin önemine dair Hz. Peygamber; bir mescit inşa edene cennette kendisine aynısının inşa edileceğini bildirir.²⁰⁴ Mescidi temizleyen, mescidi süpüren bir kadının vefat ettiğini sonradan öğrenen Hz. Peygamber kendisine niçin haber verilmediğini söyleyip kadının kabri başına giderek cenaze namazını kılmıştır.²⁰⁵ Hz. Peygamber’in “**kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istedikleri zaman onları mescitlerden menetmeyiniz**”²⁰⁶ mânasında mescit ve mescide gitmeye teşvik konusunda hadisleri mevcut iken **Hz. Âişe’ye hadisimizde geçen bu sözleri söyleten şey ne idi? Niçin böyle söz söyleme ihtiyacı hissetmişti? Diye sorular aklımıza gelebilir.**

Hz. Âişe’nin sözlerinden bu rahatsızlığın Hz. Peygamber’in vefatından sonra olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Âişe acaba mescide giden bazı kadınlar dikkat çekecek şekilde süslenerek, koku sürünerek mi mescide gitmişlerdir de bu sözleri sarf etmiştir;

“bu rivayet kadınlar hakkında herhangi bir kayıt ve tahsis/şart veya özel bir durum getirilmeden genel bir ifade ile zikredilmiştir. Fakat fıkıh âlimleri bu genel ifadeye bazı kayıtlar getirmişlerdir. Bu kayıtlardan birisi kadınların koku sürünmeleridir. Nitekim bazı rivayetlerde “kadınlar koku sürünmeden doğal halleriyle çıksın” buyrulmuştur.”²⁰⁷

Kadının koku sürünmesi ile ilgili Hz. Peygamber’in “bir kadın koku sürünerek dışarı çıkar ve koku ulaşsın diye bir topluluğun yanına giderse, zinaya bir adım atmış olur.” “Her göz zanidir. Şurası muhakkak ki kadın koku sürünür, sonrada erkek cemaate uğrarsa o da zaniyedir”²⁰⁸ gibi hadislerinden kadınların yabancı erkeklerin yanına

---

²⁰¹ Müslim, Mesâcid ve Mevadiu’s-Salât 286.

²⁰² Müslim, Mesâcid ve Mevadiu’s-Salât 288.

²⁰³ Müslim, Mesâcid ve Mevadiu’s-Salât 279, 280.

²⁰⁴ Müslim, Mesâcid ve Mevadiu’s-Salât 24, 25; Buhârî, Salât 65.

²⁰⁵ Müslim, Cenâiz 71; Buhârî, Namaz 72,74, Cenâiz 66.

²⁰⁶ Müslim, Salât 134; Buhârî, Nikâh 116.

²⁰⁷ İbn Hacer, age, 538.

²⁰⁸ Tirmizî, Edeb 35; Ebû Dâvûd, Tereccül 7; Nesâî, Zînet 35.

koku sürünerek çıkmalarının zina gibi büyük günah işlemiş olacakları anlaşılmaktadır.

Kadınların mescide gitmelerinin yasaklanmasının nedeni, sadece herkesin hissedeceği koku sürünmek değil aynı zamanda tesettüre uygun olmayan veya çok çekici elbiselerin giyinmesi, takıların gözükecek şekilde takınmalarıdır. Bu konuda yine Hz. Âişe'nin rivayet ettiği bir diğer hadiste Hz. Peygamber; “ey insanlar! Kadınlarınızı ziynetlerini takarak mescit de gösteriş yapmaktan menedin” buyurmaktadır.²⁰⁹ Ayrıca mescitte erkeklerle aynı ortamda olmaları, sesleri işitilecek halhalleri olması, mescit yolunda fitneye fesada sebep verecek kötülüklerin olması gibi durumlar da mescide gitmelerinin yasaklanmasına dair diğer nedenlerdir.²¹⁰

Kokuyla aynı kategori de değerlendirilebilecek diğer unsurlar da koku sürünmekle aynı hükme tabidir. Çünkü koku şehvi istek ve arzuları kamçılayan bir özelliğe olduğu için kadınların koku sürünerek mescide gitmeleri yasaklanmıştır. Bu bakımdan dikkat çekici çok güzel elbiseler giymek, görünecek şekilde çok gösterişli süs ve takılar kullanmakta bu sınırlamaya girer. Kadınların erkeklerle karışık bir şekilde bulunmaları da yasaklanmıştır. Aslında bu hadisin değişik varyantlarında ve başka rivayetlerde kadının kendi evinde namaz kılmasının mescide gelerek namaz kılmasından daha faziletli olduğu şeklinde rivayet edilmiştir.²¹¹

Fakat kadınların camilerden uzak tutulmak istenmesi zamanla etkisini göstermiş, onların evdeki ibadetlerinin camidekinden daha faziletli olduğu, camiye gitmelerinin fitneye sebep olacağı inancı yanlış bir şekilde yerleşmeye ve uygulanmaya başlamıştır. Bunun neticesi olarak kadınlar bunun yerine sonraki dönemlerde türbe, tekke ve zaviyeleri ziyarete yönelmişler bu ise dinin teorik ve amelî yönünü değil şekli yönünü ön plana çıkarmıştır. Bu gelişme, din dışı bazı uygulamaların zamanla dindenmiş gibi gösterilmesinde etkili olmuştur.²¹²

Sonuç olarak; mescitler Allah'ın yeryüzünde kullarının ibadet etmeleri için özel mekânlarıdır. Her yerin kendine has bir kuralı olduğu gibi buralara gelip ibadet edecek erkek ve kadın cemaatin de uyması gereken dîni kuralları vardır. Bu kurallara

---

²⁰⁹ İbn Mâce, Fiten 19.

²¹⁰ Nevevî, age, III, 258.

²¹¹ İbn Hacer, age, II, 538.

²¹² Mehmet Akif Aydın, *Kadın*, DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 87.

riayet edildiği müddetçe Hak Teâlâ'nın bu mekânları bütün kulları için mânevî hizmetine devam edecektir.

1.2.6 Yahûdi Ve Hristiyan'ların Usulüyle Namaza Çağrılmaması

Buhârî'de geçen bir diğer hadis ise Müslüman'ların yeryüzündeki parolası olacak olan ezanın ortaya çıkış şeklidir. Yahûdi, Hristiyan, Mecûsi gibi diğer inanç guruplarının inançları doğrultusunda ibadete çağırış şekillerini taklit ile değil de bugünkü okunuş şekli ile Hz. Peygamber tarafından Bilâl-i Habeşî'ye (ö. 20/641) okunması için emredilen hadis şudur:

Enes (ra) (ö. 93/711–12) dedi ki:

ذَكَرُوا النَّارَ وَالنَّافُوسَ، فَذَكَرُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى فَأَمَرَ بِلَالٌ: أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ

“(Namaza ne ile çağırılacağı hususunda) Ashâb ateşi, çan çalmayı, Yahûdi'leri ve Hristiyan'ları söz konusu ettiler. Bilâl'e de ezanı (lafızlarını) çiftler çiftler, kameti (lafızlarını) da teker teker söylemesi emrolundu.”²¹³

Ezan, sözlükte duyurmak, bildirmek, çağrıda bulunmak, ilan etmek anlamlarına gelir. Dini bir terim olarak ise, belirli lafızlarla namaz vaktinin girdiğini nassla belirlenen sözlerle ve özel şekilde müminlere ilan etmek mânasına gelir. Ezan ile namaz vaktinin girdiği duyurulur, cemaatle namaz kılmaya davet edilir ve İslâm'ın inanç temellerini ifade eden kelimelerle açıktan ilan yapılır.²¹⁴

Namaz Mekke'de farz kılınmasına rağmen Müslüman'ların Mekke'de açık bir şekilde cemaat halinde ibadet etmeleri mümkün olmamıştı. Bu yüzden orada namaz için bir yerde toplanmayı sağlayacak bir çağrı vasıtasına da ihtiyaç duyulmamıştı. Zaten inananların toplanacak mescitleri mevcut değildi. Zaman zaman Erkâm'ın (ö. 55/675) evinde beraberce namaz kılsalar da bunu gizlice yapıyorlardı. Müşriklerin şerrinden korktukları için, namazı çağırma ile duyurmak imkânsızdı. Zira Kureys'in ileri gelenleri Müslüman'ların evlerini mescit gibi kullanmalarına dahi müdahale ediyorlardı. Onlar Mekke'de gariptiler ve onların namazları sessiz ve gizli idi. Medine de ise sokaklarda; “es-Salah-es-Salah” (الصلاة-الصلاة) namaza-namaza diye

²¹³ Buhârî, Enbiyâ 50.

²¹⁴ İbn Hacer, age, 244; Abdurrahman Çetin, *Ezan*, DİA, İstanbul, 1995, XII, 36.

dolaşarak ilahi huzura davette bulunuldu. Ancak namaza bu şekilde çağırma şekli de insanlara güç gelmeye başladı.²¹⁵

İnsanların namaza nasıl çağırılacağı konusunda Hristiyan'ların çanı gibi çan edinme, Yahûdi'lerin borazanı gibi boru edinme veya Mecûsi'lerin ateşi gibi ateş edinme tekliflerinde bulunan sahâbenin fikrini Hz. Peygamber kabul etmemiştir. Hz. Ömer (ö. 23/644): “Acaba halka namaz vaktini ilan etmesi için biri görevlendirilemez mi?” Diye teklifte bulununca Hz. Peygamber Bilâl'e “kalk ve namaz için seslen”²¹⁶ buyurmuştur. Hz. Bilâl'in o dönemde cemaati namaza çağırmaq için söylediği lafız “es-Salâtü câmiatün” (الصلاة جامعة) olmuştur. Bu bilgiyi İbn Sa'd (ö. 230/845) Tabakat'ında Saîd b. Müseyyeb'in (ö. 94/713) mürsellersi arasında tahrîc etmiştir.²¹⁷

Arayış içerisinde olan sahâbe bir ara Hz. Peygamber'e “namaz vakitlerinde bayrak dikelim, insanlar bayrağı görünce birbirlerine namaz vaktinin haberini verirler” teklifinde bulundular ise de bu teklif kabul görmemiştir.²¹⁸

Nitekim bir gece Abdullah b. Zeyd (ö. 32/653) rüyasında yeşil elbiseli bir adamın elinde bulunan çanı namaz vakitlerini duyurmak için satın almak isteyecek fakat o şahıs; “bundan daha iyi şeyleri sana öğreteyim” deyip şimdiki ezanın lafızlarını kendisine öğretecektir. Bu rüyayı Hz. Peygamber'e anlatacak ve Hz. Peygamber; “bu kesinlikle hak bir rüyadır. Hemen Bilâl ile beraber kalk. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve güzeldir, sana söylenenleri ona öğret bu şekilde insanları namaza çağırın” diyecek ve böylelikle namaza ezan ile davet başlamış olacaktır.²¹⁹

Hz. Peygamber'in sesinden dolayı Bilâl'i tercih etmesi yüzünden âlimler ezan okuyacak müezzinin sesinin güzel ve gür olması müstehaptır demişlerdir.²²⁰ Ezanı öğrenen Bilâl ilk olarak sabah ezanını okuyacak ve böylelikle Müslüman'ların yeryüzündeki kıyamete kadar namaza çağırma şekli kesinleşmiş olacaktır.²²¹

Mâna ve muhtevası bakımından ezan hem namaz hem de İslâm için bir çağrıdır. Yani ezan vasıtasıyla insanlar bir taraftan namaza çağırılırken diğer taraftan İslâm'ın

²¹⁵ Age, 36; Hadislerle İslâm, TDVY, Ankara, 2014, II, 303; Beyhakî, *es-Sünenül -Kübrâ*, I, 517.

²¹⁶ Buhârî, Ezan 1; Tirmizî, Salât 190; Nesâî, Ezan 626.

²¹⁷ İbn Hacer, age, 247.

²¹⁸ Ebû Dâvûd, Salât 27.

²¹⁹ Ebû Dâvûd, Salât 28; Tirmizî, Salât 25.

²²⁰ Nevevî, age, III, 118.

²²¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, İstanbul, 2014, I, 242-246.

üç temel ilkesini oluşturan Allah'ın varlığı ve birliği, Hz. Muhammed'in O'nun elçisi olduğu ve asıl kurtuluşun âhiret mutluluğunda bulunduğu gerçeği açıklanmış olmaktadır. Yer küresinin güneş karşısındaki konumu ve kendi çevresinde dönüşü ile namaz vakitlerinin oluştuğu göz önünde bulundurulduğu takdirde Müslüman'larla meskûn olan her noktada günde beş defa okunan ezanın kesintisiz devam ettiği, bu ilâhî mesajın günün her anında yeryüzünden yükseldiği anlaşılır.²²²

Hadislere baktığımızda; “ezan okunduğu zaman şeytanın arkasını dönüp ezanı işitemeyeceği yere kadar kaçacağına²²³ ve “müezzinin sesini duyan bütün cinler, insanlar ve her şeyin kıyamet günü müezzin hakkında şefaathçi olacağına” dair müjdeyi görürüz.²²⁴ Ayrıca bir beldenin Müslüman olup olmadığının ezan ile belli olduğu,²²⁵ ezanı duyanların müezzin ile beraber nasıl tekrar etmesi gerektiğini tarif eden,²²⁶ ezan bitince ezan duasını okuyana şefaath edileceği haberini veren,²²⁷ “ezanın faziletini insanlar bilse, okumak için aralarında kura çekerlerdi” gibi ezanın faziletini anlatan hadislere de rastlamaktayız.²²⁸

Sonuç olarak; Hz. Peygamber'in her konuda olduğu gibi ezan konusunda da diğer dinlere muhalefet ederek onlarınkine benzemeyen ve içeriği ile Müslüman'ları hakka, hakikate, doğruya, güzele, kurtuluşa, birliğe çağırdığı ezanı Muhammedî yeryüzündeki inananlara âdeta bir parola olarak bırakmıştır. Hz. Peygamber'in bizzat onay verdiği ve bizlere miras bıraktığı bu parolaya sahip çıkmak her Müslüman'ın şîârı olmalıdır. Çünkü ezanın duyulmaması, sesinin kesilmesi, başka dillerde icra edilmesi gibi sapık görüşe sahip olan, ondan rahatsız olan İslâm düşmanları dün olmuştur, bugün de vardır ve yarın da yeryüzünde her zaman olacaktır.

1.3 Oruç

Sahîhayn'de geçen Benî İsrâîl ile ilgili hadislerden ibadetler konusundaki son başlığımız oruç ibadetidir. Bu başlık altında değerlendirilecek olan hadis ise İsrâîl oğulları'nın aşure orucu tutmaları konusu ile ilgili olan hadistir;

---

²²² Abdurrahman Çetin, age, 37.

²²³ Buhârî, Ezan 4.

²²⁴ Buhârî, Ezan 5.

²²⁵ Buhârî, Ezan 6.

²²⁶ Buhârî, Ezan 7.

²²⁷ Buhârî, Ezan 8.

²²⁸ Buhârî, Ezan 9.

1.3.1 Yahûdi'lerin Aşure Orucu Tutmaları

İslâm'ın beş şartından biri olan oruç kelimesi, sözlükte “bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak” anlamına gelen Arapça savmın (صوم) Farsça karşılığı olan rûze kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Savm ve sıyam ile diğer türevleri Kur'ân'ı Kerim'de on üç yerde, hadislerde ise çok sayıda geçmektedir.²²⁹ Sami dinlerde özel bir yere sahip bulunan aşure muharrem ayının onuncu günü diye adlandırılır²³⁰ ki bu oruç ile ilgili Sahîhayn'de şu hadise rastlamaktayız;

İbn Abbas dedi ki:

قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟»، قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى، قَالَ: «فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ»، فَصَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ

Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahûdi'lerin aşure günü oruç tuttıklarını gördüğünde:

“—Bu ne orucudur?” diye sordu. Yahûdi'ler:

“—Bu gün iyi bir gündür. Bu gün Allah'ın İsrâîl oğulları'nı düşmanlarından kurtardığı bir gündür. Mûsâ Peygamber (bu ilâhî lûtfâ şükür olarak) bu gün oruç tutmuştur,” dediler.

Rasûlullah:

“—Ben Mûsâ'ya Mûsâ'nın yaptığını yapmaya sizden daha ziyade hak sahibiyim” buyurdu da o günü oruç tuttu ve sahâbelerine aşure günü oruç tutmalarını emretti.²³¹

Aşure (عاشوراء) çeşitli din ve mezheplerin önem verdiği, Arapça bir kelime olması konusunda da âlimlerin çoğunun ittifak ettiği, Hicri takvimin birinci ayı olan muharrem ayının onuncu gününe verilen addır. Bu günün Hz. Mûsâ'nın Benî İsrâîl'i Firavunun zulmünden kurtardığı gün olması nedeniyle Yahûdi'lerce de oruç tutulup kutlandığı bir gündür.²³²

Aşure günü oruç tutma ile ilgili hadisleri incelediğimizde Hz. Peygamber gibi Kureyş'lilerin de cahiliye devrinde aşure günü oruç tutmuştur. Ayrıca Ramazan ayı

²²⁹ Ali İhsan Yitik, *Oruç*, DİA, İstanbul 2007, XXXIII, 414.

²³⁰ Kamil Yaşaroğlu, *Muharrem*, DİA, İstanbul, 2006, XXXI, 5.

²³¹ Buhârî, Savm 69; Müslim, Sıyâm 127.

²³² Yusuf Şevki Yavuz, *Aşura*, DİA, İstanbul, 1991, IV, 24.

orucu farz kılınca aşure orucu hakkında Hz. Peygamber “isteyen tutar istemeyen terk edebilir” diyerek ashâbını serbest bırakmıştır.²³³

İbn Abdilber (ö. 463/ 1071) aşure orucunun Ramazan ayı orucu farz olunca artık farz olmadığı, müstehab olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. İbn Ömer (ö. 73/692) özel olarak o günde oruç tutmanın mekruh olduğu görüşünde idi. Ancak bu görüşü sonradan ortadan kalkmıştır.²³⁴

Müsteşriklerden İtalyan Caetani (ö.1345/192) ve Hollandalı Wensinck (ö. 1358/1939) aşure orucunu Hz. Peygamber’in Yahûdi’lerden öğrendiğini söylemişlerdir.²³⁵ Nevevî (ö. 676/1277) ise müsteşriklerin bu zihniyetine; “Hz. Peygamber Medine’ye geldiklerinde Medine’li Yahûdi’lerin oruç tuttıklarını görünce kendisinin de bu orucu tutması Yahûdi’ler tutuyorlar diye değil vahiy ile yahut tevatür ile yahut bir içtihat iledir. Yahûdi’lerin haber vermeleri ile ilgili değildir” diye cevap vermiştir.²³⁶

Mantıken “önce farz iken sonra sünnete dönüşen bir hüküm geçmişi olmayan bir sünnetten daha üstündür” diye düşündüğümüzde aşure günü orucuna ihtimâm göstermemiz gerekir. Aşure günü oruç tutmanın önemi ile ilgili herhalde şu üç hadis özeti kifayet edecektir; “o gün oruçlu olmak geçmiş bir senenin günahlarına kefarettir olur.”²³⁷ “Muharrem’in onuncu günü oruçsuz olarak sabahlayan günün geri kalan kısmını bir şey yiyip içmeksizin tamamla, oruçlu olarak sabahlayan ise orucunu tutsun.”²³⁸ “Şayet gelecek sene muharrem’in dokuzuna kadar yaşarsam o gün oruç tutacağım.”²³⁹ Bu son hadis ile aşure günü muharrem’in onuncu günü olmakla beraber, aşure günü orucu diye tutulacak olan orucun sadece o gün tutulmaması, ondan önceki dokuzuncu gün ile birlikte tutulması Yahûdi’lere muhalefet edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ancak Hz. Peygamber gelecek senenin muharrem ayından önce vefat etmiş, muharrem’in dokuzunda oruç tutamamıştır. Hz. Peygamber’in muharrem ayının onuncu günü oruç tuttuğu bilinmektedir. Dokuzuncu günü oruç tutmayı arzu ettiği de bu hadiste görülmektedir. Bu sebeple Müslüman’ların aşure günü orucunu

---

²³³ Müslim, Sıyâm 113; Buhârî, Savm 69; Ahmed b. Hanbel, VI, 29–30.

²³⁴ İbn Hacer, age, IV, 526.

²³⁵ Yusuf Şevki Yavuz, age, 25.

²³⁶ Mehmet Sofuoğlu, age, 344.

²³⁷ Müslim, Sıyâm 197.

²³⁸ Buhârî, Savm 47.

²³⁹ Müslim, Sıyâm 134.

muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günü tutmaları ve böylelikle Yahûdi'lere muhalefet etmeleri gerekmektedir.²⁴⁰

İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) muharrem ayındaki oruçların en faziletlisinin dokuz, on ve on birinci günlerinde tutulan oruç olduğunu, daha sonra da dokuz ve onuncu günlerin, bunun ardından yalnız onuncu günün geldiğini ifade eder.²⁴¹

Aşurede gözlere sürme çekmek, süslenmek, kına yakmak, bayramlaşmak, hububat karışımı aş (aşure) pişirmek, sadaka vermek, mescitleri ziyaret etmek, kurban kesmek gibi fiiller hakkında sahih bir rivayete rastlanmamıştır. Hadis olduğu öne sürülen metinlerin birçoğunun gerçekte hadis olmayıp cahiliye âdetlerine ve Yahûdi geleneklerine dayanması kuvvetle muhtemeldir. Zira bu âdetleri Resûlullah'ın ve ashâbının yaptığına dair herhangi bir kayıt yoktur. Meselâ, "aşure günü sürme çeken helâk olmaz", "aşure günü gusleden o yıl hasta olmaz" tarzındaki rivayetler son devir kitaplarında yer almış ve İbn Teymiye'nin ifadesine göre bu gibi hususlar ehl-i beyte buğzeden Nâsibîler tarafından uydurulmuştur. Aşure'nin İslâm tarihinde siyasî bir yönü de Hz. Hüseyin'in 10 muharrem 61'de Kerbelâ'da şehit edilmesidir. Şia için bu tarih önem kazanmış ve Hz. Hüseyin'in intikamını alma ahdinin tazelendiği bir matem günü olmuştur ve durum Şiî inancın canlı tutulmasında ve mezhep bütünlüğünün sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Aşure'yi Şia'nın yas günü ilân etmesine karşılık Emeviler Kerbelâ faciasını unutturmak için bir vesile sayarak o günü âdeti bir bayram kabul etmişlerdi. Hatta Fatımi devletinin yıkılmasından sonra şenlikler düzenlenmiş, tatlı yiyecekler pişirilmiş ve bu konudaki bid'atların haklı gösterilmesi maksadıyla çeşitli hadisler uydurulmuştur.²⁴²

Sonuç olarak; Hz. Peygamber'in kendisinin peygamberliğini kabul etmeyen, risâletine karşı çıkıp kendisiyle mücadele eden ehl-i kitaba karşı bu konuda da muhalefet etmiş ve büyük bir mesaj yüklü davranış sergilemiştir. Ehl-i kitabı taklit etme konusunda maalesef ön sıralarda olan günümüz Müslüman'larının bu hadisten çıkaracağı büyük dersler olduğu unutulmamalıdır.

---

²⁴⁰ Buhârî, Savm 69.

²⁴¹ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâ'dü'l-Meâd*, İstanbul, 1991, II, 76.

²⁴² Yusuf Şevki Yavuz, age, 25, 26.

2. Muâmelât

“Hukukî bir sonuca yönelik irade beyanı” anlamındaki “muâmele” kelimesinin çoğulu olan “muâmelât” terimine fikhın gelişimine paralel şekilde ve bakış açılarına göre farklı mânalar yüklenmiştir. Muâmelât geniş anlamıyla fikhın ibadetler dışında kalan kısmını, yani hukukun tamamını ifade eder.²⁴³ Muâmelât başlığı altında sırasıyla “Benî İsrâîl’de had uygulamasında adaletsizlik, kısas vardı diyet yoktu, bir borçlunun borç ödeme konusundaki sadâkat ve tevekkülü, borcunu ödeyemeyenlere yardım, yaralı bir adamın intihar etmesi, Benî İsrâîl’i peygamberlerin yönetmesi ve İsrâîl oğulları’nın peygamberlerine itaat etmemeleri” ile ilgili hadisler değerlendirilecektir.

2.1 Benî İsrâîl’de Had Uygulamasında Adâletsizlik

Adl (العدل) bir nesneyi mahalline vaz’etmek ki zulm’ün (ظلم) mukabilidir. Adâlet (العدالة) adil olmak,²⁴⁴ davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak gibi mânalara gelen bir mastar isimdir.²⁴⁵ Sahîhahayn’de İsrâîl oğulları’nın suçlulara ceza verirken iltimasa yönelip adâletten nasıl saptıklarına dair bir hadis şöyledir;

Hz. Âişe şöyle demiştir:

أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ سَرَقَتْ، فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَلَمْ يَجْتَرِئُ أَحَدٌ أَنْ يُكَلِّمَهُ، فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَقَالَ: «إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكَوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ قَطَعُوهُ، لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا

“Mahzum oğulları’ndan bir kadın hırsızlık yapmıştı. Bunun üzerine dediler ki:

“Bu kadına had uygulanmaması için Hz. Peygamber ile kim konuşabilir?”

Bu konuda hiç kimse Hz. Peygamber’le konuşma cesaretini gösteremedi. Nihayet Hz. Peygamber’le Üsâme b. Zeyd konuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

—İsrâîl oğulları, kendi aralarında soy sop sahibi şerefli, nüfûz sahibi büyük kişiler hırsızlık ettiğinde ona ilişmezler hiçbir ceza uygulanmaz, içlerindeki zayıf kimseler

²⁴³ Bilal Aybakan, *Muâmelât*, DİA, İstanbul, 2005, XXX, 318.

²⁴⁴ Mehmet Efendi, *Vankulu*, TYEKB, İstanbul, 2014, “Babul-Lam, Fasulul Ha”, II, 1897.

²⁴⁵ Mustafa Çağrıncı, *Adâlet*, DİA, İstanbul, 1988, I, 341.

hırsızlık yaparsa onun elini keserlerdi. Eğer bu işi yapan Fâtıma olsaydı, muhakkak onun dahi elini keserdim!” buyurdu.²⁴⁶

Hadis, cezaların uygulanmasında iltimas yapılmaması, adâlet önünde herkesin eşit olması ve hırsızlık yapanların soyu soppu veya cinsiyeti ne olursa olsun eşit ceza verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca aynı tarik ile gelen başka bir rivayette Hz. Peygamber Üsâme’ye (ö. 54/674) “Allah’ın hadlerinden bir had hakkında mı şefaata istiyorsun” deyip çıkmış, akabinde suçlunun cezasını infaz ettirmiştir.²⁴⁷

Hadiste geçen had (الحدّ); Kur’ân ve Sünnet’te belirlenmiş, kısas ve diyet dışındaki cezaî müeyyideleri ifade eden bir fikhî terimdir. Had kelimesi sözlükte mastar olarak “engel olmak, iki şeyin arasını ayırmak”; isim olarak “iki şeyin birbirine karışmasını önleyen şey, bir nesnenin uç ve kenar kısmı, sınır, tanım”, “bir nesnenin müntehası ve müntehasını bildirmek”²⁴⁸ ve Türkçede sınır mânasına gelmektedir.²⁴⁹ Fıkıhta ise, Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, miktar ve keyfiyeti nassla belirlenmiş cezai müeyyideleri ifade eder.²⁵⁰

İltimas ise, (الالتماس) adam kayırma anlamında ahlâki bir terimdir. Sözlükte “el sürme, dokunma” anlamındaki lems (لمس) kökünden masdar olup “istemek, aramak” mânasına gelen iltimas Türkçede “haksız yere adam kayırma, birine arka çıkma, ona ayrıcalık tanıma” anlamlarında kullanılmaktadır. Arapça’da ise şefaata, îsâr, tafdîl gibi kelimeler bu anlamda da kullanılır.²⁵¹

Üsâme (ö. 54/674) Hz. Peygamber’in müstesna teveccühüne güvenerek hırsızlık cezasının affi için hiç kimsenin cesaret edemediği bir şefaata da bulunmuştu. Bu kadın Fatıma bint Esved idi ki Mekke’nin fethi günü yüksek içtimai mevkiine güvenerek ganimet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık duyulunca Kureys bunun şer’i cezadan affi çarelerini aramaya başlamış ve şefaata için Üsâme’yi bulmuştu. Hz. Peygamber hiçbir tesir altında kalmayarak milletlerin beka esaslarından olan ilahi ve hukuki adâleti en kati şekilde yerine getirmiştir. Bu sûretle de bütün insanlığa en yüksek bir adâlet örneği vermiştir.²⁵²

²⁴⁶ Buhârî, Enbiyâ 54, Fedâilüs-Sahabe 18, Hudûd 12–12; Müslim, Hudûd 8, 9; Ebû Dâvûd, Hudûd 4373; Tirmizî, Hudûd 1430.

²⁴⁷ Müslim, Hudûd 8, 9, 10, 11.

²⁴⁸ Vankulu Lügati, “Babud-Dal, Fasul Ha”, I, 536.

²⁴⁹ Asım Efendi, *Kamusu’l-Muhit Tercemesi*, İstanbul, 2013, II, 1398.

²⁵⁰ Ali Bardakoğlu, *Had*, DİA, İstanbul, 1996, XIV, 547; TDK, I, 922.

²⁵¹ TDK, I, 1074; Nebi Bozkurt, *İltimas*, DİA, İstanbul, 2000, XXII, 154.

²⁵² Mehmet Sofuoğlu, *age*, V, 283.

İlim adamları had ile ilgili Hz. Peygamber'den şefaata isteme konusundaki hadislerden yola çıkarak devlet yetkilisine haddin ulaşmasından sonra araya adam sokup affettirmeye çalışmanın haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Fakat devlet yetkilisine haddin daha ulaşmaması halinde ve suçlunun şerli ve insanlara eziyet eden birisi olmaması halinde ise aracı, şefaata olmayı caiz görmüşlerdir. Hz. Peygamber'in burada yemin etmesinden yola çıkan âlimler yapılması istenen bir işin önemini göstermek için de yemin etmenin müstehap olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber zamanında bu şekilde hırsızlık olayının tek olması nedeniyle, "bu şekil hırsızlıkta el kesilmez" bu rivayet "şaz"dır ve "şaz rivayetle de amel edilmez" diyenler de mevcuttur.²⁵³

İltimas Kur'an'da da geçer ve yargıda iltimasta bulunmamayı da en güzel şekilde şu ayetle anlatır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine de olsa adâletten asla ayrılmayan, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (İnsanlar) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adâletten ayrılmayın. Eğer adâletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığımız her şeyden haberdardır.”²⁵⁴

İslâm tarihinde İltimasa asla göz açtırmayan meşhur kadılardan Kâdî Şüreyh'in (ö. 80/699) Hz. Ali (ö. 40/661) ile bir Yahûdi'yi muhakeme etme hadisesi meşhurdur. Kâdî halifeye makamından dolayı iltimas etmediği gibi oğlu Hasan'ın babası lehine şâhâdetini de kabul etmemiştir.²⁵⁵

İltimas diğer dinlerde de yasaktır. Medine de yaşayan Yahûdi'lerin Tevrât emirlerine rağmen kendi aralarında asil olanlara iltimas yaptıklarını, fakir olanlara ise haddi uyguladıklarını Hz. Peygamber tasvip etmemiş ve onların bu halleri kendisini kederlendirmemesi hakkında da ayet²⁵⁶ nazil olmuştur.²⁵⁷

²⁵³ Nevevî, age, VIII, 19.

²⁵⁴ Nisâ, 4/135.

²⁵⁵ Suyûtî, age, 184.

²⁵⁶ Mâide, 5/41.

Sonuç olarak; İslâm'ın hükümleri herkesi eşit ölçüde bağlar. İster fakir olsun ister zengin, ister asil ister sıradan birisi olsun iltimas geçmek, torpil yapmak, göz yummak gibi çirkin davranışların sergilenmesi İslâm'ın kabul etmediği şeylerdir. Hadisdeki Hz. Peygamber'in örnek davranışı ve mesaj dolu mübarek sözleri her daim her Müslüman'ın bilhassa adalet dağıtma pozisyonunda olanların göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

2.2 Benî İsrâîl'de Kisas Vardı Diyet Yoktu

Buhârî'de İsrâîl oğulları'nın adâlet sisteminde diyetin olmadığına ve yalnızca kısasın olduğuna dair bir rivayet şöyledir;

Abdullah b. Abbas'ın (ö. 68/687–88) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

«كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ الْقِصَاصُ، وَلَمْ تَكُنْ فِيهِمُ الدِّيَّةُ». فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِهَذِهِ الْأُمَّةِ: {كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرِّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ، وَالْأَنْثَى بِالْأُنْثَى، فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ} «فَالْعَفْوُ أَنْ يَقْبَلَ الدِّيَّةَ فِي الْعَمْدِ» {فَاتِّبَاعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ} «يَتَّبِعُ بِالْمَعْرُوفِ وَيُؤَدِّي بِإِحْسَانٍ» {ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ} «مِمَّا كُتِبَ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ» {فَمَنْ اعْتَدَى بِعَدْوٍ فَهُوَ عَذَابٌ أَلِيمٌ} «قَتَلَ بَعْدَ قَبُولِ الدِّيَّةِ»

“İsrâîl oğulları'nda kisas vardı fakat onlarda diyet yoktu.” Allah (cc), Muhammed ümmetine:

“Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kisas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın kisas yapılır. Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından affedilirse...” ayetini indirdi. Burada affetmekten maksat, kasten öldürme de ölenin velisi tarafından affedilenden diyeti kabul edilmesidir.

“Örfe uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir” Ölenin velisi örfe uygun bir şekilde ister, diyeti ödeyecek olan katilin velisi de diyeti güzelce öder.

“Bu söylenenler Rabbinizden size kolaylık ve rahmettir.” Kisasın dışında affetmek diyetinin olması sizden önceki milletler üzerine yazılmış olan hükümlerden, Rabbiniz tarafından yapılmış bir hafifletme ve bir rahmettir. “Artık bu hükümden sonra kim haddi aşarsa, onun için can yakıcı bir azap vardır.” Yani diyetin kabulünden sonra kim katili öldürürse onun için elim verici azap vardır.²⁵⁸

²⁵⁷ Müslim, Hudûd 28.

²⁵⁸ Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an 4498.

İsrâil oğulları'nda kısas, başvuru bir tek ceza metodu idi. Yüce Allah maktulün yakınları razı olduğu takdirde diyet alma uygulaması getirerek²⁵⁹ ümmeti Muhammed'e hükmü hafifletmiştir.²⁶⁰

Diyet (الدية) İslâm hukukunda adam öldürme ve yaralamalarda mağdur tarafa ceza ve kan bedeli olarak ödenen para veya maldır.²⁶¹ Arapça'da "ödemek, vermek" anlamındaki vedy (ودي) kökünden türeyen diyet, İslâm hukukunda bir şahsın haksız olarak öldürülmesi, sakat bırakılması veya yaralanması halinde ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifade eder.²⁶²

Hz Mûsâ'nın şeriatinde diyet olmayıp sadece kısas varken Hz. İsa'nın şeriatında kısas yoktu sadece diyet vardı denilmiştir. Eğer bu sabitse İslâm şeriatı her iki uygulamaya yer vermiş olmakta ve böylece ifrata ve tefrite kaçmaksızın vasat bir durumda bulunmaktadır.²⁶³

Diyet İslâm ceza hukukunun ana konularından birini teşkil eder. İslâm hukukunda cezalar had, kısas-diyet, tazîr şeklinde üç ana gruba ayrılır. Ölüm, yaralama ve sakatlığa yol açan saldırı, müessir fiil ve kusurlu davranışların İslâm hukukundaki genel adı "cinayet" olup insanın hayatına ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar suçun dengi bir ceza ile karşılık göreceyse kısas, suçun karşılığında belli bir tazminat ödenecekse diyet ana başlığı altında ele alınır. Kasten adam öldürmede aslî ceza kısas olduğundan diyet ancak hak sahibinin kısıstan vazgeçmesi veya kısasın herhangi bir sebeple mümkün olmaması durumunda devreye giren ikinci derecede bir ceza görünümündedir.²⁶⁴

Hz. Peygamber zamanında Yahûdi'ler affin meşru olmadığına, diyetin kısıstan önde olduğuna hükmederler iken Hristiyan'lar kısas yoluyla öldürmenin asla meşru olmadığına hükmederlerdi. Arap kabilelerinde de şeref ve kuvveti olan, ileri gelenlerin diyeti kat kat fazla idi. "Köleye karşı hür, kadına karşı erkek öldüreceğiz" diye yemin ederlerdi. Bu sebeple hadiste geçen ayet nazil oldu ki²⁶⁵ böylelikle

---

²⁵⁹ Bakara, 2/178.

²⁶⁰ İbn Hacer, age, XIII, 436, 437.

²⁶¹ TDK, I, 606.

²⁶² Ali Bardakoğlu, *Diyet*, DİA, İstanbul, 1994, IX, 473.

²⁶³ İbn Hacer, age, 438.

²⁶⁴ Ali Bardakoğlu, age, 475.

²⁶⁵ Bakara, 2/178.

“öldürülen kim olursa olsun onun katili veya katilleri, o öldürülenden daha fazla yaşama hakkına sahip değildir” hükmü ortaya çıkmış oldu.²⁶⁶

Hak Teâlâ'nın önceleri Tevrât'ta yalnız kisası meşru kılıp Kur'ân'da af ve diyeti meşru kılması Muhammed ümmetine bir hafifletme ve rahmettir. Kısasa göre bu meşruluğun katil hakkında ne kadar bir hafifletme ve rahmet olduğu şüpheden uzaktır. Çünkü ondan kisası affetmek, yaşama hakkını iade ederek, yeniden diriltmek demektir. Bu aynı zamanda öldürülenin velisi hakkında da bir hafifletme ve rahmettir. Çünkü her ne olursa olsun, bir insan öldürmek, her gönlün ve özellikle iman ehlinin arzu edeceği, seve seve yapacağı bir şey değildir. Bu bakımdan ne Tevrât'ta olduğu gibi yalnız kısısta, ne de İncil'de olduğu gibi yalnız af da ısrar edilmeyerek, duruma ve menfaatin gereğine göre, ikisinden birinin tatbikine imkân bırakılması için öldürülenin velisine bir seçim hakkı verilmiştir.²⁶⁷

Kıyas ve diyetle birlikte hadler, İslâm'ın muhafazasını esas aldığı beş temel değer in akıl, din, can, ırz ve mal korunması ilkesinin önemli bir parçasını teşkil eder. Klasik dönem İslâm hukukçularının da ifade ettiği gibi kıyas ve diyet cezası insan hayatını korur. Şarap içme ve sarhoşluk için öngörülen ceza aklı, zina ve kazf suçlarına uygulanacak cezalar ırzı, hırsızlık suçuna verilecek ceza malı, irtidadın cezalandırılması dini, eşkıyalık ve bağıy suçları için öngörülen cezalar da bu değerlerden birkaçını ve sonuçta kamu düzenini korumayı hedef alır. Bu sebeple gerek kıyas ve diyet gerekse had cezaları, İslâm'ın kötülüğü önleyip iyiliği hâkim kılma ilke ve gayretinin bir parçasını teşkil eder. Bu cezaların uygulanması suçun işlenmesini en aza indirme, işlendiğinde ise suça denk bir ceza vererek hem şahsî hakları hem de toplum hukukunu, içtimaî yapıyı ve vicdanı koruma yönünde önemli bir rol üstlenir.²⁶⁸

Hadisin sonunda yer alan ayette²⁶⁹; **“bundan sonra her kim bu hüküm ve emirlere uymayarak haddini aşarsa onun için acı veren bir azap vardır”** buyurduğundan; “her kim bu hükmümden sonra katil olmayı öldürür veya affettikten ya da diyeti aldıktan sonra katili öldürürse dünyada kıyas edilir. Âhirette de cehenneme atılır” yorumu anlaşılmaktadır.”²⁷⁰ Hattâbî (ö. 388/998) bu

²⁶⁶ Hamdi Yazır, age, 494, 495.

²⁶⁷ Age, 499.

²⁶⁸ Ali Bardakoğlu, *Had, DİA*, XIV, İstanbul, 1999, 549.

²⁶⁹ Bakara, 2/178.

²⁷⁰ Hamdi Yazır, age, 498.

ayette geçen (عَفِيٍّ) ifadesinin karşılığında diyet isteneceğini söyler ve “kısas hakkı bulunan bazı kimselerden biri öldüreni bağışlarsa, diğerlerinin hakkı kısastan diyete dönüşür, herkes kendi diyet hakkını talep eder” yorumunu yapmaktadır.²⁷¹

Öldürme hadisesinde diyetin miktarını Hz. Peygamber bazı hadislerinde yüz deve olarak ifade etmiştir. Bazı hadislerde diyet miktarı bin dinar altın, on iki bin dirhem gümüş, hatta iki yüz sığır, iki bin koyun veya iki yüz elbise olarak da geçmektedir.²⁷²

Sonuç olarak; Benî İsrâîl’de kısas cezası almış kimsenin maktulün yakınlarının isteği üzerine diyet ödeyip ölmekten kurulma gibi bir imkânının olmamasına karşılık ümmeti Muhammedin bu konuda diyet ile kurtulabilme imkânına sahip olması elbette büyük bir nimettir. Kişi maktulün yakınlarının diyeti kabul etmesi ile yeni bir hayata kavuşup beklide Hakk’a layık kul, topluma yararlı bir fert olabilecektir.

2.3 Bir Borçlunun Borcuna Olan Sadakati Ve Tevekkülü

Kişileri birbirlerine karşı bir şey yapmak yahut vermekle yükümlü kılan hukukî ilişki veya bu ilişkinin doğurduğu yükümlülük anlamında kullanılan bir hukuk terimi olan borç Türkçede en geniş kapsamıyla iki veya daha fazla kişi arasında birini diğerine veya her ikisini birbirine karşı bir eda ile yükümlü kılan hukukî bağıdır.²⁷³ Zamanımızda insanların birbirine borç vermesi, alınan borçlara sadık kalınmaması durumları sıkça yaşanmaktadır. Buhârî’de İsrâîl oğulları’ndan bir kişinin borç alması ve borcuna olan sadakatinden dolayı borcunu ödemek için başvurduğu yöntemi anlatan bir rivayet şöyledir;

Ebû Hureyre'den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِأَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا، فَأَخَذَ خَشَبَةً، فَتَقَرَّهَا، فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ، فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ، فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطَبًا، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ

“İsrâîl oğulları’ndan bir kimse, kendi kavmi ferdlerinin bazısından kendisine borç olmak üzere bin dinar vermesini istedi. İsteddiği zat ona bin dinarı ödünç verdi. Parayı alınca deniz seferine çıktı. Nihayet parayı zamanında göndermek istedi fakat

²⁷¹ İbn Hacer, age, 548, 549.

²⁷² Ebû Dâvûd, Diyât 18–20.

²⁷³ Mehmet Akif Aydın, *Borç*, DİA, İstanbul 1992, VI, 285.

geri dönecek bir deniz ulaşım aracı bulamadı. Bunun üzerine bir odun parçası aldı. Odunu oydu, içine bin dinar (ile bir mektup) koydu ve (Allahım, sahibine ulaştır! diye) denize attı. Ödünç veren kimse de (borçlu zamanında gelir ümidiyle deniz kenarına) çıkmıştı. Sahilde bir odun parçasıyla karşılaştı. Odunu ailesinin evde yakması için aldı. —Ravi Ebû Hureyre (ö. 58/678), hadisin geri kalanını tamamıyla zikrettikten sonra— ödünç veren kimse evinde odun parçasını kesip kırınca bin dinarı buldu (diye rivayet etmiştir)”²⁷⁴

Buhârî’de başka tarikler ve bölümler halinde de geçen²⁷⁵ bu dikkat çekici hadis ile borcuna sadık olan borçlunun söz verdiği saatte alacaklıya ulaşamayacağını anladığında Allah’a samimi bir şekilde tevekkül etmesiyle yaptığı işin olumlu sonuç vermesine ve ayrıca çok önemli bir özellik olan sözünde durma özelliğinin insana neler yaptırdığı görülmektedir.

Sözünde durma, verdiği sözlere bağlı kalma, özü ve sözü doğru olma anlamına gelen ahde vefa, İslâm ahlâkının en önemli prensiplerindendir. İster insanlara, ister Allah’a karşı verilmiş olsun her ahit ve söz, yükümlülük şartlarını taşıyan her insanı borçlu ve sorumlu kılar. Bu sorumluluğun yerine getirilmesine ahde vefa veya ahde riayet denilir.²⁷⁶

Kur’ân’ı Kerim’de olgun müminlerin vasıfları sayılırken, “O müminler emanetlerine ve ahitlerine sadakat gösterirler”, buyrulurken onların ahde vefa gösterme özelliklerine işaret edilir.²⁷⁷

Borçları ödeme konusunda özen göstermemiz, ahdimize sadık kalmamız gerekmektedir. Borç alan kimse eğer iyi bir niyetle, borcunu geri ödemek niyetiyle borç alıyorsa Allah onun niyetindeki samimiyeti bildiğinden kendisine borcunu ödemedi yardımcı olur, borcunu ödettirir. Borcunu ödememek niyetiyle borç alan kimsenin de malını telef ettirir.²⁷⁸

Hz. Peygamber namazlarda yaptığı dualarında borçlanmaktan Allah’a sığınmış, kendisine; “مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنَ الْمَغْرَمِ؟” “Ya Rasûlallah! Borca girmekten ne kadar da çok Allah’a sığınyorsun” diye sorulunca:

²⁷⁴ Buhârî, Zekât 65.

²⁷⁵ Buhârî, Kefalet 39; Büyü’ 10; Hacr ve İflas 17; Şurut 16; İstizan 25.

²⁷⁶ Yurdagür, Metin, “Ahid”, DİA, İstanbul, 1988, I, 534.

²⁷⁷ Mü’minûn, 23/8; Meâric, 70/32.

²⁷⁸ Buhârî, Karz 2.

«إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَّبَ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ» “İnsan borçlanınca konuştuğunda yalan söyler, söz verir sözünde durmaz” buyurmuşlardır.²⁷⁹

Hız. Peygamber dua ederken borçluluktan Allah’a sığınmanın bizatihi borç almaktan dolayı değil, borcun getireceği bir takım sıkıntı ve yükümlülüğten endişe etmesinden dolayı Allah’a sığınmıştır. Çünkü Hız. Peygamber de emanet almış hatta almış olduğu emanetin karşılığını fazlasıyla vererek alacaklının duasını alınca:

«إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً» “Sizin en hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyenizdir” buyurmuşlardır.²⁸⁰

Borçlu bir kimsenin ödeme gücü bulunmasına rağmen borcunu geciktirmesi zulümdür.²⁸¹ Hatta bile bile ödeme gücü olduğu halde borcunu geciktiren kimselerin ceza almaları ve onurlarının kırılması yani “borcumu geciktirdi” diye insanlara alacaklı kişinin söylemesi helâldir.²⁸²

Hız. Peygamber, ödeme gücü olduğu halde bile bile borcunu ödemeyenlerin hapis cezasına çarptırılacağını,²⁸³ ödeme gücü bulunmayan kimseler için aracı etmek ve yardımcı olmak gerektiğini,²⁸⁴ borcunu ödemekte zorlanan kimselerin borçlarını ertelemenin, borçluyu rahatlatmanın yahut borcunu affetmenin Allah’ın mağfiretine nail olmaya vesile olacağını öğütlemektedir.²⁸⁵

Mezhep âlimlerimiz ve cumhurun kanaatine göre borcunu ödeyemeyecek durumda olan bir kimse zengin ve o borcu ödeyebilecek birisine havale ederse bu havaleyi kabul etmesi müstehaptır derler. Kimisi bu havaleyi mubah görürken Dâvûd ez-Zâhiri (ö. 270/884) ve başkaları Hız. Peygamber’in “Sizden biriniz böyle havaleyi kabul etsin”²⁸⁶ hadisindeki emrine binaen vaciptir demişlerdir.²⁸⁷

Yine Mezhep âlimlerimiz borç ile ilgili hadis²⁸⁸ yorumlarında; “Hız. Peygamber borçlu olarak ölüp geriye borcunu ödeyecek bir şeyler bırakmayan kimsenin cenaze namazını kıldırmazdı. Bundan maksadı ise insanların borç almayı önemsiz bir iş gibi

²⁷⁹ Müslim, Mesâcid 129; Buhârî, Ezan 149, Karz 10; Ebû Dâvûd, Salât 880.

²⁸⁰ Buhârî, Karz 6,7; Müslim, Mûsâkat 118, 119, 120, 121, 122; Tirmizî, Büyu’ 1316, 1317; Nesâî, Büyu’ 4632; İbn Mâce, Sadakat 2423.

²⁸¹ Buhârî, Karz 12.

²⁸² Buhârî, Karz 13.

²⁸³ İbn Hacer, V, 298.

²⁸⁴ Buhârî, Karz 18.

²⁸⁵ Buhârî, Karz 5; Müslim, Mûsâkat 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32.

²⁸⁶ Müslim, Mûsâkat 33.

²⁸⁷ Nevevî, age, 302.

²⁸⁸ Buhârî, Ferâiz 4; Müslim, Ferâiz 14.

görmelerini ve borçlarını ödemeyi ihmal etmelerini önlemektir. Cenazelerini kıldırırmamakla borç ödememe işlerinden vazgeçmelerini sağlamak istemiştir. Hak Teâlâ Müslüman'lara bir takım fetihleri nasip edince Hz. Peygamber: “Kim geriye borç bırakırsa, benim üzerimedir.” Yani onu ben öderim buyurmuş ve borç bırakanların borcunu ödemeye başlamıştır, derler.²⁸⁹

Hadiste geçen kıssaya gerçekliği olmayan temsili kıssa diyenlerde olmuştur. “Muhammed Receb el-Beyyûmî, “borç alan kişinin deniz suyu üzerinde gönderdiği odun” kıssasını naklettikten sonra: “Deniz suyu üzerine bırakılmış basit bir sandık bin dinarı gerçekten götürebilir mi? Bu kadar büyük bir meblağı, alacaklıya bu yolla ulaşmasının imkânsız olduğunu bilerek feda edecek bir akıllı bulunur mu?” gibi sorular ortaya atmıştır. Bütün bunların kıssanın gerçek bir olayı anlatmadığını, temsili bir kıssa olduğunu gösterdiğini söylemiş ve onun “kul hakkıyla da ilgili olmak üzere verilen sözleri ne pahasına olursa olsun yerine getirmenin gerekliliğine” dikkat çekmek amacıyla ortaya konmuş “terğîb” amaçlı bir kıssa sayılması gerektiğine işaret etmiştir.²⁹⁰

Hadis kıssalarında gerçeklik, kıssanın ortaya koyduğu olay, ölçü ve üslûpla doğrudan ilgilidir. “Hadis kıssaları bütünüyle gerçek olaylardan alınmıştır” şeklinde genel bir hüküm, bizi yanlış sonuçlara götürebilir. Tahminimiz, hadis kıssalarının fazlasının yaşanmış olaylardan alınmış olduğu; gerçek bir olaya dayanmadıkları halde “terğîb ve terhîb” amacıyla ortaya konulanların, sayısal olarak daha az yekûn tuttuğu yönündedir.²⁹¹

Kıssadan tevekkülün fazileti hakkında da önemli bir mesaj verilmektedir. Tevekkül, her hususta Allah'a dayanıp güvenmek, bir kimsenin kendini Allah'a teslim etmesi, rızkında ve işlerinde Allah'ı kefil bilip sadece O'na güvenmesi, sebeplere yapıştıktan sonra sonucu ona bırakmak demektir. Tevekkül Allah'ın yardımına, çalışanın emeklerini boşa çıkarmayacağına, sevabını, ücretini tam vereceğine, duaları kabul edeceğine, adil olduğuna ve haksızlık etmeyeceğine inanmak ve güvenmektir. Tevekkül, çalışmadan, sebeplere sarılmadan işi Allah'a havale etmek değildir. Bütün işleri kurallara uygun olarak yaptıktan sonra gerisini Allah'a bırakmaya ancak tevekkül denebilir. Tevekkül bir iman işidir. Onun için sağlam bir imâna sahip

---

²⁸⁹ Nevevî, age, IV, 426.

²⁹⁰ Muhittin Uysal, “Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar”, Hakemli Makale, SÜİF Dergisi, Konya, 2006, 53–86.

²⁹¹ Age, 53–86.

olanlar ancak Allah'a dayanıp güvenebilirler. Seven sevdiğine güvenip itimat ettiği gibi, mümin de Allah'a güvenmeli, O'na dayanmalıdır. Müminler bir şeye karar verince yalnız O'na güvenmelidirler.²⁹²

Hiz. Ömer'den (ö. 23/644) rivayet edilen bir merfû hadiste de "Eğer siz Allah'a gerçek anlamda güvenip tevekkül etmiş olsaydınız, sabah erkenden aç gidip akşamleyin tok dönen kuşlar gibi size rızık verildi"²⁹³ buyrulmuştur. Gerçekten insan, çoğu zaman sebeplere sarılacağı, tedbirler alacağı derken, sebeplerin sebebi olan ve her iş elinde bulunan Allah'tan gafil duruma düşebilmektedir. Kıssa, bu duruma düşen insanları, deyim yerindeyse sarsmak, uyandırmak, doğru ölçüleri düşündürmek için anlatılmış veya kurgulanmıştır. Elbette, özellikle maddî ölçülerin baş tacı edildiği ve modernizmin ağır bombardımanına maruz kalan günümüz insanlığı için, hayli gerçek dışı gelen bu tür olayların gerçekliği de mümkündür. Çünkü Hiz. Peygamber, olayı "tarihte yaşamış milletlerin başından geçmiş bir olay" üslûbuyla nakletmiştir. Diğer taraftan, hadisteki kıssada geçen olay, gerçekliği bulunmayan veya gerçek olup olmadığı bilinmeyen bir olay olarak değerlendirile bile, insanlar için büyük ders ve ibret alınacak bir tarzda sunulmuştur.²⁹⁴

Allah'a tevekkül etmek çok faziletli bir davranıştır. Allah'a doğru bir şekilde tevekkül eden kimseye Allah yardım eder, onu başarıya ulaştırır. Kur'ân'da "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter"²⁹⁵ buyrulmaktadır.

Hadislerde mütevekkillerin, hesapsız, azapsız cennete girecek olanların arasında olduğu vurgulanır.²⁹⁶ "Devemi bağladıktan sonra mı tevekkül edeyim yoksa bağlamadan mı?" diye soran bir sahâbeye, Hiz. Peygamber'in; "önce bağla, sonra tevekkül et" cevabını vererek tedbirsiz tevekkül edilmeyeceğine işaret edilmektedir.²⁹⁷ Hiz. Peygamber'in de bizzat dualarında Cenabı Hakk'a tevekkül ettiğine, ona sığındığına,²⁹⁸ ashâb-ı kirâma yatağa yatarken öğrettiği dualar arasında tevekkülün de geçtiğine,²⁹⁹ Hiz. Peygamber'in evinden çıkarken yapmış olduğu

---

²⁹² Mustafa Çağrııcı, "Tevekkül", DİA, İstanbul, 2012, XLI, 1.

²⁹³ Tirmizî, Zühd 33; İbn Mâce, Zühd, 14; Ahmed b. Hanbel, I, 30, 52.

²⁹⁴ Muhittin Uysal, age, 53–86.

²⁹⁵ Talak, 65/3.

²⁹⁶ Buhârî, Tıb 1, Rikâk 50, Libâs 18; Müslim, İman 374; Tirmizî, Kıyamet 16.

²⁹⁷ Tirmizî, Kıyâme 60.

²⁹⁸ Müslim, Zikir 67, Müsafirin 199; Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyamul-leyl 9; İbn Mâce, İkamet 180.

²⁹⁹ Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikr 56–58; Ebû Dâvûd, Edeb 98.

duasının içeriğinde tevekkülünde bulunduğu,³⁰⁰ Sevr mağarasında müşriklerin gelmesiyle endişelenen Hz. Ebûbekir'i tevekkül ile yatıştırdığına³⁰¹ şahit oluyoruz.

İnsanın çalışması, helâl rızık kazanmak için uğraşması başlı başına bir ibadettir. Bu ibadeti yerine getirirken müminin zaman zaman başı sıkışabilir, dara düşebilir. Arkadaşlarına dostlarına borçlanabilir. Borç altında ezilen, dara düşen bir insanın helâl yolları bırakıp harama dalması asla doğru değildir. Böyle durumlarda Cenabı Hak'tan yardım istemek, ona iltica etmek gerekir. Nitekim Hz. Ali'ye (ö. 40/661) gelerek borcunu ödeyecek gücünün olmadığını, kendisine yardım etmesini söyleyen bir köleye Hz. Ali, Hz. Peygamber'den öğrendiği;

” اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ ”

“Allahım, bana helâl rızık nasip ederek haramlardan koru! Lutfunla beni senden başkasına muhtaç etme!” duasını ona öğretmiş bunu okumaya devam ettiği takdirde üzerinde dağ gibi borç olsa bile Allah Teâlâ borcunu ödemesine yardım edeceğini söylemiştir.³⁰² Bu duayı okuyan bir mümin tevekkülün yanında sebeplere tevessül de etmeli, aklını fikrini kullanarak çalışıp borcunu ödemeye gayret göstermelidir. Müminin niyeti eğer borcunu ödemek ise, Allah ona mutlaka borcunu ödeme kolaylığı sağlayacak, onun için bir imkân yaratacaktır.³⁰³

Sonuç olarak; kıssadan tevekkülün fazileti yanında, “deniz ticareti ve yolculuğunun, borç alan birine ödeme için süre vermenin caiz oluşu, borçlanma işlemlerinde şahit ve kefil istemenin gerekliliği” gibi başka önemli sonuçlar da çıkarılmış,³⁰⁴ kişinin borcunu ödeme konusunda ihlâslı olması neticesinde Hak Teâlâ'nın yardımına mazhar olacağı görülmüştür.

2.4 Bir Adamın Borcunu Ödeyemeyenlerin Borçlarını Silmesi

Borç ile ilgili dikkatimizi çeken ikinci hadis Buhârî'nin (ö. 256/870) “Benî İsrâîl'e dair anlatılanlar” bab başlığı altında geçen ve bir alacaklının, borcunu ödemediği zorlanan kimseye süre tanınması veya ödemeyi yapamayanların borçlarını silmesi neticesinde mağfired olunup cennete girdiği ile ilgili olandır;

³⁰⁰ Ebû Dâvûd, Edeb103; Tirmizî, Daavât 34; İbn Mâce, Dua 18.

³⁰¹ Buhârî, Tefsir 9, Fedâilil Ashâb 2; Müslim, Fedâilüs-Sahâbe 1.

³⁰² Tirmizî, Daavât 111.

³⁰³ Buhârî, Karz 2.

³⁰⁴ Muhittin Uysal, age, 53–86.

Huzeyfe (ö. 36/656) (r.a) rivayet ediyor, Hz. Peygamber'i şöyle buyururken dinledim:

" إِنَّ رَجُلًا كَانَ فِيْمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، أَتَاهُ الْمَلَكُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ، فَقِيلَ لَهُ: هَلْ عَمِلْتَ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: مَا أَعْلَمُ، قِيلَ لَهُ: انظُرْ، قَالَ: مَا أَعْلَمُ شَيْئًا غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أَتَابِعُ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا وَأَجَازِيهِمْ، فَأَنْظِرُ الْمُوسِرَ، وَأَتَجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ، فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ "

*"Sizden öncekiler arasında bir adam vardı. Melek ruhunu kabzetmek üzere geldi. Ona: "Hayır namına bir şey işledin mi?" diye soruldu. O: "Bilmiyorum" dedi. Ona: "Düşün" denildi. "Hiçbir şey bilmiyorum" dedi. "Şu kadar var ki dünya da iken insanlar arasında alış veriş yapar, onlara hem bir şeyler verir, hem de onlardan bir şeyler alırdım. Ödeme imkânları olanlara süre tanır, ödemekte zorlananları affederdim." Bunun üzerine Yüce Allah onu cennete koydu."*³⁰⁵

Başkalarına borç vermek, kullanılmak üzere ödünç mal vermek, yolunu bilmeyenlere yol göstermek köle azad etmek gibi sevaptır.³⁰⁶ "Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın Allah'da ihtiyacını karşılayacaktır", "Müslüman'ın bir sıkıntısını giderenin Allah'da âhirette onun sıkıntısını giderir"³⁰⁷ gibi birçok hadislerin, zenginleri darda kalmış muhtaç kimselere borç vermeye teşvik edecektir.

Zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadığı için borçlu duruma düşen bir insana yardım etmek güzel bir davranış, önemli bir iyiliktir. Bu yardım, alacaklının borçluya mühlet vermesi, ona süre tanınması şeklinde olabileceği gibi, borcunu bir kısmını veya tamamını ona hibe etmesi şeklinde de olabilir. Allah Teâlâ'nın buna karşılık mü'mine dünya ve âhirette kolaylık lütfetmesi, onu karşı tarafa yaptığı iyiliğin bir mükâfatı olarak algılanmalıdır. Hz. Peygamber bir gün birbirleriyle kavgalı iki kişinin kapıda bağırıp çağırdıklarını duydu. Mesele alacak verecek meselesiydi. Bu iki adamdan birisi olan borçlu adam, alacaklı olandan alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise yemin ederek böyle bir şey yapmayacağını söylüyordu. Bunu duyan Hz. Peygamber onların yanına çıktı ve "o iyilik yapmayacağına yemin eden" adamın nerede olduğunu sordu. Alacaklı olan derhal Hz. Peygamber'e cevap vererek borçlunun isteğini kabul ettiğini belirterek kusurunu telafi etti.³⁰⁸

³⁰⁵ Buhârî, Enbiyâ 50.

³⁰⁶ Buhârî, Müfred s.262.

³⁰⁷ Buhârî, Mezalim 3; Müslim, Birr 58, bkz. Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbn Mâce, Mukaddime 17.

³⁰⁸ Buhârî, Sulh 10; Müslim, Mûsâkat 19.

Alacaklı Ka'b b. Mâlik (ö. 50/670) ile borçlu Ebû Hadred (ö. 71/690–91) arasındaki alacak verecek yüzünden mescitte bağışmalarından dolayı Hz. Peygamber onlara müdahale etmiştir.³⁰⁹ Borcunu ödemede zorluk çeken, borcundan indirim yapılmasını isteyen Cabir b. Abdullah (ö. 78/697) için de yine Hz. Peygamber bizzat devreye girmiş, alacaklı ve borçlu arasındaki meseleleri çözmüştür.³¹⁰

Borçlular arasında çıkabilecek tartışmalara Hz. Peygamber'i örnek alarak müdahil olup sulh ile neticelendirmek bir Müslüman'ın şiarı olmalıdır. Borç veren alacaklının da alacağını borçludan usulüne uygun, kolaylık sağlayarak güzel bir şekilde istemelidir,³¹¹ ödeyen de güzel şekilde ödemelidir ki insanların hayırlılarından olma müjdesine nail olsun.³¹² Ayrıca alacaklı tarafından borçlu ödeme zorluğu çekiyorsa süre tanınmalı,³¹³ borçluya müsamahakâr davranmalıdır.³¹⁴

Sahîhayn'de geçen borçla ilgili bu ikinci hadiste Allah Teâlâ'nın kullarına ne kadar çok merhametli ve cömert olduğu, kullarının sıkıntılarını gideren, borçlarını erteleyen veya borçlarını silerek ağır bir yükten kurtaranları o dehşetli günde nasıl affedip cennetine koyacağına dair mesajlar vardır. Hakikaten borç ağır yüküdür. Hz. Peygamber "borç altında ezilmekten sana sığınırım" diye dua etmiştir.³¹⁵

Sonuç olarak; borcunu ödeyemeyenlere cömertçe davranıp borçları silmek her yiğidin kârı değildir diyebiliriz. Cömertlik Allah'ın geniş rahmetine kavuşmaya, affedilip bağışlanmaya vesile olan güzel ahlâkın en önemli belirtilerinden biridir. Tartıya konulacak hiçbir hayırlı ameli bulunmayan bu varlıklı cömert adamın, sırf dar geçimlilere hoş görülme davranıp, onlar üzerinden haklarından vazgeçmesi, borçlarını silmesi, borçlarını ödeyememelerini hoş görüp nefes aldırması sebebiyle ilahi rahmet ve merhamete nâil olması asla unutulmamalıdır. Hak Teâlâ da kullarına nefes aldırarak bu hoş görülme kuluna karşı hoş görülme davranmış, ikram ve ihsanını ondan esirgemeyerek kendisini affedip bağışlamıştır. Demek ki cömert olana cömert davranılmakta, esirgemen verene, esirgemen verilmektedir. Başkalarının zor günlerinden hiçbir menfaat beklemeden hâlisane bir niyetle onlara yardım edip borçlarını affedenler âhirette de zor zamanda affedilmektedir.

---

³⁰⁹ Buhârî, Namaz 71.

³¹⁰ Buhârî, Karz 18.

³¹¹ Buhârî, Karz 5.

³¹² Buhârî, Karz 7.

³¹³ Buhârî, Büyü' 17.

³¹⁴ Buhârî, Büyü' 16.

³¹⁵ Buhârî, Cihad ve Siyer 74.

2.5 Yaralı Bir Adamın İntihar Etmesi

İnsanoğlunun başına imtihan edilmek üzere birçok korkular, açlıklar, dayanılmayacak derecede hastalıklar, ağrılar gibi musibetler gelebilir. Önemli olan bu imtihanı başarmak için sabırla hareket edip hedefe nail olmaktır.³¹⁶ Buhârî’de acısına sabretmeyip intihara başvurarak Allah’ın gazabına dūçar olma ile ilgili bir hadise rastlıyoruz;

El-Hasen’den dedi ki: “Bize Cündeb bin Abdullah (ö. 60/680) bu mescit de anlattı. Onun bize bunu anlattığından bu yana biz anlatılanları unutmadık. Cündeb’in Peygamber (as)’ a yalan söylüyor diye bir korkumuz da yok. O dedi ki;

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ، فَجَزَعَهُ، فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ، فَمَا رَقًا الدَّمُ حَتَّى مَاتَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: بَادَرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ، حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ "

“Rasûlullah (as) şöyle buyurdu”: “Sizden öncekiler arasında yaralı bir adam vardı. Acıya tahammül edemediği için bir bıçak alıp onunla elini kesti. Ölene kadar da kanı durmadı. Yüce Allah: “Kulum canını almakta benden önce davranmak istedi. Bende ona cenneti haram ettim,” buyurdu.”³¹⁷

Hadisten insanın dayanılmayacak derecede büyük acı ve ıstıraplar içinde dahi olsa intihar etmemesi gerektiğini, Allah’ın verdiği can üzerinde tasarrufta bulunmasının yaratan tarafından hoş karşılanmayacağı neticesini görmekteyiz.

Sözlükte “boğazını keserek öldürmek, boğazlamak” “göğüse karîb yerde boğazlamaktır”³¹⁸ anlamlarına gelen ve nahr (نحر) kökünden türeyen intihar (الانتحار) “kendini öldürmek”, kişinin ölümle sonuçlanacağını bildiği halde kendi hür iradesiyle, bilinçli bir şekilde ölümü tercih etmesi ve hayatına son vermesi demektir. İntihar her şeyden evvel Allah’ın kendisine verdiği canı almak demektir. İntihar insanın hayatında kötü bir son olup cehenneme götüren büyük günahlardandır. İnsanın kendi canı da olsa neticede Allah’ın verdiği bu emanete hıyanet etmemelidir.³¹⁹

Kur’ân’ı Kerim’de geçmeyen ve hadislerde de terim anlamlarıyla geçen³²⁰ intihar ile ilgili müfessirlerin çoğu Kur’ân da ki وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ “kendinizi öldürmeyin”³²¹ ve;

³¹⁶ Bakara, 2/155.

³¹⁷ Buhârî, Enbiyâ 50.

³¹⁸ Vankulu, “Babü’r Ra, Fasl’ün-Nun”, I, 925.

³¹⁹ Hadislerle İslâm, V, 510; Hayati Hökelekli, *İntihar* İstanbul, 2000, DİA, XXII, 351.

³²⁰ Buhârî, Meğâzî 38, Kader 5; Ahmed b. Hanbel, II,310 IV, 135.

“kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın”³²² ayetlerini intihar yasağının delilleri olarak yorumlamışlardır. Ayrıca yine Kur’ân ayetlerine göre; *وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ* *وَلَنَا لَنَحْنُ نُحْيِي* *وَلَنَا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُؤْمِتُ* “kuşkusuz hayat veren de öldüren de biziz”,³²³

“biz, ancak biz hayat verir ve öldürürüz”,³²⁴ *وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا* “öldüren de O’dur, yaşatan da”,³²⁵ ayetleri mucibince insanın kendi canını intihar ile ortadan kaldırmaya hakkı yoktur, canı veren Allah’tır alacak olan da Allah’tır.

İntihar eden kimse bu fiili hangi şeyle gerçekleştirmiş ise cehennemde ebediyen o şeyle intiharı tekrarlayıp duracaktır.³²⁶ “Bir dağdan aşağıya atlayarak canına kıyan kimse, cehennem ateşinde ebedî olarak yüksekten atlayıp duracaktır. Zehir içerek canına kıyan kimse, elinde zehir olduğu halde, ebediyen cehennem ateşinde zehir içip duracaktır. Bir demiri karnına saplayarak kendisini öldüren kimse demiri elinde olduğu halde cehennemde o demiri karnına ebedî sûrette saplayıp duracaktır.”³²⁷ Hayber savaşında kahramanca savaştığı söylenen, Kuzman ez-Zufurî hakkında Hz. Peygamber’in “o cehennem ehлиндendir” sözüne çok şaşırın sahâbenin takip etmeleri sonucunda savaşın sonun da bu kişinin yaralarına dayanamayıp intihar ettiğine şahit olmuşlardır.³²⁸

Kanaatimizce bu saydığımız intihar ile ilgili hadislerden; dünyada intihar etmek acılardan, sıkıntılardan bir kurtuluş gibi görünse de âhirette aynı azabın devam edeceği belirtilerek, intihara teşebbüs etmemeyi, intiharın kurtuluş olmadığı, hem dünya hayatını hem de ebedî hayat olan âhiret hayatını berbat etmek olduğu yorumu çıkmaktadır.

Mâlik’ten (ö. 179/795) rivayet edildiğine göre intihar eden kişinin tövbesi kabul edilmez. Bu onun cenaze namazının kılınmamasını gerektirir. Bu görüş Buhârî’nin görüşü ile aynıdır. Buhârî (ö. 256/870) bu görüşle sünen yazarlarının Cabir b. Semure’den (ö. 64/684) rivayet ettiği şu hadisine işaret etmiş olabilir; “Hz. Peygamber’e kendisini oku ile öldürmüş bir adam getirildi. Hz. Peygamber onun

³²¹ Nisâ, 4/29.

³²² Bakara, 2/195.

³²³ Hicr, 15/23.

³²⁴ Kâf, 50/43.

³²⁵ Necm, 53/44.

³²⁶ Buhârî, Cenâiz 83, 84, Edeb 44, Kader 5.

³²⁷ Buhârî, Tıb 56; Müslim, İman 175, 176, 177; Tirmizî, Tıb 7, Nesâ Eyman, 7.

³²⁸ Buhârî Meğâzî 39; İbn Hacer, age, VII, 472.

namazını kılmadı”³²⁹ ayrıca Nesâî’nin (ö. 303/915) rivayetine göre de Hz. Peygamber: “Ben onun namazını kılmam” buyurmuştur.³³⁰

İntihar edenin dinden çıkmayacağına ve diğer cenazeler gibi yıkanıp Müslüman kabristanlığına konacağına dair âlimler ittifak etmişler fakat cenaze namazının kılınıp kılınmaması konusunda ihtilaflar, tartışmalar olmuştur. Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720), Evzâî (ö. 157/774) ve Ebû Yûsuf (ö. 182/798) kılınmaz derken, İmâm-ı Âzam (ö. 150/767) ve İmâm-ı Muhammed (ö. 189/805) cenaze namazı kılınır demişlerdir. İbn Teymiye (ö. 728/1328) ise Hz. Peygamber’in intihar edenin cenaze namazını kılmaması ve sahâbenin kılmasını söylemesi üzerine zamanımızda da din büyüklerinin intihar edenin cenaze namazını kılmaması bunun yerine halkın kılması gerektiği görüşünü uygun bulur.³³¹

Aziz ve Celîl olan Allah: “Kulum benden önce canını almak istedi.” Bu tabir, sözü geçen kimsenin acilen ölmek istediğini anlatan kinayeli bir ifadedir. Buyruk, onun çoğunlukla faydalı bir tedavi maksadı ile değil, ölmek isteği ile elini kestiğini göstermektedir. Hz. Peygamber’in hadiste söylediği: “Canını benden önce almak istedi” sözü ile: “Cenneti ona haram ettim” sözünün birlikte izahı zor görülmüştür. Çünkü birinci ifade ölen kimsenin ecelinden önce ölmüş olduğu izlemine vermektedir ve de hadisin anlatımından şayet kendisini öldürmemiş olsaydı bu vakitten sonraya kalıp yaşayabileceği izlenimi çıkmaktadır. İkinci ifade ise muvahhit bir kimsenin cehennem ateşinde ebediyen kalmasını gerektirmektedir. Birincisine cevap: “Acele etmek” bu işe sebep teşkil etmek, onu kastetmek ve onu iradesiyle tercih etmek cihetiyle söz konusu edilmiştir. Ona “acele etme” denilmesi, şeklen bunun böyle oluşundan dolayıdır. Cezalandırılmayı hak etmesi ise yüce Allah’ın onu ecelinin bittiğine muttali kılmamış olmasından dolayıdır. O buna rağmen kendisini öldürmeyi tercih ettiğinden asi olmuş ve bundan dolayı da cezalandırılmayı hak etmiştir. Açıklanması zor görülen ikinci hususun cevabı da birkaç türlü verilebilir:

O böyle bir davranışı helâl gördüğünden ötürü kâfir olmuştur. Veya o esasen kâfir idi. Bu mâsiyeti dolayısı ile de küfründen ayrı, fazladan bir ceza ile cezalandırıldı. Cennetin ona haram edilmesinden maksat ise, es-Sâbikun zümresinin cennete gireceği bir vakit yahut da muvahhitlerin cehennemde azap edilecekleri, sonra da

³²⁹ Müslim, Cenâiz 37; Tirmizî, Cenâiz 68.

³³⁰ İbn Hacer, age, III, 467.

³³¹ Hayati Hökelekli, age,352.

çıkartılacakları bir vakit kadar cennete girmesinin ona haram edilmesidir. Kastedilen cennet mesela Firdevs gibi belirli bir cennet olabilir. Bu, azabın ağırlığını anlatmak ve korkutmak amacıyla kullanılmış bir ifadedir. Onun zahiri kastedilmiş değildir. İfadenin takdiri ise şöyledir: “Cennete girmesi çok uzun bir süre ona haram kılınmıştır. Veya ebediyen de haram kılındı da denilebilir.” Nevevî (ö. 676/1277) der ki: “Muhtemelen bizden öncekilerin şeriatinde hüküm böyle olabilir. Yani büyük günah sahipleri büyük günahı işlemekle kâfir oluyorlardı.” Ayrıca bu hadis’ten şu sonuçları da çıkartabiliriz; “cana kıymak haramdır. İster kişinin kendi canına, ister başkasının canına olsun fark etmez. Allah’ın haklarının sınırlarını aşmamak gerekir; O’nun yarattıklarına merhameti çok engindir. Çünkü onlara kendilerini öldürmeyi haram kılmıştır. Can, Allah’ın mülküdür. Geçmiş ümmetlerin durumları anlatılabilir. Belâya sabretmek fazilettir ve daha zor bir sonuca götürmemesi için de acılara karşı tahammülsüz bir hali terk etmelidir. Ölüm ile sonuçlanabilecek işleri yapmak haram kılınmıştır.”³³²

İslâm dininde İntiharın kesinlikle yasak hatta başkasını öldürmekten daha büyük bir suç olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Diğer dinlerin İntihara yaklaşımında ise Yahûdi’lik intiharı ilke olarak tasvip etmez fakat kişi bu olayı akli başında yapmayacağı için defin merasimini yaparlar. Hristiyan’larda intihara kesin bir şekilde karşıdırlar ve onlarda bu eylem ciddi günahlar arasındadır. Hinduizm ve Jainizm de intihar eylemi kutsal bir eylem olarak telakki edilir. Budistler intiharı din adına fedakârlık sayarlarken Konfiçyüs’lükte intihar bir saygısızlıktır.³³³

Sonuç olarak, mümin bu dünyadaki başına gelecek psikolojik, fiziksel, ailevi veya toplumsal sıkıntılara, musibetlere karşı sabırla mücadele etmeli, intiharın bu mücadeleden kaçış olduğunu, Allah’ın kendisine emanet olarak verdiği cana kıymanın hıyanet etmek ve ebedî hayatı berbat etmek olduğunu bilmelidir.

---

³³² İbn Hacer, age, 180, 181.

³³³ Hayati Hökelekli, age, 351.

2.6 Benî İsrâîl’i Peygamberler Yönetirdi

Yönetme, yönetim, çekip çevirme, ülke işlerinin yürütülmesi mânasına gelen idarenin³³⁴ Sahîhayn’de geçen bir hadis ile İsrâîl oğulları’nda peygamberler tarafından yapıldığına dair rivayet şöyledir;

Ebû Hâzim (ö. 97/715) şöyle dedi:

قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ، فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَيَكُونُ خُلَفَاءُ فَيَكْتُمُونَ» قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «فُوا بِبَيْعَةِ الْأَوَّلِ فَالْأَوَّلِ، أَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرَّ عَاهُمْ»

“Ben Ebû Hureyre ile beş sene beraber kaldım. Ondan Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu işittim: “İsrâîl oğulları zamanında onları peygamberler idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şüphesiz ki benden sonra peygamber gelmeyecektir. Artık halifeler olacak ve bunlar çoğalacaktır.” Sahâbîler:

“Bize ne emredersin? Diye sordular. Hz. Peygamber:

“Öncelikle kime biat ettiyseniz ona bağlı kalınız. Onlara haklarını veriniz. Şüphesiz ki Allah yönetsinler diye ellerinin altına verdiklerinden onları sorgulayacaktır.”³³⁵

Bu hadis ile İsrâîl oğulları’nın peygamberler tarafından idare edildikleri, Hz. Peygamber’den sonra başka peygamber gelmeyeceği, idarenin halifeler tarafından icra edileceği, biat konusunda dikkat edilmesi ve yönetenlerin yönettiklerinden dolayı da hesaba çekilecekleri mesajları verilmiştir.

“Nebî’ler onları idare ediyordu” yani İsrâîl oğulları arasında fesat baş gösterdi mi yüce Allah onlara işlerini yoluna koymak ve değiştirdikleri Tevrât hükümlerinin değişikliklerini sona erdirmek üzere bir nebi gönderirdi mânasına gelmektedir.³³⁶

Tarihin şâhâdetine göre de İsrâîl oğulları arasında sık sık fitne ve fesat çıkardı. Cemiyetin nizamı bozuldukça da Allah hemen bir peygamber gönderirdi. Onun tebliğleri ile fitne fesat kaldırılır ve cemiyetleri ıslah olunurdu. Bu kavmin Tevrât hükümlerinden değiştirip bozdukları kısımlarda düzeltilirdi. Hadisdeki *تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ* “İsrâîl oğulları’nı peygamberler idare ederlerdi” cümlesi ile bu tarihi vakiya işaret

³³⁴ TDK, I, 1045.

³³⁵ Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44; İbn Mâce, Cihad 2871.

³³⁶ İbn Hacer, age, 178.

edilmiştir. Hz. Peygamber, peygamber'lerin sonuncusu olduğundan artık cemiyetin nübüvvet ve risaletle idaresi devri nihayet bulmuş, velayet idaresi zamanı gelmişti. Amme velayeti, halkın biati ve seçimi ile elde edilen bir nevi cumhuriyet sistemi olduğuna göre velayet iddia eden devlet başkanlarının teaddüd edebilmesi ihtimali vardı. Nitekim bu konu ilk halife seçiminde Benu Saîde sofasında muhacirler ile ensar arasında görüşülmüştü. Cemiyeti bozgunculuktan korumak için hadiste; birinci halife seçimi ve biatin sahîh ve ona bağlılığın da vacip olduğu, ikinci bir seçimin ve biatin, bağlılık ve uymanın da haram olduğu bildirilmiştir.³³⁷

Hadiste “fakat benden sonra halifeler olacaktır” “biatine bağlı kalınız vefa gösteriniz” cümleleri için yani eğer bir halifeden sonra bir başka halifeye biat edilecek olursa birincisine yapılan biat sahihtir. Ona bağlı kalmak icap eder. İkincisinin biatı ise batıldır, mânası çıkmaktadır. Nevevî (ö. 676/1277) derki; “ikincisine biat edenler, birincisine biat edildiğini bilsin veya bilmesinler, aynı şehirde olsunlar yahut birden fazla şehirde bunu yapsınlar, görevden ayrılan İmâmın şehrinde bulunsunlar ya da bulunmasınlar fark etmez biatleri batıldır” der. İşte cumhurun kabul ettiği doğru görüş de budur. Kurtûbî (ö. 656/1258): “Bu hadiste birincisine yapılan biatin hükmü ve bu biate bağlı kalmanın icap ettiği belirtilmekle birlikte, ikincisine biate dair bir şey söylememektedir” der.³³⁸

Sahîhi Müslim’de fazlalık olarak “diğer ikinci biat edilenin boynunun vurulması” gerektiğine işaret eden hadise de rastlamaktayız.³³⁹

Biat (البيعة); İslâm devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan, seçim veya bağlılık karakteri taşıyan sosyopolitik akidedir. Türkçede biat şeklinde kullanılan kelimenin Arapça aslı bey‘attır. Hz. Peygamber döneminde daha çok dinî hükümlere bağlı kalmak ve Resûlullah’a itaat etmek anlamında kullanılmıştır.³⁴⁰

Bu hadis’te İslâm teşkilat hukukunun amme velayeti ve amme hakları gibi en mühim bir bahsine işaret edilmiştir. İslâm dini devlet teşkilatında evvela bir devlet başkanı seçimini emreder. Bu başkanlık ya bizzat halk tarafından veya amme namına devlet merkezinde bulunan hall ve akd sahipleri tarafından icra edilen bir seçim ve biatle iktisap edilir. Bu biatle millet bu otoriter başkanlığa karşı bir takım vazifeler ve

³³⁷ Mehmet Sofuoğlu, age, VI, 41.

³³⁸ İbn Hacer, age, 178; Nevevî, age, VIII, 452.

³³⁹ Müslim, İmâre 61.

³⁴⁰ Cengiz Kelek, *Biat*, DİA, İstanbul, 1992, VI, 121.

haklar, devlet başkanı da ammeye karşı mütekâbil vazifeler ve haklar deruhte etmiş bulunurlar. Ammenin devlete karşı deruhte ettiği vazife başında devlet başkanının çıkardığı emirlere itaat etmek vardır. Bu mühim husus Kur’ân’da ve hadiste birçok nasslarda te’yîd edilmiştir. Ayrıca yine bu hadiste: “ Halifelerin haklarını veriniz”³⁴¹ buyrulmuştur. Devlet başkanının vazifesi de amme haklarının ve menfaatlerinin muhafazasıdır. Amme haklarına riayet etmeyen devlet başkanları için bu hadiste yalnızca uhrevi ceza zikredilmiştir. Diğer rivayetlerde zikredildiği üzere adâletle hareket etmeyen başkanlara karşı hal’ edilmek, itaat edilmemek gibi bir takım dünyevi cezalarda konulmuştur.³⁴²

“Onlara hakkını verin” yani “onlara itaat edin, emirlerini dinleyerek itaat ederek onlarla ilişkilerinizi sürdürün. Şüphesiz Allah onların size yapacakları uygulama dolayısıyla kendilerini hesaba çekecektir”, mânasına gelmektedir.³⁴³

Hiz. Peygamber’in idarecilere itaat konusunda; “emire itaat eden bana itaat etmiş, isyan eden bana isyan etmiştir,³⁴⁴ “üzerinize tayin edilen kimse azası kesik köle veya Habeşli köle olsa dahi itaat edin”,³⁴⁵ “hoşlandığınız veya hoşlanmadığınız konularda bile amire itaat vaciptir”,³⁴⁶ “namaz kıldıkları müddetçe itaat edin”,³⁴⁷ gibi hadisleri mevcuttur. İdarecilere itaatsizliğin ne zaman olacağı “Allah’a mâsiyet konusunda amire itaat yoktur” hadisiyle anlaşılmaktadır.³⁴⁸

Sonuç olarak; Hiz. Peygamber’den sonra başka bir peygamber gelmeyecektir. Ümmeti Muhammed O’nun izinden giden liderlere sahip çıkmalı, biat etmeli ve liderlere itaatsizliğin ancak Allah ve Resulüne isyan edip dalâlete yönelmelerinde olacağını asla unutmamalıdır.

2.7 Rabbinle Birlikte Git Ve Onlara Karşı Savaşın!

Benî İsrâîl’in Allah’ın gönderdiği peygamberlerine âdeta emir verircesine sözler söylerken, peygamberlerine karşı itaatsizliklerini, alaycı, aşağılayıcı bir şekilde hitap

---

³⁴¹ Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44; İbn Mâce, Cihad 2871.

³⁴² Mehmet Sofuoğlu, age, 41,42.

³⁴³ İbn Hacer, age, 178.

³⁴⁴ Müslim İmâre 32, 33.

³⁴⁵ Müslim İmâre 36, 37, 38.

³⁴⁶ Müslim, İmâre 35.

³⁴⁷ Müslim, İmâre 62, 63, 65.

³⁴⁸ Müslim, İmâre 46.

ederek gösterirlerken, sahâbenin Hz. Peygamber'e ölüm kalım savaşı diyebileceğimiz Bedir Savaşı'nda, nasıl ölümüne itaat ettiklerine dair Buhârî'de geçen bir hadis şöyledir;

Abdullah'tan rivayet edildiğine göre,

قَالَ الْمُقَدَّادُ يَوْمَ بَدْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَا نَقُولُ لَكَ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى: {فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ} وَلَكِنْ أَمَضِ وَتَحْنُ مَعَكَ، «فَكَانَهُ سُرِّيَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

Bedir Savaşı'nın yapıldığı gün Mikdâd (ö. 33/653):

*“Ey Allah'ın Resulü! Bizler İsrâîl oğulları'nın Mûsâ'ya “Rabbinle birlikte sen git ve onlarla ikiniz savaşın biz burada oturacağız” dedikleri gibi demeyeceğiz. Aksine sen ilerle biz de seninle beraberiz” diyeceğiz. Mikdâd'ın bu sözleri Allah Resulü'nü rahatlatmıştı.*³⁴⁹

“Sen git Rabbinle beraber düşmana karşı savaş” sözünden Benî İsrâîl'in Hz. Mûsâ'ya karşı açık ve net bir şekilde itaatsizliğini, “Ya Rasûlallah! Biz asla seni yalnız bırakmayacağız” sözünden ise ashâbın Hz. Peygamber'e mutlak itaatini görmekteyiz.

İtaat; meşrû emir ve isteklere uyma anlamında bir terimdir. Sözlükte “baş eğmek, emredilene yerine getirmek, söz dinlemek” anlamındaki “tav” kökünden türemiştir. Aslında mastar ismi olan tâat de itaat gibi kullanılır.³⁵⁰

Hak Teâlâ itaat edilmesi gerekenleri Kur'an'ı Kerim'de bir ayetinde Allah'a, Resulü'ne ve Ulul Emr'e diye üç guruba ayırmıştır.³⁵¹ Bazı ayetlerinde de peygamberlerine itaat ile Allah'a itaati özdeş kılmıştır.³⁵²

Hz. Mûsâ, İsrâîl oğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrât indirilen bir peygamberdir. Hem Yahûdi'lik ve Hristiyan'lığa hem de İslâm'a göre büyük bir peygamber ve İsrâîl oğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan bir liderdir. Tevrât Hz. Mûsâ'yı peygamberlerin en büyüğü olarak takdim ederken, Kur'an'ı Kerim'de de adı en çok geçen peygamberdir.³⁵³ Hz. Peygamber de İsrâ ve miraç hadisesinde³⁵⁴ Hızır kıssasının anlatıldığı hadislerde,³⁵⁵ Benî İsrâîl'in

³⁴⁹ Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an 4.

³⁵⁰ Ömer Mahir Alper, *İtaat*, DİA, İstanbul, 2001, XXIII, 444.

³⁵¹ Nisâ, 4/59.

³⁵² Âl-i İmrân, 3/31; Nisâ, 4/80.

³⁵³ Ömer Faruk Harman, *Mûsâ*, DİA, İstanbul, 2006, XXXI, 207.

³⁵⁴ Buhârî, Salât 1, Bedü'l-halk 6, Menakıb 42; Tevhid, 37; Müslim, İman 259.

³⁵⁵ Buhârî, İlim 16, 19, 44, İcâre, 7; Şurut, 12; Bedü'l-halk 11; Enbiyâ, 27; Tefsîr'ul-Kur'an, 4725; Tevhid, 31; Müslim, Fedâil, 46.

edepsizce çıplak yıkanma hadisesinde³⁵⁶ aşure orucu ile ilgili hadislerde³⁵⁷ ve daha birçok hadislerde Hz. Mûsâ'dan bahsetmektedir.

İsrâîl oğulları'nın, Mısır'dan çıktıkları dönemde disiplinli bir toplum olmadıkları, peygamberleri ve önderleri olan Hz. Mûsâ'ya sürekli olarak itaatsizlikte buldukları, Hz. Mûsâ'ya “Sen ve Rabbin gidin, savaşın, biz burada oturup seyredelim” biçimindeki cevapları ile de ulusal karakterlerindeki o muazzam bozukluğunun neticesi görülmektedir. Bu olay, kendilerini Mısır'ın boyunduruğundan kurtarmış bir öndere karşı saygısızlıklarını göstermesinin yanı sıra ulusal varlıkları için oldukça ciddi bir mesele olan nankörlüklerinin de bir göstergesidir.³⁵⁸

Bilhassa Hz. Mûsâ'nın Yahûdi'lerden çok çektiğine, Benî İsrâîl'in küstahça hareket ettiklerine dair Kur'ân'da da ayetler geçmektedir:

“**Ey Mûsâ! Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayız,**”³⁵⁹ “**Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız!**”³⁶⁰ “**Ey Mûsâ! Biz tek yemekle dayanamayız**” gibi itaatsizliklerine ve şükürsüzlüklerine rastlanırken Hz. Mûsâ'nın; “**Ey kavmim! Size Allah tarafından gönderilmiş elçi olduğumu gayet iyi bildiğiniz halde ne diye beni üzüyorsunuz?**” sualiyle de gerçekten Benî İsrâîl'in Hz. Mûsâ'ya karşı çok nankörlük ettikleri anlaşılmaktadır. Bütün bunlardan sonra Hak Teâlâ'nın ümmeti Muhammed'e;

“**Ey İman edenler! Mûsâ'ya eziyet edenler gibi olmayın**”³⁶¹ ayetiyle Benî İsrâîl'in itaatsizliği pozisyonuna düşmemeleri konusunda uyardığı görülmektedir.

Ashâbının “senin yanında olacağız” dediği Bedir Savaşı düşman kuvvetlerinin kendilerinden üç kat fazla ve orantısız gücün olduğu, Hz. Peygamber'in kibleye dönüp ridası omuzlarından düşünceye kadar:

³⁵⁶ Buhârî, Gusûl 20; Müslim, Hayz 18; Fedâil 42.

³⁵⁷ Buhârî, Cenâiz 69, Savm 69, Bedü'l-halk 7; Müslim, Sıyâm 19.

³⁵⁸ Necati Kara, age, 372, 373.

³⁵⁹ Bakara, 2/55.

³⁶⁰ Mâide, 5/ 24.

³⁶¹ Ahzab, 33/69.

«اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي، اللَّهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِي، اللَّهُمَّ إِنَّ تَهْلِكَ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبَدُ فِي الْأَرْضِ»

“Allahum! Bana verdiğin vaadi gerçekleşti. Eğer Müslüman olan bu topluluğu helak edecek olursan sana yeryüzünde ibadet edecek kul kalmaz” diye dua ettiği çetin bir savaştı.³⁶² Bedir Savaşı ki katılan insanların ve katılan meleklerin en faziletli insanlar ve melekler olduğu çok önemli bir savaştı.³⁶³ Böyle bir ölüm kalım savaşında ashâbın “sen git rabbinle savaş” demeyip bilakis Hz. Peygamber’e “sağında, solunda, önünde ve arkanda savaşırız”³⁶⁴ demiş olmaları Hz. Peygamber’i ziyadesiyle sevindirmiş, O’na ne kadar bağlı olduklarının ve ne kadar çok sevdiklerinin bir emaresi olmuştur.

İslâm, Hz. Peygamber’i sevmeyi farz kılmıştır. Sevgiden maksat itaattir. Nitekim bir kelamı kibarda; “ان المحب لمن يحب مطيع” “Seven sevdiğine itaat eder” denilmiştir.³⁶⁵ Sevgiliye itaat etmek, sevginin olmazsa olmazlarından. Sadece kaal ile değil aynı zamanda hal ile de sevgimizi göstermez isek bu sevgi inandırıcı olmaz. Kur’ân’ı Kerim’in pek çok yerinde Hz. Peygamber’e itaat emredilir. O’na itaat gerçekte Allah’a itaattir. Nitekim: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ “**Ey İman edenler! Allah’a ve Resulüne itaat edin**”³⁶⁶ buyrulurken, bir başka ayette de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ

“**Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere davet ettikleri zaman Allah’a ve Resulüne icabet edin**” buyrulmuştur.³⁶⁷

Hadislerde de Hz. Peygamber’e ashâbının sevgisinin, itaatin anlatıldığı sıkça görülmektedir. Hz. Peygamber sahâbeye namazda iken dahi Allah Resulünün çağırması halinde hemen itaat etmeleri gerektiğini bildirmiştir.³⁶⁸ Hz. Peygamber Medine sokaklarında dolaşırken yüksekçe bir binanın yapılmış olmasından hoşlanmamış, bunu sezen ev sahibi sırf Hz. Peygamber hoşlanmadı diye ona sevgisinden, itaatinden dolayı evini yıkmıştır.³⁶⁹ Muhayyisa, Hz. Peygamber’in Yahûdi’lerin elebaşlarının yakalanıp öldürülmesi şeklindeki emrini işittiği zaman,

³⁶² Müslim, Cihad ve Siyer 58.

³⁶³ Buhârî, Meğâzî 11.

³⁶⁴ Buhârî, Meğâzî 4.

³⁶⁵ Bursevî, III, 76.

³⁶⁶ Enfâl, 8/20.

³⁶⁷ Enfâl, 8/24.

³⁶⁸ Buhârî, Tefsîrul Kur’ân 3,8.

³⁶⁹ Ebû Dâvûd, Edeb 157; İbn Mâce, Züht 13.

kendisiyle alış veriş dahi yaptığı o hain, düzenbaz Yahûdi tacirini gözünü kırpmadan öldürmüştür. Bu hadiseden dolayı henüz Müslüman olmamış abisinin kendisinin yanlış yaptığını söyleyip azarlaması neticesinde “Allah Resulü şayet senide öldürmemi emretseydi gözümü kırpmaz öldürürdüm,” diyerek Hz. Peygamber’e nasıl bağlı olduğunu âdeta haykırıştır.³⁷⁰ “Eğer Rasûlullah kendimi öldürmemi emretseydi tereddütsüz yapardım”³⁷¹ diyen ve buna benzer sahâbelerin itaatleri ile ilgili birçok hadisler de mevcuttur.

Allah’a, Rasûlüne ve ulul emre itaati emreylen Hak Teâlâ’dır.³⁷² Benî İsrâîl’e gelen peygamberler aynı zamanda ulul emir, devlet başkanı olup devleti idare etmesine rağmen³⁷³ onlara itaat etmeyerek bizzat eziyette bulunan Benî İsrâîl’in eziyetlerinin bununla sınırlı olmadığını görüyoruz; Hz. Mûsâ’ya kardeşi Harun’u öldürdü demişlerdir. Karun Hz. Mûsâ’ya zina iftirasında bulunmuştur. Hz. Mûsâ’ya sihir ve delilik isnat etmişlerdir. Birbirlerine bakarak çıplak yıkanırken, Hz. Mûsâ’nın yalnız yıkanıp aralarına girmemesinden dolayı ileri geri konuşmuşlardır.³⁷⁴

Ayrıca Hz. Mûsâ’dan kendileri için put yapmasını istemeleri, bıldırcın eti ve kudret helvası yerine çeşitli sebze türleri istemeleri, buzağıya ilah diye tapmaları, Hz. Mûsâ Tanrı’yı aramaya gitti demeleri, Hz. Mûsâ’yı sorguya çekmeleri, Allah’ı bize açıkça göster demeleri, Arzı mevduda girmemek için direnmeleri gibi durumları da eziyet olarak sayabiliriz.³⁷⁵

Sonuç olarak; İsrâîl oğulları’nın helak sebeplerinden en önemli nedenlerinden birisi de kendilerine gönderilen peygamberlere itaat etmeyip isyan etmeleri olmuştur. Hz. Peygamber’e itaat eden sahabe-i kiram nasıl bu itaatlerinden dolayı hem dünya hem ahiret hayatında mutluluğa ermişlerse bizler ümmeti Muhammed olarak da onların gittiği bu yolu takip edip şefaati Muhammed’e erenlerden olmalıyız.

---

³⁷⁰ İbn İshak, Sîre, s.300; Beyhakî, Delâil, III, 200.

³⁷¹ Beğavî, Mealimüttenzil, II, 101.

³⁷² Nisâ, 4/59.

³⁷³ Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44; İbn Mâce, Cihad 2871.

³⁷⁴ Hamdi Yazır, age, VII, 341; M. Asım Köksal, age, 84, 86, 92; Necati Kara, age, 513, 514.

³⁷⁵ Age, 544.

3. Çeşitli Konular

Tezin üçüncü ve son ana başlığı olan “çeşitli konular” başlığı altında “muhalefet, kadınlar, yiyecekler, mesh, ilim, tövbe, zühd” olmak üzere yedi alt başlık oluşturduk ve bu alt başlıklara yerleştirdiğimiz hadisleri değerlendirdik.

3.1 Muhalefet

Bu başlık altında “Yahûdi’ler ağaran saçlarını boyamazlar ve Yahûdi’lerin ve Hristiyan’ların peşinden gitmemek” ile ilgili iki hadis değerlendirilecektir.

3.1.1 Yahûdi’ler Ağaran Saçlarını Boyamazlar

İnsanların saçları uzatma, kısa tutma, boyama veya boyamama, örtme veya yarı açık bırakmak gibi farklı mânalar ifade etmiş olduğundan tarih boyunca önem arz etmiştir.³⁷⁶ Bu konuda Buhârî’de geçen Benî İsrâîl ile ilgili bir hadise rastlıyoruz;

Ebû Hureyre’den (ö. 58/678) rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الْيَهُودَ، وَالنَّصَارَى لَا يَصْبِغُونَ، فَخَالِفُوهُمْ»

*“Yahûdi’lerle Hristiyan’lar (ağaran saçlarını) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz.”*³⁷⁷

Hz. Peygamber İslâm’ın evvelinde, hakkında vahiy nazil olmayan hususlarda Yahûdi’lerin ve Hristiyan’ların gönüllerini hoş etmek için bu kitap ehli insanlara muvafakat edip yalnız müşriklere muhalefet ederdi. Cenabı Hak, İslâm dinini diğer dinler üzerine âli kılıp böyle bir saygıya lüzum kalmayınca kitap ehli milletlerin adetlerine muhalefet etmiştir. Şu kadar ki burada ehl-i kitaba muhalefet ediniz emri vucûbi bir emir değil, ibahaya hamledilmiştir yani boyamak mubahtır demektir. Bu cihetle Hz. Peygamber’in kendi sakalını boyadığı en sahih rivayete göre vâki değildir. Mamafih Hz. Peygamber’in boyamağa ihtiyacı olmamıştır çünkü sakalının beyaz telleri yirmiye bile ulaşmamıştır.³⁷⁸ Hz. Ebû Bekir’in (ö. 13/634), Hz. Ömer’in

³⁷⁶ İsmail Yalçın, *Saç*, DİA, İstanbul, 2005, XXXV, 367.

³⁷⁷ Buhârî, Enbiyâ 50, Libâs 67; Müslim, Libâs 80, Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 14; İbn Mâce, Libâs 32.

³⁷⁸ İbn Mâce, Libâs 35; Ahmet b. Hanbel, Ahmed b. Hanbel III, 165, nr.12720; Buhârî, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 104.

(ö. 23/644) saçlarını boyadıkları rivayet olunmuştur.³⁷⁹ Saçları sakalları bembeyaz olan Hz. Ebûbekir'in babası Ebû Kuhâfe Müslüman olunca Hz. Peygamber siyah olmamak şartıyla saçlarının boyatılmasını istemiştir.³⁸⁰

Hadiste ak saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdi ve Hristiyan'lara muhalefet emrolunduğuna göre, boyamakla emrolunmuş demek olur. Bu emir vucub için olmayıp mendubluğa delalettir. Fakat bu boyama her boya ile değil bilhassa kına gibi sarı ve kırmızıya çalan renkteki boyalarla boyamak tavsiye olunmuş, siyah ile boyamaktan nehyedilmiştir.³⁸¹ Nevevî (ö. 676/1277) ; “siyahla saç sakal boyamak tahrimi kerahetle mekruhtur” demiştir. Onun bu sözü erkeklere mahsustur. Kadınların saçlarını siyahla boyamalarında herhangi bir kerahet yoktur.³⁸²

İbn Hacer (ö. 852/1449) bu hadis ile ilgili eserinde; “şüphesiz Yahûdi'ler ve Hristiyan'lar ağaran saçlarını boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz” bu ifadeler ağaran saçları boyamanın meşru olmasını gerektirmektedir. Bundan kasıtta saç ve sakalın sadece ağaran kısmını boyanmasıdır. Ağaran saçlarını izale etmeyi yasaklamaya dair varit olmuş buyruklar bu ifadelerle çatışmamaktadır, çünkü boyama izale etmeyi gerektirmemektedir. Diğer taraftan izin verilen boya siyah olmamak şartına bağlıdır, çünkü Müslim'in (ö. 261 / 875) rivayet ettiği Cabir yoluyla gelen hadise göre Hz. Peygamber: “Ağaran saçlarınızı değiştiriniz, fakat siyaha boyamaktan da uzak durunuz”³⁸³ buyurmuştur. “Cihat edenin bundan müstesna olduğu ittifakla kabul edilmiştir”³⁸⁴ diye görüşünü bildirir.

Hz. Peygamber, saçları ağarmış olan ensardan yaşlı bir takım kimselerin yanına çıkıp geldi ve: “Ey ensar! Saçlarınızı kırmızıya ve sarıya boyayınız ve kitap ehline muhalefet ediniz” buyruğu gibi Taberânî (ö. 360/971) de buna yakın Enes'in (ö. 93/711–12) rivayet ettiği bir hadisi *el-Evsatta* rivayet etti. Utbe b. Abd'de (ö. 2/624) el-Kebir'de: “Hz. Peygamber acemlere muhalefet olmak üzere ağaran saçın rengini değiştirmeyi emrederdi” şekilde rivayet etmiştir. Saçı siyaha boyamayı caiz kabul edenler bu hadisi delil almışlardır. Ebûbekir, Ömer ve başkaları saçlarını kına ve benzeri şeylerle boyamışlardır.³⁸⁵ Ali, (ö. 40/661) Ubey b. Ka'b (ö. 33/654), Seleme

³⁷⁹ Buhârî, Fezâil 103, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 100, 101, 103.

³⁸⁰ Müslim, Libâs 79; Ebû Dâvûd, Tereccül 18.

³⁸¹ Müslim, Libâs 79; Ebû Dâvûd, Tereccül 18,19; İbn Mâce, Libâs 34.

³⁸² Mehmet Sofuoğlu, age, VI, 357, 358.

³⁸³ Ebû Davud, Tereccül 18; Nesâî, Zîne 15.

³⁸⁴ İbn Hacer, age, 179.

³⁸⁵ Ebû Davud, Tereccül 18.

b. el-Ekva (ö. 74/693), Enes (ö. 93/711–12) ve bir topluluk ise kına kullanmamışlardır. Ahmet'ten saçları boyamanın vacip olduğunu söylediği nakledilmiştir. Yine ondan bir defa dahi olsa boyamak vaciptir görüşüne binaen de, “ben kimsenin ağaran saçlarını boyamayı terk edip, kitap ehline benzemesini sevmiyorum” dediği de nakledilmiştir. Siyaha boyamak hususunda Ahmet'ten gelen görüş, Şâfîilerden geldiği üzere iki ayrı rivayettir. Meşhur olan rivayeti mekruh olduğudur, haram olduğu da söylenmiştir. Bu yolla başkasını kandırma cihetine giden kimsenin saçlarını siyaha boyaması daha kesin bir dil ile men edilir.³⁸⁶

Hiz. Peygamber, Yahûdi ve Hristiyan'ların en azından o gün yaşayanlarının ağaran saç ve sakallarını boyamadıklarını bildirmekte ve Müslüman'ların onlar gibi olmamalarını onlara benzememelerini istemektedir. Müslüman'ların siyah hariç diğer boylarla özellikle kına ile saç ve sakallarını boyamalarını istemektedir. Müslüman'ların görünüm olarak ta onlardan farklı olması gerekmektedir. Bu sebeple, bu gibi konuların ne önemi var deyip hafife almamız kanaatimizce doğru değildir. Çünkü kim hangi noktadan başkalarına benzemeye çalışır veya benzerse o kimse o yönden benzediği kimselerden olur. Müslüman her hususta gayri müslimlere benzemekten uzak durduğu gibi, saç sakal boyama konusunda da onlara benzemekten uzak durmalıdır.

Âlimlerden bazıları bu emrin mutlaka yapılması gereken farz ve vacip türünden bir buyruk olmadığını, yapılması uygun görülen tavsiye edilen bir husus olduğunu söylemişlerdir. Bir memlekette saç sakal boyamak yadırganıyor, saçını boyayan kimselerin gençlere, gençliğe özendiği söyleniyorsa o memlekette saç kesinlikle boyanmamalıdır. Hatta erkeklerin saçlarını boyamalarını uygun görmeyenlerinde dayandıkları hadislerden birisi de şu hadistir: «مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» “Bir kimse İslâm'da sakalını ağartsa kıyamet günü onun aksakalı kendisine nur olur.”³⁸⁷ İşte bu sebeple de Hiz. Peygamber ağaran saç tellerini koparmayı doğru bulmamıştır.³⁸⁸

Beyaz saçı öven bu ve benzeri hadislerde³⁸⁹ asıl övülen, beyaz renkli saç olmayıp Müslüman olarak sürdürülen hayattır. Amaç ise bu tarzda yaşayışa teşvik etmektir.

³⁸⁶ İbn Hacer, age, XI, 626, 627.

³⁸⁷ Tirmizî, Cihad 9.

³⁸⁸ M. Yaşar Kandemir, *Şemâili Şerif Şerhi*, İstanbul, 2015, I, 234.

³⁸⁹ Ebû Davud, Tereccul 17

Hz. Peygamber'in anlayışında beyaz saça karşı bir tepki olmadığı gibi, İslâm'da beyaz saçın kutsallığı da yoktur.³⁹⁰

Hz. Peygamber ashâbının saç sakal bakımı konusunda ifrata kaçmamalarını, sürekli saç tarayıp sakal yağlama ile meşgul olmamalarını, bunların arada bir yapılmasını uygun görürdü, hatta ifrata kaçmayı yasaklardı.³⁹¹ Fakat saçı dalgalı, gür ve uzun olup her gün bakıma muhtaç olan kimselere de her gün bakımlı ve temiz olmalarını emrederdi.³⁹²

Sonuç olarak; Hz. Peygamber'in her konuda ehl-i kitaba muhalefet ettiği gibi saç boyama konusunda da onlara uymamıştır. Yapılan bu muhalefetler asla hafife alınmamalıdır. Maalesef günümüz Müslüman'larının dışa güzel görünme uğruna olduğundan farklı şekle şemâile girme konusunda erkek olsun kadın olsun bir yarış içerisinde olduğu bir gerçektir. Bu gibi davranışların insanlara zevk verdiği görünse de bunun geçici olduğu unutulmamalıdır.

3.1.2 Yahûdi'lerin Ve Hristiyan'ların Peşinden Gitmemek

Hadis kaynakları incelendiğinde Hz. Peygamber'in ehl-i kitaba ve özellikle Yahûdi'lere saç sakal, saç şekilleri, peruk takma, bazı ibadetlerde, giyim kuşamda, aşure ve cumartesi günleri oruç tutma, işaretle selam verme, cenaze defnedilirken gibi konularda muhalefet etmeye özen gösterdiği ve ümmetini uyardığı görülür.³⁹³

Bu uyarılardan biri Buhârî'de geçen bir hadis ise şöyledir;

Ebû Saîd (r.a) (ö. 74/693–94) den rivayete göre Hz. Peygamber (as) şöyle buyurdu:

«لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ، وَدِرَاعًا بِدِرَاعٍ، حَتَّىٰ لَوْ سَلَكُوا جُحْرَ ضَبِّ لَسَلَكْتُمُوهُ»، «فَلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: الْيَهُودَ، وَالنَّصَارَى قَال: «فَمَنْ»»

“Sizden öncekilerin gittiği yolu karış karış, arşın arşın izleyeceksiniz. Hatta onlar bir kertenkele deliğine girecek olsalar, siz de ona gireceksiniz.” Biz: “Ey Allah'ın

³⁹⁰ Mirza Tokpınar, *Hadislere göre Yahûdi ve Hristiyanlara Uymak*, İstanbul, 2003,81.

³⁹¹ Tirmizî, Libâs 22, Ebû Dâvûd, Tereccül 1; Nesâî, Ziyet 6,7;Tâhâret 147.

³⁹² Nesâî, Zinet 60.

³⁹³ Tirmizî, Libâs 20, İsti'zân ve'l-âdâb 7, Cenâiz 35;Ahmed b. Hanbel I, 165. V, 264, 265; Ebû Dâvûd, Tereccül 15, Salât 82, 89, Sıyâm 51, Cenâiz 47; Nesâî, Zinet; İbn Mâce, Libâs 32, Sıyâm 38, Cenâiz 35.

Rasûlü, Yahûdi'lerle Hristiyan'ları mı kastediyorsun, ” dedik. O: “Başka kim olabilir ki, ” diye buyurdu.”³⁹⁴

“Yahûdi'leri ve Hristiyan'ları adım adım takip edeceksiniz” hadisi başka tarikle gelen rivayet de “Fars ve Rum'ları takip edeceksiniz” olarak geçmektedir.³⁹⁵ Hz. Peygamber'in “Fars ve Rumlardan başka kim olabilir?” cevabını vermesinin nedeni bu devletlerin o zamanlar yeryüzünün en büyük krallarına, en çok nüfusa ve en geniş topraklara sahip olmalarından dolayı idi, denmektedir.³⁹⁶

“Kariş kariş”(شَبْرًا بِشْبُرًا), “arşın arşın”(وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ) hakkında Kadî İyâz (ö. 544/1149) : “Hadiste geçen kariş, arşın, yol, keler deliğine girme gibi ifadeler şeriatın yasakladığı ve kınadığı her türlü hususta onlara uymanın temsili bir anlatımıdır”³⁹⁷ demiştir. Nevevî (ö. 676/1277) ise; “kariş, arşın, keler deliğinden maksat Yahûdi'lere ve Hristiyan'lara ileri derecede uyulacağını temsili olarak anlatılan ifadelerdir. Günahlara onlarla beraber dalmak onlara uymaktır. Yoksa küfürde onlara uymak değildir” görüşündedir.³⁹⁸

Buhârî'nin bu hadisi rivayet ettiği kitabın adı “kitâbu'l enbiyâdır.” Yani Buhârî bu hadisi peygamberlerin kıssalarının anlatıldığı hadislerden oluşan bölümde rivayet etmiştir. Bu da bize gösteriyor ki, hadiste söz konusu olan husus Hz. Peygamberin önce geçen ümmetlerin durumlarını anlatması ve onların uğradıkları akıbetler konusunda Müslüman'ları uyarmasıdır. Hz. Peygamber bu sözü ile ümmetinden İslâm'a sarılmalarını ve onu terk etmemelerini istemektedir.³⁹⁹

Bu hadislerle İslâm ümmeti, Yahûdi'lerle Hristiyan'ların, Fars ile Rum'un gayri ahlâki hal ve hareketlerini takip ve taklit etmekten sakındırılmıştır. Kötü adetleri taklit etmekten sakındırmak yalnız burada zikredilen milletlerin adetlerini taklide münhasır değildir. Tarihte gelip geçen bütün milletlerin kötü hareketlerini taklide de şâmilidir. Yahûdi'lerle Hristiyan'ların, Fars ile Rum'un hassaten zikrolunması bunların tarihte görülmüş en büyük millet olmalarındandır. Şüphesiz her dinin ve her içtimai teşekkülün kendine has bir medeniyeti ve diğerlerinden ayrılan farklı vasıfları vardır. Milletler varlığını ancak bu hususi vasıfları ile muhafaza ederler. İslâm dinini

³⁹⁴ Buhârî, Enbiyâ 50, İlim 6.

³⁹⁵ Buhârî, İ'tisâm 14.

³⁹⁶ İbn Hacer, age, XIV, 383.

³⁹⁷ Age, 383.

³⁹⁸ Nevevî, age, XI, 59.

³⁹⁹ Mirza Tokpınar, age, 69, 70.

İslâm ümmetinden de hiçbir dini ve hiçbir milleti taklide ihtiyaç bırakmayan üstün bir medeniyeti vardır. İşte bundan dolayı Hz. Peygamber o yüce varlığı muhafaza etmeyi emredip taklitçilik derekesine düşmekten men etmiştir. Gelip geçen ümmetlerin tarihleri, birçok fesat, fitne ve mâsiyetlerle doludur. Hz. Peygamber kendi ümmetinin de şirkten, küfürden başka bütün bu fena yollarda onları takip edeceklerini, bir mûcize olarak vukuundan evvel haber vermiştir.⁴⁰⁰

İbn Battal (ö. 449/1057): “Bilmek gerekir ki Hz. Peygamber’in ümmeti kendilerinden önceki ümmetlerde olduğu gibi, sonradan uydurulmuş şeylere, bidatlerine ve heveslerine tabi olacaklardır. Birçok hadiste heva ve hevese uymanın kötü olduğu uyarısında bulunulmuş ve kıyametin ancak insanların kötülerinin başına kopacağı ve seçkin insanlar bulunduğu dinin ayakta kalmaya devam edeceği ifade edilmiştir. Biz de şunu ekleyelim: Hz. Peygamber’in uyarıda bulunduğu şeylerin büyük bir kısmı meydana gelmiştir. Bunların kalanları da bir gün olacaktır.”⁴⁰¹

Hz. Peygamber, taklit krizine giren bir toplumun kendi benliğini kaybederek taklit ettiği toplumun bir parçası durumuna düşmüş olacağını açıkça ifade etmiş: «مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» “Kim bir kavme benzerse o da onlardandır”⁴⁰² buyurmuştur.

Sonuç olarak; bizim için en güzel örnek olarak Hz. Peygamber ve onun sünneti seniyyesi dururken geçici hevesler uğruna “bir kerecikten bir şey çıkmaz” deyip “ehl-i kitap hayatı, kültürü, giyimi, kuşamı vs.” mukallitliğine soyunmak hem dünya hem de ahiret mutsuzluğu getireceğinden şüphe yoktur.

3.2 Kadınlar

Bu bölümde “Benî İsrâîl’in düştükleri ilk fitne, kadınların peruk takması, bir kadının kendisini farklı göstermesi, bir kadının kediye yaptığı zulüm karşılığında cehenneme gitmesi ve fahişe bir kadının köpeği sulama neticesinde mağfiret olması” başlıkları altında toplam beş hadis değerlendirilecektir.

---

⁴⁰⁰ Mehmet Sofuoğlu, age, VIII, 150; Nevevî, age, 59.

⁴⁰¹ İbn Hacer, age, 383.

⁴⁰² Ebû Dâvûd, Libâs 4; Ahmed b. Hanbel II, 50; Tirmizî, İstihzan 7.

3.2.1 Benî İsrâîl'in Düşükleri İlk Fitne

Müslim'de geçen bir rivayette Hz. Peygamber dünyanın çekiciliğini, cazibeliğini kısaca tasvir ettikten sonra dünyaya dalmaktan, dünya gibi cazibeli ve çekici olan kadınlara kanmaktan sakınmamızı istemiş ve ümmeti Muhammed olarak kadınlar konusunda İslâm'ın emrettiği şekilde hareket etmediğimiz takdirde Benî İsrâîl gibi fitnelere gark olacağımız mesajını verdiği dair bir hadisi şöyledir;

Saîd el-Hudrî (ö. 74/693–94) rivayet ediyor, Hz Peygamber:

«إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَصِرَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ، فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ»

*“Şüphesiz ki dünya tatlı bir yeşillikten ibarettir. Allah sizi dünyada eski ümmetlere halifler kıldı da sizlerin nasıl amel edeceğinize bakıyor. Binaenaleyh dünyaya dalmaktan sakının. Kadınlardan da korunun. Çünkü İsrâîl oğulları'nın ilk fitneye düşmeleri kadınlar hususunda olmuştur.”*⁴⁰³

Üstünde yaşadığımız gök cismi olan dünya, insanın ölümden önceki hayatı, bu hayattayken ilişki kurduğu varlıklar, bunlarla ilgili eğilimleri, tutum ve davranışları için kullanılan tasavvufî ve ahlâkî bir terimdir. Dünya kelimesinin “alçaklık, kötülük” mânasındaki denâet kökünden geldiği de ileri sürülmüştür.⁴⁰⁴

Kur'ân'a göre dünya aldatıcıdır,⁴⁰⁵ oyun ve eğlence yeridir.⁴⁰⁶ Dünyanın fani, âhiretin hayırlı ve baki olmasına rağmen insanoğlunun dünyayı tercih ettiğini,⁴⁰⁷ aslında âhiret yurdunu kazanmaya çalışırken insanoğlunun dünyadan da nasibini almayı unutmaması gerektiği de vurgulanır.⁴⁰⁸

Dünyanın yeşillığe benzetilmesi konusunda iki şey kastedilmiş olması muhtemeldir: Biri; tatlı yeşil meyve gibi nefisler için güzelliği, parlaklığı ve lezzeti kastetmektedir. Çünkü nefisler böyle şeyleri hırsla talep ederler. Diğeri; süratle fena bulması yok olmasıdır, yani taze olan, yeşil olan şeyler süratle yok olurlar, dünya hayatı da çok çabuk geçer, kısadır, fanidir.⁴⁰⁹

⁴⁰³ Müslim, Rikâk 99.

⁴⁰⁴ Süleyman Uludağ, *Dünya*, DİA, İstanbul, 1994, X, 22.

⁴⁰⁵ Âl-i İmrân, 3/185.

⁴⁰⁶ En'âm, 6/32; Ankebût, 29/64.

⁴⁰⁷ Â'lâ, 87/16, 17.

⁴⁰⁸ Kasas, 28/77.

⁴⁰⁹ Mehmet Sofuoğlu, *age*, 229.

Hız. Peygamber'in cuma hutbesi irad ederken sahâbenin dünya işlerine, alışverişe koşmaları,⁴¹⁰ Bahreyn'e giden cizye toplayıcısının geri döndüğü haberini alan sahâbenin sabah namazında mescidi doldurması,⁴¹¹ bazı ganimet dağıtımında tartışmaların çıkması karşısında⁴¹² ashâbını dünyaya karşı uyarıştır.⁴¹³ Öte yandan yaptıkları ibadetlerini azımsayıp dünyadan el etek çekerek sırf âhiret için çalışmak, sadece ibadet etmek isteyen bazı sahâbelere de kendisinin böyle bir şey yapmadığını ve onlara sert uyarıda bulunduğuna dair hadislerine de rastlamaktayız.⁴¹⁴

“Dünyadan ittika ediniz, kadınlardan ittika ediniz” demek dünyaya dalmayın, onlarla, kadınlarla fitnelenmekten çekinin demektir. Erkeklerin kazandığı günahların çoğu maalesef kadınlar yüzündendir. Çünkü fitneleri devamlıdır ve insanların çoğu kadınlar yüzünden belâlara düşerler.⁴¹⁵

Hız. Peygamber'in; “cehennem kapısı önünde durdum. Birde baktım ki cehenneme girenlerin çoğu kadınlardır,”⁴¹⁶ “cennet sakinlerinin en azı kadınlardır,”⁴¹⁷ “cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle ümit ediyorum,”⁴¹⁸ “benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne ve imtihan sebebi bırakmadım,”⁴¹⁹ gibi kadınlarla ilgili, onları uyaran hadisleri de mevcuttur.

Cehennem sakinlerinin ekseriyetini kadınların teşkil etmesi de bazı âlimlerce kadınların yaratılışça erkeklerden asabi olmaları, ziynete ve dünya zevklerine düşkün bulunmaları, kocalarına karşı isyankâr ve küfürbaz olmaları gibi sebeplere bağlamışlardır.⁴²⁰ Merhum Elmalılı Yazır (1878–1942) bu konu ile ilgili ayetin⁴²¹ tefsirinde şöyle der:

“Dünyada kocalarına düşmanlık eden, canına bile kıymaya kadar giden, yemeğine zehirler katan, aklını karıştıran, malına ırzına, namusuna hıyanet eden, dinini diyanetini yıkan ve cehenneme sürükleyen nice kadınlar ve çocuklar buluna gelmiştir. Bunu bile bile kasten yapanlar olduğu gibi birtakımları ve belki de

---

⁴¹⁰ Cum'a, 62/11.

⁴¹¹ Buhârî, Cizye 1; Müslim, Zühd 6.

⁴¹² Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 1; Müslim, Zekât 142.

⁴¹³ Müslim, Zühd 2; Buhârî, Rikâk 5; Müslim, Zekât 38.

⁴¹⁴ Buhârî, Savm 56, Nikâh 1.

⁴¹⁵ Mehmet Sofuoğlu, age, 230, 231.

⁴¹⁶ Buhârî, Rikâk 51; Müslim, Rikâk 93.

⁴¹⁷ Müslim, Rikâk 95.

⁴¹⁸ Buhârî, Rikâk 45.

⁴¹⁹ Müslim, Rikâk 97, 98.

⁴²⁰ Mehmet Sofuoğlu, age, 226.

⁴²¹ Teğabun, 64/14.

birçokları bilmeyerek ve kötü bir maksat beslemeyerek kocalarını veya babalarını zararlara, sıkıntılara, keder ve üzüntülere düşürür, böylelikle bir takım hayırlı işlere, ibadetlere engel olurlar.”⁴²²

Her ne kadar namaz kılanın önünden merkep, kara köpek ve kadının geçmesi durumunda namazın bozulacağını ifade eden hadisler mevcut ise de⁴²³ Hz. Âişe bu hadise şiddetle itiraz etmiş ve “bazen Resûlullah namaz kılarken ben onunla kıblesi arasında yatmış olurdum, secde etmek istediğinde ayaklarıma dokunurdu, ben de onları çekerdim” demiştir.⁴²⁴ Ayrıca insana uğursuzluk getiren varlıklar arasında kadının da olduğuna dair hadislere de rastlamaktayız.⁴²⁵ Bu hadisler İslâm’da uğursuzluğun olmadığını belirten hadisler⁴²⁶ ile çelişmiştir. Kadının uğursuzluğu ile ilgili hadisin bu şekilde rivayet müsebbibinin Hz. Âişe (ö. 58/678) tarafından Ebû Hureyre (ö. 58/678) olduğu açıklanmışsa da⁴²⁷ bu hadis kadının yeri geldiğinde insanoğlunun saadetinin ve yeri geldiğinde de bedbahtlığının sebeplerinden birisinin olabileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Kocasının kendisine yıllarca hizmet etmesine rağmen “zaten senden hiçbir iyilik görmedim” diyerek cehennemde hemcinslerinin çoğunluğunu artıracak⁴²⁸ durumdaki kadınların nankör, uğursuz ve bedbahtlık sebebi olduğu da unutulmamalıdır.

Sonuç olarak; Hak Teâlâ kadınları daha cazip, daha narin yarattığından onların namahremlerin yanına çıkarken incinmemeleri için dahi bazı kurallar koymuştur. Tabi ki erkeklerin imtihanı sadece kadınlar değildir ama tarih boyunca kadınlar yüzünden birçok hâdiselerin olduğu, Benî İsrâîl’in fitneye düşüş sebeplerinden birisinin de kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. Hak Teâlâ’nın ve Hz. Peygamber’in çizdiği hudutları aşmayı helallere haramlara dikkat eden her Müslüman fitneye maruz kalmayıp selamette kalacaktır.

Bu hadisten başka diğer birçok hadislerde kadınlar ile ilgili birçok rivayetler mevcuttur. Konumuz olan “Benî İsrâîl ile ilgili Sahîhayn’de geçen hadislere” baktığımızda kadınlarla ilgili ayrıca; “kadınların peruk takması,⁴²⁹ kadınların kendini

---

⁴²² Hamdi Yazır, age, VIII, 95.

⁴²³ Müslim, Salât 50; Ebû Dâvûd, Salât 109; Tirmizî, Salât 136; Nesâî, Kible 7.

⁴²⁴ Buhârî, Salât 108; Müslim, Salât 51; Ebû Dâvûd, Salât 111; Nesâî, Kible 10.

⁴²⁵ Buhârî, Cihâd 47; Müslim, Selâm 115–120; Ebû Dâvûd, Tıb 24.

⁴²⁶ Buhârî, Tıb 43; Müslim, Selâm 110–114.

⁴²⁷ Tayâlisî, III, 124.

⁴²⁸ Buhârî, İman 21.

⁴²⁹ Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 83; Müslim, Libâs 122.

farklı göstermesi,⁴³⁰ bir kadının kediye yaptığı zulüm karşılığında cehenneme gitmesi,⁴³¹ fahişe bir kadının köpeği sulaması neticesinde mağfiret olması⁴³² gibi rivayetler de vardır;

3.2.2 Benî İsrâîlli Kadınların Peruk Takması

İnsanların peruk takmakla, olduğundan farklı görünmek istedikleri apaçık ortadır. Günümüzde kimi insanlar dökülmüş saçlarının dış görünümünü değiştirmesi nedeniyle peruk takarken, kimisi de durumlarını gizleyip başkalarına karşı daha güzel ve daha genç görünmek için saçlarının uçlarına ilave saç eklerler veya tamamen peruk denilen şeyi takarlar.

Hz. Peygamber, doğru olmayan yaratılışı değiştirmek ve diğer insanları aldatmak olan bu davranışları Benî İsrâîl'den misaller vererek ashâbına anlatmış, ümmetini uyarmıştır;

Emevi devletinin kurucusu ve ilk halifesi olan Muâviye (ö. 60/680)⁴³³ Hac zamanı minberden hutbe irad ederken muhafız askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini alarak insanlara gösterip;

يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ، أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ وَيَقُولُ: «إِنَّمَا هَلَكْتُ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَهَا نِسَاؤُهُمْ

“Ey Medine ahalisi! Sizin âlimleriniz nerededir? Ben Allah Resulünü böyle bir şeyden yasakladığını ve şöyle buyurduğunu işittim:

“İsrâîl oğulları, ancak onların kadınları şu takma saçları edindikleri zaman helak olmuşlardır”⁴³⁴ diyerek insanların böyle bir şeye tevessül etmemelerini öğütlemiş ve uyarmıştır.

Takma saç; günümüzde peruk, peruka mânasına da gelmektedir.⁴³⁵ Muâviye'nin minberde hutbe irad ederken eliyle gösterdiği takma saçı, Medine'de görevli bir zabıta memurundan veya hizmetindeki polisten, korumasından aldığı

⁴³⁰ Müslim, Elfaz Minel Edeb 18.

⁴³¹ Müslim, Kusuful 9; Buhârî, Enbiyâ 54.

⁴³² Müslim, Selam 155; Buhârî, Enbiyâ 54, Bed'ül-halk 17.

⁴³³ İrfan Aycan, *Muâviye b. Ebû Süfyân*, DİA, İstanbul, 2005, XXX, 333.

⁴³⁴ Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 83; Müslim, Libâs 122; Ebû Dâvûd, Tereccül 4167; Tirmizî, Edeb 2781; Nesâî, Zinet 5260.

⁴³⁵ TDK, II, 1793.

anlaşılmaktadır.⁴³⁶ Muâviye'nin bizzat kendisinin müdahil olduğu bu davranışı ile insanların peruk takmasından rahatsız olduğu, bu konuda âlimlerin susmaması gerektiği ve onların yardımını almak istediği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu hadiseden bir imamın yasak olan şeyleri minber de iken ifade edebileceği, bir mâsiyet işleyenleri önceki kavimlerinde aynı günahdan dolayı helak olduklarını söyleyip uyurabileceği, hatta hutbe esnasında buna vurgu yapmak ve göstermek için herhangi bir şeyi alıp cemaate gösterebileceği de anlaşılmaktadır.⁴³⁷

“İsrâîl oğulları ancak hanımları bunu yaptığı için helak oldu,” cümlesinden sadece peruk takmalarından dolayı İsrâîl oğulları'nın tamamının helak olduğu değil muhtemelen kendilerine haram kılınan peruk takma ve bunun dışındaki işledikleri diğer mâsiyetlerin de açıkça ortaya çıkması neticesinde herkesin cezalandırılmış olabileceği anlaşılmalıdır.⁴³⁸

İslâm dini fitrata ehemmiyet veren bir din olduğundan “ahsen-i takvim” üzere yaratılan insanın asli fitratını tağyir eden vucûd müdahalelerinden, süslenmek için de olsa sahte ziynetlerden nehyetmiştir. Bu adetler en ziyade Arap kadınları arasında yaygındı. Şimdi ise hemen hemen bütün dünyada yaygın bir hal almıştır. Hatta perukacılık vs. isimlerle bu işleri meslek edinen zümreler peyda olmuştur.⁴³⁹ Hz. Peygamber “saç eklemenin sadece Yahûdi'ler de olduğu ve saç ekleme işine “zur” yalan, batıl” demesine rağmen Müslüman'lar arasında da takma saç kullananlar maalesef mevcuttur.⁴⁴⁰ Günümüz Ortodoks Yahûdi'leri arasında da peruk kullanımı içlerinde küçük bir kesim hariç çok yaygındır.⁴⁴¹

İnsanoğlunun başını kaplayan saçları, tarih boyunca sağlık ve görünüm yönünden özel bir öneme sahip olmuştur. Taranıp, kesilip ve şekillendirilmesine göre toplum içinde farklı mânalar ifade etmiş; insanlar inançların, geleneklerin ve modanın etkisiyle saçlarını çeşitli biçimlerde şekillendirmiş; saçları uzatma, boyama, kesme, kısaltma, kısmen veya tamamen örtme, peruk takma gibi uygulamalar farklı zaman ve mekân şartlarında yaygınlık kazanmıştır.⁴⁴²

---

⁴³⁶ Nevevî, age, IX, 396.

⁴³⁷ İbn Hacer, age, XII, 25, 26.

⁴³⁸ Nevevî, age, 396.

⁴³⁹ Mehmet Sofuoğlu, age, VI, 383.

⁴⁴⁰ Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 81.

⁴⁴¹ Salime Leyla Gürkan, *Tesettür*, DİA, İstanbul, 2011, XL, 543.

⁴⁴² İsmail Yalçın, *Saç*, DİA, İstanbul, 2008, XXXV, 367.

Sırf güzel görünmek uğruna insanlar tarih boyunca birçok maddi ve mânevî masrafa girmişlerdir. Zamanımızda ise bırakın büyük şehirleri küçük ilçelerde bile birçok güzellik, estetik, kozmetik, lazerli güzellik kuaför salonlarını görmek bu işin ne kadar büyük bir sektör haline geldiğinin, çağdaşlık, gelişmişlik hastalığı olan bu çılgınlığın vahametinin ne derece tehlikeli boyutlara ulaştığının işareti olsa gerektir.

Hz. Peygamber’e yakalandığı bir hastalık sebebiyle kızının saçlarının döküldüğünü ona takma saç taktırmak istediğini soran bir kadına ve çiçek ya da kıyamık gibi bir hastalık sebebiyle saçları dökülen yeni evli kızının, dökülen saçları yerine takma saç, peruk taktırmak için izin isteyen diğer bir anneye de cevap olarak:

لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ “İğreti saç takana, taktırana da Allah lânet etmiştir” cevabını vermiştir.⁴⁴³ Hz. Allah’ın kullarını yaratma konusunda bir ayetinde;

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ “Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır”⁴⁴⁴ buyruğunu âlimlerden bazıları; “bir yandan dış görünüm boy pos, şekil ve duygu güzelliklerini, maddi mânevî her türlü güzellikleri kapsayan mükemmellikler diye yorumlamışlardır. Diğer yandan; yüzler ne kadar yaldızlansa onda bir ay ışığı parıltısı olmaz, fakat ay ışığını gören göz, güzelliği ve aşkı sezen bir öz vardır ki güzellik ondadır” mânalarını vererek mükemmelliğin, güzelliğin sadece dış görünümde olmadığını aynı zamanda özde olduğuna işaret etmişlerdir.⁴⁴⁵

Tabî olmayan sonradan yapılmaya çalışılan geçici güzellikler, mükemmellik değil hilkati olduğundan farklı göstermektir, sadece şeytan aldatmacasıdır. Çünkü Cenabı Hak isyankâr şeytanı lânetlediğinde, şeytan Allah’ın kullarını mutlaka saptıracağına

وَلَا مَرْئِيَهُمْ فَلْيَعْبِرْنَ خَلْقَ اللَّهِ “ve emredeceğimde Allah’ın yarattığını değiştirecekler” diye aht etmiştir.⁴⁴⁶ İşte şeytanın bu ahdinin muhatabı olmamak, tuzağına düşmemek için Müslüman’lar erkek olsun kadın olsun azami derecede dikkatli olmak, kendisini başkalarına olduğundan farklı gösterip aldanmalarına vesile olacak şeylerden uzak durmak, olduğu gibi görünmek zorundadırlar.

Peruk takma yasağının amacı yaratılışı değiştirmek ve üçüncü şahısların aldatılmasını önlemek olarak görüldüğü için sunî maddelerden yapılan perukların kullanımını fakihlerin bir kısmına göre caiz görülür. Bununla beraber insan saçının bir

⁴⁴³ Buhârî, Libâs 83, 85; Müslim, Libâs 115.

⁴⁴⁴ Tin, 94/4.

⁴⁴⁵ Hamdi Yazır, age, IX, 312.

⁴⁴⁶ Nisâ, 4/118, 119.

mal olarak kullanılmasının caiz olmadığı düşüncesi ve Hz. Peygamber döneminde saç ektirmenin kötü anlamlar taşıması ihtimali bazı âlimlerce söz konusu yasağın sebepleri arasında düşünülmüştür. Günümüzde saçsızlık yüzünden rahatsızlık duyan kimseler bakımından saç ektirme, saç yapıştırma gibi yollar bir nevi tedavi sayılarak bu yola başvurma caiz olduğu yönünde de fetva verilmektedir.⁴⁴⁷

Sonuç olarak; kendini olduğundan farklı gösterme hastalığının sadece zamanımızda olmadığı bilakis bunun insan ile var olduğu anlaşılmaktadır. Bu hastalığa yakalanmamak için günümüz Müslüman'larının mesaj yüklü bu hadisten çıkarmaları gereken birçok ders olduğu aşikârdır.

Benî İsrâîlli kadınların kendilerini sadece peruk takmak ile olduklarından farklı göstermedikleri aynı zamanda başka şeylere de tevessül ettikleri bir diğer hadisinde şöyle geçmektedir.

3.2.3 Benî İsrâîlli Kadının Kendini Farklı Göstermesi

Bir kişi kendisini fiziki olarak olduğundan farklı olarak nasıl gösterir? Neler yaparak bunu başarabilir? Gibi bazı suallerin cevaplarını bulduğumuz Müslim'de geçen bir hadis şöyledir;

Ebû Saîd el-Hudri'nin (ö. 74/693–94) rivayet ettiği ve sadece Sahîhi Müslim'de geçen bu hadiste Hz. Peygamber;

كَانَتْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَصِيرَةٌ تَمَثِّي مَعَ امْرَأَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، فَاتَّخَذَتْ رَجُلَيْنِ مِنْ حَثَبٍ، وَخَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ مُعَلَّقًا مُطَبَّقًا، ثُمَّ حَسَنَتْهُ مِسْكًَا، وَهُوَ أَطْيَبُ الطَّيِّبِ، فَمَرَّتْ بَيْنَ الْمَرَأَتَيْنِ، فَلَمْ يَعْرِفُوهَا، فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَكَذَا

“İsrâîl oğulları'ndan kısa boylu bir kadın vardı. Bu kadın uzun boylu iki kadın ile beraber yürürdü. Nihayet bu kısa boylu kadın tahtadan yapılmış iki ayak, bir de altından ağız kapaklı ve örtülü bir yüzük edindi. Sonra bu yüzüğün içine en güzel koku olarak misk doldurdu. Müteakibinde o iki kadının arasından geçti de halk o kadını tanıyamadılar. Kadın eliyle şöyle işaret etti” buyurmaktadır.⁴⁴⁸

Benî İsrâîlli bu kadının tahtadan ayak takıp boyunu uzatması hakkında İmâm-ı Nevevî (ö. 676/1277) ; “bizim şeriatımızda bunun hükmü şudur: Eğer kadın bu

⁴⁴⁷ İsmail Yalçın, age, 368.

⁴⁴⁸ Müslim, Elfaz Minel Edeb 18.

tedbiri ile tanınmamak ve ezaya hedef olmamak için kendini örtmek sûretiyle meşru ve sahih bir maksat gözetmiş ise bunda beis yoktur. Fakat bununla büyülenmeyi, erkeklerle ve diğerlerine karşı yalandan tam ve kâmil kadınlara benzemeyi kastetmiş ise bu iş haramdır” der.⁴⁴⁹

İnsanlar güzel ve yakışıklı olanlara dış görünümü iyi olanlara değer verir, varlıklı kimselere itibar eder, onlara yakın olmak isterler. Bunun aksine dış görünümü çirkin ve çelimsiz olanlara değer vermez, onlara rağbet etmezler. Onları küçük ve hor görürler. Dinimizde bu durum hoş görülmemiş “bir kimseye Müslüman kardeşini küçük görmesi kötülük olarak ona yeter”⁴⁵⁰ buyrularak insanların dış görünümüne, mallarına, zenginliklerine bakarak muamele etmenin doğru olmadığı bildirilmiştir;

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ “*Muhakkak Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Ama kalplerinize ve amellerinize bakar.*”⁴⁵¹

Kaynaklarımızda hakkında detaylı bir bilgiye rastlanmayan⁴⁵² bu kadının hadiste geçtiği üzere takma tahta ayak haricinde insanların hoşlandığı koku olan misk kokusu sürdüğü de anlaşılmaktadır.

Misk (المسك); Asya'nın, Tibet, Moğolistan, Tonkin'in yüksek dağlarında yaşayan ve buralarda envai çeşit otlarla beslenen bir tür erkek ceylanın dişileri kendisine çekmek ve hâkimiyet bölgesini belirlemek için kullandığı salgı, karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu maddedir.⁴⁵³

Kur'ân'ı Kerim'de cennetliklere sunulacak bir içecek münasebetiyle miskten şöyle zikredilir:

“İyiler kesinkes cennettir. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün. Kendilerine mühürlü halis bir içecek sunulur. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.”⁴⁵⁴ Bu ayetten de anlaşılacağı üzere güzel kokunun asıl mekânı cennettir. Allah Teâlâ bize cennetin kokusunu hatırlatmak için güzel kokuyu yaratmış, böylece

⁴⁴⁹ Mehmet Sofuoğlu, age, 120; Nevevî, age, 641.

⁴⁵⁰ Müslim, Birr 32; İbn Mâce, Zühd 4213.

⁴⁵¹ Müslim, Birr 34; İbn Mâce, Zühd 4143.

⁴⁵² Nevevî, age, 641.

⁴⁵³ İbn Hacer, age, XI, 277, 278; Turhan Baytop & Nebi Bozkurt, *Misk*, DİA, İstanbul, 2005, XXX, 181; TDK, II, 1570.

⁴⁵⁴ Mudaffifîn, 83/22–26.

bizi kulluk görevlerimizi gerektiği gibi yapmaya ve cenneti kazanmaya teşvik etmiştir.⁴⁵⁵

Misk, maruf kokudur. Bir miktarına misk-e denir. Kalbe takviye ve sevdâvî olanlara şecaati muris, yürek çarpıntısına, mide ve bağırsaklardaki galiz kokusuna nafi, zehirlere faydalı ve cimâi kuvvetlendiricidir. Miskulberr Türkçede misk otu dedikleri nebattır. Tıyb (الطيب): Ta'nın kesri ile hoş kokulu nesneye denir ki onunla kokulanılır ki misk, anber ve yağ gibiler bundandır.”⁴⁵⁶

Halk arasında mis olarak söylenen misk'in akrep sokmasına karşı iyi geldiği, fazla alındığında baş ağrısına ve baş dönmesine, titreme, terleme ve uykuya yol açtığı, kadınlarda âdet kanını arttıran ayrıca parfümeri sanayinde kullanılan pahalı bir koku çeşididir.⁴⁵⁷

Misk kokusunun güzel olmasından dolayı Hz. Peygamber, Allah yolunda yaralanan kimselerin kıyamet gününde yaralı olarak gelecekleri ve kokularının misk kokusu olacağını, iyi arkadaşın misk kokusu satan kimse gibi olacağına dair benzetmeler yapmıştır.⁴⁵⁸ Hz. Peygamber'in kendisi de ihrama girmeden önce ve ihramdan çıktıktan sonra, tavaftan önce misk sürünmüş⁴⁵⁹ misk kokusunu kokuların en güzeli saymıştır.⁴⁶⁰

Enes bin Mâlik (ö. 93/711–12), hayatı boyunca Hz. Peygamber'in kokusundan daha güzel ne anber, ne misk, ne de başka bir koku koklamadığını söylemiştir.⁴⁶¹ Cabir b. Semure (ö. 64/684) “Hz. Peygamber'in yanağıma dokunan mübarek eli sanki güzel koku satan adamın sepetine daldırılıp çıkarılmış el gibiydi” diye O'nun elinin mübarek kokusunu tasvir etmiştir.⁴⁶² “Kokuların en güzeli olan senin terini, güzel koku şişesine koyup saklıyoruz” diyen Ümmü Süleym (ö. 24–36/644–656) gibi sahâbelerin sözlerine baktığımız da Hz. Peygamber'in güzel koku sürmeye ihtiyacı dahi olmadığını, kendisinin bizzat burcu burcu koktuğunu anlarız.⁴⁶³ Böyle güzel kokmasına rağmen Cenab-ı Hak O'na güzel kokuyu sevdirdiği için⁴⁶⁴ kendisine hoş

---

⁴⁵⁵ Yaşar Kandemir, age, 231.

⁴⁵⁶ Mehmet Sofuoğlu, age, 119.

⁴⁵⁷ Turhan Baytop & Nebi Bozkurt, age, 181.

⁴⁵⁸ Buhârî, Zebâih 31, Büyu 38.

⁴⁵⁹ Müslim, Hac 46.

⁴⁶⁰ Müslim, Elfaz fil-Edeb 18, 19; Ebû Dâvûd, Cenâiz 33.

⁴⁶¹ Müslim, Fezâil 81; Buhârî, Savm 53.

⁴⁶² Müslim, Fezâil 80.

⁴⁶³ Müslim, Fezâil 83.

⁴⁶⁴ Nesâî, İşaretün-Nisâ 1.

koku takdim edilince bunu reddetmemiş⁴⁶⁵ ve reddedilmemesini istemiş,⁴⁶⁶ hatta kendisine ait güzel koku şişesi olmuş,⁴⁶⁷ kendisi de hoş koku sürünmüştür.⁴⁶⁸ Bu yüzden güzel kokunun sadece kadınlara müstehap değil erkeklere de müstehap hükmünün ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yalnız erkeklerin süreceği kokunun rengi, görülmeyen ama kendisi hissedilen cinsten, kadınların süreceği güzel koku ise başkalarının hissedilmeyen ama rengi görülen cinsten olmalıdır.⁴⁶⁹ Çünkü kadınların yabancı erkeklerin dikkatini çekmemesi esastır. Bunun içinde evinden dışarı çıkan kadınlar kokusu duyulmayan kokuları tercih etmelidirler.⁴⁷⁰ Cuma ve bayram günlerinde, Müslüman'ların toplantı yerlerinde, zikir ve ilim meclislerinde bulunacağı ve zevcesi ile birlikte olmak istediği zaman erkeklere güzel koku sürünmek müekked olarak müstehap olur. Yalnız kadınların mescit veya başka yerlere çıkıp gittiklerinde koku sürünmeleri ise mekruhtur.⁴⁷¹

Sonuç olarak; kadınların kendilerini çekici, cazip, olduğundan farklı göstermelerini detaylı bir şekilde anlatan bu hadisten dersler çıkarmalı, Hz. Peygamber'in bu mesajını diğer mesajları gibi ciddiye alıp nefsin tuzaklarına düşmemelidir.

3.2.4 Bir Kadının Kediye Yaptığı Zulüm Karşılığında Cehenneme

Gitmesi

Güçlü bir kimsenin yasaya ve vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, acımasız, kıyııcı davranış ve işkence dediğimiz zulmün,⁴⁷² sadece insanlara yapılan şey olmadığını aynı zamanda hayvanlara da yapıldığında âhirette cezasının cehennem olduğunu anlatan bir hadise rastlıyoruz. Buhârî'de “cehennemde bir kedinin kadının yüzünü tırmaladığını gördüm”⁴⁷³ eki ile de gördüğümüz bu hadisi Cabir b. Abdillah (ö. 60/680) şöyle rivayet ediyor:

“Rasûlullah zamanında çok sıcak bir günde güneş tutuldu. Rasûlullah sahâbelerine namaz kıldırıldı sonra şöyle buyurdu:

⁴⁶⁵ Buhârî, Hibe 9, Libâs 80; Müslim, Elfaz fil-Edeb 20; Ebû Dâvûd, Tereccül 4172; Nesâî, Zînet 5258, 5259–5274.

⁴⁶⁶ Ebû Dâvûd, Tereccül 4172; Tirmizî, Edeb 2790.

⁴⁶⁷ Ebû Dâvûd, Tereccül 4162.

⁴⁶⁸ Müslim, Elfaz fil-Edeb 21.

⁴⁶⁹ Ebû Dâvûd, Nikâh, 2174; Tirmizî, Edeb 2787, 2788.

⁴⁷⁰ Yaşar Kandemir, age, 226.

⁴⁷¹ Nevevî, age, 643.

⁴⁷² TDK, II, 2521.

⁴⁷³ Buhârî, Mûsâkat 9, Ezan 90.

إِنَّهُ عُرِضَ عَلَيَّ كُلُّ شَيْءٍ تُوجُونَهُ، فَعُرِضْتُ عَلَيَّ الْجَنَّةَ، حَتَّى لَوْ تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا أَحَدْتُهُ - أَوْ قَالَ: تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا - فَقَصَّرْتُ يَدِي عَنْهُ، وَعُرِضْتُ عَلَيَّ النَّارُ، فَرَأَيْتُ فِيهَا امْرَأَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تُعَذِّبُ فِي هِرَّةٍ لَهَا، رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعَمْهَا، وَلَمْ تَدْعَ تَأْكُلْ مِنْ خَشَائِشِ الْأَرْضِ

“Şüphesiz ki içine sokulacağınız (yani uğrayacağınız) her şey bana arz olundu. Bana cennet arz olundu. O kadar (yakından) ki eğer (üzüm) salkımı elimi uzataydım alırdım.” Yahut ta şöyle buyurdu: “Bir salkıma elimi uzattım da onu yakalamaya elim yetişmedi.” “Kezalik cehennemde bana arz olundu da orada İsrâîl oğulları’ndan bir kadının kedisi yüzünden azap edilmekte olduğunu gördüm. Hayatta iken o kediyi bağlamış, sonra ne beslemiş ne de arzın haşerâtından yemesine meydan vermişti.”⁴⁷⁴

Hz. Peygamber’e arz olunan cennet kelime olarak, iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları çok güzel, huzur veren yer, ebedî saadet yurdunu ifade eden yer mânasına gelir.⁴⁷⁵ Kur’ân da yetmiş yerde “el-cenne” şeklinde müfret olarak,⁴⁷⁶ sekiz yerde “cennetan” şeklinde tensiye olarak,⁴⁷⁷ “cennatin” gibi çoğul olarak ise altmış dokuz yerde geçmektedir.⁴⁷⁸ Ayrıca yine kerim kitabımızda yirmi beş yerde dünyadaki bağ bahçe, altı yerde Âdem ile Havva’nın iskân edildiği mekân, bir yerde Hz. Peygamber’in, Cebrail’i gördüğü sidretü’l-müntehanın civarında bulunan me’vâ cenneti, diğer yerlerde de âhîret cenneti anlamında kullanılmıştır.⁴⁷⁹ İslâm literatüründe cenneti ifade etmek üzere; “cennet, cennetün-naîm, adn, firdevs, hüsna, dârüsselam, dârülmükame, dâr, âkıbetü’l-dâr, ukbe’l-dâr gibi terimler kullanılmaktadır.⁴⁸⁰

Hadis de geçen cehennem ise kâfirlerin, münafıkların, zalimlerin, gerçeğe boyun eğmeyenlerin azap görecekleri yer olarak tasvir edilir ve Kur’ânı Kerim’de yetmiş yedi yerde geçmektedir. İslâm literatüründe genel anlamda cehennemi, azap türlerini veya onun bölümlerinden birini ifade etmek üzere cehennem, cahîm, hâviye, hutame, lezâ, saîr, sakar, azâbü’l-harîk gibi terimlerde kullanılmaktadır.⁴⁸¹

⁴⁷⁴ Müslim, Kusuif 9; Buhârî Enbiyâ, 54, Bed’ül-halk 16; Ahmed b. Hanbel, II, 159, 261, 317.

⁴⁷⁵ TDK, I, 395; Muhammed Hamidullah, age, 601.

⁴⁷⁶ Mu’cemul-Müfehres, 180, 181.

⁴⁷⁷ Age, 180, 181.

⁴⁷⁸ Age, 180, 181.

⁴⁷⁹ Bekir Topaloğlu, *Cennet*, DİA, İstanbul, 1993, VII, 376.

⁴⁸⁰ Age, 377.

⁴⁸¹ Ömer Faruk Harman, *Cehennem*, DİA, İstanbul, 1993, VII, 227.

Cennet ve cehennemın Şu anda var olup olmadığı konusu âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hz. Peygamber'in gözleri önünden perde kaldırılıp müşriklere miraç hadisesinden sonra Mescidi Aksa'yı anlatması gibi, hadisimizde de kendisine cennetin, cehennemın arz olunması cennetin ve cehennemın hâlihazırda var olduğunun delilidir, denmiştir.⁴⁸²

Hz. Âdem'in indirildiği ve âhirette müminlerin nimetlerle mükâfatlandırılacağı cennet de bu cennettir. Ehl-i Sünnetin icması bu şekildedir. Mu'tezile ve yeni bidatçilerden bir kesim ve başkaları cennetin halen mevcut olmadığı, kıyamet günü diriliŐten sonra var edileceğini söylemişlerdir. Bunlar Hz. Âdem'in çıkartıldığı cennetin başka olduğunu söyleseler de Kur'ân ve sünnetin zahir buyrukları Hak ehlinin kanaatine delildir.⁴⁸³

Kediye işkence yaptığı için cehenneme atılan kadınla ilgili olarak Kâdî İyâz (ö. 544/1149); "kadın kâfirdir ve gerçekten cehennemde azap görecektir, kadın kâfirdir ve sıkı bir şekilde hesaba çekilme yoluyla azap görecektir. Çünkü sıkı bir şekilde hesaba çekilmekte azaptır, kadın kâfirdir ve küfrü dolayısıyla azap görecektir. Ayrıca kediye işkence çektiği içinde azabı arttırılacaktır, kadın Müslüman'dır ve kediye işkence ettiği için cehennemde cezalandırılacaktır" yorumlarını yaparken İmâm-ı Nevevî (ö. 676/1277) ise: "Hadisten anlaşıldığı kadarıyla bu kadın Müslüman'dır ve işlediği büyük günah yüzünden cehenneme girmiştir. Küçük günahlarda ısrarcı olmak onu büyük günaha dönüŐtürür" yorumunu yapmaktadır. İmâm-ı Kurtûbî (ö. 656/1258) bu rivayete dayanarak: "Kedi, beslenmesi ve suyu ihmal edilmiyor ise bağlanabilir. Zira kediler zapt edilmeleri güç hayvanlardır. Kedi dışında diğer canlılar içinde aynı şeyi söylemek mümkündür. Fakat bunları alıkoyan kişinin beslemesi gerekir" yorumunu yapmıştır.⁴⁸⁴

Her ne olursa olsun Hz. Peygamber hayvanların hapsedilmesini, onların dikilip hedef alınmasını, haram kılmış hatta bunu yapanları lânetlemiştir.⁴⁸⁵ Eve hapsedilip dışarıdaki yiyeceklerinden haŐerattan, kuŐlardan faydalandırılmaması zulümdür. Hadiste geçen خَشَّاش kelimesi haŐerat mânasına geldiği gibi küçük kuşlar anlamında olduğu da söylenmiştir.⁴⁸⁶

⁴⁸² Nevevî, age, IV, 517, 518.

⁴⁸³ Nevevî, age, VIII, 529; Bekir Topaloğlu, *Cehennem*, DİA, İstanbul, 1993, VII, 228, 229.

⁴⁸⁴ İbn Hacer, age, VI, 645; Nevevî, age, IX, 624.

⁴⁸⁵ Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58, 59, 60.

⁴⁸⁶ Nevevî, age, IV, 520.

Sonuç olarak; Hak Teâlâ'nın biz kullarının emrine âmâde kıldığı hayvanata karşı merhametli olmalı, onların her türlü haklarına riayet edip ihtiyaçlarını yerine getirmeli, nasıl olsa dili yoktur diyerek onlara karşı yanlış davranışlarda bulunmamalıyız. Aksi takdirde kaybedenlerden oluruz.

3.2.5 Fahişe Bir Kadının Köpeği Sulaması Neticesinde Mağfiret Olması

İnsanlardan Allah'ın yarattığı hayvanlara şefkat göstermeyip onlara zulmedenlerin sonlarının âhirette cehennemde azap görmek olacağını bir önceki madde de geçen hadis ile öğrenmiş iken, çok günahkâr bir pozisyonda olursa dahi hayvanlara gösterilecek bir merhametin Hak Teâlâ'nın hoşuna gidebileceği ve kulunu mağfiret edebileceğine dair bir hadis ise şöyledir;

Ebû Hureyre (ö. 58/678) (r.a) rivayet ediyor, Hz. Peygamber:

«بَيْنَمَا كَلْبٌ يُطِيفُ بِرَكِيَّةٍ فَذَكَادَ يَفْتُلُهُ الْعَطَشُ، إِذْ رَأَتْهُ بَغِيٌّ مِنْ بَعَايَا بَنِي إِسْرَائِيلَ فَنَزَعَتْ مُوقَهَا، فَاسْتَقَتْ لَهُ بِهِ، فَسَقَتْهُ إِيَّاهُ، فَغُفِرَ لَهَا بِهِ»

*“Susuzluktan hemen hemen ölecek durumda olan bir köpek, suyu yakın ve duvarı örülmemiş bir kuyunun etrafında dolaşıyordu. Bu sırada köpeği İsrâîl oğulları fahişelerinden bir fahişe gördü. Hemen ayağından mestini çıkardı ve onunla köpek için su çıkarıp hayvanı suladı. Bu sebeple o fahişe kadın mağfiret olundu”*⁴⁸⁷ buyurmuştur.

Fahişe bir kadının acımasından, merhametinden dolayı bir köpeğin susuzluğunu gidermesi neticesinde Allah Teâlâ'nın ona merhamet edip cennetine koyduğunu anlatan bu hadis merhametin ne kadar önemli olduğuna delalet etmektedir. Kul, Hak Teâlâ'nın yarattığına merhamet eder de Hak Teâlâ kuluna merhamet etmez mi? Elbette eder. Hem de tasavvur edemeyeceğimiz kadar kat kat fazlasıyla merhamet eder. Çünkü “Allah merhametlilerin en merhametlisidir”.⁴⁸⁸

Hayatın kaynağı ve bilinen bütün hayat formlarının vazgeçilmez ögesi olan su dünyanın yapısı ve yeryüzündeki varlıkların yaşamaları için hayatî öneme sahiptir.⁴⁸⁹ Susuz bir şekilde uzun bir süre canlıların hayatını sürdürmeleri asla mümkün değildir.

⁴⁸⁷ Müslim, Selam 155.

⁴⁸⁸ A'râf, 7/151; Yusuf, 12/92.

⁴⁸⁹ Hacı Mehmet Günay, *Su*, DİA, İstanbul, 2009, XXXVII, 432.

Bir keresinde ashâb, Ya Rasûlallah! Hayvanları sulamada bizlere ecir var mıdır?” diye sorunca;

“evet, her yaş ciğeri sulamakta ecir vardır,”⁴⁹⁰ “Her canlı sebebiyle sevap vardır”⁴⁹¹ buyurdular. Hayvanlara yapılan iyi bir muamele, sevgi, şefkat de hayır yollarından biridir. Onlara verilecek bir yiyecek veya bir yudum su bazı zamanlar çok anlamlıdır, hadiste de görüldüğü gibi Hakk’ın rızasını kazandırıp mağfirete vesile olur.

Ayrıca bu hadisin yorumundan su hayrının Hakk’a yakınlığa vesile olduğu hükmü çıkarılmıştır. Bazı âlimler, “günahı çok olanlar susuzları sulasınlar” demişlerdir. Susuz bir köpeği sulamak merhamete vesile olunca bir muvahhidin, bir müminin susuzluğunu ve su ihtiyacını gidermenin rahmete vesile olacağı muhakkaktır. Bir diğer hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber’e; “hangi sadaka efdaldır?” diye sorulduğunda Hz. Peygamber: “Su sadakası” buyurmuştur.⁴⁹² Hatta bu hususta müslim, kâfir diye bir fark da gözetilmemiştir. Bu sebeple İslâm içtimai hayatında su hayrına çok ehemmiyet verilmiştir. İslâm diyarında her nereye gidilirse, ya bir çeşmeye yahut bir kuyuya tesadüf edilir. Hatta su bulunmayan sahralarda ve kırlarda, civar köy halkı tarafından yol uğraklarına küpler gömülerek sıcak mevsimlerde her sabah doldurulup yolcuların su ihtiyaçları giderildiği görülür.⁴⁹³

Arapça’da “su” anlamına gelen “mâ” (ماء) kelimesi Kur’ân’ı Kerîm’de altmış üç âyette geçer.⁴⁹⁴ Allah’ın insanı ve bütün canlıları sudan yarattığı,⁴⁹⁵ semadan rızık, sebebi ve temizlik aracı olarak temiz ve bereketli su indirdiğine dair birçok ayetlere rastlamamız mümkündür.⁴⁹⁶

“Söyleyin bakalım, suyunuz çekilirse size kim temiz akarsu getirir”⁴⁹⁷ ayeti ile hakikaten hayat kaynağımız olan suyun bulunamaması durumunda her şey mahvolur, dünya yaşanmaz hale gelirdi. Bu yüzden suyun kıymetini bilmeli, abdest alırken dahi israf etmemeli,⁴⁹⁸ sular kirletilmemeli,⁴⁹⁹ su kaynaklarını kirletip lânete dâçar

---

⁴⁹⁰ Müslim, Hayavan 41.

⁴⁹¹ Buhârî, Mûsâkat 9, Mezalim 23, Enbiyâ 54, Edeb 27; Müslim, Hayavan 153,155; Ebû Dâvûd, Cihad 44; İbn Mâce, Edeb 8.

⁴⁹² İbn Mâce, Edeb 8.

⁴⁹³ Mehmet Sofuoğlu, age, 111.

⁴⁹⁴ Mu’cemul-Müfehres, “mâ” md.

⁴⁹⁵ Enbiyâ, 21/30; Nûr, 24/45; Furkân, 25/54.

⁴⁹⁶ Bakara, 2/22; Câsiye, 45/5; Kaf, 50/9.

⁴⁹⁷ Mülk, 67/30.

⁴⁹⁸ Buhârî, Abdest 1; Tirmizî, Tahâret 43; İbn Mâce, Tahâret 48.

⁴⁹⁹ Buhârî, Vudû 25, 68; Müslim, Tahâret 87, 94–97.

olunmamalı,⁵⁰⁰ “susuz kalmışlara su verseydiniz beni o kulumun yanında bulurdunuz”,⁵⁰¹ buyruğu ile susuzları sulamalı, dili olmayan mahlûkatın da sulanması ile Cenabı Hakk’ın merhametine nail olmaya çalışılmalıdır.

Hadisdeki mağfîret olma ecri umumidir. Sadece köpek sulamaya münhasır değildir. Her türlü şiddet ve zorlukta hayvanları himaye etmenin sevap olduğu hatta suya muhtaç olan hayvan ve bitki her şeyi sulamanın da fazilet olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰²

Hadisten merhametin ne kadar önemli olduğu da anlaşılmaktadır. İslâmi kaynaklarda genellikle rahmet kelimesiyle ifade edilen merhamet, hemcinslerinin ve diğer canlıların sıkıntıları karşısında acımaya, şefkat göstermeye, iyilik ve lütufta bulunmaya sevk eden duygulardır.⁵⁰³

Kanaatimizce hadiste geçen kendi su ihtiyacını karşılayan bu kadın susuzluğunu giderme imkânına sahip olamayan bu hayvanın ihtiyacını merhameti olmasa karşılamaz yoluna devam eder ve o hayvanda orada susuzluktan ölebilirdi. *وانما یرحم* “Merhametli olana Allah merhamet eder”,⁵⁰⁴ hadisi mucibince o kötü yoldaki kadın merhametinden dolayı Allah’ın merhametine mazhar olmuştur. Kötü yola düşen insanlarda hiç merhamet, şefkat olmaz diyenlerin tezleri böylelikle çürümüş olmaktadır. Onlarda insandır ve bu kötü işleri seve seve yapıyor değillerdir. Kim bilir hangi sebeplerden dolayı kötü duruma düşmüşlerdir. Müslüman’ın görevi bu duruma düşmüş kimseleri dışlamak değil merhamet etmek, onları topluma kazandırmak olmalıdır. Çünkü “İnsanlara merhamet etmeyenlere Allah da merhamet etmez,”⁵⁰⁵ merhamet etmeyene de merhamet edilmez.⁵⁰⁶

Müminlerin birbirini sevmek, birbirine acımak konusunda Hz. Peygamber, organlarından biri hastalandığında diğerlerinin de bu yüzden elem çekip uykusuz kaldığı vücuda benzetmiştir.⁵⁰⁷ Bizlerin her konuda merhamet, dayanışma, sevgi dairesi içinde münasebetlerimizi geliştirmemizi, problemlerimizi paylaşmamızı öğütleyen, emreden Hz. Peygamber’dir.⁵⁰⁸

⁵⁰⁰ Ebû Dâvûd, Tahâret 14; İbn Mâce, Tahâret 21.

⁵⁰¹ Müslim, Birr 43.

⁵⁰² Mehmet Sofuoğlu, age, 111.

⁵⁰³ Mustafa Çağrı, *Merhamet*, DİA, Ankara, 2004, XXIX, 184.

⁵⁰⁴ Müslim, Cenâiz 6.

⁵⁰⁵ Buhârî, Tevhid 2, Edeb 18; Müslim, Fezâil 66.

⁵⁰⁶ Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65.

⁵⁰⁷ Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66.

⁵⁰⁸ Buhârî, İman 7, Mezalim 3, Edeb 57; Müslim, Zikir 38, Birr 32,58; Tirmizî, Birr 18.

Hayvanlara merhamet etmek bir Müslüman'ın Müslüman olma gereğidir. Hz. Peygamber kuş yavrularını alan, analarından ayıran ashâbı uyarmış⁵⁰⁹ zor durumdaki bir hayvanı kurtaran kimsenin mağfiret edileceği müjdesini vermiştir.⁵¹⁰ Bir hayvanı ölüme terk edenin cehennemde azap gördüğünü bildirmiş,⁵¹¹ yüzüne damga vurulmuş merkepten dolayı sinirlenmiştir.⁵¹² Devesini döven, bağırان, çağırان kimseleri uyarmış,⁵¹³ atış talimi yaparken canlı hayvanı hedef tahtası yapanları lânetlemiştir.⁵¹⁴ Hayvan sahiplerine hayvanların otu bol olan yerlerden geçerken otlardan istifade etmelerini ve çorak yerden geçerken bir an takatlerinin kesilmeden gidilecek yere varmalarını tembihlemiştir.⁵¹⁵ Aç bırakılan ve çok çalıştırılan devenin sahibini uyarmıştır.⁵¹⁶ Hayvanlara merhamet etmek ile ilgili yüzlerce örneğinden bir kaçını verdiğimiz bu türden hadisler İslâmiyet'in bir merhamet dini olduğunu gösteren en güzel belgelerdir.

Sonuç olarak; Allah'ın yarattığı hayvanata sevgi göstermek, ihtiyaçlarını gidermek, merhametli olmak merhamete nail olmak demektir. Çünkü hiçbir şeyi boşuna yaratmamış olan Hak Teâlâ hayvanları da bizim ihtiyaçlarımızı karşılamamız, onlardan faydalanmamız için yaratmıştır. Bu durumu iyi değerlendiren kimse hem dünya da hem de ukbâ da mutluluğa erişecektir.

3.3 Yiyecekler

Bu bölümde “Yahûdî'lere iç yağı yemek haramdı, Benî İsrâîl'in yiyeceklerinden Keme ve Benî İsrâîl olmayaydı et kokmazdı” başlıkları altında üç hadis değerlendirilecektir.

---

⁵⁰⁹ Ebû Dâvûd, Cihad 112, Adap 164.

⁵¹⁰ Buhârî, Mezâlim 23, Enbiyâ 54; Müslim, Selam 153,155; Ahmed b. Hanbel, II, 375.

⁵¹¹ Buhârî, Bed'ül Halk 165, Enbiyâ 54; Müslim, Kusuf 9, Tevbe 25, Selam 151, 152, Birr 133, 135; Ahmed b. Hanbel II, 159, 261, 317.

⁵¹² Müslim, Libâs 107; Ebû Dâvûd, Libâs 52.

⁵¹³ Buhârî, Hac 94; Müslim, Hac 268.

⁵¹⁴ Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58, 59.

⁵¹⁵ Müslim, İmâre 178.

⁵¹⁶ Ebû Dâvûd, Cihad 44.

3.3.1 Yahûdi'lere İç Yağı Yemek Haramdı

Helâlin zıddı, mübaşeretini doğru olmayan,⁵¹⁷ din kurallarına aykırı olan, yapılması dinen yasaklanmış olan haram⁵¹⁸ konusunda Yahûdi'lerin kurnazlık yapıp kendilerince helâl yol olarak telakki ettikleri davranışlarını zem eden bir Buhârî hadisi şöyledir;

İbn Abbas (ö. 68/687–88) dedi ki: Ömer (ö. 23/644) i şöyle derken dinledim;

قَاتَلَ اللَّهُ فُلَانًا، أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ، حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا، فَبَاعُوهَا

*“Allah filanı kahretsin. O Peygamber (as) ın Yahûdi'lere lânet ettiğini bilmiyor mu? Onlara iç yağları haram edildi. Kendileri ise o yağları eritip sattılar.”*⁵¹⁹

Buhârî de başka tariklerle gelen hadislerde “murdar hayvanların iç yağlarının” kendilerine yasak edilmiş olmasına rağmen eritip sattıkları ilavesi mevcuttur.⁵²⁰

Sahâbe-i Kiram Hz. Peygamber'e “ölmüş hayvanların iç yağı ile gemiler cilalanır, deriler yağlanır, onlarla insanlar kandilleri yakar, mum yapar, ışıklanır, ne buyurursunuz?” diye sorunca “Hayır! Murdar yağı alıp satmayın, bu alış veriş haramdır” buyurdular. Akabinde Hz. Peygamber “Allah Yahûdi'leri kahretsin! Allah kendilerine murdar hayvanın yağlarını haram kılmasına rağmen yağları eritip sattılar ve bedellerini yediler” buyurdular. İslâm dini esasen pis olan şeylerin yenilmesini ve kullanılmasını haram kılmış olduğu gibi, alış verişini de haram kılmıştır. Domuzun ve ölmüş hayvan iç yağlarının haramlığı hep bu pislikten dolayıdır.⁵²¹

Hadiste geçen “yağlarının haram kılınması”, yağlarını yemenin haram olduğu anlamındadır. Eğer satılması haram kılınmış olsaydı, eritmeleri bir hile olamazdı. Hz. Ömer (ö. 23/644) her ikisini yemek de haram olduğu için, Müslüman'ların şarap satmasını, Yahûdi'lerin iç yağını eritip satmasına benzetmiştir. Fakat yenilmesi haram olan her şeyin, satılması haram değildir. Nitekim ehl-i merkep ve yırtıcı kuşlar ile ilgili hüküm de aynıdır. İlk başta akla gelen anlama göre, söz konusu şeylerin yenilmesi, necis oldukları için yasaklanmıştır. İbn Battal'da (ö. 449/1057) Taberî'den (ö. 310/923) bu görüşü nakletmiş ve kendisi de bunu kabul etmiştir. Oysa bu hüküm açık değildir. Aksine yenilmesi haram olan her şeyin satılması da

⁵¹⁷ Vankulu, “Babul Mim, Faslu Ha”, II, 2026.

⁵¹⁸ TDK, I, 944.

⁵¹⁹ Buhârî, Enbiyâ 50, Büyü' 112, Kur'ân tefsiri 6; Müslim, Mûsâkat 72.

⁵²⁰ Buhârî, Büyü 103.

⁵²¹ Mehmet Sofuoğlu, age, V, 100.

haramdır. Merkep, yırtıcı kuş gibi yenilmesi haram olan şeyler, ancak kesildikten sonra yemeye güç yetirilebilen şeylerdir. Oysa bunları kesince murdar olurlar. Çünkü onları kesme hükmü yoktur. Murdar olunca, necis olurlar. Bu sebeple satılması da caiz olmaz. Dolayısıyla yapılan kıyasta, asılda var olduğu söylenen hüküm bulunmamaktadır. Bazı âlimler karşı çıkmış olsa da, âlimlerin çoğunluğunun görüşü böyledir. Hadiste, Allah'ın emirlerine isyan eden kimseye lânet okunmuştur. Fakat Hz. Ömer'in, (ö. 23/644) "Allah (Semüra'ya) lânet etsin" sözünü ilk akla gelen anlama göre yani lânet şeklinde anlamamak, arapların, bir kimseyi bir şeyden sakındırırken sözü güçlendirmek amacıyla söylendiğini kabul etmek de muhtemeldir. Necis ve haram kılınmış her şeyin satımı, her ne kadar bunlarda bir takım yararlar bulunsa bile, tıpkı çalıntı malda olduğu gibi, yasaktır. Kûfeli âlimler bunu caiz görmüştür. Bazı Mâliki âlimleri bunun, müşterinin ihtiyacı bulunduğu için, satıcı için değil de, sadece müşteri için caiz olduğu görüşündedir.⁵²²

Sonuç olarak; Hak Teâlâ'yı aldattığını sanan herkes er geç aldandığının farkına varacaktır. O'nun bizler için yasakladığı veya helal kıldığı her şey de bir hikmet olduğu unutulmamalı, Yahûdi'lerin hileleri gibi hileli yollara başvurup akabinde kaybedenlerden olmamalıdır.

3.3.2 Benî İsrâîl'in Yiyeceklerinden "Keme"

Sahîhayn'de dikkatimizi çeken bir diğer hadiste İsrâîl oğulları'na verilen nimetlerden göze şifalı olan Keme'den veya diğer adıyla domalan mantarından bahsedilmiştir.⁵²³

Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (ö. 51/671) rivayet ettiğine göre Rasûlullah:

«الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنْ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ»

"Mantar, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın İsrâîl oğulları üzerine indirmiş olduğu "men" türünden (kudret helvası nevi'nden) bir rızıktır. Onun suyu da göz için bir şifadır." buyurmuştur.⁵²⁴

İsrâîl oğulları'nın Mısır'da Firavunun zulmünden kurtarıldıktan sonra Sînâ çölünde su, bulut, kudret helvası ve bıldırcın eti gibi nimetlere kavuşmuşlardı.⁵²⁵ Ayrıca bu

⁵²² İbn Hacer, age, V, 97, 98.

⁵²³ TDK, II, 1266.

⁵²⁴ Müslim, Eşrib 159.

⁵²⁵ A'râf, 7/160.

hadisten keme yiyeceğinin de onlara verilmiş kolay bir yiyecek, ayrı bir şifa olduğunu anlıyoruz. “El-Kem’e (الْكَمَاءُ) bir bitkidir. Buna “Şahmul-ard” da denilir. İlbaharda toprak altında bulunur. Yuvarlak, sapı ve dalı olmayan bir köktür, rengi de toprak rengine meyleder, dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebattır. Rengi kırmızımsıdır, beyaza meyildir. Bahar mevsiminde biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir. Suyu en iyi göz ilacıdır ve yer elması ondan bir nevidir.”⁵²⁶

Kem’e (الْكَمَاءُ) kem (كما) kelimesinin çoğuludur. Kem (كم) ise baharda toprağın altında olan tatsız bir tür mantarın adıdır. Genellikle toprağın rengine olur.⁵²⁷ Kem’e kızılıntrak beyaz mantar, kudret helvası türünden bir yiyecektir.⁵²⁸ Yer mantarı (الْكَمَاءُ) yaprağı ve gövdesi olmayan bir bitkidir. Yerde ekilmeksizin bulunur. Ona bu adın (الْكَمَاءُ) verilmiş sebebinin, gizlenip ve saklanması olduğu söylenmiştir. Mesela, şahitliği gizleyip saklamayan kimse hakkında: “Keme’e-ş-şehadete” (كما الشها دة) denilir.⁵²⁹

Bu tariflere göre keme, Aydın ili etrafında halk dilinde domalan veya doluman tabir edilen bir mantar çeşidi olacaktır. Bu bitki ilkbaharda sürülmemiş çimenliklerde yer altından patates büyüklüğünde çıkartılır. Toprak üstündeki hafif bir kabartıdan veya toprağı bir değnekle vurulmak sûretiyle çıkan vuruş sesinden bulunduğu yer fark edilir. Yer hafifçe kazılarak çıkartılır. El-Menn (الْمَنَّ) ise Kur’ân ayetlerinde İsrâîl oğulları’na ihsan edildiği haber verilen bir yiyecek maddesidir.⁵³⁰ Bu, İsrâîl oğulları Tih sahrasında dolaştıkları zamanlarda Allah tarafından kendilerine kolayca elde edebilecekleri tarzda ihsan olunan iki nimetten birisidir.⁵³¹ Yahûdi’likte meleklerin “menn” (الْمَنَّ) kudret helvası isimli yiyeceklerinin olduğuna da inanılmaktadır.⁵³²

Menn (الْمَنَّ) ile neyin kastedildiği hususunda üç görüş vardır: “Birinci görüşe göre maksat bunun İsrâîl oğulları’na indirilen “menn” (الْمَنَّ) türünden olduğudur. Bu ise ağacın üzerine düşen bir tür çisinti olup, yapraklardan toplanıp tatlı olarak yenilir. “Et-Terencebin” denilen çisinti de bu türdür. Hadis sanki “menn”i (الْمَنَّ) yer

⁵²⁶ Mehmet Sofuoğlu, age, VI, 282.

⁵²⁷ İbn Hacer, age, IX, 139.

⁵²⁸ İbn Hacer, age, VIII, 518.

⁵²⁹ İbn Hacer, age, XI, 444.

⁵³⁰ Bakara, 2/57; A’râf, 7/260; Tâhâ, 20/80.

⁵³¹ Mehmet Sofuoğlu, age, 282.

⁵³² Ali Erbaş, *Melek*, DİA, Ankara, 2004, XXIX, 38.

mantarına benzetmiş gibidir. Buna sebep ise her ikisinin de her hangi çalışma olmaksızın kendiliklerinden var olma özellikleridir.⁵³³

Bazı hadis şârihleri menn'i (الْمَنَّ) in'am mânasına hamletmişlerdir ki bu halde hadisin mânası: "Domalan mantarı, Allah'ın külfetsiz verdiği nimetlerdendir" demek olur. Suyu sıkılıp göze sıkıldığında hakikaten şifa olduğu eski Müslüman tabiplerce tecrübe edilmiştir. Nevevî (ö. 676/1277) bu hususta şöyle der: "Ben ve benden başkaları bizim zamanımızda kör olan ve gözü hakikaten gitmiş olan kimseyi gördük. Onun gözüne sırf domalan mantarının suyu sürüldü de o zat şifa buldu ve gözü görmeye başladı. Bu zat, hadis rivayetinde adl ve emin bir üstad olan Kemal b. Abdillah ed-Dımeşkî (ö.876/1471) dir. Onun bu domalan mantarının suyunu kullanması hadise olan itikadından ve onunla teberrük ettiğindendir."⁵³⁴

Hakikaten günümüzde de bu mantarın değerini bilenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Memleketimizde ilkbahar aylarında değerini bilen halkın ve tüccarların hatta bilhassa Arap tüccarların yüksek fiyatla köylülere bu mantarı alıp daha yüksek fiyatla lüks otellere ve lokantalara sattıklarını, yurt dışına gönderdiklerine dair medyada geçen birçok haberlere rastlanılmaktadır.⁵³⁵

Sonuç olarak; yeryüzünde kullar için yaratılmış o kadar çok şifalı nebâtât var ki insanoğlu bunların belki de birçoğunun farkına bile varamamaktadır. Zamanında İsrâîl oğulları için verilmiş olan bu yiyeceğin Hz. Peygamber'in hadislerinden öğrenilerek birçok hastalığa şifa olduğu muhakkaktır. Hatta bu konuda "Tıbbu'n Nebevî" gibi eserler yazılıp insanlığın hizmetine sunulmuştur.⁵³⁶

3.3.3 Benî İsrâîl Olmayadı Et Kokmazdı

Sahîhayn'de etin kokması ve kadınların kocalarına ihaneti meselesi ile ilgili iki konuyu içeren bir hadis şöyledir;

Ebû Hureyre'den (ö. 58/678) rivayetle Hz. Peygamber;

«لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْذَرْ اللَّحْمُ، وَلَوْلَا حَوَاءُ لَمْ تَخْذَنْ أَنْتَى زَوْجَهَا»

⁵³³ İbn Hacer, age, 444.

⁵³⁴ Mehmet Sofuoğlu, age, 282.

⁵³⁵ <http://www.haberler.com/kudret-helvasi-mantar-gecim-kaynagi-oldu-4530344-haberi.04.05.2017>.

⁵³⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, Tıbbu'n Nebevî, çev: Abdülvehhab Öztürk, Kahraman yayınları, İstanbul, 2013.

“Eğer İsrâîl oğulları olmayaydı et kokmazdı, Havva (anamız) olmayaydı kadın cinsi, zevcine hıyanet edip aldatmazdı” buyurmuştur.”⁵³⁷

Hak Teâlâ İsrâîl oğulları’na Men ve Selvâ (المنّ و السلوى)⁵³⁸ indirdiği zaman kendileri bu iki yiyeceği biriktirmekten nehy olmuşlardı. Fakat bu haris ve doymaz kavim, bu yiyecekleri biriktirip sakladılar. Bu yüzden yiyecekler bozuldu, çürüdü. Bu sûretle İsrâîl oğulları doymazlığı, umumi istifadeden men ederek biriktirip saklamayı beşeriyette kötü bir sünnet kılmış oldular. Hadis’te bu harislik ve yiyecekleri umumi istifadeden saklayarak biriktirmek yerilmektedir.⁵³⁹

“Şayet İsrâîl oğulları olmasaydı et kokmazdı” dendiğine göre asıl sebebi şu olsa gerektir: “İsrâîl oğulları “Selva” (السلوى) yani “bıldırcın” etlerini sakladılar. Hâlbuki bu saklama işi daha önce kendilerine yasaklanmıştı. Bundan dolayı bu şekilde cezalandırıldılar,” diye Kurtûbî (ö. 656/1258) nakletmiş, başkaları da bunu Katâde’den (ö. 117/735) diye rivayet etmiştir. Kimi ilim adamının da dediğine göre bunun anlamı şudur: “Eğer İsrâîl oğulları kokana kadar eti saklama işini başlatmamış olsaydı, et saklama cihetine gidilmez ve dolayısıyla da et kokmazdı.”⁵⁴⁰

Müfessirler, “selvâ” (السلوى) nın Allah tarafından İsrâîl oğulları’na yetecek kadar yemeleri için gönderilen bıldırcın, bıldırcın kuşuna benzer bir kuş veya bıldırcından daha büyük güvercin gibi besili bir kuş olduğu şeklinde farklı rivayetler nakletmişlerdir.⁵⁴¹

Arapça’da selvâ (السلوى), İbrânîcede şelâv denilen bıldırcın kuşu Tevrât’ta; “İsrâîl oğulları’nın bütün cemaati, çölde Mûsâ’ya ve Harun’a karşı söylendiler; “keşke Mısır diyarında, et kazanları başında oturduğumuz zaman, doyuncaya kadar ekmek yerken, Rabbin eliyle ölseydik. Çünkü bütün cemaati açlıktan öldürmek için bu çöle çıkardınız.” Rab Mûsâ’ya söyleyip dedi; “onlara söyle, akşamüstü et yiyeceksiniz.” Akşamleyin bıldırcınlar çıkıp ordugâhı kapladılar. Ve sabahleyin ordugâhın etrafına çiğ düşmüştü. Mûsâ onlara: “Bu Rabbin yemek için size verdiği ekmektir. Her biriniz yiyeceğine göre onları devşirsin. Sabaha kadar kimse onlardan geriye bırakmasın” dedi. Fakat Mûsâ’yı dinlemediler ve ondan sabaha kadar bıraktılar ve etlerde kurtlanıp koktu” şeklinde geçmektedir. Bıldırcın eti onlara günü gününe

⁵³⁷ Buhârî, Enbiyâ 60.

⁵³⁸ Bakara, 2/57; A’râf, 7/16; Tâhâ, 20/80.

⁵³⁹ Mehmet Sofuoğlu, age, IV, 401; Nevevî, age, VI, 633.

⁵⁴⁰ İbn Hacer, age, VII, 14, 15.

⁵⁴¹ Ömer Faruk Harman, *Men ve Selva*, DİA, Ankara, 2004, XXIX, 108.

verilmesine rağmen, bu hasis millet, bu yasağa uymadılar. Etleri saklamağa başladılar ve kokuttular.⁵⁴²

Hadiste geçen ikinci konu olan “kadın kocasına ihanet etmezdi” cümlesinin aslında başka bir mânâ içermektedir; “burada sözü geçen hainlikten maksat, fuşşiyat işlemek değildir asla! Ancak Havva’nın ağaçtan yemek hususunda arzusu isteğinde hareket etmek isteyip, bunu da Âdem’e güzel göstermesi ona bir hıyanet olarak sayılmıştır.”⁵⁴³ Bu durumun ilk defa erkeği teşvik edip kandırarak ilahi emre muhalefet ettirme çağırını açan Havva anamız olduğu ve bu çağırın bütün nesillerde değişmez bir sünnet halinde devam ettiği ifade edilmiş oluyor.⁵⁴⁴

Kâdî İyâz (ö. 544/1149) hadisteki “Havva olmayaydı hiçbir kadın kocasına ihanet etmezdi” bölümünü şu şekilde yorumlamıştır; “Havva Hz. Âdem’in kızlarının anneleridir. Bu sebeple kızlar da annelerine benzemiş ve İblis ile birlikte ağaçtan yemek kıssasında meydana gelen olaylar sebebiyle o damarı kızları vasıtasıyla günümüz kadınlarına kadar devam etmiştir.”⁵⁴⁵

Sonuç olarak; yine İsrâîl oğulları’nın yasağı çiğnemeleri ile peygamberlerini hatta Allah’ı aldatacaklarını sanmaları gibi akılsızca bir hareketlerini anlatan bu hadis ile aldatanların aslında kendilerini aldattığı mesajı verilmektedir. Yoksa bu hadisten İsrâîl oğulları yüzünden etin fiziki yapısı değiştiği, kokmayan etin kokmaya başladığı manası çıkmamaktadır. Kadınlardan kocasını aldatan veya kadınları kötü yola tevessül ettirenler ise aslında kendilerine hem bu dünyada hem de ahirette zarar verdiklerini unutmamalıdırlar.

3.4 Mesh

Mesh (المسح); Allah’ın bazı insanların şeklini veya ahlâkını çirkin hale dönüştürmesini ifade eden bir Kur’ân terimidir. Sözlükte “bir şeyin şeklini çirkinleştirmek, bir yiyeceğin tadını bozmak” gibi anlamlara gelir. Erken dönem müfessirleri meshe yalnız “taşa ve hayvana çevirme” anlamı verirken Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) kelimeyi “insanın yaratılış ve ahlâkını çirkinleştirmek ve onu bir şekilden diğerine dönüştürmek” olarak tanımlamıştır.

⁵⁴² Age, 108; Necati Kara, age, 378, 379.

⁵⁴³ İbn Hacer, age, 15.

⁵⁴⁴ Mehmet Sofuoğlu, age, 401.

⁵⁴⁵ Nevevî, age, 632.

Mesh kelimesi hadis şârihleri tarafından mecâzi mânaya da hamledilerek Kur'ân'ın kalplerden silinmesi, insandan güven ve huşû duygusunun alınması şeklinde de yorumlanmıştır.⁵⁴⁶

3.4.1 Benî İsrâîl'in Kötü sûretlere Dönüştürülmeleri

Mesh olunan Benî İsrâîl zahiren mi yoksa mânen mi dönüştürülmüştür? Mesh olunan Benî İsrâîl'in soyu dönüştürüldüğü şekilde mi devam etmiştir yoksa insan sûretinde mi devam etmiştir? Kur'ân'daki ayetlerde Benî İsrâîl'in dönüştürüldükleri hayvanlara ilaveten Sahîhayn'da başka hayvan isimleri de geçmekte midir? Mesh olunma işi sadece Benî İsrâîl'e mi münhasırdır yoksa ümmeti Muhammed'de mesh olur mu? Gibi soruların yanıtlarını Sahîhayn'de geçen Benî İsrâîl'in fareye, kelere, maymun ve domuza mesh edilmeleri ilgili hadislerin değerlendirilmesinde bulmaya çalıştık.

3.4.1.1 Fareye Dönüştürülmeleri

Sahîhayn'de konumuzla ilgili değerlendirilecek üç hadisten ilki mevkuf bir hadistir:

Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber:

«فُفِدَتْ أُمَّةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا يُدْرَى مَا فَعَلَتْ، وَإِنِّي لَا أَرَاهَا إِلَّا الْفَارَ، إِذَا وُضِعَ لَهَا الْبَانُ الْإِبِلِ لَمْ تَشْرَبْ، وَإِذَا وُضِعَ لَهَا الْبَانُ الشَّاءِ شَرِبَتْ» فَحَدَّثْتُ كَعْبًا فَقَالَ: أَنْتَ سَمِعْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ لِي مِرَارًا، قُلْتُ: أَفَأَقْرَأُ التَّوْرَةَ؟

“İsrâîl oğulları'ndan bir kavim (beşer tarihinden silinip) yok oldu. O kavmin ne (kötülük) işlediği bilinmez. Ben Allah'ın onları fareye dönüştürdüğünü sanıyorum. Çünkü fare, kendisi için bir yere deve sütü konulduğunda onu içmez de, koyun sütü konulduğunda onu içer” buyurdu.

Ebû Hureyre:

“Ben bu hadisi Ka'b b. Ahbâr'a bildirdim. O da bana:

—Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? Diye sordu. Ben de:

—Evet, işittim, dedim. Sonra Ka'b tekrar tekrar bana:

⁵⁴⁶ Mehmet Erdoğan, *Mesh*, DİA, Ankara, 2004, XXIX, 303.

—*Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? Diye sordu. Ben de: Nihayet (onu reddederek):*

—*Ben sana Tevrât mı okuyorum? Ben sana ancak Allah Resulü'nden işittiğimi söylüyorum” dedim.*⁵⁴⁷

Müslim de geçen ve yine Ebû Hureyre'nin (ö. 58/678) rivayet ettiği diğer bir rivayette:

“*Fare* الْفَارَةُ مَسْخٌ، وَآيَةُ ذَلِكَ أَنَّهُ يُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهَا لَبْنُ الْعَنَمِ فَتَشْرَبُهُ، وَيُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهَا لَبْنُ الْإِبِلِ فَلَا تَدْوُقُهُ *tahvil olunmuş bir mahlûktur. Bunun alameti şudur ki, onun önüne koyun sütü konulursa, hemen içer, önüne deve sütü konulursa asla tatmaz*” buyrulmaktadır.⁵⁴⁸

3.4.1.2 Kelere Dönüştürülmeleri

İsrâil oğulları'nın başka bir sûrete tahvili ile ilgili olan ikinci hadis ise kelere mesh edilmeleri ile ilgilidir:

Arazilerinde çokça keler olmasından dolayı avlayıp yediklerini ve bu yüzden de üç defa keler eti yeme hakkında fetva soran bedeviye Hz. Peygamber:

«يَا أَعْرَابِي، إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ - أَوْ غَضِبَ - عَلَى سِبْطٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَمَسَخَهُمْ دَوَابَّ، يَدْبُونَ فِي الْأَرْضِ، فَلَا أَدْرِي، لَعَلَّ هَذَا مِنْهَا، فَلَسْتُ أَكُلُّهَا، وَلَا أَنْهَى عَنْهَا»

“*Ey bedevi Allah İsrâil oğulları'nın bir kolunu lânetledi yahut gazap etti de onları yeryüzünde debelenen bir takım hayvanlar haline çeviri verdi. Binaenaleyh bilemiyorum belki de bu keler o mesh olunanlarda olabilir. Bu sebeple ben onu ne yerim ne de onu yemeyi yasaklarım*” buyurdu.⁵⁴⁹

Hz. Peygamber'in keler etini yemediği ve onu yemeyi haram da etmediğine dair başka hadislerde mevcuttur;

«*Ben onun yeyicisi ve haram kalcısı değilim.*»⁵⁵⁰

«*keler eti haram mıdır ya Rasûlallah? Diye sorulunca; “kavmimin arazisinde bulunmaz, kendimi ondan tiksiniyor hissederim”*»⁵⁵¹

⁵⁴⁷ Buhârî, Bed'ül-halk 15; Müslim, Zühd 61.

⁵⁴⁸ Müslim, Zühd 62.

⁵⁴⁹ Müslim, Sayd vez-Zebâih 51.

⁵⁵⁰ Müslim, Sayd vez-Zebâih 39.

«كُلُوا»⁵⁵² «هَذَا لَحْمٌ لَمْ أَكُلْهُ قَطُّ» ، وَقَالَ لَهُمْ: «كُلُوا»⁵⁵²
«بِلَمَمٍ بَلْكَى أَمْشَ أَلْمَشَ أَلْمَشَ أَلْمَشَ» «بِئْسَ مَا كُنْتُمْ تَفْعَلُونَ»⁵⁵³
«بِلَمَمٍ بَلْكَى أَمْشَ أَلْمَشَ أَلْمَشَ» «بِلَمَمٍ بَلْكَى أَمْشَ أَلْمَشَ»⁵⁵³
«بِلَمَمٍ بَلْكَى أَمْشَ أَلْمَشَ أَلْمَشَ»⁵⁵³

3.4.1.3 Maymun ve Domuza Dönüştürülmeleri

Konumuz ile ilgili üçüncü hadis ise İbn Mesud'dan (ö. 32/653) rivayet edilen merfû hadistir:

Hiz. Peygamber'in yanında domuz ve maymunlar Allah'ın mesh ettiği insan nesillerinden olup olmadığı zikredilince:

«إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لِمَسْخٍ نَسْلًا وَلَا عَقَبًا، وَقَدْ كَانَتْ الْقِرْدَةُ وَالْخَنَازِيرُ قَبْلَ ذَلِكَ»

“Şüphesiz ki Allah sûreti tahvil edilen için bir nesil ve çocuk yapmamıştır. Maymunlar ve domuzlar (İsrâîl oğulları'nın) kötü sûrete tahvil edilmelerinden önce de mevcutturlar” buyurdu.⁵⁵⁴

Bu üçüncü mesh ile ilgili İbn Mes'ûd hadisi ile Ebû Hureyre'den rivayet edilen diğer ilk iki hadis⁵⁵⁵ arasında mesh olunan hayvanların soylarının devam edip etmediği konusunda tenakuz olduğunu görmekteyiz. İlk iki hadiste Hiz. Peygamber'in

«لَعَلَّ هَذَا مِنْهَا» ve «إِنِّي لَأُرَاهَا إِلَّا الْفَارَ»⁵⁵⁶
“Allah'ın onları fareye dönüştürdüğünü sanıyorum” ve “belki de mesh olunan millettendir” cümlelerini kullanarak emin olmadığı ve ictihadda bulunduğu kendisine bu konuda bir vahiy gelmediği anlaşılmaktadır.⁵⁵⁶

“Resulullah yaşayan farelerin, mesh'e uğramış farelerin soyundan geldiğini kesin olarak bilmiyordu, sadece böyle bir tahminde bulunmuştu. Ancak daha sonra bunların mesh'e uğramış farelerin soyundan olmadığını bildirdi. İbn Kuteybe (ö.276/889) bu konu hakkında şunları söylemiştir: “Eğer hadis sahih değilse benim görüşüm şudur: “Maymunlar ve domuzlar mesh'e uğramış bir şekilde türemişler ve soylarını devam ettirmişlerdir.” Ancak bu hadis sahih'tir.⁵⁵⁷

⁵⁵¹ Müslim, Sayd vez-Zebâih 43, 44.

⁵⁵² Müslim, Sayd vez-Zebâih 47.

⁵⁵³ Müslim, Sayd vez-Zebâih 48.

⁵⁵⁴ Müslim, Kader 32.

⁵⁵⁵ Buhârî, Bed'ül-halk 15; Müslim, Zühd 61; Müslim, Sayd vez-Zebâih, 51.

⁵⁵⁶ Mehmet Sofuoğlu, age, VIII, 548.

⁵⁵⁷ İbn Hacer, age, VI, 642.

Ayrıca birinci hadisi⁵⁵⁸ rivayet eden Ebû Hureyre'nin ve kendisine "sen bunu Hz. Peygamber'den işittin mi?" diye soran Ka'b b. Ahbar'ın (ö. 32/652–53) Abdullah b. Mes'ûd'dan (ö. 32/653) nakledilen üçüncü rivayetten⁵⁵⁹ habersiz oldukları anlaşılıyor.⁵⁶⁰

İsrâîl oğulları fareye tahvil olmuştur diyenlere delili şu olaydır; "fare deve sütü içmez koyun sütü içer. Çünkü devenin eti sütü İsrâîl oğulları'na Allah tarafından haram kılınmıştı. İsrâîl oğulları katiyen deve sütü içmezlerdi. Farenin de içmemesi onları bir yerde toplayan nokta oluyor. İşte bundan dolayı Resulullah bir ihtimal olarak *وَإِنِّي لَأَرَاهَا إِلَّا الْفَارَ* "sanmam ki onlar fareden başka bir hayvana tahvil edilsinler!" demiştir.⁵⁶¹

İkinci hadiste⁵⁶² geçen keler için hadis şârihleri; "keler'in, hiç su içmemesi, yedi yüzyıl kadar yaşaması, kırk günde bir damla idrar çıkarması gibi garip özelliklerini bildirirler. Keler, çekirge gibi medeni muhitlerde yenilmesi mekruh addedilen hayvanları, Arap yarımadasında yenilip içildiği bir devirde peygamberin başkalarını nehyetmediği halde bizzat yemekten çekinmesi, ümmeti için de ince bir sakındırmayı ifade eder."⁵⁶³

Keler hakkında geçen hadislerdeki mesh edilme konusunda:

"Belki Hz. Peygamber'in; *لَا أُدْرِي لَعَلَّهُ مِنَ الْقُرُونِ الَّتِي مُسِخَتْ* "bilmem belki o mesh olunmuş yani hayvana tebdil edilmiş eski nesillerdendir" sözü Allah tarafından mesh edilenlerin üç günden fazla yaşayamayacağı hususu bildirilmeden önce idi. Demirî'nin (ö. 808/1405) "hayâtul hayavan" adlı kitabında âlimlerin bu hususta çeşitli nazariyelerinin mevcut olduğu haberi verildikten sonra İbn Abbas'tan şu naklediliyor. İbn Abbas (ö. 68/687–88); "mesh edilen üç günden fazla yaşamaz, yemez ve içmez" demiştir. Bu İbn Abbas'ın kendi aklından söyleyebileceği bir husus olamaz. Çünkü bu tür bilgileri akıl idrak edemez. Binaenaleyh bu haber hükmen merfû hadis kabilinden olur. Bu gibi haberlerin müteşâbih olduğunu kabul edip

⁵⁵⁸ Buhârî, Bed'ül-halk 15; Müslim, Zühd 61.

⁵⁵⁹ Müslim, Kader 32.

⁵⁶⁰ İbn Hacer, age, 642.

⁵⁶¹ Mehmet Sofuoğlu, age, VIII, 548.

⁵⁶² Müslim, Sayd vez-Zebâih, 51.

⁵⁶³ Mehmet Sofuoğlu, age, VI, 16.

haklarında akli izahlara gitmemek ve tevakkuf eylemenin en salim yol olduğunda da hiç şüphe yoktur.⁵⁶⁴

Üçüncü hadisimizle⁵⁶⁵ ilgili Benî İsrâîl'in maymunlara ve domuzlara tahvil edilmeleri konusunda Kur'ân'ı Kerim'de ayetler mevcuttur;

“içinizden cumartesi günü azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine: Aşağılık maymunlar olun! Dediklerimizi elbette bilmektesiniz.”⁵⁶⁶ “De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah'ın lânetlediği ve gazap ettiği, bir kısmını maymunlara ve domuzlara çevirdiği, tâğuta tapan kimselerdir. İşte bunlar, yeri daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.”⁵⁶⁷ “Onlar kendilerine yapılan uyarıları unuttunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık. Kibirleşip de kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara: Aşağılık maymunlar olun! Dedik.”⁵⁶⁸

Bu ayetler ilahi emirleri dinlemeyen Yahûdi'lerin, Hz. İsa'ya inanmayan Hristiyan'ların uğradıkları mânevî ve siyasi zillet ve esarete işarettir. Hadislerde onların maymunlar ve domuzlar gibi hor hakir oldukları yoksa vücutlarının domuza ve maymuna dönmediği, çünkü böyle ilahi bir tahville sûretleri tebdil olanların zürriyet ve nesillerinin kesildiği anlaşılır. Bugünkü maymun ve domuzların böyle bir ceza ile mesh edilenlerden olmadığı, zira maymun ve domuzların İsrâîl oğulları'ndan öncede mevcut buldukları haber verilmiş oluyor. Bu sûretle yanlış ve hurafeye kaçan düşünceler derhal ret ve iptal edilmiştir.⁵⁶⁹ Âlimlerden Mücahit (ö. 103/721) ve onun izinden gidenler de Benî İsrâîl'in mânevî mesh olunduklarını kabul ederler.⁵⁷⁰

Ama Müslüman âlimlerin çoğu hayvana dönüştürme işinin fizikî olarak gerçekleştirildiği görüşünde olup ayetlerin zahiri mânasına dikkate almış, bu açık anlamlı nasların mecâzî mânaya hamledilemeyeceğini ileri sürmüştür.⁵⁷¹ Zeccâc (ö. 311/923) ile İbnül Arabî (ö. 638/1240), bugün mevcut olan maymunların; tahvil

---

⁵⁶⁴ Age, 162.

⁵⁶⁵ Müslim, Kader 32.

⁵⁶⁶ Bakara, 2/65.

⁵⁶⁷ Mâide, 5/60.

⁵⁶⁸ Â'raf, 7/165, 166.

⁵⁶⁹ Mehmet Sofuoğlu, age, 141, 142.

⁵⁷⁰ Hamdi Yazır, age, 317.

⁵⁷¹ Mehmet Erdoğan, *Mesh*, age, XXIX, 303; Yazır, age, I, 317.

edilen ümmetin neslinden olduklarını iddia etmişlerdir. Cumhur ise Ebû Saîd (ö. 74/693–94) rivayeti ile amel ederek inkırazını kabul ve iki rivayeti şöyle tevcih etti: Resulullah ibtida tahvil olunan ümmetleri aynen devam eder sanarak farenin memsuh ümmetin aynen nesli olduğunu haber vermiştir. Hadisin metni bu zannı sarahetle ifade etmektedir, sonra Resulullah’a tahvil edilen ümmetin neslinin devam etmediği vahyedilmiştir.⁵⁷²

Müfessir Elmalılı (1878–1942) merhum mesh konusunda tercihini şöyle dile getirir: “Mesh olunanlar “Ashâbı sebt”tir ve gençler maymuna ihtiyarlarda domuza tahvil olmuşlardır. Mesh surî ve mânevî olmak üzere iki türdür. Mânevî mesh olunmaları günümüz zihniyetine daha yakındır. Mânevî mesh ahlâki çöküntüdür; maymun gibi bir insan taklitçisi, kararsız, değişken, sahtekâr, bir bakıma zeki, insanın her yaptığını derhal taklit eder. Fakat gerçekte ne yaptığını bilmez, taklit derdiyle her felakete atılır, sevk edilir, gayet çirkin, suratsız bir maskaralık örneği veya domuz gibi canavar, boynu bükülmez, kafası tuttuğuna gider, her kötülüğü yapar, her pisliği yer, derisi bile tabaklama kabul etmez, çirkin, nefret edilen kahredilmiş bir cinayet ve alçaklık timsali olur giderler.”⁵⁷³

Meshin sadece Benî İsrâîl için söz konusu olmadığını Hz. Peygamber’in ümmetinden haramları helâl telakki edip muhtaçlara yardım eli uzatmayanların da mesh olacağı şu hadisle anlaşılmaktadır:

" لِيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ، يَسْتَنْجِلُونَ الْجَرَ وَالْحَرِيرَ، وَالْخَمْرَ وَالْمَعَارِفَ، وَلَيُنزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عِلْمٍ، يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ، يَأْتِيهِمْ - يَعْنِي الْفَقِيرَ - لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ: ارْجِعْ إِلَيْنَا عَدَا، فَيُبَيِّئُهُمُ اللَّهُ، وَيَصْنَعُ الْعَلَمَ، وَيَمْسُخُ آخَرِينَ قِرْدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ "

“Ümmetimden bazı kavimler çıkacak ve bunlar (hirri) zinayı, ipeği, içkiyi ve eğlence aletlerini çalmayı helâl belleyecekler. Andolsun bazı topluluklar bir dağın yakınında konaklayacaklar. Çobanları onlara ait koyunları ile gelecekler. Fakir bir kimse bir ihtiyaç için onların yanlarına varacak da onlar: “Sen yarın bize tekrar gel”, diyecekler. Allah’da onlara geceleyin azap gönderecek, dağı başlarına yıkacak. (Bu azaptan kurtulan) diğerlerini ise kıyamet gününe kadar mesh ederek maymunlara ve domuzlara dönüştürecekler.”⁵⁷⁴

⁵⁷² Mehmet Sofuoğlu, age, 548.

⁵⁷³ Hamdi Yazır, age, III, 276.

⁵⁷⁴ Buhârî, Eşribe 6.

Sonuç olarak; Benî İsrâîl'in Allah'a ve peygamberlere isyanlarından dolayı lanete uğramaları, şekil ve şemalarının değişmesi, fareye, kelere, domuza ve maymuna zâhiren yahut bâtinen mesh edilmeleri o kavim için bir züldür. Onları taklit etmek, gittikleri yollardan gidip onlar gibi yaşamaya çalışmak ve Hz. Peygamber gibi onlara muhalefet etmemek de Müslüman'lar için bir züldür. Bu son hadisten yola çıkarak, zinayı, içkiyi velhasıl haram olan şeyleri helâl telakki edip zengin olduğu halde fakire, fukaraya yardım etmeyen kimseler günümüzde de azımsanmayacak kadar çok olmasına rağmen bu kişiler sûretten domuza ve maymuna mesh olunmamaktadırlar. Kanaatimizce mesh hadisesi ümmeti Muhammed için sûretten değil bilakis yaşam biçimi, hal, hareket ve davranış biçimi olarak bâtinen domuz ve maymuna benzeme şeklinde olmasıdır.

3.5 İlim

Bu bölümde “Hz. Mûsâ'nın ledünnî ilim ile imtihanı, Benî İsrâîl'de ilham olunanlar vardı ve İsrâîl oğulları'ndan kıssa anlatmaya izin” başlıkları altında üç hadis değerlendirilecektir.

3.5.1 Hz. Mûsâ'nın Ledünnî İlim İle İmtihanı

Hz. Mûsâ'nın neden ledünnî ilim ile imtihan edildiğini ve bu imtihanda ne gibi acâib durumlarla karşılaştığını öğrendiğimiz Buhârî'nin (ö. 256/870) Ubey b. Ka'b dan (ö. 33/654) rivayet ettiği hadiste Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713) şöyle demiştir:

: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيِّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى لَيْسَ بِمُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ، إِنَّمَا هُوَ مُوسَى آخَرُ؟ فَقَالَ: كَذَبٌ عَدُوُّ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَبِي بِنُ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

“Ben İbn Abbas'a: “Nevf el-Bikâlî, Hızır'ın arkadaşı olan Mûsâ, İsrâîl oğulları'nın Mûsâ'sı değildir; o ancak başka bir Mûsâ'dır iddiasında bulunuyor,” dedim. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi: “Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir. Bize Ubeyy b. Ka'b, Hz. Peygamber'den rivayet etti ki, şöyle buyurmuştur:

قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ حَاطِبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟ فَقَالَ: أَنَا أَعْلَمُ، فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ، إِذْ لَمْ يَرِدَّ الْعِلْمُ إِلَيْهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ، هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ: يَا رَبِّ، وَكَيْفَ بِهِ؟ فَقِيلَ لَهُ: احْمِلْ حُوتًا فِي مِكَتَلٍ، فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ تَمٌّ، فَانْطَلِقْ وَانْطَلِقْ بِقَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ، وَحَمَلًا حُوتًا فِي مِكَتَلٍ، حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا وَنَامَا، فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكَتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا، وَكَانَ لِمُوسَى وَقَتَاهُ

عَجَبًا، فَانْطَلَقَا بَيْتَةً لِيَلْتَمِيهَا وَيَوْمَهُمَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ: آتِنَا غَدَاءَنَا، لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا، وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ بِهِ، فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ: (أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْينَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحَوْتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ) قَالَ مُوسَى: (ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا) فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ، إِذَا رَجُلٌ مُسَجَّى بِثَوْبٍ، أَوْ قَالَ تَسَجَّى بِثَوْبِهِ، فَسَلَّمَ مُوسَى، فَقَالَ الْخَضِرُ: وَأَنْتَى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ؟ فَقَالَ: أَنَا مُوسَى، فَقَالَ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: هَلْ أَتَيْتَكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رَشَدًا؟ قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَمِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ، وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكَهُ لَا أَعْلَمُهُ، قَالَ: سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا، وَلَا أَغْصِي لَكَ أَمْرًا، فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ، فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ، فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا، فَعَرَفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، فَجَاءَ عُصْفُورٌ، فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ، فَفَرَّ نَفْرَةً أَوْ نَفَرَتَيْنِ فِي الْبَحْرِ، فَقَالَ الْخَضِرُ: يَا مُوسَى مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَفَرَةٌ هَذَا الْعُصْفُورُ فِي الْبَحْرِ، فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنَ اللَّوْحِ السَّفِينَةِ، فَنَزَعَهُ، فَقَالَ مُوسَى: قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرَقَ أَهْلُهَا؟ قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا؟ قَالَ: لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا - فَكَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا -، فَانْطَلَقَا، فَإِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ، فَآخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ مُوسَى: أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ؟ قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا؟ - قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: وَهَذَا أَوْ كَذُ - فَانْطَلَقَا، حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلًا قَرِيبَةً اسْتَطَعَمَا أَهْلُهَا، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَأَقَامَهُ، قَالَ الْخَضِرُ: بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: لَوْ شِئْتَ لَأَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا، قَالَ: هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ " قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بِرَحْمِ اللَّهِ مُوسَى، لَوِ دِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقْصَ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا

“Mûsâ Peygamber bir kere İsrâîl oğulları içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine: “İnsanların hangisi en âlimdir?” diye soruldu. “En âlim benim”, diye cevap verdi. Bu hususta Allah en iyi bilendir diyerek ilmi Allah’a havale etmediğinden dolayı Allah ona tevbih etti. Hz. Allah: “İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir” diye vahyetti. Mûsâ: “ Ya Rab! Ona nasıl yol bulayım?” dedi. Mûsâ’ya: “Bir zembîl içinde bir balık taşı, onu nerede kaybedersen, o kulum oradadır” denildi. Hz. Mûsâ yanına hizmetçisi Yûşâ b. Nun’u da alarak yola düştü. Bir zembîl içine bir balık koyup yüklediler, (iki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını yere koyup uyuya kaldılar. Derken balık zembilden sıyrıldı ve deniz içinde kendine iz bırakarak yol aldı. Deniz içinde böyle bir iz bırakması Mûsâ ile hizmetçisini hayrete düşürmüştü. Uyandıktan sonra o gecenin kalanı ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ hizmetçisine: “Kuşluk yemeğimizi getir, andolsun bu seferimizden bir yorgunluğa kavuştuk,” dedi. Hâlbuki Mûsâ, emrolunduğu o yerin ötesine geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı. Hizmetçisi: “Gördün mü, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi

unuttum,” dedi. Mûsâ: “Zaten istediğimiz bu idi,” dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına vardıklarında bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş bir zât duruyor. Mûsâ selâm verdi. Hızır:

—Hayret! Bu senin bulunduğun yerde selâm ne gezer? Dedi.

—Ben Mûsâ’yım dedi. O:

—İsrâîl oğulları’nın Mûsâ’sı mı? Diye sordu.

—Evet dedi. Mûsâ ona:

—Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi olayım mı? Dedi. Hızır:

—Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin ya Mûsâ! Bende Allah’ın bana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, sen onu bilemezsin. Sende de Allah’ın sana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, onu da ben bilemem cevabını verdi. Mûsâ:

—İnşallah beni sabredici bulacaksın, sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yakınlarına bir gemi uğradı. Kedilerini de yüklemeleri için gemicilerle konuştular. Hızır gemiciler tarafından tanındı. Onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. O sırada bir serçe geminin kenarına konup, denizden bir iki yudum su aldı. Hızır:

—Ya Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, Allah’ın ilmini bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez dedi. Sonra Hızır geminin tahtalarından birini el uzatıp söktü. Mûsâ:

—Bizi gemilerine ücretsiz almış olan bir topluluğun gemilerine kastedip, içindekileri batırmak için mi deliyorsun? Dedi. Hızır:

—Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? Dedi. Mûsâ:

—Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme dedi. Vakıada Mûsâ’nın bu ilk muhalefeti unutmaya eseri idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk, diğer çocuklarla oynuyor. Hızır, çocuğun başını yukarısından tuttu ve başını eliyle kopardı. Mûsâ:

—Tertemiz bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha? Dedi. Hızır:

—Ben sana, sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? Dedi. “İbn Uyeyne: Hızır’ın bu ikinci sözünün ilkinden daha güçlü olduğunu söylemiştir.”

Yine gittiler, nihayet bir köye gelince, ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten çekindiler. Hızır ile Mûsâ orada yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır o duvarı doğrulttu: Hızır eliyle işaret ederek onu doğrultuverdi. Mûsâ Hızır'a:

—Eğer isteseydin bunun için bir ücret alabilirdin dedi. Hızır:

İşte bu benimle senin ayrılışımdır dedi.

Peygamber kıssayı buraya kadar naklettikten sonra:

“Allah Mûsâ'ya rahmet eylesin. Çok arzu ederdik ki, keşki sabredeydi de aralarında geçecek mâceralar bize anlatılsaydı” buyurdu.⁵⁷⁵

Bu hadiste Hz. Mûsâ'nın bir peygamber olarak kendisinden daha âlim olan birisinden ilim talep etmek için yanına yol arkadaşı olarak Yuşa b. Nun adlı genci alıp Hızır'ı aramaya çıktığını görüyoruz. Muhakkak ki;

“Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır”⁵⁷⁶ ayeti ve “ilim ancak teallümlerle elde edilir”⁵⁷⁷ sözü boşuna söylenmemiştir. İlme ulaşmak için de ilim yolunda sabır olmazsa olmazlardır. Hz. Mûsâ'nın sabretmesi ve aynı zamanda hayretini gizleyemediği olağan üstü şeylerde müdahalede bulunmaması gerekirken dayanamayıp müdahalede bulunması neticesinde Hızır kendisini terk etmiştir.

Peş peşe gelen ve sırrını bilmediğimiz acayip hadiselerin olduğu ve işin sonunda bu hadiselerin ne mânâya geldiğinin, adı dahi verilmeyen şahıs tarafından anlatıldığı bu kıssa Kur'ân'da da geçmektedir.⁵⁷⁸ Kur'ân'da adı, nerede ne zaman yaşadığı belirtilmemiş şahsın hadislerde adının Hızır olduğunu ve bu ismin kendisine verilmiş olmasının nedeninin de; *إِنَّمَا سُمِّيَ الْخَضِرَ أَنَّهُ جَلَسَ عَلَى فَرْوَةٍ بَيْضَاءَ، فَإِذَا هِيَ تَهْتَرُ مِنْ خَلْفِهِ خَضْرَاءَ* “Ot bitmeyen yere oturup kalktıktan sonra o yerin yeşile dönmesinden dolayı olduğu” bildirilir.⁵⁷⁹

Hızır hakkında Kur'ân da ve hadislerde peygamber mi, velî mi, melek mi olduğu açıkça beyan edilmediği için âlimler arasında onun konumu hep tartışılır olmuştur.

⁵⁷⁵ Buhârî, İlim 16,19, 44; İcâre 7; Şurut 12; Bed'ül-halk 11; Enbiyâ 27; Tefsîr'ul Kur'an 4725, Tevhid 31; Müslim, Fedâil 170.

⁵⁷⁶ Yusuf, 12/76.

⁵⁷⁷ İbn Hacer, age, I, 216.

⁵⁷⁸ Kehf, 18/60–82.

⁵⁷⁹ Buhârî, Enbiyâ 27.

Hızır'ın Hz. Mûsâ ile olan bu hadisesinden yola çıkarak Benî İsrâîl zamanında yaşadığını söyleyebiliriz. Bir rivayete göre de Hızır'ın İsrâîl oğulları'nda bir rahipten öğrendiği hak dinini yaymaya çalıştığı fark edilince bir adaya sığındığına dair rivayet mevcuttur.⁵⁸⁰

Arapça kaynaklarda “hadır” (الْحَضِيرُ) şeklinde yer alan ve Arapça menşeli olduğu kabul edilen kelime Türkçede Hızır ve Hıdır biçiminde kullanılmakta, şarkiyatçıların bir kısmına göre de Arapça asıllı olmayıp Gılgamış destanında yer alan Gılgamış'ın atası Hasistra veya Hasisatra'nın arapçalaşmış şekli olduğu söylenmektedir. Sıhhatleri tartışmalı olan İslâmi rivayetlere göre Hızır, Hz. Âdem'in çocuklarından Kâbil'in oğlu Hazrun veya Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın torunlarından Belya b. Melkan yahut Hz. İshak'ın torunlarından Hazrûn b. Amayil'dir. Bunun yanında onun Hz. Harun'un soyundan geldiği, isminin Hadır b. Amiya veya Hadır b. Firavun olduğu yahut Kur'ân'da adı geçen İlyas veya Elyesa'ın Hızır'ın kendisi olduğu öne sürülür.⁵⁸¹

Hızır'ın hali hazırda hayatta olduğunu, ömrünün uzatıldığını savunanlar olmuştur. İbn Hacer'e (ö. 852/1449) göre Hızır'ın ömrü Deccal'i yalanlaması için uzatılmıştır.⁵⁸² Tasavvufçular ahir zamanda Deccal'in karşısına Hızır'ın çıkacağına dair hadisleri⁵⁸³ hadis bilginlerinin kabul etmediği bazı haberlere istinaden Hızır'ın hiç vefat etmediğini Hızır'ın kıyamete kadar yaşayacağına yorumlarlar ve ara sıra görüldüğünü savunurlar.⁵⁸⁴ Hızır'ın geçmişten günümüze yaşamış olduğu düşüncesi hadiste geçen yanlarında getirdikleri sepetin içindeki balığın hayat suyu ile teması neticesinde canlanıp atlaması ile yakından ilgilidir. Hızır'ın bu sudan içtiği, hiç ölmeyip kıyamete kadar yaşayarak darda kalanların yardımına koşacağı inancı mevcuttur.⁵⁸⁵

Hızır'ın hâlihazırda hayatta olmadığını kati olarak söyleyenler arasında Buhârî (ö. 256/870), İbrâhim el-Harbî (ö. 285/899), Ebû Ya'lâ b. el-Ferrâ (ö. 458/1066), Ebûbekir İbnul Arabî (ö. 543/1148) gibi âlimler vardır.⁵⁸⁶

---

⁵⁸⁰ İbn Mâce, Fiten 23.

⁵⁸¹ İlyas Çelebi, *Hızır*, DİA, İstanbul, 1998, XVII, 406.

⁵⁸² İbn Hacer, el-İsâbe, İstanbul, 2002, I, 431.

⁵⁸³ Müslim, Fiten 112.

⁵⁸⁴ Hamdi Yazır, age, V, 370.

⁵⁸⁵ Hadislerle İslâm, VI, 111.

⁵⁸⁶ İbn Hacer, age, VII, 102.

İbn Kayyim el-Cevziyye de (ö.751/1350) Hızır'ın hayatına dair nakledilmiş rivayetlerin hepsinin uydurma olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸⁷ Hızır'ın yaşamadığını savunanların delillerden birisi; وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ “Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?” ayetidir.⁵⁸⁸

İmtihana sebep olan durumun “İnsanların en âlimi kimdir?” sualine cevaben “Allah en iyi bilendir” diyerek ilmi Allah'a havale etmediğinden dolayı Hz Mûsâ'nın gayb ile imtihan edildiği açıktır. Kanaatimizce hadisteki “bir serçe geminin kenarına konup, denizden bir iki yudum su aldığında Hızır'ın:

“Ya Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın ilmini bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez” diye cevap vermesi “insanların en âliminin bile Allah'ın ilmine kıyası olsa olsa bu kadar olur” demek istemiş Hz. Mûsâ'ya güzel bir mesaj vermiştir.

Hz. Mûsâ'nın öğrenmek için tabi olduğu Hızır'a verilen ilim Allah Teâlâ tarafından olağan üstün yollarla öğretildiği için bu ilme söz konusu Kur'ân ayetindeki⁵⁸⁹ lafızdan hareketle İslâmî literatürde “ledünnî ilim” denilmiştir.⁵⁹⁰

Ledünnî ilmi özet olarak şu cümlelerle açıklığa kavuşturmak gerekirse; Allah'tan gelen, vasıtasız elde edilen bilgilerdir ve İslâmî epistemolojide vahiy ve ilham olmak üzere ikiye ayrılır. Bunların ikisi de Allah katından (ledün) gelir, vahiy objektif ve genel, ilham sübjektif ve özeldir. Allah peygamberlerine gerekli gördüğünde sır ve gayba ait bilgi de verir, ama ilhama mazhar olan velilerine vahyetmez. Bu sebeple ilham alanı, vahiy alandan üstün görmek isabetli olmaz. Temsili olması da mümkün bulunan bu kıssadan anlaşılacağı gibi ilham belli konulara ait ve özel bilgi olup meşruiyeti, geçerliliği, doğruluğu vahiy yoluyla alınan bilgilere uygun olmasına bağlıdır.⁵⁹¹

Ledün, “yan, taraf, kat ve yön” mânalarına kullanılan “inde” gibi zarftır. “Min ledünna” dilimizde “tarafımızdan”, “katımızdan” demek gibidir. Ledün ilmi, Allah'ın sırlarına ait mânevî bilgi ve gayb ilmi demektir. Ledünniyat denilince, Allah bilgisi

⁵⁸⁷ Necati Kara, age, 493.

⁵⁸⁸ Enbiyâ, 21/34.

⁵⁸⁹ Kehf, 18/65.

⁵⁹⁰ Kur'ân Yolu, III, 572.

⁵⁹¹ Age, 573.

ve sırları, bir işin gizli tarafları ve iç yüzü akla gelir. “Ledünnî” ifadesinden de, “Allah’ın bilgisi ve sırlarına ait, O’nunla ilgili” mânası anlaşılır.⁵⁹²

Allah kullarından dilediğine ilim verir. Hızır’ın bir peygamber olmamasına rağmen böyle bir ilme sahip olmasını da yadırgamıyor, her şeyi “düşen her yaprağı ve yer altındaki her daneyi dahi Allah’ın bildiğini,”⁵⁹³ “gaybı da sadece razı olduğu Resul’den başkasına bildirmediğini,”⁵⁹⁴ ama dilediğine, meleklerine ve insanlarına da bildireceği ayetlerle sabittir.⁵⁹⁵

Peygamberler dahi Allah bildirmeden her şeyi bilemezler, çünkü onlarda Allah’a muhtaçtırlar, Allah’ın müsadese ile mûcize gösterebilirler. Hz. Peygamber’e;

“ben peygamberler arasında benzeri gelip geçmemiş biri değilim, bana ve size ne yapılacağını da bilemem, ancak bana vahyedilene uyarım. Ben yalnızca açık bir uyarıcıyım,”⁵⁹⁶, “de ki: “Ben size, Allah’ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem. Size, ben meleşim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım”⁵⁹⁷ diye söylemesini, kendisinin de her şeyi bilemeyeceğini, ancak Allah bildirirse gaybı bileceğini insanlara söylemesi vahyedilmektedir.

Ledünnî ilim, fikri çalışmalarla ele geçirilmez. Allah tarafından sırf bağış olan bir kuvvei kudsiyyenin yani Allah sırlarının kendisinde gözüktüğü peygamberlerin, ermişlerin kuvvetinin görünmesi veya belirmesidir. Eserden müessire, vicdandan vucûda doğru giden bir ilim değil, müessirden esere, vücuddan vicdana gelen, önceye ait bir ilimdir. Doğrudan doğruya bir keşiftir.⁵⁹⁸

Hadisteki olaylara da kısaca bakacak olursak birinci olayda Hızır’ın yoksul kimselerin gemisine yaptığı zarar zalim hükümdarın gemiye el koymasından tabii ki daha azdır.⁵⁹⁹ Ahkâmı İlahiyede böyle zahiren zarar gibi şeylerle karşılaşınca “iki şerden ehven olanı ihtiyar olunur” kuralı uygulanır. Yani en kolayı zararı en az olanı tercih edilir.⁶⁰⁰

---

⁵⁹² Necati Kara, age, 495.

⁵⁹³ En’âm, 6/59.

⁵⁹⁴ Cin, 72/ 26, 27, 28.

⁵⁹⁵ Hac, 22/75.

⁵⁹⁶ Ahkaf, 46/9.

⁵⁹⁷ En’âm, 6/50.

⁵⁹⁸ Necati Kara, age, 496.

⁵⁹⁹ Kehf, 18/79.

⁶⁰⁰ Necati Kara, age, 483.

İkinci olayın sebebinin Hızır, öldürülen çocuğun ana babasının inanmış kimseler olması ve bu çocuğun büyüyünce azıp onları da inkâra sürükleyebileceğini, yerine daha temiz ve merhametli bir evladı Rableri kendilerine inşallah vereceğinden dolayı öldürdüğünü söyler.⁶⁰¹

Cumhura göre غلام buluğa ermemiş çocuğa dense de İbnü Hatem, Saîd b. Abdulaziz'den öldürülen çocuğun yirmi yaşında bir genç olduğunu rivayet etmiştir.⁶⁰²

Buluğa ermemiş küçük yaşta bu çocuğun ölmesi hakkında; “kendisinin cehennemden kurtulmasına, imanlı ana babanın da şerden kurtulmalarına, çocuklarına olan sevgilerinden dolayı peşinden gidip inançlarından döndürülüp küfre ve isyana dalmamalarına ve evlat acısından dolayı sabredip sevap almalarına vesile olacaktır” denmektedir. Fakat bu uygulama İmâm es-Subki'ye göre sadece Hızır'a has kılınan şeriattır. Yoksa ne bizim şeraitimizde ne de Mûsâ'nın şeriatinde böyle bir uygulama vardır. Bundan dolayı Hz. Mûsâ bu olayı yadırgamış idi. Mûsâ'nın bu olaylara itiraz etmemesinin sebebi de Hızır'ın bunları yapmaya kendisine vahyedenin Allah olduğunu söylemesidir. Bu söylemle Hızır burada kendisinin has bir şeraitle görevlendirilmiş bir peygamber olduğunu anlatmış olmaktadır.⁶⁰³

Bu kıssada geçen üçüncü hadisenin sebebi hakkında Kur'ân da;

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

“Duvara gelince o, şehirde iki yetim çocuğun idi, altında da onlara ait bir define vardı, babaları ise iyi bir adamdı. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur” buyrulmaktadır.⁶⁰⁴

Müfessir Âlûsî'nin (ö. 1270/1854) dediği gibi babalarının salâhı, yani iyiliği ve dine olan bağlılığı, çocuklara ilahi inayeti, yani yardımını, lutfu ve ihsanı celbeder.⁶⁰⁵ O çocuklar büyümeden duvar yıkılsaydı hazine ortaya çıkacak ve başkaları

⁶⁰¹ Kehf, 18/80, 81.

⁶⁰² Hamdi Yazır, age, V, 373.

⁶⁰³ Necati Kara, age, 484, 485.

⁶⁰⁴ Kehf, 18/82.

⁶⁰⁵ [El-İmâm Şihabuddin Mahmud El-Âlûsî](#), *Ruhul Meâni*, XVI, 13.

faýdalanacaktı. Bu yetimlerin korunması da rahmeti ilahiyenin bir gereği idi. Bu ve önceki meselelerdeki gizliliği Allah Hızır'a göstermiş ve ona göre hareket etmesini bildirmişti ki bunun en açık delili Hızır'ın: وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي “Ben bunları kendiliğimden yapmadım” sözüdür.⁶⁰⁶

Bu kıssa ile ayrıca; ilim tahsili için uzak mesafelere sefer etmenin faziletine, ilim için araştırma yapılmasına, ilme karşı arzulanırmaya ve ilmi ledünnî'nin çalışma ve isteme ile kazanılamayacağına delil getirmektedir. İlim tahsilinde asıl maksadın rüşdü, yani doğru yolu bulup, o yolda gitmeyi, doğru düşünmeyi ve hayra isabeti kazanmak olduğu anlaşılmaktadır. İlim talebinde, tenezzül, edep, nezaket, takip, hizmet, sabır ve kendi seviyesini bilmenin şart olduğu anlaşılmaktadır. Âlime karşı tevazunun lüzumu, ilmi ve üstünlüğü sabit olana rabbinden getireceği bir delil olmaksızın itirazın ve onu imtihana tabi tutmanın caiz olmadığı görülür. Engeller ne olursa olsun hedefe varmak için azim ve irade kuvveti şarttır. Öğrencinin hocasına karşı edepli olması şarttır. Allah yoksulları kendi hallerine bırakmaz. Cenabı Hak evlatlara salih olan babaları sebebiyle ikramda bulunur, sonuçları çıkartabiliriz. Ayrıca yolculukta hizmet ettirmek için hizmetçi ve arkadaş edinme, koşulan şartların yerine getirilmesi, yapılan bir işte ücret alınması, yetimin malının veya emaneti korunması için malların birazının telef edilmesi gibi bazı hükümlerde çıkarılabilir.⁶⁰⁷

Yine para ve servetin zalimlerin eline geçmesine engel olmak, insanlığa zararlı olacak insanların ıslah edilemediği görülünce, onların hayatını ortadan kaldırmak, yani onlarla savaşmak, mücadele etmek gerekir. Zira bu, hem toplumda huzura, hem de toplulukların yoldan çıkmamalarına yardımcı olacak bir harekettir. Harap olmaya yüz tutmuş ve insanların yaralanacakları hale gelmeye başlamış bir eşya ve araziyi koruma altına almak gibi dersler de çıkarılabilir.⁶⁰⁸

“Karada zor durumda kalanlara yardımını Hızır, denizde zor durumda kalanlara İlyas yardım eder ve bunların ikisi her sene mayıs ayının altısında bir araya gelip buluşur da doğa canlanır” inancının İslâm da yeri yoktur.⁶⁰⁹ Yalnız çoğu zaman dilenci kılığında aniden gelip ve kaybolan biri olarak bilinen Hızır inancı toplumda yardımlaşmayı da diri tutmaktadır diyebiliriz. “Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez”

---

⁶⁰⁶ Necati Kara, age, 486.

⁶⁰⁷ Age, 502.

⁶⁰⁸ Age, 510.

⁶⁰⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Hıdırellez*, DİA, İstanbul, 1998, XVII, 313, 314.

“Her geceyi Kadir, her geleni Hızır bil” sözleri hatta acil servislere bile “Hızır acil” denmesi de insanların Hızır’a olan inançlarının bir tezahürüdür.⁶¹⁰

Sonuç olarak; dünyaya gelen herkes velev ki peygamber dahi olsun mutlaka imtihan edilmektedir. Hak Teâlâ kâh ayetleri ile kâh Hz. Peygamber vasıtası ile bizlerin bu imtihandan başarılı olarak ahiret hayatına intikal etmemizi istemekte ve bu yüzden hadiste de gördüğümüz gibi yoğun mesajlar içeren hâdiseleri bizlere bildirmektedir. Önemli olan bu mesajları alıp hayatımızda tatbik etmektir.

3.5.2 Benî İsrâîl’de İlham Olunanlar Vardı

Esinlenmek, içine doğmak mânalarına gelen ilham,⁶¹¹ gerçeği, doğruyu bulma konusunda, dua ile Allah’tan istenilecek bir şey olduğunu Hz. Peygamber bildirmiştir.⁶¹² Sahîhayn’de geçen bir hadis ile bu ilhamın İsrâîl oğulları’nda da mevcut olduğu anlaşılmaktadır;

Ebû Hureyre’den (ö. 58/678) rivayetle Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

«لَقَدْ كَانَ فِيمَا قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ مُحَدِّثُونَ، فَإِنْ يَكُ فِي أُمَّتِي أَحَدٌ، فَإِنَّهُ عَمْرٌ» زَادَ زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ سَعْدِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَقَدْ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجَالٌ، يُكَلِّمُونَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ، فَإِنْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَعَمْرٌ»

“Sizden önceki ümmetlerde kendilerine ilham edilen kimseler vardı. Şayet benim ümmetimde de ilham olunan insanlar olsaydı bu muhakkak Ömer b. Hattab olurdu.”

Zekeriyâ b. Ebi Zâide (ö. 182/798), Sa’d’dan oda Ebû Hureyre’den olmak üzere şunu ilave etti: Ebû Hureyre’den rivayetle Allah Resulü:

“Sizden önce İsrâîl oğulları’ndan öyle kimseler vardı ki, onlar peygamber olmadıkları halde kendilerine ilham olunurdu. Şayet ümmetim içinde bunlardan bir kimse olsaydı bu Ömer olurdu”⁶¹³ buyurmuştur.

İlham (الإلهام) normal bilgi vasıtalarına başvurmadan feyiz yoluyla insanın kalbine Allah tarafından doğdurulan, ulaştırılan bilgidir.⁶¹⁴ “İçmek, birden yutmak” anlamındaki lehm (لحم) kökünden türemiş olan ilham kelimesi “yutturmak”

⁶¹⁰ Hadislerle İslâm, VI, 113.

⁶¹¹ TDK, I, 1069.

⁶¹² Tirmizî, Daavât 69.

⁶¹³ Buhârî, Fezâilüs-Sahâbe 6, Enbiyâ 54; Müslim, Fezâilüs-Sahâbe 23; Tirmizî, Menâkıb 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 55.

⁶¹⁴ Bekir Topaloğlu, *Mâturîdiyye Akaidi*, İstanbul, 2015, 200.

demektir.⁶¹⁵ Terim olarak “Allah’ın, doğrudan veya melek aracılığıyla iyilik telkin eden bilgileri insanın kalbine ulaştırması” diye tanımlanabilir. Bilgi kaynaklarını kullanmadan insanın zihninde, kalbinde aniden ortaya çıkması ilhamın esasını teşkil eder. Şeytanın vesvese yoluyla kötü şeyleri telkin etmesine karşılık Allah’ın veya meleklerin hakka ve hayra yönelen bilgileri ilham yoluyla insanın kalbine ulaştırdığı konusunda İslâm âlimleri arasında hemen hemen görüş birliği vardır. Bu yüzden İbn Sînâ (ö. 428/1037), Abdülkadir el-Bağdâdî (ö. 1093/1682), Gazzâlî (ö.505/1111), Fahreddin er-Râzî (ö.606/1210), İbn Haldun (ö. 808/1406), Zebîdî (ö. 1205/1791) ve Haydar el-Âmülî (ö. 787/1385’ten sonra) gibi âlimler ilhamı en doğru bilgiler olarak kabul ederler. İnsan kalbine bazı bilgilerin ilham edilmesi mümkün olmakla birlikte bunlar genel geçerliliği bulunan kesin bilgi kaynağı teşkil etmez ve dinî alanda delil olarak kullanılamaz diyen âlimler de mevcuttur.⁶¹⁶

Hadisteki “muhaddisun” (مُحَدِّثُونَ) lafzı “muhaddis” (مُحَدِّثٌ) kelimesinin çoğuludur. Bunun açıklaması hususunda çeşitli görüşler vardır. Kendisine vakıalar, hadiseler ilham olunan kimse diye açıklanmıştır.⁶¹⁷ Çoğunluğun görüşü budur. “Özel bir kasıt olmamakla birlikte, dilinden doğru şeyler dökülen kimsedir,” diye de açıklanmıştır. “Şüphesiz Allah, hakkı Ömer’in dili ve kalp üzerine bırakmıştır” hadisi bunu desteklemektedir. Bu hadis’i Tirmizî (ö. 279/892), İbn Ömer (ö. 73/692) yoluyla rivayet etmiştir.⁶¹⁸

İbn Kuteybe (ö.276/889) bu hadisteki “muhaddis” (مُحَدِّثٌ) kelimesinin isabetsiz şekilde yorumlandığını aslında bu kelimenin “sanki kendisine önceden bildirilmiş gibi, bir şeyi söylediği zaman sezgisinde ve zannında isabet eden kimse” anlamına geldiğini belirtir.⁶¹⁹

İbn Vehb (ö.197/813) (مُحَدِّثُونَ) lafzını “ilhama mazhar olanlar” diye açıklamıştır. “İsabet edenler” diye de açıklanmış, ama “bir hususta bir zanda buldukları zaman âdeta onlara bir şey ilham edilmiş de o zanda bulunmuşlar gibi olurlar” mânasına verenler de olmuştur. Bu kişilerle meleklerin konuştuğu da söylenmiştir. Bir

⁶¹⁵ İbn Manzur, *Lisanül- Arap*, Beyrut, 2013, XII, 555; Kamus Muhit, IV, 490.

⁶¹⁶ Yusuf Şevki Yavuz, *İlham*, DİA, İstanbul, 2000, XXII, 98, 99.

⁶¹⁷ Mehmet Sofuoğlu, *age*, VII, 296.

⁶¹⁸ İbn Hacer, *age*, VII, 372.

⁶¹⁹ İbn Kuteybe, *Ğaribul Hadis*, Beyrut, 1988, I, 97, 98.

rivayette de “mütekellimün” “kendileri ile konuşulanlar” diye de kaydedilmiş, Buhârî de (ö. 256/870) “doğruluk onların dillerinden dökülür” demiştir.⁶²⁰

İslâm ümmetinin diğer ümmetlerden daha faziletli olmasından dolayı onlarda bulunan ilham ile teyit edilmiş kimselerin İslâm ümmetinde de bulunması muhakkaktır.⁶²¹

Yahûdi’likte ilham, Tanrı’nın rûhulkudüs aracılığıyla peygamberlerden muhtelif dinî şahsiyetlere kadar bazı insanlara dinî veya dünyevî konularda mesajını bildirmesi şeklinde anlaşılır. Ahd-i Atık’te ilham, Tanrı’nın ruhunun veya yalnızca ruhun ilham edilecek şahısların üzerinde olması, bu ruhun kendileri aracılığıyla konuşması şeklinde ifade edilmiştir. Yahûdi’likte ilham sadece peygamberlerle sınırlı kalmamış, rûhulkudüs diğer insanlara da aracı olmuş, onlar da bu kabiliyetleriyle istikbale dair kehanetlerde bulunmuşlardır.⁶²²

Hz. Ömer (ö. 23/644) Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber’in düşmanı idi. Onun üstün zekâsını, cesaretini gören Hz. Peygamber, hidayete ulaşması için Allah’a dua etmiştir.⁶²³ Hz. Ömer (ö.23/644) işlerinde ve verdiği kararlarda isabetli kararlar verirdi. Nitekim Hz. Peygamber Ömer’in bu durumu hakkında; “Allah doğruyu Ömer’in kalbi ve dili üzerine kılmıştır” buyurmuştur.⁶²⁴

Hz. Peygamber Hz. Ömer’in insanların arasında yaşadığı müddetçe insanlarla fitne arasında kapalı kuvvetli bir kapı bulunacağını, fitnenin zuhur edemeyeceğini bildirmiştir.⁶²⁵ Yine Hz. Peygamber Hz. Ömer hakkında;

«لَوْ كَانَ نَبِيٌّ بَعْدِي لَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ» “Şayet benden sonra peygamber gelecek olsaydı O, Ömer b. Hattâb olurdu” buyurarak onun nedenli değerli bir insan olduğuna işaret etmiştir.⁶²⁶ Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in kendisini cennetle müjdelediği kimsedir.⁶²⁷ “Cennette Ömer’in köşkünü gördüm, kıskanır diye içine bakmadım” deyince bu duruma hüzünlenip ağlayan kimsedir.⁶²⁸ “Ebûbekir’den sonra en çok sevdiğim”

⁶²⁰ Nevevî, age, X, 253.

⁶²¹ Mehmet Sofuoğlu, age, 296.

⁶²² Mustafa Sinanoğlu, *İlham DİA*, İstanbul, 2000, XXII, 101–102.

⁶²³ Tirmizî, Menâkıb 3681.

⁶²⁴ İbnü’l-Esîr, *Usdu’l-Ğâbe*, Beyrut, 1997, 904; Suyûtî, *Târihu’l-Hulefâ*, Kahire, 1969, 132.

⁶²⁵ Age, 133.

⁶²⁶ Tirmizî, Menâkıb 52.

⁶²⁷ Buhârî, Fedâilü Ashâbün-Nebiy 5, Fiten 17; Müslim, Fedâilüs-Sahâbe 29.

⁶²⁸ Müslim, Fedâilüs-Sahâbe 20.

sözüne mazhar olan,⁶²⁹ “Sizin ikinizin (Ebûbekir ve Ömer) hem fikir olduğu bir konuda ben muhalif olamam” sözü ile kendisine çok önem verilen,⁶³⁰ “Ey Ömer! Şeytan bir yolda seninle karşılaşacak olsa mutlaka yolunu değiştirirdi” sözü ile de çok sert mizaca sahip olduğu anlaşılan,⁶³¹ hatta “eğer Rasûlullah kızım Hafsa’nın boynunu vurmamı istese hiç şüphesiz vururum” demesiyle Hz. Peygamber’e şeksiz şüphesiz mufl olan birisi idi.⁶³²

Hz. Ömer’in muhakeme ve sezgi gücünün oldukça gelişmiş olduğunu, değişik zamanlarda belirttiği ve ısrar ettiği görüşleri doğrultusunda, kendisini teyit eden ayetler indiğini ve Hz. Ömer’in re’yine uyumlu mânasına gelen “muvâfakâtı Ömer” ile ilgili birkaç hadiseyi buraya almayı uygun görmekteyiz;

—Hz. Ömer Bedir Savaşı esirleri konusunda kendisi ile istişare yapan Hz. Peygamber’e esirlerin öldürülmeleri görüşünü bildirmiş ve bilahare Hz. Ömer’i destekleyen fidiye ayeti inmiştir.⁶³³

—Hz. Peygamber’in eşlerini ihtar ve içkinin haram kılınması gibi hususlarda Ömer ayetler inmeden önce görüş bildirmiş, sonra da buna uygun olarak ayetler inmiştir,⁶³⁴

—Hz. Ömer Hz. Peygamber’e; “evine iyi ve kötü kimseler geliyor. Eşlerinize örtünmelerini emir buyursanız iyi olur” demiş ve arkasından Ahzab süresinin 53. ayeti nazil olmuş, içki hakkında “Allahım bize içki hakkında kesin hüküm veren bir açıklamada bulun” diye dua etmiş ve bunun üzerine Mâide süresi 90 ve 91. ayetleri nazil olmuştur.⁶³⁵

—Hz. Ömer anlatıyor; “ya Rasûlallah! İbrâhim’in makamını ibadet yeri yapsak” dedim. Bir müddet sonra “İbrâhim’in makamını namaz yeri edinin”⁶³⁶ ayeti inzal oldu.

—Münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy’in cenazesini de Hz. Peygamber’in kılmamasını istemiştir.⁶³⁷ Akabinde Hz. Peygamber’e bir daha münafıkların cenaze namazını kılmaması, onlar için istiğfar da bulunmaması için vahiy gelmiştir.⁶³⁸

⁶²⁹ Buhârî, Fedâilüs-Sahâbe 5, Meğâzî 63; Müslim, Fedâilüs-Sahâbe 8.

⁶³⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 227.

⁶³¹ Buhârî, Bed’ül-halk 11, Fedâilüs-Sahâbe 6; Müslim, Fedâilüs-Sahâbe 22.

⁶³² Müslim, Talak 30.

⁶³³ Enfâl, 8/67, 68; İbn Esîr, *El Kâmil-Fi’t-Tarih Tercümesi*, İstanbul, 1985, II, 133.

⁶³⁴ Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe 24; Ebû Dâvud, 3670.

⁶³⁵ M. Yusuf Mûsâ, *Fıkhı İslâm Tarihi*, İstanbul, 1983, 141; Suyûtî, age, 122.

⁶³⁶ Bakara, 2/124.

⁶³⁷ Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe 25; İbn-i Hişam, *Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, İstanbul, 1985, IV, 270.

—Hz. Ömer Yahûdi’lerle konuşurken onlara Cebrail ve Mikail’i sorar, Yahûdi’ler de Cebrail’in kötü olduğunu, kendi sırlarını Hz. Muhammed’e aktardığını ve bu yüzden sevmediklerini, Mikail’i ise sevdiklerini söylerler. Hz. Ömer Cebrail ve Mikail’in Allah’ın sağında ve solunda durduklarını, ikisini de sevmeleri gerektiğini söyler. Bunun üzerine Bakara sûresi 98. ayeti nazil olur.⁶³⁹

—Hz. Peygamber’in Yahûdi’ye karşı haksız bulunduğu bir münafik kendisi lehine karar vermesi, kendisini haklı çıkarması için Hz. Ömer’e gider durumu anlatır. Hz. Ömer de Hz. Peygamber’in hakemliğini kabul etmeyen bu münafığı infaz eder. Hz. Peygamber bu durumu duyduğunda Cebrail gelir ve:” Ömer faruktur, Hak ile batılı birbirinden ayırdı” deyip Nisâ sûresi 65. ayetini inzal eder.⁶⁴⁰

Hz. Ömer herhangi bir konuda: “Zannederim ki bu şöyledir.” deyip de dediği gibi olmadığını pek görülmemiştir. Hz. Ömer, sahâbe arasında feraseti, ilhamı, zekâsı konusunda bu tarz bir imaj çizmiştir.⁶⁴¹

Irak’taki fetih hareketleri sırasında Sâriye b. Züneym (ö. 30/650–51), Irak’taki Müslüman ordularından birinin komutanı idi. Müşriklerle şiddetli bir meydan muharebesine tutuşmuş, fakat düşman işini zora sokmuş yenilmesi an meselesiydi. O sırada Medine de hutbe irad eden Hz. Ömer’e bu manzara kaldırıldı da derhal: “Ey Sâriye, orada dağ var dağa sığın” diye bağırmış, Sâriye bu sesi işitmiş ve Hz. Ömer’i şahsen de görmüştür.⁶⁴²

Hz. Ömer, olayları önceden gören bir yapıya sahip olan biri olarak, “Muhammed ölmedi, öldü diyenleri öldürürüm” şeklinde, dışarıdaki halka Hz. Peygamber’in ölmediğini söylemesi tedbir gereğidir. Çünkü bazı kişiler iktidarı ele geçirmek için zor kullanıp kan dökebilir ve ihtilal çıkarabilirdi. Ülke güvenliği sağlandıktan sonra, bu konuda açıklama yapmak daha uygun olabilirdi. Herkesin bildiği gibi, krallar ve sultanlar öldükleri zaman, yeni kral ya da sultan iş başına geçinceye kadar, halktan gizlenir. Hz. Ömer’in sıkıntısı buydu. Belki o, Medine dışında Süh’deki evinde olan Hz. Ebû Bekir’i bekliyordu. Hz. Ömer, çok sevdiği Hz. Peygamber’in ölümünden şüphesiz ki üzülmüştür. Bu üzüntüsünü içinde tutarak, böyle bir anda halkın yanlış

---

⁶³⁸ Tevbe, 9/84; Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe 25.

⁶³⁹ Suyûtî, age, 124.

⁶⁴⁰ Hamdi Yazır, III, 22.

⁶⁴¹ Buhârî, Menâkıbul Ensar 35.

⁶⁴² Taberî, age, 123; İbn Haldun, *Mukaddime*, İstanbul, 2004, I, 305; Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamberlerin Kıssaları ve Halifelerin Tarihi*, İstanbul, 1980, I, 384.

bir hareketine fırsat vermek istememişti. Bundan sonra, Hz. Peygamber'in cesedi daha kaldırılmadan, acele ile devletin başına uygun birini belirlemek durumu ortaya çıkmıştır ki, o da bunu gerçekleştirmiştir.⁶⁴³

Hz. Ömer'in olayları muhakeme ve olabilecekleri sezme gücüne en güzel örneği; Hz. Peygamber'in vefatını müteakip Medine toplumunda meydana gelen, devleti kimin yöneteceği kaygılarının kavgaya dönüşmeye yüz tuttuğu bir ortamda geliştirdiği çözümde görmek mümkündür. Hz. Peygamber henüz defnedilmediğinde Hz. Ebûbekir'i alıp tartışmaların olduğu ensar topluluğuna götürmüş, anlaşmazlık devam edince de Ömer, Ebû Bekir'e: "Uzat elini, biat edeyim" demiş ve elini tutup biat etmiş akabinde hem muhacirler, hem de ensar biat etmişlerdir.⁶⁴⁴

Hz Ömer'in ferasetiyle, muhatabının yalan söyleyip söylemediğini anlayan bir insan olduğuna dair diğer bir rivayet ise: Bir adam Hz. Ömer'le konuştuğu zaman, ona bir ya da iki kelime yalan söylerse, Ömer ona: "Şu ve şu kelimeyi sözünden çıkar. Bunları söyleme!" der, adam da ona şöyle cevap verirdi: "Allah'a yemin ederim ki, söylemememi emrettiğinden başka, sana söylediğim her söz gerçektir."⁶⁴⁵

Sonuç olarak; ilham olunma hadisesi dünya var oldukça Hak Teâlâ'nın sevdiği kullarına bahşettiği büyük bir nimet olarak devam edecektir. Önemli olan Allah tarafından sevilme derecesine ulaşmak için neler yapmak, ne gibi ameller işlemek, kimi örnek almak gibi suallerin cevabı konusunda samimi bir şekilde gayret etmektir.

3.5.3 İsrâîl oğulları'ndan Kıssa Anlatmaya İzin

Hz. Peygamber tarafından anlatılan kıssalar asla birer hikâye olunsun diye anlatılmamıştır. Bilakis Hz. Peygamber Allah'ın birliğini, kendisinin hak peygamber olduğunu ispatlamak, insanların düşüncelerini ve ibret almalarını sağlamak için tarihte yaşanmış kıssaları birer mesaj niteliğinde sık sık sohbetlerinde ashâbı ile paylaşmıştır.

Sahîhayn'de ümmetinin İsrâîl oğulları'ndan kıssa anlatıp anlatmaması ve kendisi adına bile bile yalan uydurma konusu ile beraber iki mesaj içeren bir hadis şöyledir:

---

⁶⁴³ Ramazan Boyacıoğlu, *Hz. Muhammed'in Hastalığı Strasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi*, CÜİF. Dergisi, Sivas, 2002, VI, 89.

⁶⁴⁴ İbnu'l-Esir, *El Kâmil-Fi't-Târih* II, 299, 300; İzzuddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed eş-Şeybânî, *İslâm Tarihi (el-Kâmil fi't-Tarih)*, İstanbul, 1985, 298, 301.

⁶⁴⁵ İbnu'l-Esir, age, 222.

Abdullah b. Amr (ö. 65/684–85) rivayet ediyor. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;

«بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَدًّا، فَلْيَبْتَوُوا مَفْعَدَةً مِنَ النَّارِ»

“Benden ne duymuşsanız onu tebliğ edin! İsrâîl oğulları’ndan da (ibretli kıssalar) haber verebilirsiniz. Bunda sizin için bir sakınca bir günah yoktur. Her kim benim adıma bilerek-kasten yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.”⁶⁴⁶

“Bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek” gibi mânalara gelen “kıssa” kelimesi bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması, hikâyeye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder. Kıssa ile hikâyeyi birbirinden ayıran en önemli fark; kıssanın doğru ve gerçekçi olan şeylerin insanlara nakledilmesi ve hikâyenin de gerçekçi-hayali, önemli-önemsiz her şeyin insanlara nakledilmesi olmasıdır. Kur’ân’da yer alan kıssalar için hikâyeye kelimesinin kullanılmaması da bu ayırımı dayanır. Zira Kur’ân kıssaları ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır.⁶⁴⁷

Kıssa kelimesi Buhârî’nin (ö. 256/870) es-Sahih adlı eserinin bazı bap başlıklarında “konu, olay” mânasında kullanılırken⁶⁴⁸ bazı hadislerde de “anlatmak, birinin izini takip etmek, nakletmek” mânalarına kullanılmıştır.⁶⁴⁹

حَدِّثُوا عَن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ “İsrâîl oğulları’ndan nakledebilirsiniz, bunda bir sakınca yoktur” dan maksat “onlardan nakletmekte sizin için darlık söz konusu değildir” mânasına içermektedir. Çünkü daha önce Hz. Peygamber Benî İsrâîl’den bilgi edinmeyi, onların kitaplarını okumayı yasaklamış idi. Daha sonra bu hususta bir genişlik hâsıl oldu. Sanki bu yasak İslâmi ahkâm ve dînî kaideler iyice yerleşmeden önce fitne çıkar endişesiyle konulmuş idi. Sonra da bu sakınca ortadan kalkınca bu hususta izin verildi. Çünkü İsrâîl oğulları’nın zamanlarında meydana gelmiş haberleri dinlemekle alınacak ibretlerin varlığı söz konusudur. Mâlik (ö. 179/795): “Onlardan söz etmenin caiz olmasından kast edilen iyi olan hususlarla alakalı olanlardır. Yalan olduğu bilinen şeyler hakkında bu söz konusu değildir” der.⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ Buhârî, Enbiyâ 50.

⁶⁴⁷ İdris Şengün, *Kıssa*, DİA, Ankara, 2002, XXV, 498.

⁶⁴⁸ Buhârî, Enbiyâ 7,13, Menâkıb 9, 11, 15; Müslim, Zühd 73, Fiten 119.

⁶⁴⁹ Buhârî, Cihad 170, Meğâzî 10; Müslim, Kasame 13.

⁶⁵⁰ İbn Hacer, age, VII, 179.

Hatta İsrâîl oğulları ile kıssa anlatma konusunda Abdullah b. Amr'dan (ö. 65/684–85) nakledilen rivayette Hz. Peygamber'in bazen sabahlara kadar İsrâîl oğulları'ndan bahsettiği de anlaşılmaktadır.⁶⁵¹

Hz. Peygamber'in İsrâîl oğulları ile ilgili olarak anlattığı kıssalardan hareketle söylemek mümkündür ki Müslüman'lar, Hz. Peygamber'in devrinden başlayarak özellikle Medine'de birlikte yaşadıkları Yahûdi'lerin sahip oldukları bilgilere ilgi duymuşlar ve bunları gerektiği yerlerde kullanmışlardır. Hz. Peygamber'in anlattığı kıssalara bakıldığında bunların çoğunlukla ahlâk, takva, âhiret hayatının varlığı, Allah'a itaat, Allah'ın merhametinin enginliği gibi hususlarla ilgili olduğu görülmektedir. Kıssa anlatmanın vaaz ve irşat konularındaki müspet etkisi göz önüne alındığında Hz. Peygamber'in böyle bir tarzı benimsemesi gayet tabii görünmektedir.⁶⁵²

Hz. Peygamber'in özellikle İsrâîl oğulları hakkında kıssalar anlatması hususunda üzerinde durulması gereken nokta onun bu kıssalara nasıl muttali olduğudur. Çünkü genel kabule göre Hz. Peygamber okuma-yazma bilmeyen ve önceki dinlere ait kitapları okumamış birisidir ve ayrıca o dinlere mensup, bilgi sahibi, âlim karakterli kimselerle uzun süre görüşüp onlardan bilgi de almamıştır.⁶⁵³

Hz. Peygamber her ne kadar kitaplarını okumasa da zaman zaman kendileriyle yaptığı görüşmeler, çeşitli zaman ve mekânlarda bir arada bulunmalar sebebiyle bu kıssaları Yahûdi ve Hristiyan'lardan şifahi olarak duymuş olmalıdır.⁶⁵⁴

İmâm-ı Mâturîdî Hz. Peygamber'in yaptığı içtihatları, Kur'ân'dan harici sahip olduğu ve anlattığı bilgilerin Kur'ân dışı vahiy olarak "gayri metlûv vahiy" olarak kabul eder.⁶⁵⁵

Hz. Peygamber'in Benî İsrâîl kıssalarına nasıl muttali olduğu konusuna Muhammed İzzet Derveze'nin (1888–1984) şu tespiti calibi dikkattir:

“Bize göre Hz. Peygamber, bazılarının iddia ettiklerinin aksine, içinde yaşadığı toplumda tedavülde olan, gerek Tevrât ve İncîl'de gerekse başka yerlerde zikredilen

---

⁶⁵¹ Ebû Dâvûd, İlim 3663; Ahmed b. Hanbel, V, 504; Hatib El-Bağdâdî, (ö. 463/1071) *el-Câmi*, Beyrut, 1991, Hds. No: 1347, II, 115.

⁶⁵² Nihat Uzun, *Sahâbenin Tefsirde İsrâîliyata Bakışı*, KTÜİF Dergisi, Trabzon, 2015, II, 20.

⁶⁵³ Age, 21.

⁶⁵⁴ Age, 23, 24.

⁶⁵⁵ Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud Mâturîdî, *Te'vilatu Ehli-s-Sünne*, Thk: Mecdi Baslum, Beyrut, 2005, IX, 168.

geçmiş toplumlar ve peygamberlerle ilgili kıssaların, haberlerin, mekânların ve kalıntıların çoğunu biliyordu. Aynı şekilde Hz. Peygamber Arap yarımadasındaki insanların hayat ve düşünce tarzlarını, örf adetlerini, uzak geçmişteki atalarıyla ilgili haberleri bildiği gibi, yarım adaya komşu bölgedeki yaşayan insanların ve toplumlarının durumu hakkında da çok şey biliyordu. Bunun böyle olması eşyanın tabiatı gereğidir. Çünkü Hz. Peygamber risalet ve nübüvvet öncesi dönemde Mekke’de bulunan ehl-i kitapla ilişki kurmuştu. Dini meselelerle ilgili olarak ehl-i kitapla fikir alış verişinde bulunmuş, ilahi kaynaklı kitapların muhtevası hakkında onlarla konuşmuş, onlara kulak verip dinlemiştir. Bize göre bu bilgi alışverişi bi’setten sonra da devam etmiş, ilişki kurduğu bu kimseler Hz. Peygamber’deki peygamberlik alametini görüp iman edince sona ermiştir.⁶⁵⁶

ehl-i kitaptan ve bizzat Yahûdi’lerden nakil konusunda bir başka hadis Zeyd b. Eslem’den (ö. 136/754) nakledilen bir rivayettir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Ehl-i kitap’tan herhangi bir şey sormayın onlar kendileri sapmışken size doğru yolu gösteremezler. Ashâbın: “İsrâîl oğulları’ndan nakilde bulunalım mı? Şeklindeki bir soruya O: “Nakledebilirsiniz, bunda bir sakınca yok” diye cevap vermiştir.⁶⁵⁷ Bu rivayetten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, ashâbın özellikle dinin hayata aksettirilmesi hususunda ehl-i kitaptan herhangi bir şey sormasını istememektedir. Bu yasağı özellikle dinin hayata aksettirilmesi konusuna hasretmemizin sebebi, rivayetin devamında yer alan “onlar kendileri sapmışken size doğru yolu gösteremezler” ifadesidir. Çünkü İslâm Yahûdi yahut genel olarak ehl-i kitabın dini anlamak, yorumlamak ve hayata aktarmak gibi konularda yanlışta olduklarını söyler. Yoksa insan hayatına taalluk eden bütün meselelerde onların yanlışta olduğu iddiasında değildir. Bu durumda “onlardan nakilde bulunabilirsiniz” şeklindeki izni de “onların size bir yol çizmesine, sizi yönlendirmesine ve size dini öğretmesine izin vermediğiniz müddetçe anlattıkları haberleri duyup aktarmanızda bir sakınca yoktur” şeklinde anlamamız mümkündür.⁶⁵⁸

Muhaddislerin İsrâîlî rivayetleri “İsrâîl oğulları’ndan rivayette bulunmanızda sakınca yoktur; ancak benden rivayette bulunduğunuz zaman yalandan sakınınız”⁶⁵⁹ hadisi gibi, hadisleri eserlerine almalarının temelinde, İslâm’ın akîdevî, hukukî ve ahlâkî

⁶⁵⁶ Muhammed İzzet Derveze, *Et-Tefsirul Hadis*, Kahire, 1963, I, 175.

⁶⁵⁷ Abdürrezzâk es-San’ânî, *el-Musannef*, VI, 110.

⁶⁵⁸ Nihat Uzun, *age*, 28.

⁶⁵⁹ Buhârî, *Enbiyâ* 50.

konularda Yahûdi’likten çok daha mükemmel bir sistem getirdiği şeklindeki kanaate dayalı öz güvenin rolü büyüktür.⁶⁶⁰

Hadisin ikinci bölümünde yer alan “kim benim aleyhime kasten yalan uydurursa...” hakkında İslâm âlimleri Hz. Peygamber hakkında yalan uydurmanın pek büyük bir iş ve büyük günahlardan olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hatta Şeyh Ebû Muhammed el-Cüveyni (ö. 681/1283) bu hususta işi ileriye götürerek böyle bir şey yapanın kâfir olduğuna hüküm vermiştir. Kâdî Ebûbekir İbnül-Arabî’nin (ö.543/1148) açıklamaları da buna yakındır.⁶⁶¹

Hz. Peygamber’e yalan şeyleri isnat etme konusunda İmâm-ı Şâfiî (ö.204/820):

“Bilindiği gibi Hz. Peygamber yalan şeyleri anlatmayı asla caiz görmemiştir. O halde burada anlam şudur: “İsrâîl oğulları’ndan yalan olduğunu bilmediğiniz sözleri nakledip anlatabilirsiniz. Kendinizce caiz gördüğünüz şeylerde de, onlardan nakletmenizde sizin için bir vebal yoktur. Bu da Hz. Peygamber’in şu hadisini işaret etmektedir: “Kitap ehli size bir şey anlattıklarında onları tasdikte etmeyiniz, yalanlamayınız da.” Doğru olduğu kesinlikle bilinen hususlarda ne izin varit olmuştur, ne de yasak” der.⁶⁶²

Bu hadiste asılsız bir sözü Hz. Peygamber’e isnat ederek nakletmenin menedildiği kezib (كُذِّبَ) kavramı “hadis uydurma” anlamında kullanılmıştır.⁶⁶³ Hz. Peygamber’in işaret ettiği mevzû hadis; Hz. Peygamber üzere rivayet olunup ravisi kizb ile ta’n olunan hadistir.⁶⁶⁴ Hadisçilerin ıstılahında daha geniş ifade ile “Söz, fiil ve takrir olarak Hz. Peygamber’den sudur etmemiş, fakat hatayla veya kasten ya da bilmeyerek veya dini bozmak için O’na izafe edilen hadistir. Hz. Peygamber’den sadır olmadığı halde O’na izafe edilen her şey mevzû hadistir.” Bazıları tarifi kısa tutarak, “kasten yahut hatayla olsun fark etmez, Hz. Peygamber adına yalan söylenen hadislerdir” diye tarif etmişlerdir.⁶⁶⁵

Ayrıca Hz. Peygamber’in bu hadisi ile birçok kişi hadis rivayet etmekten uzak durmuşlardır. Hz. Ebûbekir kendisinden hadislerin aslına uygun nakledilmemesi korkusuyla yazmış olduğu sünene ait beş yüz kadar hadisi imha etmiştir.⁶⁶⁶ Hz.

---

⁶⁶⁰ İbrahim Hatiboğlu, *İsrâîliyat*, DİA, İstanbul, 2001, XXIII, 197.

⁶⁶¹ İbn Hacer, age, VII, 179.

⁶⁶² Age, 179.

⁶⁶³ Mustafa Çağrırcı, *Yalan*, DİA, İstanbul, 2013, XLIII, 298.

⁶⁶⁴ İsmail Hakkı İzmirli, *Hadis Tarihi*, İstanbul, 2002, 127.

⁶⁶⁵ Abdulfettah Ebû Gudde, *Mevzu Hadisler*, İstanbul, 2015, 45.

⁶⁶⁶ Talat Koçyiğit, *Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tespiti*, Konya, 2007, 53.

Zübeyir’de (ö. 36/656) Hz. Peygamber’in bu sözünden dolayı az hadis rivayet edenler arasındadır.⁶⁶⁷

Yalan, kişi kasten söylesin veya yanlışlıkla söylesin, söylediği şeyin gerçeğe uygun olmamasıdır fakat yanlışlıkla söylediğinde günahın söz konusu olmadığı konusunda icma olmasına rağmen Zübeyir (ö. 36/656) ve bazı sahabeler çok hadis rivayet ettiklerinde farkında olmaksızın hataya düşüleceğinden korkmuşlar ve az rivayet etmişlerdir. Çok hadis rivayet eden sahabelere gelince bu durumun onların hadis ezberleme konusunda kendilerine güvendiklerine yahut uzun süre yaşamaları sebebiyle bilgilerine ihtiyaç duyulduğuna, kendilerine soru sorulduğunda bunu saklamalarının mümkün olmamasına yorumlamak mümkündür.⁶⁶⁸

Sonuç olarak; Hz. Peygamber’in hadislerini değiştirme veya O’nun adına bile bile yalan uydurarak fitne fesat çıkarmak için gayri müslimlerin çalışmaları her zaman diliminde olmuştur ve de olmaya devam edecektir. Önemli olan, Müslüman’ların karşılaştıkları uydurma hadislerin, doğruluğunu bilip bilmeden, araştırmasını yapmadan, ehline müracaat etmeden bu uydurma hadislerle amel etmemeleri veya İslama mal edip körü körüne savunmamalarıdır. Bu işler hata götürmez, hadiste ifade edildiği gibi sahibini cehennem ile buluşturur.

3.6 Tevbe

Bu bölümde “Bir adamın ölünce cesedinin yakılmasını vasiyet etmesi ve Benî İsrâîl’li seri katilin affı” başlıkları altında iki hadis değerlendirilecektir.

3.6.1 Bir Adamın Ölünce Cesedinin Yakılmasını Vasiyet Etmesi

Buhârî’nin “Benî İsrâîl’e dair anlatılanlar” bab başlığı altında geçen bir kıssa da; bir adamın Allah korkusundan dolayı, öldüğünde cesedinin yakılmasını ve külünün savrulmasını çocuklarına vasiyet ettiğine dair olan hadistir;

Huzeyfe (ö. 36/656) (r.a) rivayet ediyor. Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu işittim:

---

⁶⁶⁷ Buhârî, İlim 38.

⁶⁶⁸ İbn Hacer, age, I, 271.

إِنَّ رَجُلًا حَضَرَهُ الْمَوْتُ، فَلَمَّا بَيَّسَ مِنَ الْحَيَاةِ أَوْصَى أَهْلَهُ: إِذَا أَنَا مُتُّ فَاجْمَعُوا لِي حَطَبًا كَثِيرًا، وَأَوْقِدُوا فِيهِ نَارًا، حَتَّى إِذَا أَكَلْتُ لَحْمِي وَخَلَصَتْ إِلَيَّ عَظْمِي فَامْتَحِثْتِ، فَخُذُوهَا فَاطْحَنُوهَا، ثُمَّ انظُرُوا يَوْمًا رَاخًا فَادْرُوهُ فِي النَّيْمِ، فَفَعَلُوا، فَجَمَعَهُ اللَّهُ فَقَالَ لَهُ: لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ، فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ " قَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَمْرٍو: وَأَنَا سَمِعْتُهُ يَقُولُ ذَلِكَ: وَكَانَ نَبَأًا

“Bir adamın ölüm vakti geldi. Artık hayattan ümidini kesince ailesine şu vasiyeti yaptı: “Ben öldükten sonra benim için çok miktarda odun toplayın ve odunu ateşe verin. Nihayet ateş etimi yiyip, kemiklerime ulaşır, kemiklerim de yandıktan sonra o yanmış olan kemiklerimi alın, iyice öğütün. Sonra da rüzgârlı bir günü bekleyin ve o öğüttüğünüzü denize savurun.” Onlar da bunu yaptılar. Yüce Allah onu bir araya getirdi ve ona: “Bunu neden yaptın” diye sordu, “senin korkundan” dedi. Allah’da onu mağfiret etti.”

Ukbe b. Amr (ö. 42/662) dedi ki: “Ben de Allah Resulünü böyle buyururken dinledim ve o şahıs nebbaş (kefen soyucu) birisi idi.”⁶⁶⁹

Hadiste geçen “فَادْرُوهُ” fiili “tezriye” kökünden türeme olup zerrelere parçalamak anlamındadır. “تذره الرياح” “rüzgârın savurduğu” tabiri de bundandır. İbn Ebi Cemre (ö. 599/1202) şöyle demiştir: “Burada sözü edilen kişi, inanmış bir mümin idi. Çünkü o hesaba çekileceğine ve yapılan kötülöklere ceza verileceğine kesin olarak inanmıştı. Yaptığı vasiyete gelince, herhalde bu tövbenin geçerli olması için onların dininde caizdi. İsrâil oğulları’nın şeriatında tövbelerin geçerli olması için kendilerini öldürmeleri biçiminde bir hüküm olduğu sabittir.”⁶⁷⁰

İntihar olayını Hint inancında da görmek mümkündür. Gerek Hint gerekse Jainist geleneğinde dinî amaçlı intihar meşru kabul edilmiştir.⁶⁷¹ Günümüzde Hint geleneğinde insanın “saf ruha” yani “Nirvana” ya ulaşmaya kadar, çeşitli bedenlerde tekrar doğma inancıdan ve ruhun yeni bir bedende bedenleşmesine yardımcı olacağından dolayı insanın öldükten sonra yakılması devam etmektedir.⁶⁷²

İslâm dininde ölen kimse yakılmaz. Bilakis Hz. Âdem’in çocuklarından birinin diğer kardeşini öldürmesi neticesinde;

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِي سَوَاءَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِي سَوَاءَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ

⁶⁶⁹ Buhârî, Enbiyâ 50.

⁶⁷⁰ İbn Hacer, age, XII, 594, 595.

⁶⁷¹ Salime Leyla Gürkan, *Ölüm*, DİA, İstanbul, 2007, XXXIV, 33.

⁶⁷² Salime Leyla Gürkan, age, 33.

“Ardından Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten âciz miyim?” dedi, ettiğine de pişman oldu”⁶⁷³ ayeti mucibince toprağa gömülür, defnedilir. İnsanların öldükten sonra toprağa defnedilmesi ile ilgili Kur’ân’ı Kerim’de dolaylı anlatımlar da mevcuttur.⁶⁷⁴

Hadislerde Hz. Peygamber’in; لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ “Allah’ın azap ettiği ile azap etmeyin”⁶⁷⁵ buyurduğu gibi canlı iken insanı yakmak nasıl caiz değil ise ölüyü bırakın yakmak, ona eziyet etmekte dinimizce yasaklanmıştır. Nitekim yine hadislerde Hz. Peygamber; كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكْسَرِهِ حَيًّا “Ölünün kemiğini kırmak onu diri iken kırmak gibidir” buyurmuşlardır.⁶⁷⁶

Ölmüş insanların yüksek derecedeki sıcaklıkla yakılıp toz haline getirildiği, ölü yakma yeri mânasına gelen Krematoryum⁶⁷⁷ dünyanın birçok yerinde faaliyet halinde iken Türkiye’de mevcut olmayıp bilakis bu fırının üretimi yapılarak batıya ihraç edilmektedir.⁶⁷⁸

İnsanoğlu ister kendini fırınlarda yaktırсын, ister parça parça olup vahşi hayvanlar tarafından yensin, öldükten sonra ister kemiği toz haline gelip savrulsun kendisini yok iken ilk yaratan Hak Teâlâ yine yaratacaktır.⁶⁷⁹

Hadiste kendisini yaktırana Hz. Allah’ın; “لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ؟” “bunu neden yaptın?” sorusunu sormuş ve o şahısta “مِنْ خَشْيَتِكَ” “Senin haşyetinden” diye cevap vermişti. Gerek Kur’ân’ı Kerim’de gerekse hadislerde haşyet, takvâ, işfâk, vecel ve rehbet, havf kelimeleri aynı ya da yakın anlamları ifade eden kavramlar olarak geçmektedir. Saygıyla karışık bir korku olan haşyet (خشيت) Kur’ân’ı Kerim’de;

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ “Kullar içerisinde ancak âlim olanlar O’nun büyüklüğü karşısında saygı duyarlar”⁶⁸⁰ şeklinde kendisine saygı duyulan varlık hakkındaki bilginin bir ürünü olarak ortaya çıkar. “Ben Allah hakkında sizden daha çok bilgiye sahibim ve benim haşyetim sizinkinden daha fazladır” anlamındaki hadis ile,⁶⁸¹

⁶⁷³ Mâide, 5/31.

⁶⁷⁴ Tâhâ, 20/55, Mürselat, 77/25, 26, Abese, 80/21, 22.

⁶⁷⁵ Buhârî, Mürted 2; Ebû Dâvûd, Cihad 112.

⁶⁷⁶ Muvatta, Cenâiz 15; Ebû Dâvûd, Cenâiz 58–60; İbn Mâce, Cenâiz 63.

⁶⁷⁷ TDK, II, 1392.

⁶⁷⁸ <http://www.ensonhaber.com/sivasta-krematoryum-uretip-avrupaya-satiyorlar-2016-03-29.html>.

⁶⁷⁹ Yasin, 36/78, 79.

⁶⁸⁰ Fâtır, 35/28.

⁶⁸¹ Buhârî, Edeb72; Müslim, Fezâil 127, 128.

“Allah’ın kulları arasında O’nu en iyi bilenlerin O’ndan en çok haşyet duyanlar” olduğunu ifade eden hadis-i kutside⁶⁸² haşyetle bilgi arasındaki ilişki özellikle vurgulanmıştır.⁶⁸³

Allah’tan korkma, yüce makamlardan birisidir. Bu imanın gerektirdiği şeylerdendir. Toplumda düzeni sağlayan, anarşi ve fitneyi ortadan kaldıran, her türlü ahlâksızlıklara karşı insanları koruyan yegâne duygu Allah korkusudur.⁶⁸⁴

Kur’ân’ı Kerim’de yalnızca Allah’tan korkulması,⁶⁸⁵ insanlardan değil sadece Allah’tan korkulması,⁶⁸⁶ şeytanın sadece kendi dostlarını korkutacağı, o halde onlardan değil Allah’tan korkulması gerektiği vurgulanır.⁶⁸⁷ Hz. Âdem’in çocuklarından Kâbil’in Hâbil’i öldürmeye kalkışması üzerine Hâbil’in el kaldırmayacağını çünkü Allah’tan korktuğunu söylediği,⁶⁸⁸ meleklerin⁶⁸⁹ ve peygamberlerin⁶⁹⁰ de Allah’tan korktuklarına dair ayetleri görmekteyiz.

Müminler yaratıcıyı tanımalı, O’na karşı saygı duymalıdır. Bunun göstergesi de O’nun emirlerine karşı gelmekten sakınmalarıdır. Bütün bunlar, Allah’tan korkup çekinme konusunda müminleri duyarlı davranmaya sevk etmelidir. Zira Allah’tan korkmanın mükâfatı büyüktür. Bu konuda Hak Teâlâ: “Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır.” buyurmuştur.⁶⁹¹

Peygamber olmasına rağmen Hz. Peygamber bile ilahi azaptan son derece korkar ve çekinirdi. Bir gün ashâbına şöyle bir konuşma yaparak: “Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim” buyurdu. Ardından; *لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَجَّكُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا* “Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız” uyarısında bulundu. Hz. Peygamber’in ashâbına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Orada bulunanların hepsi başlarını örterek o gün hıçkırığa hıçkırığa ağladılar.⁶⁹²

---

⁶⁸² Dârimî, Mukaddime 34.

⁶⁸³ Mustafa Kara, *Havf*, DİA, İstanbul, 1997, XVI, 529.

⁶⁸⁴ İbn Hacer, age, XII, 593.

⁶⁸⁵ Âl-i İmrân, 3/175.

⁶⁸⁶ Mâide, 5/44.

⁶⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/175.

⁶⁸⁸ Mâide, 5/28.

⁶⁸⁹ Nahl, 16/50.

⁶⁹⁰ Ahzab, 33/39.

⁶⁹¹ Rahman, 55/46.

⁶⁹² Müslim, Fedâil 134.

Sonuç olarak; bu hadisten herhangi bir kişi bu hadisi örnek alıp Allah korkusundan kendisini yaktırdığı takdirde rahmete, mağfirete kavuşacak mesajı alınmamaktadır. Fakat samimi ve ihlâslı bir şekilde Allah'tan korkan kimsenin amelleri eksik ve kusurlu da olsa mağfiret edilebileceği, kimin gerçekten samimi kimin samimiyetsiz olduğunun “kalplerde geçen gizli şeyleri”⁶⁹³ dahi bilen Allah tarafından bilineceği ve o niyete göre muamele göreceği unutulmamalıdır.

3.6.2 Benî İsrâîlli Seri Katilin Affı

Bir şahsın hayatına haksız yere son veren, adam öldürme suçu işleyen caniyeye katil denir.⁶⁹⁴ Birçok kimsenin kanına girmiş seri katilin pişman olarak bu işten vazgeçmek için çareler araması ve nihayetinde kendisine önerilen beldeye iyi birisi olmak için giderken ruhunu teslim etmesi akabinde meydana gelen olay ile ilgili bir hadis şöyledir;

Ebû Saîd el-Hudri'nin (ö. 74/693–94) rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا، ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ، فَأَتَى رَاهِبًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ: هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ؟ قَالَ: لَا، فَقَتَلَهُ، فَجَعَلَ يَسْأَلُ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَنْتَ قَرِيْبَةٌ كَذَا وَكَذَا، فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ، فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا، فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَقْرَبِي، وَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَبَاعِدِي، وَقَالَ: قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا، فَوُجِدَ إِلَى هَذِهِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ، فَغُفِرَ لَهُ

“İsrâîl oğulları içinde doksan dokuz insan öldürmüş olan bir kimse vardı. Sonra bu adam evinden çıkıp bir rahibe vardı da ona:

—Benim için tövbe var mıdır? Diye sordu. Râhib:

—Hayır, yoktur, diye cevâb verdi.

Bu cevap üzerine o adam o rahibi de öldürdü. Sonra bu adam yine sormağa başladı. Sorduklarından biri ona:

—Sen filân köye git, dedi.

O da o köye yönelmişken yolda vefat etti. Rahmet melekleriyle azap melekleri o adamın başına gelip orada çekişmeye başladılar... Bunun üzerine Allah, tövbe için gideceği köye: “Biraz yaklaş!” diye; ölen kimsenin kendi köyüne de: “Biraz uzaklaş!” diye vahyetti. Rahmet ve azap meleklerine de: “Haydi şimdi her iki taraf

⁶⁹³ Lokman, 31/23; Mülk, 67/13.

⁶⁹⁴ TDK, II, 1237.

*arasındaki uzaklığı ölçün de mukayese ediniz,” diye emretti. Ölen o kimse tövbe köyüne bir karış daha yakın bulundu da, bu sebeple mağfiret olundu.*⁶⁹⁵

Hz. Peygamber “pişmanlık duymak tövbenin kendisidir”⁶⁹⁶ buyurmakla nedamet duymanın tövbe etmede en önemli unsur olduğuna işaret etmiştir. Hadiste işlemiş olduğu günahlarından dolayı nedamet duyan bir katilin, mânevî yönde çıkış yolu arayışına girdiği görülmektedir. Ayrıca kendisine bu günahlardan kurtulmanın yolunun olup olmadığı sorusuna karşı olumsuz cevap vermek ile ümitsizliğe kapı açan, bilgisizce hüküm veren rahibin, cahilliğinin bedelini canı ile ödediğine, neticede işlenen günahlara samimi olarak tövbe etmenin kişiyi kurtarıcı bir amel olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber de “Günahından hakkıyla tövbe eden hiç günahlı olmayan kimse gibidir”⁶⁹⁷ buyurmaktadır.

Hadis’te “bir rahibe gitti” ifadesi ile bu hadisenin Îsâ (as)’ın yükseltilmesinden sonra cereyan ettiği hissettirilmektedir. Ayrıca “bir adam ona şöyle şöyle olan bir kasabaya git dedi” cümlesine Hişam’ın naklettiği rivayette şu fazlalıkları görüyoruz; “çünkü o kasabada Allah’a ibadet eden insanlar vardır. Sen de onlarla birlikte Allah’a ibadet et. Eski toprağına geri dönme. Çünkü orası kötü bir yerdir” dedi ve adamda yoluna koyuldu. Yolun yarısına vardığında ona ölüm meleği geldi...” Hadiste ki “yöneldi” kelimesinden maksat yani gideceği tarafa doğru kendisini daha da yakınlaştırdı mânasına gelir. “Melekler onun hakkında anlaşmazlığa düştü” cümlesini yine Hişam yoluyla gelen rivayette şu fazlalıkları görürüz: “Rahmet melekleri dedi ki; “bu tövbe ederek, kalbiyle Allah’a yönelmiş olarak geldi.” Azap melekleri de: “O hayır namına hiçbir şey işlemedi” dediler. Onlara insan sûretinde bir melek geldi. Onu aralarında hakem yaptılar. O da “İki yerin arasını ölçünüz, hangisine daha yakın ise oraya aittir” dedi. “Bunun üzerine Allah, çıkıp geldiği kasabaya: “Uzaklaş”, diye vahyetti, gitmek istediği kasabaya da “yaklaş” diye vahyetti.”⁶⁹⁸

İnsanoğlu beşer olduğundan dolayı zaman zaman yoldan çıkar, şaşar. Elbette hatasız kul olmaz. Önemli olan hataların farkına varmak, günahları için tövbe etmektir, günah işleyenlerin en hayırlısı tövbe edendir.⁶⁹⁹ Bu anlamda tövbe, pişman olmak, hatadan dönmek, rucu etmek, dönüş yapmak demektir. Yani tövbe kulun işlediği

---

⁶⁹⁵ Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tevbe 46.

⁶⁹⁶ İbn Mâce, Züht 30; Ahmed b. Hanbel, I, 422, 423- 433.

⁶⁹⁷ Tirmizî, Kıyamet 49.

⁶⁹⁸ İbn Hacer, age, VII, 201.

⁶⁹⁹ İbn Mâce, Züht 30; Ahmed b. Hanbel, III 198.

kötülük ve günahlara pişman olup onları terk etmesi, emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak sûretiyle Allah'tan bağışlanma dileyip, günahlardan rucu edip Allah'a yönelmesidir.⁷⁰⁰

Tövbe kapısı herkese açıktır. Yeter ki kul Hakk'a yönelip günahlarından tövbe etsin. Yaratıcı onun tövbesini kabul eder, hata ve kusurlarını bağışlayıp affeder. Kul ne kadar günahkâr olursa olsun, kulun günahı kul haklarından değilse adam bile öldürse yine kendisine tövbe kapısı açıktır. Doksan dokuz kişi öldürse, yüz defa hata işlese de yine durum aynıdır. Çünkü Kur'an'ı Kerim'in bir ayetinde Hak Teâlâ; "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar, doğrusu O çok bağışlayıcı çok merhametlidir" buyurmaktadır.⁷⁰¹ Tabii ki bu durum şeytanın iğvasıyla suistimal edilip "nasıl olsa Allah affeder" mantığıyla kişiyi günaha yöneltmemelidir.⁷⁰²

Hz. Peygamber insanların günah işleyebileceğini, fakat pişman olup tövbe ettikleri takdirde bağışlanacaklarını hatta: "Siz günah işlemeyen kimseler olsanız Allah bu fiili işleyen başka bir topluluk yaratır ve onların günahlarını bağışlardı"⁷⁰³ gibi hadisleriyle Allah'ın gafur, tevvâb olduğunu vurgulamıştır.⁷⁰⁴ Peygamberlerin ismet sıfatları vardır ki günah işlemezler. Hz. Peygamber gelmiş geçmiş bütün günahları affolunmasına⁷⁰⁵ günah işlemekten korunmasına rağmen, kendisi de bazen günde yüz defa istiğfar etmiştir.⁷⁰⁶

Tövbe kapısı sadece küçük günahlar için açık değil insanın onurunu zedeleyen zina, hırsızlık, içki içme gibi büyük günahlar için dahi açıktır.⁷⁰⁷ Kul hakkına girenler, başkaların haklarına tecavüz edenler, öncelikle onlardan helâllik dilemeli ve tövbe etmelidir. Çünkü kul hakkını affetme yetkisini Allah, hak sahibine vermiştir.⁷⁰⁸ Şirk koşmadığı sürece kulun ne kadar günahı olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümidi kesmemesi gerekir. Nitekim bedevinin birisi Hz. Peygamber'e gelerek cennete ve cehenneme girmesini gerektiren iki etkenin ne olduğunu sordu. Bu soruya Hz. Peygamber; "Allah'a ortak koşmadan ölen cennete, Allah'a şirk koşan da cehenneme

---

⁷⁰⁰ Bekir Topaloğlu, *Tövbe*, DİA, İstanbul, 2012, XLI, 279.

⁷⁰¹ Zümer, 39/53.

⁷⁰² Lokman, 31/33.

⁷⁰³ Müslim, Tevbe 9–11

⁷⁰⁴ Müslim, Tevbe 9–11; Ahmed b. Hanbel, I, 289, II, 304–305.

⁷⁰⁵ Buhârî, Tefsir'ul-Kur'an, (Fetih) 2; Müslim, Sıfatul Münâfigîn 81.

⁷⁰⁶ Müslim, Zikir 41, 42; Ebû Dâvûd, Vitir 26.

⁷⁰⁷ Buhârî, Hudûd 20; Müslim, İman 104.

⁷⁰⁸ Buhârî, Rikâk 48.

girer” diye cevap vermiştir.⁷⁰⁹ Günah işleyip de tövbe etmeden ölen kimseler âhîret nimetlerinden mahrum kalırlar.⁷¹⁰

Bir Hadîsi Kudsi’de:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ، وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْنَكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً "

“Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ve ricada bulunduğun zaman, sende bulunan günahları kayıtsız olarak mağfiret ederim. Ey Âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak dereceye ulaşsa da bana istiğfar etsen, günahlarını mağfiret ederim. Ey Âdemoğlu! Yeryüzünü dolduracak günahlarla huzuruma gelsen, şirk koşmadığın halde bana kavuşursan yeryüzünü dolduracak kadar bir mağfiretle mukabele eder seni affederim” buyrulmaktadır.⁷¹¹

Hz. Peygamber Hak Teâlâ’nın mümin kulunun kendisinden bağışlanma dilemesi, tövbe etme neticesindeki sevincini bir hadisinde şöyle tasvir eder: “Adamın biri tek başına tehlikeli bir yolda yiyeceğini ve içeceğini taşıyan bineğiyle yolculuk yapmaktadır. Bir yerde durup dinlenirken kısa bir süre uyur. Uyanınca bineğinin ortadan kaybolduğunu görür. Uzun zaman ararsa da bulamaz. Bu sırada aşırı derecede bunalmış ve susamıştır. Nihayet, “dinlendiğim yere gideyim de orada öleyim” der. Bu yerde kısa bir ara uykuya dalıp uyanınca bineğini karşısında görür. O kadar sevinir ki, ‘Allahım! Sen benim Rabbim, ben de senin kulunum’ diyecek yerde, ‘Sen benim kulum, ben de senin Rabbinim!’ der”⁷¹²

Kişinin ne zaman öleceği belli değildir. Ölüm kapıya dayanıp, can boğazdan çıkacağı zaman yapılan tövbeler kabul edilmeyecektir.⁷¹³ Bu yüzden insanoğlu zamanını iyi değerlendirmeli, Hak Teâlâ’nın dünya semasına tecelli ettiği⁷¹⁴ övülmüş vakit olan seher vakitlerinde⁷¹⁵ işlediği bir günahın ardından hemen tövbe etmeli⁷¹⁶ hadiste geçen doksan dokuz kişiyi öldüren şahıs gibi ümitsizliğe kapılmayıp kurtuluş

⁷⁰⁹ Müslim, İman 151.

⁷¹⁰ Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 77.

⁷¹¹ Tirmizî, Daavât 106.

⁷¹² Buhârî, Daavât 4; Müslim, Tevbe 1–8; Ahmed b. Hanbel, I, 383, II 534, 535.

⁷¹³ Nisâ, 4/18; Tirmizî, Daavât 98.

⁷¹⁴ Buhârî, Daavât 14.

⁷¹⁵ Âl-i İmrân, 3/17.

⁷¹⁶ Âl-i İmrân, 3/135.

yollarını aramalı, Allah ve Resulünün isteği doğrultusunda hayatını yaşamaya devam etmelidir.

Sonuç olarak; hadisdeki öldürülen insan sayısının kesretten kinaye olduğu söylenece de zamanımızda bir düğmeye basıp milyonlarca kimsenin ölümüne vesile olan bir kimsenin tövbe etmek istemesi halinde kendisine gösterilecek başka bir tövbe kapısı olmadığını her Müslüman bilir ve Allah adına ona “senin tövben kabul edilmez” hükmünü vererek onu umutsuzluğa düşürmez. Bütün günahlarımıza istiğfar etmek bizden, mağfiret etmek Allah’tandır.

3.7 Zühd

Bu bölümde “Benî İsrâîl’den bir şahit: “Yürüyen cennetlik”, Yahûdi ve Hristiyan’lara bir, Muhammed ümmetine iki ecir verilir, Benî İsrâîl’in maruz olduğu tâun hastalığı, Benî İsrâîl’den âmâ, kel ve ala tenli olan üç kişinin imtihan edilmesi, bir hayırseverin iyi niyeti, tevekkülü ve müjdelenmesi” başlıkları altında beş hadis değerlendirilecektir.

3.7.1 Benî İsrâîl’den Bir Şahit: “Yürüyen Cennetlik”

Sahîhayn’de ve başka tariklerle gelen diğer rivayetler de Abdullah bin Selam insanların kendisi için “cennetlik” demeleri üzerine işin aslının gördüğü bir rüyayı Hz. Peygamber’e anlatması ve Hz. Peygamber’in de bu rüyayı yorumlaması neticesinde insanların böyle söylediğini ifade etmiştir.⁷¹⁷ Buhârî’de geçen hadis’te;

Sa’d b. Ebî Vakkas (ö. 55/675) şöyle demiştir:

" مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: لِأَحَدٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ " قَالَ: وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ} [الأحقاف: 10] الْآيَةُ، قَالَ: «لَا أُدْرِي قَالَ مَالِكٌ الْآيَةَ أَوْ فِي الْحَدِيثِ»

“Ben Hz. Peygamber’den yeryüzünde gezen hiçbir kimse için “bu cennet ehliendir” buyururken işitmedim. Ancak Abdullah b. Selâm müstesnadır. Hz. Peygamber bu sözü Abdullah b. Selâm için söylemiştir ve şu ayet onun hakkında inmiştir:

⁷¹⁷ Buhârî, Ta’bir 19–23; Müslim, Fedâilî’s-Sahâbe 148.

“De ki: Bana haber verin, eğer bu Kur’ân Allah tarafından olup da siz buna rağmen onu inkâr ediyorsanız ve İsrâîl oğulları’ndan bir şahit de onun benzerine istinaden bana şahitlik etmiş, iman etmiş olduğu halde siz iman etmeyi kibrinize yediremiyorsanız zulmetmiş olmaz mısınız? Şüphe yok ki, Allah, o zalimler güruhunu hidayete erdirmez.”⁷¹⁸

Râvî Abdullah b. Yûsuf (ö. 762/1360): “Ben İmâm Mâlik’in (ö. 179/795) bu ayetin nüzulünün bu kıssanın içinde olduğunu kendi nefsinden mi söyledi yahut bu hadisin içinde midir; bilmiyorum”, demiştir.⁷¹⁹

Yahûdi âlimi iken daha sonra Müslüman olan Abdullah b. Selâm’ın (ö.43/663–64) esas adı Ebû Yûsuf Abdullah b. Selâm b. el-Hâris’tir ve Medine civarına yerleşmiş bulunan üç Yahûdi kabilesinden Benî Kaynuka’ya mensuptur. Hz. Yusuf neslinden geldiği rivayet edilir. Asıl adı Husayn (الحصين) iken Müslüman olunca bu isim Hz. Peygamber tarafından Abdullah’a çevrilmiştir. Babası gibi o da Yahûdi âlimlerindendi. İslâmiyet’i kabul ediş tarihiyle ilgili üç ayrı rivayet vardır. Hz. Peygamber henüz Mekke’de iken ihtida ettiği rivayetinin yanında Asr-ı Saadet’in sonlarında (8/629–30) Müslüman olduğu da zikredilmiştir. Umumiyetle kabul edilen rivayete göre ise, Hz. Peygamber hicret yolculuğunun sonunda Kubâ’ya varınca yanına gelmiş ve kendisine yönelttiği bazı soruların doğru cevaplarını aldıktan sonra, bunların ancak bir peygamber tarafından bilinebileceğini söyleyerek Müslüman olmuştur. Abdullah, halası dâhil bütün ev halkının Müslüman’lığı seçmelerini de sağlamıştır. Uhud Savaşı’na katılmış, Medine civarında bulunan Yahûdi kabilelerinden Benî Nadir’in muhasarasında bulunmuş, Benî Kurayza’dan esir alınan kadın ve çocukların muhafaza edilme işi de ona verilmiştir. Ayrıca Hz. Ömer devrinde Kudüs’ün fethine ve Câbiye’deki toplantıya katılmış, 642 yılında Sâsânîler’le yapılan Nihavent Savaşı’nda da bulunmuştur. Halife Osman’ın evini kuşatan asilere engel olmaya çalışmışsa da muvaffak olamamıştır. İlk iki halife hakkındaki övücü sözleri kaynaklarda yer almaktadır. Hz. Ali’ye (ö. 40/661) biat etmemekle beraber ona Irak’a gitmemek ve Âişe (ö. 58/678) ile mücadeleye girişmemek konusunda telkinde bulunmuştur. Muâviye’nin (ö. 60/680) halifeliği sırasında Medine’de vefat etmiştir.⁷²⁰

⁷¹⁸ Ahkaf, 46/10.

⁷¹⁹ Buhârî, Menâkıbul Ensar 19.

⁷²⁰ Yaşar Kandemir, age, III, 74; Ethem Ruhi Fığlalı, *Abdullah b. Selâm*, DİA, İstanbul, 1988, I, 134, 135.

Hız. Peygamber Yahûdi'lerin önde gelenlerinden on tanesinin iman etmeleri neticesinde bütün Yahûdi'lerin iman edeceğine dair temennide bulunuyordu.⁷²¹ Fakat bu hidayet Abdullah b. Selam'a nasip olacaktır. Abdullah b. Selam'ın Hz. Peygamber'e sınamak için, "kıyametin ilk alameti, cennetliklerin ilk yiyeceği yemek ve evlat ne diye babasına ya da anasına çeker?" sorularını sorup Hz. Peygamber'den aldığı cevap ile "bunu ancak bu şekilde bir peygamber cevaplar" diyerek İslâm'a girmiştir. Ayrıca Yahûdiler Abdullah'ın Müslüman olduğunu öğrenmeden önce kendisi hakkında Hz. Peygamber'e müspet düşüncelerini anlatırlarken Abdullah'ın Müslüman olduğuna şahit olmalarından sonra onun aleyhine konuşmuşlardır.⁷²²

Kur'an'ı Kerim'de; وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ "Mûsâ'nın kavminden hak yolu gösteren ve onun ışığında âdil davranan bir topluluk da vardı."⁷²³ Ayetinin tefsirinde; bu topluluğun bir rivayete göre Hz. Mûsâ'dan sonra, Yuşa (as) zamanında yoldan çıkan ve peygamberleri öldürmeye başlayan Benî İsrâîl'liler yüzünden Çin'e hicret etmek zorunda kalan topluluk olduğu, diğer bir rivayete göre de bu topluluğun Abdullah b. Selam ve ashâbı olduğu vurgulanır.⁷²⁴

Sonuç olarak; bu hadiste Hz. Peygamber'in risaletini kabul etmeyen Yahûdi zümresine karşı doğruları söyleyip Yahûdi'lerin yalanlarını yüzlerine vurmaktan çekinmeyen, Tevrat'ta gelecek son peygamberin vasıflarının Hz. Peygamber'de olduğunu ve onun beklenen son peygamber olduğunu haykıran bir sahabenin bize verdiği gizli bir mesaj vardır. Bu mesaj kanaatimizce; "tek başına da kalsan doğruluktan, Hak'tan, hakikatten ayrılma ki yürüyen cennetlik olasın" mesajıdır.

3.7.2 Yahûdi Ve Hristiyan'lara Bir, Muhammed Ümmetine İki Ecir

Verilir

Muhammed ümmetinin Allah ve Resulünün övgüsüne nail olmasının altında yatan sebep neydi? Neydi onları üstün ümmet yapan? Bir zamanlar sayıları çok azdı. Sonra suya atılan taşın oluşturduğu halkalar misali dalga dalga çoğalan büyük bir topluluk haline geldiler. Onlar âhirette hem nicelik hem de nitelik açısından Allah ve Resulünün övgüsüne mazhar oldular. Çünkü Allah'ın davetini ihya eden, unutilan

⁷²¹ Buhârî, Menâkıbul Ensar 52; Müslim, Sıfatül Münâfigîn 31.

⁷²² Buhârî, Ensarın Menkıbeleri 51, Tefsir'ul-Kur'an 6.

⁷²³ A'râf, 7/9.

⁷²⁴ Mehmet Efendi Ayıntabi, *Tıbyan Tefsiri*, İstanbul, 1980, II, 126.

değiştirilen dinin üzerindeki pası temizleyip aslına döndüren olan onlardı. Onların üstünlüğü soya, kabileye, zenginlik ve iktidara değil Allah ve Resulüne olan sadakatlerine bağlıydı. Zira diğer ümmetlerin taşıyamadıkları yükü onlar üstlenmişlerdi.⁷²⁵

Buhârî’de ümmeti Muhammed’in ehl-i kitaba nazaran iki ecir alacağını müjdeleyen bir hadiste İbn Ömer (r.a) (ö. 73/692) den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

" إِنَّمَا أَجَلُكُمْ فِي أَجَلٍ مَنْ خَلَا مِنَ الْأُمَّمِ، مَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى مَغْرِبِ الشَّمْسِ، وَإِنَّمَا مَثَلُكُمْ وَمَثَلُ الْيَهُودِ، وَالنَّصَارَى، كَرَجُلٍ اسْتَعْمَلَ عَمَلًا، فَقَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ، فَعَمَلْتُ الْيَهُودَ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ، ثُمَّ قَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ، فَعَمَلْتُ النَّصَارَى مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ، ثُمَّ قَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى مَغْرِبِ الشَّمْسِ عَلَى قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ، أَلَا لَكُمْ الْأَجْرُ مَرَّتَيْنِ، فَعَضِبَتِ الْيَهُودُ، وَالنَّصَارَى، فَقَالُوا: نَحْنُ أَكْثَرُ عَمَلًا وَأَقَلُّ عَطَاءً، قَالَ اللَّهُ: هَلْ ظَلَمْتُمْ مَنْ حَقَّقْتُمْ شَيْئًا؟ قَالُوا: لَا، قَالَ: فَإِنَّهُ فَضْلِي أُعْطِيهِ مَنْ شِئْتُ "

“ Geçmiş ümmetlere göre sizin eceliniz, ancak ikindi namazı ile güneşin batımına kadar olan süreye benzer. Sizin misaliniz ile Yahûdi’ler ve Hristiyan’ların misali de bir takım işçileri ücretle tutmuş bir adama benzer. Bu adam: “Birer kırat ücret karşılığında günün yarısına kadar kim benim için çalışır?”, dedi. Bunun üzerine Yahûdi’ler birer kırat karşılığında günün yarısına kadar çalıştılar. Daha sonra: “Günün yarısından ikindi namazına kadar birer kırat ücret karşılığında benim için kim çalışır” dedi. Hristiyan’lar da günün yarısından ikindi namazına kadar birer kırat ücret karşılığında çalıştılar. Daha sonra dedi ki: “İkindi namazından güneşin batışına kadar ikişer kırat karşılığında benim için kim çalışır?” Dikkat edin, işte ikindi namazından, güneşin batımına kadar ikişer kırat karşılığında çalışanlar sizlersiniz. Dikkat edin size ecir iki defa verilir. Yahûdi’lerle Hristiyan’lar buna kızarak dediler ki: “Biz daha çok amel ettiğimiz halde bize verilen daha az.” Allah: “Ben hak ettiğinizden az vererek size zulmettim mi?” diye sordu. Onlar hayır dediler. Şöyle buyurdu: “Bu benim lütfümdür. Onu dilediğime veririm.”⁷²⁶

“الأَجْرُ” ecir, İslâm literatüründe mânevî ve uhrevî olarak kullanılır ki sözlükte “bir işe karşılık ücret ödemek, mükâfatlandırmak” mânalarına gelir. Ecir, sevap ve ceza kelimeleri

⁷²⁵ Hadislerle İslâm, VI, 472.

⁷²⁶ Buhârî, Enbiyâ 50.

arasında anlam benzerliği bulunmakla beraber aralarında fark olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Bu âlimlere göre ecir daha çok faydalı işlere verilen karşılığı ifade eder. Ceza ister faydalı ister zararlı olsun bütün işlere verilen karşılık anlamına gelir. Sevapta ise sadece âhîret mükâfatı söz konusudur. Kur'ân'ı Kerim'de tekil ve çoğul olarak birçok yerde geçen ecrin müfessirlerce “mükâfat, sevap, isyana ceza, cennet, ücret, övgü, mehir” mânalarında da kullandığı görülür. Hadislerde ise imâna ve salih amellere karşılık âhîrette verilecek olan sevap, işçi ücreti ve mehir olarak üç ayrı anlamda kullanılmıştır.⁷²⁷

Hz. Peygamber kendi ümmetinin diğer ümmetlerin ecirlerinden fazla oluşunu bir diğer misalle şu şekilde anlatır:

“Müslüman'larla Yahûdi ve Hristiyan'ların hali şuna benzer; bir adam bazı kimseleri sabahtan geceye kadar çalıştırmak için ücretle tutar. Bu işçiler günün yarısına kadar çalıştıktan sonra, “senin vereceğin ücrete ihtiyacımız yok, şu ana kadar çalıştığımız iş için de ücret istemiyoruz” derler. Adam onlara, “böyle yapmayın! İşinizin kalanını tamamlayın, ücretinizi tam olarak alın” der. Ama bunu reddederek oradan ayrılırlar. Bunun üzerine adam başkalarını ücretle tutup, “şu günü tamamlayın da öncekilere vaat ettiğim gündeliği size tam olarak vereyim” der. Bu ikinci gurup da çalışmaya koyulur. İkinci namazı vakti olunca bunlar da, “İşin senin olsun, yaptığımız çalışmanın da ücretini istemiyoruz, işi bırakıyoruz” derler. “İşinizin kalanını tamamlayın, zaten günün bitimine çok az kaldı,” dediyse de bunu reddederler. Adam geri kalan zaman da çalışmalarını için yeni işçiler tutar. Onlar gün batıncaya kadar çalışırlar ve önceki iki gurubun ücretini de alırlar. İşte bu onlar ile bu nuru, hidayeti kabul eden Müslüman'ların haline benzer.”⁷²⁸

Zâhîren bu benzetmede Yahûdi'lerin ve Hristiyan'ların çalışmada söz verip çalışmayarak haksızlık yaptıklarını ve neticede Müslüman'ların sözlerinde durup çalışarak iki ecir aldıklarını görüyoruz. Bâtînen ise bu hadislerdeki kıyasın mânası şu olsa gerektir:

“Yüce Allah önceki ümmetlere birçok peygamber göndermişti. Ancak Yahûdi'ler peygamberlerine muhalefet ederek onu yalanlamışlar, Hristiyan'lar da aynı şekilde Hz. İsa'ya sadık kalmayarak onun getirdiği dini tahrif etmişler, peygamberlerini ilahlaştırmışlardı. Semâvi birer din olan Yahûdi ve Hristiyan'lıktan sonra risalet

⁷²⁷ Muhittin Bağçeci, *Ecir*, DİA, İstanbul, 1994, X, 383.

⁷²⁸ Buhârî, İcâre 11.

sancağı bu defa İslâm peygamberine ve onun ümmetine devredilmişti. Tevhide inanma ve bu uğurda yaşama görevi Muhammed ümmetine verilmiş, peygamberlerinin tebliğ ettiği dine inanıp iman eden İslâm ümmeti, diğer ümmetlerin aksine dinin aslını korumuş ve böylece Allah'ın lutfuna ve keremine mazhar olmuştur.”⁷²⁹

Hz. Peygamber'in ümmetini övdüğü müjdelerine devam edecek olursak;

“biz dünyaya en son gelenleriz; kıyamet gününde ise en başa geçecek olanlarız. Cennete de ilk giren biz olacağız. Şu kadar var ki onlara bizden önce, bizlere de onlardan sonra kitap verilmiştir.”⁷³⁰

“Bana bütün ümmetlerin mahşerdeki halleri gösterildi. Peygamberlerden biri beraberinde bir kişi ile diğeri iki kişi ile bir başkası da beraberinde toplulukla geçmeye başladı. Bir peygamber de yanında hiç kimse olmadan yapayalnız geçiverdi. Sonra uzakta bir karaltı gördüm. Onların benim ümmetim olmasını umdum. “Onlar Mûsâ (as) ve ümmetidir, asıl sen şu ufka bak denildi.” Orada ufku kaplamış büyük bir karaltı gördüm. Sonra bir de şu taraflara bak denildi. O tarafa başımı çevirdiğimde ufku kaplamış çok büyük bir karaltı daha gördüm. Bana “işte bunlar senin ümmetindir. Bunlarla birlikte yetmiş bin kişi daha cennete girecektir” denildi.”⁷³¹

Kur'ân'ı Kerim: “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülüğü nehyeder ve Allah'a iman edersiniz”⁷³² şeklindeki ilahi buyrukla ümmeti Muhammed'in örnek ve önder bir nesil olduklarını haber verir.

Muhammed ümmeti yüce Allah tarafından “vasat bir ümmet” olarak takdim edilmektedir. Yani ifrat ve tefritten uzak, inancında, ahlâkında, her davranışında orta yolu tuturan, doğruluk, denge, sağduyu ve adâlet timsali bir ümmetti. Aşırılıktan uzak duruşları, uyumlu ve mutedil tavırlarıyla diğer toplumlar için “şahit” yani örnek olma vasfını kazanmışlardı. Her ümmetten bir şahit getirileceği, Hz. Peygamber'in ise onların hepsine şahitlik yapacağı günde Muhammed ümmeti iyiler için bir örnek ve delil olacaktır.⁷³³

⁷²⁹ Hadislerle İslâm, VI, 473.

⁷³⁰ Buhârî, Cum'a 12; Müslim, Cum'a 19, 20.

⁷³¹ Buhârî, Tıb 42; Müslim, İman 371.

⁷³² Âl-i İmrân, 3/110.

⁷³³ Hadislerle İslâm, VI, 473.

Sonuç olarak; Allah'a ve peygamberlerine itaat etmeyen, asi olan, hatta gönderilen peygamberleri öldüren veya ilah addeden ehl-i kitaba nazaran Allah'a ve peygamberine itaatte kusur etmeyen ümmeti Muhammedin seviyesi, derecesi ve alacağı ecir elbette aynı olmayacaktır.

3.7.3 Benî İsrâîl'in Maruz Olduğu Cezalardan; Tâun Hastalığı

Sahîhayn'de tâun hastalığının İsrâîl oğulları'nın Hak Teâlâ tarafından cezalandırılması olduğu ve bu bulaşıcı hastalığın bulunduğu yere Müslüman'ların girip çıkmaması gerektiğini anlatan bir hadis şöyledir;

Sa'd b. Ebi Vakkas (ö. 55/675), Üsâme b. Zeyd'e (ö. 54/674):

مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الطَّاعُونَ

“*Sen Rasûlullah'tan tâun hastalığı hakkında ne duydun?* Diye sordu.

فَقَالَ أَسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الطَّاعُونَ رَجَسٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ، فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ، وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا، فِرَارًا مِنْهُ» قَالَ أَبُو النَّضْرِ: «لَا يُخْرَجُكُمْ إِلَّا فِرَارًا مِنْهُ»

Üsâme: “Rasûlullah buyurdu ki:

“*Tâun İsrâîl oğulları'ndan bir taiife üzerine yahut sizden önce geçen bir ümmete Allah tarafından gönderilmiş bir ceza bir azaptır. Siz bir yerde tâun çıktığını işittiğiniz zaman, o tâunlu yere gitmeyiniz. Sizin bulunduğunuz yerde tâun meydana gelirse, tâundan kaçmak için oradan da çıkmayınız*” Râvî Ebû'n-Nadr (ö. 344/955):
“*Tâun hastalığından kaçmak için o bölgeden dışarı çıkmayın*” dedi der.⁷³⁴

Kitlesel ölümlere sebep olan ve Veba hastalığı da dediğimiz tâun, ط-ع-ن kökünden türemiş olup “yaralamak, ayıplamak, kusurlu görmek, batmak, batırmak, tesir etmek” mânalarına gelir.⁷³⁵ Aslen Farab'lı bir Türk olan Cevheri, (ö. 400/1009) es-Sihah adlı eserinde “Tâun Veba'nın bir çeşididir” diye bahsederken⁷³⁶ İbn Sînâ (ö.428/1037); “Tâun, bulaşıcı hastalıkların yaygın olduğu beldelerde çokça görüldüğünden dolayı Tâuna Veba adı verilmiştir, bu doğru adlandırma değildir, Tâun ile Veba aynı şey

⁷³⁴ Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tıb 92.

⁷³⁵ Vankulu, II, T-A-N mad; Nükhet Varlık, *Tâun*, DİA, İstanbul, 2011, XL, 175.

⁷³⁶ Zâ'dü'l-Meâd, IV,1649.

değildir” demektedir.⁷³⁷ Kâdî İyâd (ö.544/1149) da İbn Sînâ'nın görüşlerini benimseyerek; “Tâunun aslı vucûdun dışında var olan yaralardır, Veba ise hastalıkların umumuna verilen bir isimdir, her Tâun bulaşıcı hastalıktır ama her bulaşıcı hastalık Tâun değildir” der.⁷³⁸

Kur'ân'ı Kerim'de azaba dûçar olmuş inkârcıların;

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِن كَشِئْتُمَا عَلَيْنَا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ
مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

“Azap üzerlerine çökünce, “Ey Mûsâ! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et! Eğer bizden azabı kaldırırsan mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrâil oğulları'nı seninle göndereceğiz” dediklerini görürüz.”⁷³⁹ Bu ayette geçen الرِّجْزُ kelimesini İbn Hacer (ö. 852/1449) Tâun olarak açıklamış ve bu hastalıktan Benî İsrâil'den yetmiş bin kişinin öldüğünü söylemiştir.⁷⁴⁰ Diğer bir ayette;

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنْ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلُمُونَ

“Sonra içlerinden hakkı çiğneyenler, sözü değiştirip kendilerine söylenenden başka bir şekle soktular. Biz de hakkı çiğnedikleri için üzerlerine gökten bir azap gönderdik,”⁷⁴¹ şeklinde geçen ayetteki رِجْزاً den maksadın da Taberî (ö.310/922) tarafından Benî İsrâil'in Allah'ın emrini değiştirmeleri neticesinde salgın hastalıkla cezalandırılıp yetmiş bin kişinin ölmesi olarak tefsir edilir.⁷⁴²

Semavi dinlerden Yahûdî'liğin kitabı Tevrât'ta da İsrâil oğulları'nın isyankâr davranışlarının Tanrı'nın gazabını üzerlerine çekmesi neticesinde veba ile cezalandırıldıkları ifade edilir.⁷⁴³

XVI. Yüzyılda yaşamış olan Dr. Johannes Raicus “Veba, cildi yaralamadan vucûda giren bir mermi gibidir. Vebanın hakiki bir mermi gibi olduğunu İncil'de görürüz” diyerek Veba'nın Tanrı'nın cezası olduğunu belirtir.⁷⁴⁴

⁷³⁷ İbn Hacer, *Bezlul-Ma'un fi fatlit-Tâun*, Daru'l-Asime, Riyad, 1991, 99.

⁷³⁸ Age, 97; İbn Kayyim el-Cevziyye, IV, 1651.

⁷³⁹ A'râf, 7/134.

⁷⁴⁰ İbn Hacer, *age*, 84.

⁷⁴¹ A'râf, 7/162.

⁷⁴² Taberî, *age*, I, 436.

⁷⁴³ Kutsal Kitap, Sayılar, 16/44–48; Tesniye, 28/20–21; Mezmurlar, 78/50; 106/29.

⁷⁴⁴ Sigrid Hunke, *Avrupanın Üzerine Doğan İslâm Güneşi*, İstanbul, 1997, 221.

İslâm tarihinde ilk büyük tâun salgını Hz. Ömer'in (ö. 23/644) hilafet zamanındaki Suriye topraklarındaki Amvas kentinde olmuştur. Şam'a hareket eden ve yakınlarına geldiklerinde Tâun hastalığının olduğu haberini alan Hz. Ömer kervanın Medine'ye geri dönmesi gerektiğini söylemiş ve bunun üzerine: Ubeyde b. Cerrâh'ın (ö. 18/639): أَفَرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ؟ “Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun ya Ömer!” sözüne karşı Hz. Ömer: لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ؟ نَعَمْ نَفَرٌ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ “Bu sözü keşke senden başkası söylemiş olsaydı ey Ebû Ubeyde! Evet, biz Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz” meşhur cevabını vererek Tâun hastalığına karşı tedbir almış,⁷⁴⁵ Hz. Peygamber'in “فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ” “Tâun çıkan yere gitmeyiniz” sözünü yerine getirmişti.

Üç kızını da Mısır'da çıkan Tâun hastalığından dolayı kaybeden ünlü hadis âlimi ve hadis hafızı İbn Hacer (ö. 852/1449),⁷⁴⁶ Şam ve çevresinde zuhur eden Amvas vakası denilen bu Tâun salgınında; Ebû Ubeyde b. Cerrah (ö. 18/639), Muaz b. Cebel (ö. 17/638), Yezid b. Ebi Süfyân (ö. 18/639), Şurahl b. Hasene ö. 18/639), gibi sahâbenin ileri gelenlerinin içinde bulunduğu yaklaşık yirmi beş-otuz bin insanın öldüğünden bahseder.⁷⁴⁷

Tarih boyunca milyonlarca insanın ölümüne⁷⁴⁸ sebep olan bu Veba hastalıklarının oluşumu hakkında İbn Sînâ (ö. 428/1037), Zehebî (ö. 748/1347) ve İbn Hacer (ö. 852/1449) “havanın tabiatının bozulmasının sonucu meydana geldiğini söylemişlerdir.”⁷⁴⁹ İbn Hacer'in (ö. 852/1449) de sahih dediği⁷⁵⁰ Hz. Peygamber'in “Cin düşmanlarınızın attığı küçük mızraklardır”⁷⁵¹ hadisine zahiren bakanlar bu hastalığa cinlerin sebep olduğunu söylemiştir.⁷⁵² Zamanımızda ise bu hastalığa modern tıp tarafından insanlara farelerden geçtiği, arada vasıta olarak hasta farelerin kanını emip insanları ısırarak pirelerin olduğu, pire ısırması veya dışkısı denen “Yersina Pestis” mikroorganizmanın sebep olduğu açıklanmaktadır.⁷⁵³

⁷⁴⁵ Müslim, Tıb 98; Buhârî, Tıb 30.

⁷⁴⁶ Yaşar Kandemir, *İbn Hacer el-Askalânî*, DİA, İstanbul, 1999, XIX, 515.

⁷⁴⁷ İbn Hacer, *age*, 361; Nükhet Varlık, “Tâun”, *age*, XL, 175.

⁷⁴⁸ Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğunda Veba*, İstanbul, 1997; İbrâhim Canan, *Kütüb-i Sitte*, İstanbul, 1993, XI, 359.

⁷⁴⁹ İbn Hacer, *age*, 99; Zehebi, et-Tıbbun-Nebevi, 131.

⁷⁵⁰ İbn Hacer, *age*, 109.

⁷⁵¹ Ahmet b. Hanbel, IV, 395.

⁷⁵² İbn Hacer, *age*, 149,150.

⁷⁵³ Ana Britanica, “Veba” XXI, 558; Mehmet Sofuoğlu, *age*, VII, 71.

Her ne kadar bu hastalıkların sebebi olarak modern tıp maddî vukuu nedenlerini açıklasa da bunun mânevî vukuu sebepleri de bir müminin asla göz ardı etmemesi gereken şeylerdir; Hz. Peygamber; “bir kavimde zina artarsa ölüm de artar.”⁷⁵⁴ “İçlerinde veledi zina çoğalmadıkça ümmetim hayırlı bir ümmettir. Eğer ümmetim içerisinde veledi zina çoğalırsa Allah onların hepsini cezalandırır”⁷⁵⁵ buyurmaktadır.

لَمْ تَطْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ، حَتَّى يُعْلِنُوا بِهَا، إِلَّا فَسْنَا فِيهِمُ الطَّاعُونَ، وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ مَضَتْ فِي أَسْلَافِهِمُ
الَّذِينَ مَضَوْا

“Bir kavimde haramlar zuhur eder ve alenen işlenirse, aralarında Tâun ve daha önce gelmiş geçmiş olan atalarında görülmemiş hastalıklar zuhur eder”⁷⁵⁶ gibi hadislere baktığımızda günümüzde tıbbın aciz kaldığı AIDS gibi hastalıkların neden zuhur ettiği çok iyi anlaşılmaktadır.

Tâun denilen Veba hastalığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseleri cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu müminler için rahmet kılmıştır. Yani Tâun'a yakalanmış veya bulunduğu beldede Tâun hastalığı baş göstermiş ise bir mümin, başına gelene sabreder ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikamete devam eder, Allah ne takdir etmişse başına onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir.⁷⁵⁷

Sonuç olarak; hastalıklar imtihanlardan biridir. Bunlara sabredip isyan etmemek kulluğumuzun derecesidir. Sabredenleri Hz. Peygamber müjdelemiştir. Bu müjdeli hadis ile Hz. Peygamber, şimdiki adıyla “karantinaya alma” dediğimiz olayı kastetmiştir. Hastalığın yayılmasını önlemek için karantinanın ne kadar önemli olduğu, “kaderimizde ne varsa o olur” deyip hastalıklı bölgeye girmemenin veya hastalıklı bölgeden de çıkmamanın gerektiğini vurgulamıştır. Kul her türlü tıbbî tedbirleri alır, Allah'a tevekkül eder, hastalığının şifa bulması için Allah'a dua eder, her hali için hamd eder, Allah' da takdir eder.

⁷⁵⁴ Muvatta, Cihad 26.

⁷⁵⁵ Ahmet b. Hanbel, VI, 333.

⁷⁵⁶ İbn Mâce, Fiten 22.

⁷⁵⁷ Buhârî, Tıb 31, Enbiyâ 54, Kader 15; Müslim, Tıb 92, 95.

3.7.4 Benî İsrâîl'den Âmâ Kel Ve Ala Tenli Olan Üç Kişinin İmtihan

Edilmesi

İsrâîl oğulları'ndan iki gözü görmeyen, saçı olmayan ve ala tenli olan üç kişinin sınanması ile ilgili Sahîhayn'de geçen, Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصٌ وَأَقْرَعٌ وَأَعْمَى، بَدَأَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا، فَأَتَى الْأَبْرَصَ، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْ أَنَّ حَسَنًا، وَجِلْدًا حَسَنًا، وَقَدْ قَذَرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ، فَأَعْطِي لَوْثًا حَسَنًا، وَجِلْدًا حَسَنًا، فَقَالَ: أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْإِبِلُ، - أَوْ قَالَ: الْبَقْرُ، هُوَ شَأْنٌ فِي ذَلِكَ: إِنَّ الْأَبْرَصَ، وَالْأَقْرَعِ، قَالَ أَحَدُهُمَا الْإِبِلُ، وَقَالَ الْآخَرُ: الْبَقْرُ، - فَأَعْطِي نَاقَةً عَشْرَاءَ، فَقَالَ: يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا وَأَتَى الْأَقْرَعِ فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ شَعْرٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا، قَدْ قَذَرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ وَأَعْطِي شَعْرًا حَسَنًا، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْبَقْرُ، قَالَ: فَأَعْطَاهُ بَقْرَةً حَامِلًا، وَقَالَ: يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا، وَأَتَى الْأَعْمَى فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: يَرُدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصْرِي، فَأُبْصِرُ بِهِ النَّاسَ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصْرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ، فَأَعْطَاهُ شَاةً وَالِدًا، فَأَتَتْ هَذَانِ وَوَلَدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنْ إِبِلٍ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ بَقَرٍ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ غَنَمٍ، ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ، تَقَطَّعَتْ بِي الْجِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ الْلُؤْنَ الْحَسَنَ، وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ، وَالْمَالَ، بَعِيرًا أَتَبْلُغُ عَلَيْهِ فِي سَفَرِي، فَقَالَ لَهُ: إِنَّ الْحُقُوقَ كَثِيرَةٌ، فَقَالَ لَهُ: كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَفْذُرُكَ النَّاسُ، فَقَبِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: لَقَدْ وَرِثْتُ لِكَابِرٍ عَنْ كَابِرٍ، فَقَالَ: إِنَّ كُنْتُ كَادِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتُ، وَأَتَى الْأَقْرَعِ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ، فَقَالَ لَهُ: مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا، فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا، فَقَالَ: إِنَّ كُنْتُ كَادِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتُ، وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنٌ سَبِيلٍ وَتَقَطَّعَتْ بِي الْجِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ شَاةً أَتَبْلُغُ بِهَا فِي سَفَرِي، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ بَصْرِي، وَقَبِيرًا فَقَدْ أَعْنَانِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ، فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِي، فَقَالَ أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتَلَيْتُمْ، فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ، وَسَخَطَ عَلَيَّ صَاحِبِيكَ "

“İsrâîl oğulları'nda derisi hastalıklı, kel, kör üç kişi vardı. Allah bunları imtihan etmek istedi de onlara bir melek gönderdi. Melek abraşa geldi:

— “En çok neyi seversin?” dedi. Abraş:

— “Güzel renk, güzel ten, çünkü insanlar beni çirkin görüyor, benden öğreniyorlar”, dedi.

Melek, abraşın vücudunu sıvadı. Ondan bu çirkinlik gitti de ona güzel bir renk ve güzel bir ten verildi. Bundan sonra melek ona:

— “En çok hangi malı seversin?” diye sordu.

— “Deveyi yahut da sığırı”, dedi.

Abraşa on aylık gebe bir deve verildi. Bunun üzerine melek ona:

— “Bu deve mübarek olsun!” diye dua etti.

Sonra melek, başı kel kişinin yanına vardı. Ona da:

— “En çok neyi seversin?” diye sordu. O da:

— “Güzel bir saç, şu kellik benden gitsin! Herkes benden öğreniyor”, dedi.

Rasûlullah buyurdu ki: “Melek onun başını sıvadı da ondan kellik gitti ve ona güzel bir saç verildi.” Melek ona:

— “En çok hangi malı seversin?” diye sordu. O da:

— “Sığırı severim”, dedi.

Allah ona gebe bir sığır verdi de, melek ona:

— “Bu sığır sana mübarek olsun!” diye duâ etti. Melek körün yanına geldi ve ona da:

— “En çok neyi seversin?” diye sordu.

O da:

— “Allah gözümü bana geri versin de, ben de onunla insanları göreyim, dedi”.

*Rasûlullah buyurdu ki: “Melek onun gözünü sıvadı da Allah ona gözünü geri verdi”.
Melek, köre:*

— “Hangi malı çok seversin?” diye sordu. O da:

— “Koyunu severim”, dedi.

Melek de ona hamile bir koyun verdi.

Bir müddet sonra deve ve sığır sahiplerinin devesi ve sığırı yavruladı. Koyun sahibinin de koyunu kuzuladı. Bu sûretle deve isteyen kişinin bir vadi dolusu devesi oldu. Sığır isteyen kimsenin de bir vadi dolusu sığırı oldu. Koyun isteyen körün de bir vadi koyunu oldu. Bundan sonra (günün birinde) o melek, bu üç kişi ile ilk görüştüğü sûretinde abraş kişiye geldi de şöyle dedi:

— “Ben fakir ve garip yabancı bir kişiyim. Yol üzerinde yaşama ve memleketime ulaşma sebepleri kesilmiştir. Artık bu gün benim için muradıma erişebilmek ancak

evvelâ Allah'ın inayetiyledir, sonra senin yardımındır. Şimdi ben sana güzel bir renk, güzel bir vücut ve birçok mal veren Allah rızası için, senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde muradıma ve vatanıma erişebileyim!”

Bu istek üzerine eski abraş ona:

—“İyi amma hak sahipleri yani isteyen fakirler çoktur, her dilenciye bir deve vermek olmaz”, dedi.

Melek de ona:

—“Öyle sanıyorum ki ben seni tanıyacağım. Sen insanların öğrendiği abraş kimse değil misin? Sen fakir idin de bu malı sana Allah vermişti”, dedi.

Bu eski abraş, meleğe:

—“Hayır, yemin olsun ben bu mala atadan ataya geçerek vâris oldum”, dedi.

Melek de ona:

—“Eğer sen bu iddianda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin!” dedi.

Sonra melek, ilk buluştuğu sûretinde kel adama gitti de, abraşa dediği gibi ona da söyledi. Kel de abraşın reddettiği gibi reddetti. Melek de ona:

—“Eğer sen bu iddianda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin!” diye beddua etti.

Bu defa melek gözlerini sıvıdığı köre geldi de şunları söyledi:

—“Ben fakir ve vatanından uzak düşmüş garip bir kimseyim. Sefer hâlinde iken geçimim ve memleketime dönmem sebepleri benden kesilmiştir. Bu gün benim için muradıma ulaşabilmek ancak evvelâ Allah'ın inayeti, sonra senin yardımınla olur. Şimdi ben sana gözlerini geri veren Allah rızası için senden bir koyun isterim ki, bu yolculuğumda onunla muradıma ve vatanıma erişebileyim”, dedi.

O kişi de meleğe:

—“Hakikaten ben kör idim, Allah gözlerimin nurunu bana geri verdi. Fakir idim. Allah beni zengin kıldı. İşte koyunlarım dilediğin kadar al. Allah'a yemin ederim ki, bu gün Allah rızası için benden alacağın bir şeyin miktarını hudutlandırmak ile sana güçlük vermek istemem”, dedi.

Melek de ona:

—“Malını tamamen muhafaza et! Allah ancak sizin üçünüzü imtihan etti de, Allah senden razı oldu. İki dostun abraşla kel de Allah'ın gazabına uğradılar”, dedi.⁷⁵⁸

İsrâîl oğulları zamanında yaşayan üç şahsın, hastalıkları, şifa bulmaları ve sonradan Allah'ın inayetiyle sahip oldukları malları ile nimete şükür edip etmedikleri konusunda imtihan edildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu hadis bize, geçmişini unutup cimriliğe ve yalana tevessül eden ala tenli (أَبْرَصَن) ve kel (وَأَفْرَع) olan iki kişi ile, Rabbini unutmayıp doğruluktan ve cömertlikten ayrılmayan gözleri görmeyen kör kişinin (أَعْمَى) akıbetlerini anlatarak güzel bir mesaj vermektedir.

Baraş, bir illet adıdır ki insanın mizacının bozulmasından ötürü beden zâhirinde yer yer beyazlık meydana gelir. Türkçede abraşlık illeti tabir olunur. Abraş da bundan sıfattır ve baraş illetine uğramış kimseye denir.⁷⁵⁹

Hadis'te sözü edilen Abraş'lık (alatenlilik), kellik ve körlük başkalarınca görülen hastalıklar olduğu için özellikle eski toplumlarda bu tür hastalar ayıplanır, kınanır ve hatta toplumdan dışlanırdı. Tabiatıyla böyle bir muamele onlar için daha da büyük bir felaket olurdu. Bu tür hastalıklardan kurtulmak da hiç şüphesiz hastalara büyük mutluluk verirdi. Zira onlar hem hastalıktan hem de toplumun dışlamasından kurtulmuş olurlardı. Böylece her nimete bir şükür hesabından bunlara iki şükür gerekirdi. Hadis'te zikredilen şükür imtihanını ancak üç kişiden birinin kazandığı görülmektedir. Bu ölçü ve oran belki de insanoğlunun, ilahi nimetlere karşı tavrını ortaya koymaktaydı.⁷⁶⁰

Her ne kadar günümüz tıp dünyası tarafından alatenliliğin ve kelliğin mizaç bozukluğundan kaynaklandığına dair ispat olunmuş bilimsel bir veri olmasa da hadis şerhlerinde işin psikolojik tarafına da dikkat çekilmektedir: “Alatenlik ve kellik kişinin bünyesi, fiziki yapısı, mizacı, tabiatı ile ilgilidir. Yani bu hastalıkların sebebi dâhilîdir. Dolayısıyla hastanın psikolojisini de etkilemektedir. Körlük ise böyle değildir. Hâricî sebeplerle de insan kör olabilir. Netice itibarıyla de insan psikolojisini diğerleri kadar olumsuz etkilemez. Hadis'te de bunun örneği görülmektedir. Alatenli ve kel mizaçlarına bağlı olarak huyları da bozulmuş olduğu için kendilerine yapılan ikram iyiliği ve onun sahibi olan Allah'ı unutmuşlar ve imtihanı böylelikle kaybetmişlerdir. Kör ise kendisini böyle bir kötü sonuçtan

⁷⁵⁸ Buhârî, Enbiyâ 51; Müslim Züht 10; Beyhakî, *es-Sünenül-Kübra*, V, 219.

⁷⁵⁹ Mehmet Sofuoğlu, *age*, VIII, 517.

⁷⁶⁰ İbn Hacer, *age*, V, 451.

kurtarabilmiştir. Meleğin bu üç kişiden her birine onların eski hallerine bürünerek gelmesi, onlara eski durumlarını hatırlatmak, istemedikleri o hallerini gözleri önüne getirmekle onlara herhangi bir mazeret ileri sürme imkânı bırakmamak içindir.⁷⁶¹

Kör olan kişi Allah'ın kendisine bahsettiği görme nimetini unutmamış kendinden isteyen fakir kimseye cömert davranmıştır. Allah Teâlâ da kendini unutmayı unutmamış onu nimetine gark eylemiştir. Hak Teâlâ kendine kucak açanlara kucak açar, onlara rahmetini bol bol verir. Kul bu durumun farkında olmalı, geçmişini unutmamalı işlerinde akıllı davranmalıdır. Zira akıllı kişi, nefesine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Aciz kişi ise nefisini duygularına tabi kılan ve Allah'tan dileklerde bulunup duran bunu yeterli görendir.⁷⁶² Ala tenli ve kel olan şahıslar sadece kendilerine verilmesi fakat kendilerinden istenilmemesi hastalığı olan cimrilikten ve yalancılıktan dolayı kaybetmişlerdir. Demek ki cömertlik kazandırmış cimrilik ve yalancılık kaybettirmiştir.

Hz. Peygamber'in beyanına göre cömert kişi, Allah'a yakın, cennete yakın, insanlara yakın ve cehennemden uzaktır. Cimri insan ise, Allah'tan uzak, cennetten uzak ve cehenneme yakındır. Cömert kişi, cahil ve ibadet eden cimriden Allah'a daha sevimlidir.⁷⁶³ Gıpta edilecek kişilerden birisi de cömert olan kimselerdir.⁷⁶⁴

Cömertliğin zıddı cimriliktir. Harcanması gereken malı sarf etmekten kaçınmaya, para ve malı çok sevdiğinden dolayı başkasına bir şey vermekten çekinmeye cimrilik denir. Servet edinme tutkusuyla karşılıksız harcama ve hayır yapmaktan kaçınma eğilimidir. “Âdî, alçak, soysuz” anlamındaki Farsça “cimri” kelimesinden Türkçeleştirilmiş olup genellikle “pintilik, hasislik” mânasında kullanılır.⁷⁶⁵

Hz. Peygamber, “genel olarak insanlar hakkında düşünülebilen en kötü ve alçaltıcı iki huyun cimrilik ve korkaklık olduğunu,”⁷⁶⁶ “cimrilik duygusuyla imanın bir arada bulunmayacağını,”⁷⁶⁷ “mal hırsının demir zırha benzediğini, cömertlik yaptıkça bu

---

⁷⁶¹ Age, 451.

⁷⁶² Tirmizî, Kıyamet 25; İbn Mâce, Züht 31.

⁷⁶³ Tirmizî, Birr 40.

⁷⁶⁴ Buhârî, Temenni 5; Tevhid 45.

⁷⁶⁵ Mustafa Çağrırcı, *Cimrilik*, DİA, İstanbul, 1993, VIII, 4.

⁷⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 302, 320; Ebû Dâvûd, Cihat 21.

⁷⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, II, 256, 340, 441; Nesâî, Cihat 8.

demir zırhın gevşeyeceği, cimrilik yaptıkça sahibini sıkacağı”⁷⁶⁸ ve cimrilikten Allah’a sığındığını birçok hadislerinde bildirmiştir.⁷⁶⁹

Hadis’te ayrıca kel ve alaca tenli kendilerine gelen muhtaç kişiye yardım etmemek için yalana tevüssül etmişlerdir. Yalan kelimesinin Arapça karşılığı olan kezib (kizb) eski sözlüklerde “doğruluğun karşıtı, bir konuda gerçeğe aykırı asılsız, uydurma haber veya bilgi vermek, sözün vakıya uygun olmaması” diye tanımlanır.⁷⁷⁰

Hz. Peygamber: “Yalandan sakının, çünkü yalanla günah yan yanadır ve ikisi de insanı cehenneme götürür”⁷⁷¹ “kardeşine bir söz söylediğinde o sana inanırken senin ona yalan söylemiş olman ne büyük bir ihanettir!”⁷⁷² “sizi yalan söylemekten menederim; çünkü yalan söylemek günaha, günah da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye nihayet Allah katında kezzâb diye yazılır”⁷⁷³ buyururken münafıklığın alametlerini sayarken de “konuştuğunda yalan söyler”⁷⁷⁴ diye ümmetini yalancılık hastalığı ile uyarmıştır.

Sonuç olarak; melekler Allah’ın emrinde görev yapan varlıklardır, O’nun izni ve görevlendirmesi ile çeşitli kılıklara girebilir ve insanların karşısına çeşitli görünümde çıkabilirler. İnsanların sahip olduğu her şey gerçekte Allah’a aittir. Bu gerçek ortada iken insanların, sahip oldukları şeylerin hakikaten kendilerine ait olduğunu sanmaları bir yönüyle nimeti inkâr ve nankörlüktür. Kıssada bu kötü sıfatı, alacalı ve kel temsil etmektedir. Bu iki tipe Allah tarafından zahmetsiz olarak verilen nimetler, nankörlüklerinden dolayı geri alınmıştır. Allah’ın verdiği nimetlere karşı şükretmek gerekir. Ancak şükür sadece dil ile olmaz. Gerçek şükür, Allah’ın verdiği nimetlerin O’nun harcanmasını istediği yerlere sarf edilmesidir. Nitekim kıssada geçen âmâ tipi, bunun bilincinde olan bir kişi olduğu için nimetler elinden alınmamıştır. Öğüt ve ibret almak amacıyla yapılan kötülüklerin zikredilmesi gıybet değildir. Hadiste kötülüklerine vurgu yapılan ve imtihanı kaybeden iki kişinin isimlerinin verilmemesinin sırrı, ahlâkî kaygılar ve ideal ölçüleri ortaya koyma amacına yönelik olsa gerektir. İnsanlara eski hallerinin hatırlatılması iyi bir terbiye metodudur. Mal ve zenginlik insanın ahlâkını bozmamalıdır. Sadaka vermek, zayıf

---

⁷⁶⁸ Buhârî, Cihat 89, Zekât 27, Libâs 9; Müslim, Zekât, 76, 77.

⁷⁶⁹ Buhârî, Cihat 74.

⁷⁷⁰ Mustafa Çağrıncı, *Yalan*, XLIII, 298; TDK, II, 2372.

⁷⁷¹ Müslim, Birr 103–105; İbn Mâce, Muğaddime 4, 5.

⁷⁷² Ahmed b. Hanbel, IV, 183; Ebû Dâvûd, Edeb 71.

⁷⁷³ Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 102–105; Ahmed b. Hanbel, I, 3, 5, 384, 410, 424.

⁷⁷⁴ Buhârî, İman 24; Şehâdât 28; Mezâlim 17; Müslim, İman 106–108.

ve fakir kişilere iyi muamelede bulunmak cömert olmak övülmüş, cimrilik yerilmiştir. Kıssada cimrilik, sahiplerini yalan söylemeye ve nimeti inkâra sevk etmiştir.⁷⁷⁵

3.7.5 Bir Hayırseverin Samimi Niyeti, Tevekkülü Ve Müjdelenmesi

Şerrin karşıtı olan “hayır” iyilik mânasına gelir.⁷⁷⁶ Hayırsever ise; yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever mânasına gelir ki⁷⁷⁷ Sahîhayn’de bu sıfat ile muttasıf bir kişinin samimi bir şekilde yardım etmek istemesini ve neticelerini anlatan bir hadis şöyledir;

Ebû Hureyre'den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَجُلٌ: لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ، فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ، فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقَ عَلَى سَارِقٍ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ، فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِي زَانِيَةٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقَ عَلَى زَانِيَةٍ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، عَلَى زَانِيَةٍ؟ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ، فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ، فَوَضَعَهَا فِي يَدِي غَنِيِّ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقَ عَلَى غَنِيِّ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، عَلَى سَارِقٍ وَعَلَى زَانِيَةٍ وَعَلَى غَنِيِّ، فَأَتِي فَوَيْلَ لَهُ: أَمَا صَدَقْتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِفَّ عَنْ سَرَقَتِهِ، وَأَمَا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِفَّ عَنْ زَنَاهَا، وَأَمَا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَعْتَبِرُ فَيُنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ

(İsrâîl oğulları'ndan) bir kimse: “Yemin olsun (bu gece) muhakkak bir sadaka vereceğim”, dedi ve sadakasıyla dışarı çıktı. Akabinde sadakasını (bilmeden) bir hırsızın eline koydu. Sabah olduğunda halk: “Bir hırsıza sadaka verilmiştir”, diye konuşurlar. Sadakayı veren:

“Allahum, bütüin hamdler sana mahsustur, dedi de yine: “Allah’a yemin olsun, muhakkak bir sadaka vereceğim”, deyip sadakasıyla dışarıya çıktı.

Bu defa da bilmeyerek sadakasını zina edici bir kadının ellerine koydu. Sabaha girdiklerinde halk: “Zina edici bir kadına bu gece sadaka verilmiş”, diye konuşur dururlar. Sadaka veren kimse hiç aldırılmayarak:

“Allahum, sadakamı bir fahişeye, yine senin iradenle vermiş olduğum için, sana hamd ederim”, dedi ve yine muhakkak bir sadaka vereceğine yemin ederek, sadakasıyla dışarı çıktı. Bu sefer de sadakasını bilmeyerek bir zenginın ellerine

⁷⁷⁵ Muhittin Uysal, age, 53–86.

⁷⁷⁶ Vankulu, “Babu’r-Ra, Fasl’ul-Ha”, I, 749.

⁷⁷⁷ TDK, I, 968.

koydu. Sabaha girdiklerinde halk: “Bir zengine sadaka verilmiş” diye konuşur oldular. Sadaka veren zat:

“Allahum! Hırsıza, fahişeye, zengine sadaka verdiğim için de bütün hamdler sana mahsustur”, dedi.

Daha sonra ona biri geldi ve dedi ki:

“Hırsıza sadaka verdin, umulur ki, o sadaka sebebiyle utanırda hırsızlığından vazgeçer; fahişeye sadaka verdin, umulur ki, bu kadın da zinasından vazgeçip, temiz ve iffetli olur. Zengin kişiye sadaka verdin, umulur ki, bu zengin de aldığı sadakadan ibret alıp utanır da, Allah’ın kendisine ihsan eylemiş olduğu zenginliğinden fakirlere infak etmeye başlar.”⁷⁷⁸

Bu hadis Buhârî’de “Bilmeden zengine sadaka verilmesi hali” babı başlığı altında geçmektedir. Bu başlık ile kastedilen, bilmeden zengine verilen sadakanın makbul sayılmasına delalet etmesidir. Hadisdeki “bütün hamdler sana mahsustur” ifadesini şu şekilde anlamak gerekir: Burada edilen hamd, hak etmeyen birine sadaka verildiği için değil, bu işin, Allah’ın iradesiyle olmasından dolayıdır. Çünkü Allah’ın irade ettiği her şey güzeldir.⁷⁷⁹ Ayrıca hadisin sonunda geçen “ona biri geldi şeklinde tercüme ettiğimiz فَآتَى kelimesi hakkında Kırmâni (ö.786/1384) bu kişinin sadaka veren kimsenin rüyasında geldiğini söylemiştir.⁷⁸⁰

Bu hadise göre, sadaka veren kimsenin niyeti doğru olduktan sonra yerini bulmasa bile verilen sadaka makbuldür mânası çıkmaktadır. Fakat fakihler, bunun farz olan zekât olması halinde sorumluluğu ortadan kaldırıp kaldırmayacağı konusunda görüş ayrılığı içindedir.⁷⁸¹ Hadis bu noktada kesin bir hüküm taşımamaktadır. Bundan dolayı Buhârî (ö. 256/870) bab başlığı seçerken kesin bir hüküm verme yoluna gitmemiştir. Bu hadis sadaka verirken ihlâslı olmanın ve gizli vermenin faziletini, eğer yerini bulmamış ise yeniden vermenin müstehab olduğunu gösterir. Aksi ortaya çıkana kadar hüküm zahire göre verilir. Hadis’te Allah’a teslim olmanın ve hükmüne rıza göstermenin bereketine işaret bulunmaktadır. Ayrıca hadis, Allah’ın yazmış olduğu kader ve kazadan rahatsızlık duymanın, ayıplamanın da yerilen bir davranış

⁷⁷⁸ Buhârî, Zekât 14; Müslim, Zekât 78; Nesâi, Zekât 47.

⁷⁷⁹ İbn Hacer, age, III, 542, 543.

⁷⁸⁰ Age, 543.

⁷⁸¹ İlmihal, II, 493

olduğunu gösterir. Nitekim seleften bazı âlimler de “kabul edilmediği bilirse bile hizmet bırakılmaz” demişlerdir.⁷⁸²

Niyet; Allah’ın rızasını kazanma arzusuyla ve O’nun hükmüne tâbi olmak üzere fiile yönelen iradedir.⁷⁸³ Niyet insanın Hakk’a meyleden gönül ibresi olduğuna göre mümin, bu ibrenin gösterdiği istikamette sevaba nail olur, mükâfata hak kazanır. Bu hadiste olduğu gibi başka bir hadiste de Ma’n b. Yezid adlı sahâbenin, babası Yezid ile aralarında geçen hâdise, niyet konusuna ilginç bir misal teşkil etmektedir; Yezid bir gün sadaka vermek üzere yanına birkaç dinar almış, onları mescide oturan bir adamın yanına koymuştu. Oğlu Ma’n ise mescide uğrayarak babasının koyduğu bu paraları alıp kendisine götürmüş, oğlunun bu durumunu gören baba Yezid, oğluna onları kendisinin alması için bırakmadığını söylemişti. Bunun üzerine Ma’n Hz. Peygamber’in huzuruna giderek durumu ona arz etmiş, olayı dinleyen Hz. Peygamber de Yezide: “Sen niyet ettiğin sadakanın sevabını kazandın” buyurmuş, oğluna da aldığı paranın kendisine ait olacağını söylemiştir.⁷⁸⁴

Görüldüğü gibi amellerde önemli olan Allah için niyet etmek, onun rızasını gönülden geçirmektir. Kişi parasını Allah yolunda harcamaya niyet ettiği zaman onu vermese bile o niyetin sevabını elde etmektedir. Gönül dünyasında Hakk’a karşı iyi niyet besleyip cömert davrananlar, kendilerinden daha cömert olan Hak Teâlâ’nın lütuf ve ikramına mazhar olarak ecirlerini eksiksiz almaktadırlar.

Hadiste gece gizlice sadaka veren şahsın en önemli özelliği niyeti ve samimiyeti olsa gerektir. İslâm âlimleri niyet konusunu incelerken niyetle ihlâs arasındaki ilişki üzerinde de önemle durmuşlardır. Sözlükte “bir şeyin safiyetini gideren unsurlardan arındırılması” anlamına gelen ihlâs dinî terminolojide inanç, düşünce ve davranışların kasıt ve niyetler bağlamında değerlendirilmesine ilişkin bir kavramdır. İslâmî literatürde genel anlamıyla ihlâs kişinin kalbini şirk, riya ve batıl inançlardan arındırmasını, bütün ibadet ve iyiliklerinde çıkar elde etme ve gösteriş yapma gibi duygulardan uzak durarak sırf Allah’ın hoşnutluğunu gözetmesini ifade eder.⁷⁸⁵

Sadakanın gizli verilmesi hususu, hem alan hem de veren için önemlidir. Bugün bazı hayırseverlerin yaptığı gibi yardımların fakirlere evlerinde verilmesi, böylece yapılan

---

⁷⁸² İbn Hacer, age, III, 543.

⁷⁸³ İbrâhim Kâfi Dönmez, *Niyet*, DİA, İstanbul, 2007, XXXIII, 170.

⁷⁸⁴ Buhârî, Zekât 15; Dârimî, Zekât 14; Ahmet b. Hanbel, III, 470.

⁷⁸⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, age, 171.

iyiliğin kimseye gösterilmemesi her şeyden önce fakir ve yoksulu yüzüsu dükmekten kurtarır. Öte yandan hayır yapan kimse de, gösteriş duygusuna yakalanma tehlikesi ortadan kalkacağı için yardımının hayrını görür.

Sadaka vereceğimiz kimselerin muhtaç kimseler olmasına dikkat edilmelidir. Hırsızlık yapan bir kimsenin yardım aldığında yine bu kötü fiili işleyip işlemeyeceği hırsızlığı niçin yaptığına bağlı olsa gerektir. Nihayetinde bu fiili işleyen kimse de insandır. Hadis'te belirtildiğine göre umulur ki bu kötü fiilinden vazgeçmesine kendisine verilecek sadaka sebep olabilir. Hırsızlık yapmaya bir gerekçe olmasa da hırsızlık yapan kimsenin neden hırsızlık yaptığı araştırıldığında, suçluların genelde ekonomik düzeylerinin düşük olduğu ve ekonomik yönden tatmin olmadıkları görülür.⁷⁸⁶

Hadis, o dönemde sadakanın, iyi insanlardan ihtiyaç sahiplerine mahsus olduğuna delalet etmektedir. Bundan dolayı insanlar, sayılan üç kişiye hırsız, fahişe ve zengine sadaka verilmesine hayret etmişlerdir.⁷⁸⁷

Aslında zengin kendisine verilen sadakadan etkilenip daha fazla sadaka verme yarışına da girebilir:

«سَبَقَ دِرْهَمٌ مِّائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ» قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: «كَانَ لِرَجُلٍ دِرْهَمَانِ تَصَدَّقَ بِأَحَدِهِمَا، وَأَنْطَلَقَ رَجُلٌ إِلَى غُرُضٍ مَالِهِ، فَأَخَذَ مِنْهُ مِائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَتَصَدَّقَ بِهَا

Bir gün Hz. Peygamber:

“Bir dirhem, yüz bin dirhemi geçmiştir.” buyurmuşlardı. Ashâbı-ı kirâm: **“Bu nasıl olur, ey Allah’ın Rasûlü?”** diye sorduklarında şöyle buyurdular; **“bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan birisini tasadduk etti. (Yani malının yarısını tasadduk etmiş oldu.) (çok varlıklı olan) diğer bir kimse de malının yanına varıp, malından yüz bin dirhem çıkardı ve onu tasadduk etti.”**⁷⁸⁸

Fahişelik yapan kadınların hiç biri bu çirkin şeyi isteyerek yapıyor değildir. Onlar da insandır ve kim bilir hangi sebeplerden dolayı o durumlara düşmüşlerdir. Hadisin sonunda da zaten “kim bilir belki verilen sadaka sayesinde iffetli, namuslu bir hayata başlangıç yaparlar” temennisi geçmektedir. Fahişe bir kadının merhamet sahibi

⁷⁸⁶ Cevdet Polat, Hakan Eren, Ferdi Erbakıcı, *Hırsızlık suçunu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik yaklaşımlar*, Makale, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Mayıs, (1–34), 2013.

⁷⁸⁷ İbn Hacer, age, 543.

⁷⁸⁸ Nesâî, Zekât 49.

olması ve bir hayvana yapmış olduğu yardım neticesinde mağfiret olduğu hadislerde geçmektedir.⁷⁸⁹

Her devirde olduğu gibi, günümüzde de bazı insanlar karınlarını doyurmak veya bakmakla mükellef oldukları insanlar için hırsızlık, fuhuş gibi çirkinliklere başvurmaktadır. Cenabı Hak'ın lutfuna, ihsanına mazhar olmuş varlıklı kimseler, çevrelerindeki bu durumda olan fakir ve muhtaç kimselerle ilgilenseler, nice problemler daha gün yüzüne çıkmadan çözülr, nice iyi insan izzetini, iffetini yere düşürmekten kurtarır ve topluma kazandırılmış olur.

Sonuç olarak; ameller niyetlere göredir.⁷⁹⁰ Kişinin hangi niyetle hareket ettiğini en iyi bilen Hak Teâlâ'dır. İnsanlara yardımcı olmak, onların ihtiyaçları karşılsın diye sadakalar vermek her Müslüman'ın şîârı olmalıdır. Bu yardımları yaparken gösterdiğimiz samimiyet her zaman hedefe ulaşmadaki en hassas pusulamız olacaktır.

---

⁷⁸⁹ Müslim, Selam 155.

⁷⁹⁰ Buhârî, Bedû'l Vahy 1; Müslim, İmâre 155.

SONUÇ

Değerlendirdiğimiz hadisler Hz. Peygamber'den sahih senetlerle nakledilmiştir ve sadece Buhârî ve Müslim'de yer almış rivayetler de değildir. Bilakis diğer birçok sahih hadis kaynaklarında da bu hadisler geçmektedir. Sahîhayn'de geçen Benî İsrâîl ile ilgili değerlendirdiğimiz hadislerden otuz üç hadis Buhârî'de, yirmi beş hadis de Müslim'de geçmektedir. Müttefekun aleyh (متفق عليه) olan hadis sayısı ise on dokuzdur.

Binlerce yıl önce yaşamış insanların inançlarından, yaşantılarından, kültürlerinden Hz. Peygamber'in ümmetine aktarması hatta meselenin daha iyi anlaşılması için kıssa şeklinde anlatması ve bu anlattıklarının içeriğinde yüklü mesajların olması bizler için çok önemlidir. Kıldığımız namazların, tuttuğumuz oruçların ve birçok ibadetlerin bazı farklılıklarla da olsa o insanların inançlarında, uygulamalarında da yer aldığını sahih hadislerle öğrenmek ise insana dini hayatında pozitif bir enerji vermektedir.

Değerlendirdiğimiz hadislerde yüklü mesajlar mevcuttur. Alacağımız birçok dersler vardır ki bunlardan bazıları şunlardır:

Peygamberlere itaatsizliklerinden ve onlara karşı kaba, haşin ve alaylı tavırlarından dolayı İsrâîl oğulları'nın birçok belâ ve musibetlere dûçar oldukları, buna mukabil peygamberine şeksiz şüphesiz itaat eden ümmeti Muhammed'in iki ecir alması gibi mükâfatlara nail olacağı anlaşılmaktadır.

İsrâîl oğulları'nda kadınların ilk büyük fitne olduğu, kadınların kendilerini olduklarından farklı göstermek için olmadık yollara başvurmalarından, ibadethaneye giderken dahi çekici, tahrik edici giysiler, kokular kullanmalarına kadar gayri ahlaki davranışlar sergilemelerinden dolayı kendilerine mescitlere gitmeleri yasak edilmiş, ümmeti Muhammed'in kadınlarının aynı hataya düşmemeleri için uyarıcı mesajlar

verilmiştir. Ayrıca hayvanlara merhamet eden bir kadının gayri ahlâki yaşantısına rağmen merhameti sayesinde mağfirete nâil olabileceği, fakat buna mukabil acımasız olup merhametsizlikten dolayı hayvanata zarar veren kimselerin de ne kadar âbid olsalar da azaba dûçar olacakları hadislerde vurgulanmıştır.

Hadislerde merhametlilerin en merhametlisi olan Hak Teâlâ'nın merhametine sığınmak var iken gazabına koşmanın, yanlış yollara tevessül etmenin, hile yapmanın Allah'ı aldatmaya kalkışmanın lânete, bela ve musibetlere uğramaya neden olacağı belirtilmiştir.

Hz. Peygamber'in peygamberliğini kabul etmemiş, O'na karşı savaş açmış olan ehl-i kitaba yaşantıları, inançları, örf âdet ve kültürlerinde muhalefet etmek, gayri İslâmî yaşantılarına özenip peşlerinden gitmemek her Müslüman'ın şîârı olmalıdır. İslâmiyet'in Yahûdi ve Hristiyan'ları taklit etmeye ihtiyacı olmayan mükemmel bir din olduğu şuûru bu dinin mensuplarına en iyi bir şekilde öğretilmesi gerektiği mesajı verilmiştir.

Darda kalmış kimselere borç verip, hatta borcunu ödeyemeyenlerin borçlarını silmenin Hak Teâlâ'nın hoşuna gideceği, alacaklıların borçlulara nasıl davranmaları gerektiği hadislerle anlatılıp, onlara müsamaha göstermenin ahiret mutluluğuna vesile olacağı vurgulanmıştır.

Fakir ve muhtaç durumda iken Hak Teâlâ'nın kendilerine verdiği nimetlerle zengin olan fakat bu nimetlere şükredecekleri yerde nankörlük yapanların ellerinden o nimetlerin geri alınacağı, şükredenlerin ise nimetlere ve Allah'ın merhametine nâil olacağı kıssalarla izah edilmiştir.

İfrat ve tefritten kaçıp vasat bir ümmet olduğumuz müjdesinin gereklerini yerine getirmemiz için çalışmalı, gayretli ve samimi Müslüman olma yolunda Kur'ân ve Sünnet çizgisinden ayrılmamalıyız. Bu hadislerden alacağımız mesajlar hayat düsturumuz olmalı, eski ümmetler gibi aynı hataya düşmemek için elimizden gelen sa'yü gayreti göstermeliyiz.

KAYNAKÇA

ADAM Baki, *Hristiyanlık*, DİA, İstanbul, 1998.

ADAM Baki, *Tevrât*, DİA, İstanbul, 2012.

AHMETOĞLU, Abdullah, *El'Mu'cem el- Mufehres li Elfaz el- Kur'ân el-Kerim*, Kral Fahd Kur'ân Kompleksi Sitesi, 2002. 09.04.2016, 12.35, tarih ve saatinde www.qurankoplex.com sayfasından erişilmiştir.

ALPER Ömer Mahir, *İtaat*, DİA, İstanbul, 2001.

ASIM Efendi, *Kamusu'l-Muhit Tercemesi*, Türkiye Yazma Eserler Kurulu Başkanlığı, İstanbul, 2013.

AYBAKAN Bilal, *Muâmelât*, DİA, İstanbul, 2005.

AYCAN İrfan, *Muâviye b. Ebû Süfyân*, DİA, İstanbul, 2005.

AYDEMİR Abdullah, *Tefsirde İsrâîliyat*, Beyan Yayınları, Ankara, 1979.

AYDIN Mehmet Akif, *Borç*, DİA, İstanbul 1992.

AYDIN Mehmet Akif, *Kadın*, DİA, İstanbul, 2001.

BAĞÇECİ Muhittin, *Ecir*, DİA, İstanbul, 1994.

BARDAKOĞLU Ali, *Diyet*, DİA, İstanbul, 1994.

BARDAKOĞLU Ali, *Had*, DİA, İstanbul, 1996.

BAYTOP Turhan & BOZKURT Nebi, *Misk*, DİA, İstanbul, 2005.

BEĞAVÎ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ', *Meâlimü'tenzil*, Beyrut, 1987.

BEYHAKÎ Ebubekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *Delâilü'n-Nübüvve Ve Ma'rifetu Ahvâli Ahibi' -Şeria*, thk. Abdülmü'ti Emin Kal'ad, Darü'l-Kü-tübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

BİLMEN Ömer Nasuhi, *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Sentez yay. İstanbul, 1988.

BOYACIOĞLU Ramazan Hz. Muhammed'in Hastalığı Strasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi, CÜİF. Dergisi, Sivas, sayı. VI, s. 85–86.

BOZKURT Nebi, *İltimas*, DİA, TDV, c.XXII, İstanbul, 2000.

BURSEVÎ İsmail Hakkı, *Ruhul Beyân, Kur'ân Meal ve Tefsiri*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2005.

CANAN İbrâhim, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ yayınları, İstanbul, 1993.

CEVDET PAŞA Ahmet, *Peygamberlerin Kıssaları ve Halifelerin Tarihi*, Arslan Yayınları, İstanbul, 1980.

ÇAĞRICI Mustafa, *Hayâ*, DİA, İstanbul, 1997.

ÇAĞRICI Mustafa, *Adâlet*, DİA, İstanbul, 1988.

ÇAĞRICI Mustafa, *Cimrilik*, DİA, İstanbul, 1993.

ÇAĞRICI Mustafa, *Merhamet*, DİA, Ankara, 2004.

ÇAĞRICI Mustafa, *Tevekkül*, DİA, İstanbul, 2012.

ÇAĞRICI Mustafa, *Yalan*, DİA, İstanbul, 2013.

ÇELEBİ İlyas, *Hızır*, DİA, İstanbul, 1998.

ÇETİN Abdurrahman, *Ezan*, DİA, İstanbul, 1995.

DEMİRCİ Kürşat, *Hristiyanlık*, DİA, İstanbul, 1998.

DEMİRCİ Kürşat, *Kabir*, DİA, İstanbul, 2001.

DERVEZE Muhammed İzzet, *Et-Tefsîrul Hadîs*, Tercüme; Şaban Karataş, Ahmet ve Mehmet Çelen, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2014.

DÖNMEZ İbrâhim Kâfî, *Niyet*, DİA, İstanbul, 2007.

EBÛ GUDDE Abdulfettah, *Mevzu Hadisler*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.

EL-ÂLÛSÎ Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî, *Ruhul Meâni*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

EN-NEVEVÎ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *El-Minhâc*, Sahîhi Müslim Şerhi, Karınca ve Polen Yayınları, İstanbul, 2016.

ERBAŞ Ali, *Melek*, DİA, Ankara, 2004.

ERDOĞAN Mehmet, *Mesh*, DİA, Ankara, 2004.

ESKİ AHİT, Kitabı Mukaddes yayımları, İstanbul, 2015.

EŞ-ŞEYBÂNÎ İzzuddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed, *İslâm Tarihi (el-Kâmil fî't-Târih)*, İstanbul, 1985.

FIĞLALI Ethem Ruhi, *Abdullah b. Selam*, DİA, İstanbul, 1988.

GÜNAY Hacı Mehmet, *Su*, DİA, İstanbul, 2009.

GÜRKAN Salime Leyla, *Ölüm*, DİA, İstanbul, 2007.

GÜRKAN Salime Leyla, *Tesettür*, DİA, İstanbul, 2011.

GÜRKAN Salime Leyla, *Yahûdi*, DİA, İstanbul, 2014.

GÜRKAN Salime Leyla, *Zebûr*, DİA, İstanbul, 2013.

HAMİDULLAH Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Beyân Yayınları, İstanbul, 2004.

HARMAN Ömer Faruk, *İsrâil*, DİA, İstanbul, 1988.

HARMAN Ömer Faruk, *Cehennem*, DİA, İstanbul, 1993.

HARMAN Ömer Faruk, *İncil*, DİA, İstanbul, 2000.

HARMAN Ömer Faruk, *Men ve Selva*, DİA, İstanbul, 2004.

HARMAN Ömer Faruk, *Mûsâ*, DİA, İstanbul, 2006.

HATİB EL-BAĞDÂDÎ Ebubekir Ahmet b. Ali b. Sabit, *El-Câmi*, Beyrut, 1991.

HATİBOĞLU İbrahim, *İsrâiliyat*, DİA, İstanbul, 2001.

HÖKELEKLİ Hayati, *İntihar*, DİA, İstanbul, 2000.

<http://www.ensonhaber.com/sivasta-krematoryum-uretip-avrupaya-satiyorlar-2016-03-29.html>. Erişim tarihi;14.04.2016, 21:37.

<http://www.haberler.com/kudret-helvasi-mantar-gecim-kaynagi-oldu-4530344-haberi/>. Erişim tarihi; 04.05.2017, 19:20.

HUNKE Sigrid, *Avrupanın Üzerine Doğan İslâm Güneşi*, Bedir Yayınları, İstanbul, 1997.

İBN HACER Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Bezlul-Ma'ûn fi Fatlit-Taûn*, Daru'l-Asime, Riyad, 1991.

İBN HACER Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Muhtasar*, Polen Yayınları, İstanbul, 2008.

İBN HACER Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsabe*, Sağlam Yayınları, İstanbul, 2002.

İBN HALDUN, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî, *Mukaddime*, İlgi yayınları, İstanbul, 2014.

İBN HİŞAM Ebû Muhammed Abdü'l-Melik, *Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2013.

İBN İSHAK Ebû Abdillâh Muhammed b. İshak b. Yesâr, *Sîre*, Düşün yayıncılık, Derleyen Muhammed Hamidullah, İstanbul, 2012.

İBN KAYYIM EL-CEVZİYYE Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dimaşkî el-Hanbelî, *Tıbbu'n Nebevî*, çev: Abdülvehhab Öztürk, Kahraman yayınları, İstanbul, 2013.

İBN KAYYIM EL-CEVZİYYE Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dimaşkî el-Hanbelî, *Za'dül Meâd*, , Cantaş Yayınları, İstanbul, 1991.

İBN KUTEYBE Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Ğaribul Hadis*, Beyrut, 1988.

İBN MANZUR Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî el-Ifrikî el-Mısrî, *Lisanül- Arab*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2013.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakât*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2014.

İBNÜ'L- ESÎR Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *El Kâmil-Fi't-Târih Tercümesi*, Ocak yayıncılık, İstanbul, 2016.

İBNÜ'L-ESÎR Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Usdu'l-Ğâbe*, Beyrut, 1997.

İZMİRLİ İsmail Hakkı, *Hadis Tarihi*, Erkam Matbaası, İstanbul, 2002.

KAHRAMAN Hayrettin, ÇAĞRICI Mustafa, DÖNMEZ İbrahim Kâfi, GÜMÜŞ Sadrettin, *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

KANDEMİR M. Yaşar, *Şemâili Şerif Şerhi*, Tahlil Yayınları, İstanbul, 2015.

KANDEMİR Yaşar, *İbn Hacer el-Askalânî*, DİA, İstanbul, 1999.

KARA Mustafa, *Havf*, DİA, İstanbul, 1997.

KARA Necati, *Kur'an'a Göre Hz. Mûsâ Firavun ve Yahûdi'ler*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989.

KAYA Remzi, *Ehl-i Kitap*, DİA, İstanbul, 1994.

KELEK Cengiz, *Biat*, DİA, İstanbul, 1992.

KESLER M. Fatih, *Kur'an'ı Kerim'de Yahûdi'ler ve Hristiyan'lar*, D.İ.B. Yay. Ankara, 1979.

KİTABI MUKADDES, *Eski ve Yeni Ahit*, İstanbul, 2016.

- KOÇYİĞİT Talat, *Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tespiti*, Hüner yayınları, Konya, 2007.
- KOMİSYON, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1988–2015.
- KOMİSYON, *Hadislerle İslâm*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2014.
- KOMİSYON, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- KÖKSAL M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, Ankara, 2003.
- KÜÇÜK Abdurrahman, *Cüreyc*, DİA, İstanbul, 1993.
- MÂTURÎDÎ, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *Te'vilâtu Ehli-Sünne*, Çevirmen; Bekir Topaloğlu, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.
- MEHMET EFENDİ, *Vankulu Lügati*, Türkiye Yazma Eserler Kurulu Başkanlığı, İstanbul, 2014.
- MEHMET ZİHNİ EFENDİ, *Ni'meti İslâm*, Sadeleştiren M. Rahmi, Huzur Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- MÛSÂ M. Yusuf, *Fıkhi İslâm Tarihi*, Arslan yayınevi, İstanbul, 1983.
- NECCAR Abdulvehhab, *Kasasul Enbiyâ*, Dâru ihyâit-turâsil-Arabî, Beyrut, 1990.
- OCAK Ahmet Yaşar, *Hidrellez*, DİA, İstanbul, 1998.
- OP.DR. HATAY Ali, *Prostat Hastalıkları ve Prostat iltihabı*, Makale, 14.06.2017, 18:37. Tarihinde <http://www.dralihatay.com/prostat.htm>, sayfasından erişilmiştir.
- ÖNKAL Ahmet&BOZKURT Nebi, *Cami*, DİA, İstanbul, 1993.
- PANZAC Daniel, *Osmanlı İmparatorluğunda Veba*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997.
- POLAT Cevdet, EREN Hakan, ERBAKICI Ferdi, *Hırsızlık suçunu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik yaklaşımlar*, Makale, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Mayıs 2013.
- SİNANOĞLU Mustafa, *İbadet*, DİA, İstanbul, 1999.

- SİNANOĞLU Mustafa, *İlham*, DİA, İstanbul, 2000.
- SOFUOĞLU Mehmet, *Sahîhi Müslim ve Tercemesi*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 2014.
- SUYÛTÎ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfîî, *Târîhu 'l-Hulefâ*, Darül Erkam, Kahire, 1969.
- ŞENGÜN İdris, *Kıssa*, DİA, Ankara, 2002.
- TABBARA, Afif Abdü'l-Fettah, *Kur'ân açısından Yahûdi Menşei ve Karakteri*, Rabıta Yayınevi, Terc. Dr. Aydın, Mehmet, İrfan Matbaası, İstanbul, 1978.
- TABERÎ, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmiul Beyân*, Hisar yayınları, İstanbul, 2012.
- TANYU, Hikmet, *Tarih boyunca Yahûdi'ler ve Türkler*, Yağmur yayınları, İstanbul, 1976.
- TDK, *Türkçe Sözlük I-II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.
- TOKPINAR Mirza, *Hadislere göre Yahûdi ve Hristiyanlara Uymak*, İnsan yayınları, İstanbul, 2003.
- TOPALOĞLU Bekir, *Cennet*, DİA, İstanbul, 1993.
- TOPALOĞLU Bekir, *Mâturîdiyye Akaidi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- TOPALOĞLU Bekir, *Tövbe*, DİA, İstanbul, 2012.
- ULUDAĞ Süleyman, *Dünya*, DİA, İstanbul, 1994.
- UYSAL Muhittin, *Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar*, Hakemli Makale, SÜİF Dergisi, Konya, 2006.
- UZUN Nihat, *Sahâbenin Tefsirde İsrâîliyata Bakışı*, KTÜİF Dergisi, Trabzon, 2015.
- VARLIK Nükhet, *Tâun*, DİA, İstanbul, 2011.
- YALÇIN İsmail, *Saç*, DİA, İstanbul, 2005.
- YARAN Rahmi, *Bevl*, DİA, İstanbul, 1996.

- YAŞAROĞLU Kamil, *Lânet*, DİA, Ankara 2003.
- YAŞAROĞLU Kamil, *Muharrem*, DİA, İstanbul, 2006.
- YAŞAROĞLU Kamil, *Namaz*, DİA, İstanbul, 2006.
- YAVUZ Yusuf Şevki, *Aşura*, DİA, İstanbul, 1991.
- YAVUZ Yusuf Şevki, *İlham*, DİA, İstanbul, 2000.
- YAZIR Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2002.
- YILDIRIM Harun, *Sahîhi Buhârî Tercüme ve Şerhi*, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2009.
- YİTİK Ali İhsan, *Oruç*, DİA, İstanbul, 2007.
- YURDAGÜR Metin, *Ahid*, DİA, İstanbul, 1988.